

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України
ДНВЗ Університет менеджменту освіти
Інститут проблем виховання НАПН України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
Міжнародна академія педагогічної освіти
Полтавська обласна державна адміністрація
Полтавська обласна рада
Департамент освіти Полтавської обласної державної адміністрації
Полтавська міська рада
Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради
Мала академія наук України
Аріельський Університет, Аріель, Ізраїль
Краківський педагогічний університет імені Комісії національної освіти, Польща
Краківська Академія імені Анджея Фрич Моджевського, Польща
Середня школа «Сент-Ендрю», Канада
Національний коледж шкільних керівників, Великобританія
Університет Яна Кохановського в Кельцах філія в м. Пьотрков Трибунальський
Вітебський державний університет імені П.М. Машерова, Республіка Білорусь

НОВА УКРАЇНЬСКА ШКОЛА

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів)

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ НОВОЇ УКРАЇНЬСЬКОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

6 квітня 2021 р.

Полтава – 2021

Рецензенти:

Кононець Наталія Василівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Новописьменний Сергій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Редакційна колегія:

Сітарчук Роман Анатолійович – доктор історичних наук, професор, перший проректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Шевчук Сергій Миколайович** – доктор географічних наук, професор, проректор із наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Гриньова Марина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, член-кореспондент НАПН України; **Жданова-Неділько Олена Григорівна** – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Ткаченко Андрій Володимирович** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Сас Наталія Миколаївна** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Михайлова Олена Леонідівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри соціально-педагогічної роботи Вітебського державного університету імені П.М. Машерова, Республіка Білорусь; **Бусел-Кучинська Катерина Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-педагогічної роботи Вітебського державного університету імені П.М. Машерова, Республіка Білорусь; **Пивовар Ніна Михайлівна** – доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Школяр Сергій Петрович** – кандидат технічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Большая Оксана Вікторівна** – кандидат економічних наук, асистент, заступник начальника навчально-методичного відділу Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Хілінська Тетяна Володимирівна** – асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Величко Руслана Миколаївна** – старший лаборант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Управління навчально-виховним процесом нової української школи в У 67 контексті національно-патріотичного виховання молоді : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (6 квітня 2021 р., м. Полтава) / за заг. ред. М.В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП Аструя, 2021. – 280 с.

У виданні представлено результати наукового пошуку, спрямованого на вирішення проблем патріотичного виховання сучасної української молоді, формування національної ідентичності, збереження цінних набутоків і продукування та впровадження перспективних інновацій в процесі становлення Нової української школи.

УДК 378.014.3]:378.035:172.15(062)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Друкується за ухвалою вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 10 від 28.03.2021 р.)

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ВОЛОНТЕРСТВА

Марина Гриньова

Волонтерство – це добровільна неприбуткова діяльність, що сприяє покращенню ситуації різних вразливих категорій населення [2; 3]. Волонтери можуть допомагати як друзям, знайомим, сусідам, так і всьому суспільству. Лише допомога найближчим родичам не вважається волонтерською діяльністю.

Права й обов'язки волонтерів прописані в Законі України «Про волонтерську діяльність». Волонтером можна стати з 14 років (зі згоди батьків) та після повноліття без згоди батьків. Організації, які залучають волонтерів, можуть укласти договір про волонтерство.

Волонтерська робота як ідея соціального й милосердного служіння, надзвичайна місія людини майже настільки ж давня, як і саме поняття «соціум». Тому варто прослідкувати витoki процесу волонтерування, знайти детермінанти розвитку волонтерського руху в молодіжній аудиторії, зокрема, у студентському колективі, показати психолого-педагогічні і соціальні умови для організації сучасного волонтерського громадського об'єднання, визначивши характерні якості студентів-організаторів, які мають опікуватися проблемою супроводу волонтерської діяльності, її належною презентацією. Поціновуємо те, що в історії людства не було жодного суспільства, байдужого до ідей добровільної та безкорисливої допомоги, без людей, для яких способом самореалізації, самовдосконалення, спілкування з іншими була праця на благо тієї спільноти, у якій людині довелося народитися й жити [1, с. 228].

Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розроблення його теоретичних та методологічних засад здійснено українськими (О. Безпалько, І. Грига, Н. Заверико, І. Зверєва, В. Кратінова, Г. Лактіонова, Т. Лях, В. Назарук, В. Петрович, І. Пінчук, Ю. Поліщук, М. Тименко, С. Толстоухова), російськими (І. Айнуддінова, О. Акімова, Л. Вандишева, Я. Лятушин, В. Митрофаненко, О. Митрохіна, О. Мороз, Г. Оленіна, В. Пестрикова, Н. Тарасова) й зарубіжними (Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн, Р. Лінч, С. Маккарлі, Є. Матерна, М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд) дослідниками, які визначили сутність, ознаки, напрями та принципи волонтерської роботи за будь-яких умов.

Сучасна волонтерська діяльність має певні особливості, зумовлені суспільною та військово-політичною ситуацією в Україні, а також результати й наслідки її впровадження спричиняють суцільне схвальне ставлення суспільства та довіру до неї як до сфери в цілому та її інституцій чи окремих представників зокрема. Це може бути

аргументовано шляхетністю мети волонтерської діяльності, її соціальною корисністю, актуальністю тощо, що лежить у площині бренда.

У науковій літературі волонтерство визначається як форма соціальної активності, що виражається у добровільній суспільно корисній праці, обумовленій готовністю індивіда служити соціально значущим цілям без очікувань на фінансову винагороду. Волонтерство є однією з форм добровільницької діяльності, але не тотожне їй. Основні критерії, що вирізняють волонтерство з-поміж інших форм добровільницької діяльності (індивідуальної допомоги, меценатства тощо), є такі: добровільність; суспільно корисний характер роботи; відсутність очікувань на фінансову винагороду; витрати вільного часу; відсутність прагматичних інтересів; виконання конкретної справи фізичного чи інтелектуального характеру; здійснення справи за межами будь-якої формальної установи або організації, де працює волонтер. У загальному розумінні явища волонтерства, окрім усього іншого, вагомим є визначення граничних меж волонтерської допомоги, обумовлених роллю, обсягами, змістом, тривалістю за часом і частотою її надання.

На основі результатів опитування Інституту Геллапа (США) (1981 р.) американські дослідники виокремили такі типи волонтерів за провідним напрямом їхньої діяльності: спостерігачі при голосуванні під час виборів; збирачі грошових пожертв; рятувальники; ті, хто працює в лікарнях; члени шкільних опікунських рад; тренери; білетери; хористи; чергові у школах матері.

За цією ж класифікаційною ознакою дослідник Nylund M. у праці «Varieties of Mutual Support and Voluntary Action: a Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers» вибудовує таку типологію:

- волонтери, які здійснюють соціальне обслуговування. Традиційна форма волонтерської допомоги, яка передбачає доставку продуктів харчування, допомогу в здійсненні покупок, дружні відвідування, обмін досвідом, технічну допомогу тощо;

- волонтери, які займаються захистом громадянських прав. Діяльність волонтерів спрямована на зміну функціонування закладів і систем, розширення прав громадян;

- волонтери, які займаються громадянською діяльністю. Робота волонтерів пов'язана із функціонуванням державних закладів, а також із плануванням і розробкою політичної лінії в комітетах і комісіях, поширенням інформації, оцінкою державних програм та їх виконання;

- волонтери, які займаються керівництвом. Волонтерами як членами ради директорів та інших органів у волонтерському секторі здійснюється управлінська діяльність з метою вироблення програмної лінії;

- волонтери, які займаються самодопомогою. Діяльність волонтерів здійснюється у двох напрямках: покращення екологічного та соціального стану кварталу чи мікрорайону або участь у роботі груп самодопомоги, як-от «Анонімні алкоголіки», які займаються проблемами окремих осіб;

- волонтери – збирачі пожертв. Діяльність волонтерів спрямована на збір благодійних пожертв.

У програмі «Волонтери ООН» ключовими позиціями типології волонтерів визнано такі:

- сфера діяльності: громадські ініціативи, культура та спорт, освіта, подолання наслідків стихійних лих і катастроф, захист довкілля, гендер, державне управління, профілактика ВІЛ/СНІДу, сприяння громадському здоров'ю, профілактика бездоглядності та безпритульності, права людини, інформаційно-комунікаційні технології, миротворча діяльність, бідність, приватний сектор соціально-педагогічна підтримка дітей, людей з особливими потребами, молодіжне лідерство, соціальний захист та підтримка біженців і переселенців;

- цільова група діяльності: діти, молодь, люди похилого віку, малозабезпечені, біженці, мігранти, люди з особливими потребами.

Класифікаційні ознаки «сфера діяльності» та «цільова група діяльності» використовуються різноманітними міжнародними організаціями, які додають до попередніх переліків такі види: адвокація (просування інтересів), корпоративне волонтерство; розвиток інфраструктури; менеджмент; internet-волонтерство; політика; проведення досліджень; волонтери літнього віку; волонтери з професійного навчання; молоді волонтери.

Волонтерство – це добровільна безкорислива і суспільно корисна справа, якою людина приймає рішення займатися на користь іншої людини або людей, котрі потребують підтримки або вирішення певної проблеми. Це доволі широке явище, яке водночас не має меж і має дуже конкретні критерії, які допомагають визначити статус людини, яка волонтерить.

Волонтерство має цінуватися через сам процес. Більш якісним буде волонтерство, яке подобається за своєю суттю та своїм наповненням, аніж те волонтерство, яким займаються заради винагороди.

Волонтерство означає служіння. Слово «служіння» не має в собі контексту підкорення або релігійного підтексту. Йдеться про суспільне служіння як про добровільну працю на благо інших. Волонтерство здійснюється через установи або організації для зручності координації волонтерів та процесів.

Волонтерство закінчується тоді, коли людина починає отримувати грошову винагороду за свою роботу: гонорари або заробітну плату. Існують різні організації, які у різних форматах залучають волонтерів до своєї діяльності.

Волонтерство та добрі справи роблять людину більш щасливою. Це доведений факт. В організмі росте рівень нейромедіаторів, як-от серотонін, дофамін та ендорфін. Також коли ми робимо добрі справи, у нас росте самооцінка, рівень емпатії та співчуття, покращується настрій. Це знижує артеріальний тиск і рівень кортизолу, гормону стресу. Волонтерство корисне для фізичного та ментального здоров'я.

На природничому факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка студенти-волонтери мають такі якості: надійність, комунікабельність, вміння швидко вчитися та адаптуватися, бажання творити зміни, неконфліктність.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / за ред. Т.Л. Лях; авт. кол. З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. – К.: Версо-04, 2013. – 288 с.
2. Підготовка соціальних працівників до роботи з волонтерами: методичні розробки до програм «Діди Морози-волонтери» та «Інтерактивний театр» / Р.І. Короткова, Ж.В. Петрочко; Ліга соц. працівників м. Києва, Соц. служба для молоді м. Києва. – К.: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 60 с.
3. Технологізація волонтерської роботи у сучасних умовах/ за ред. проф. А.Й. Капської. – К., 2001. – 140 с.

ДОСТОЙНІ ПОСТАТІ НАШОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПАНТЕОНУ ЯК ВЗІРЕЦЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧИХ ПОКОЛІНЬ

Марина Гриньова, Анастасія Бардінова

Патріотичні почуття входять до незаперечних чеснот людини. І це не дивно, бо без почуття патріотизму неможливо виховати повноцінну особистість віддану своїй Батьківщині.

Патріотичний, громадянський обов'язок завжди був серед найпочесніших у нашого народу. Про це добре сказали наші славні пращури, чиї голоси доносяться до нас через століття.

Григорій Сковорода: Коли не можу любій вітчизні прислужитися, в кожному разі з усієї сили намагатимуся ніколи ні в чому не шкодити [3, с. 75]. Не шукай щастя за морем [7, с. 75].

Пилип Орлик: Чи можна присягати на погибель Вітчизні? [7, с. 60].

Іван Котляревський:

Де общее добро в упадку,

Забудь отця,

Забудь і матку.

Лети повинність ісправлять [7, с. 79].

Тарас Шевченко: Історія мого життя складає частину моєї Батьківщини [3, с. 87].

Нема на світі України,

Немає другого Дніпра,

А ви претесея на чужину

Шукати доброго добра [7, с. 87].

Згадаємо також суворий патріотизм *Тараса Бульби*. Нам жалко Андрія, його можна зрозуміти, нам здається, що любов виправдовує все. Але ж ні. Старий воїн розуміє, що його син вже зробив крок (ще такий невеликий!) на шляху зради. Йому вже не можна довіряти. Зараз би ми сказали: не можна створювати прецедент, бо Андрій зробився колабораціоністом, тобто став співробітничати з ворогом. В цьому контексті так само вважається неприйнятними для загальнолюдської моралі звертатися по допомогу до іноземців для вирішення внутрішніх проблем своєї держави.

Хочемо звернути увагу на краєзнавство, особливо літературне, як на дієвий чинник патріотичного виховання підростаючого покоління.

Почнемо з тих видатних постатей, яких життя пов'язувало з Полтавщиною. Як зазначає Л. Безобразова [1, с. 47], «у цьому відношенні полтавцям пощастило». Вони ступають по землі, де народилися чи бували Пушкін, Гоголь, Панас Мирний, Короленко (і нащадки усіх чотирьох живуть у Полтаві), і Котляревський, Сковорода, Шевченко, Марія Башкірцева, сім'я Косачів (Олена Пчілка, М. Драгоманов, Леся Українка), і брати Тютюнники, Олесь Гончар, В. Симоненко, і Щепкін, і брати Майбороди, Дунаєвський, Білаш, Козловський, і М'ясоєдов, В. Ярошенко, і Скліфасовський, М. Остроградський, Ю. Кондратюк (Шаргей), М. Вавілов, В. Докучаєв, В. Вернадський, А. Макаренко, В. Сухомлинський і багато інших.

Кожний з цих діячів гідний того, аби стати взірцем патріотичного виховання для підростаючого покоління.

Коротко схарактеризуємо фрагменти творчої діяльності деяких із зазначених постатей. Почнемо з *Короленка*, його ім'я носить Полтавський національний педагогічний університет. Для сучасників Короленко став втіленням совісті і порядності. Його моральний

авторитет у світі та суспільстві того часу був абсолютним. Тільки його участь у так званій мультанській справі і справі Бейліса (обидва про так звані ритуальні вбивства) змогла неправий суд перетворити на справедливий.

У Полтаві Короленко займався правозахисною діяльністю. Вона стосувалася і окремих людей, і великих груп населення. Саме завдяки прямому впливу і агітаційній діяльності Короленка у Полтаві не було єврейських погромів. Він врятував життя десяткам людей. За кожного окремо заступався. Він уже хворий, щодня, як на роботу, йдучи до каральних органів то Денікіна, то більшовиків, то Скоропадського, то інших «каліфів на час», бо як відомо в ті страшні пожовтневі часи влада змінювалася чи не щонеділі.

Його життя – саме той взірець, за яким можна будувати власну долю. І сьогодні серед полтавців живуть його нащадки – правнука та її син.

Що ж до *Котляревського*, то згадаймо його «Енеїду» – твір глибоко патріотичний, але патріотизм Котляревського не тільки літературного характеру. Згадаймо його величезну і самовіддану роботу, яку здійснив він, вже не юнак (він народився у 1769 році), тижнями не злазив з сідла, збираючи народне ополчення, формуючи військові частини для відпору французькій агресії у 1812 році, бо це була вітчизняна війна [2].

Відносно *Пушкіна*, то він у Полтаві не був, однак Полтавщину відвідував і вона нагадувала йому про себе все життя. Бо хоч і коротко, але палко кохав нашу землячку лубенчанку Полтарацьку, яку увесь світ знає як А. П. Керн і якій російська любовна лірика зобов'язана чи не найкращими віршами: «Я помню чудное мгновенье...». Крім того, нащадки Пушкіна (онука Пушкіна, дочка сина Григорія, мешкали на Полтавщині), а їх нащадки – Данилевські і Савельєви (уже наші сучасники) і зараз живуть у Полтаві, останній з яких довгі роки завідував кафедрою російської мови у Полтавському педагогічному інституті і виховав не одну сотню справжніх патріотів України [7].

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка «подарував» суспільству і світові багато видатних постатей.

Звідси пролягли дороги у життєвий світ і Антона Семеновича Макаренка (1888–1939 рр.). сподіваємося, що час навчання його в педагогічному (учительському) інституті (1914–1917 рр.) не тільки увійшли у творчість і долю видатного педагога і письменника, долю кожного студента, але й сам Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка набув ознаки, пов'язаної з його іменем.

Згадаймо, зокрема, творчий педагогічний шлях А. Макаренка після закінчення Полтавського учительського інституту, який розпочався в Полтаві і пов'язаний саме з учительським інститутом. Згодом його педагогічну діяльність у колонії (с. Триби та с. Ковалівка (в минулому – с. Гончарівка) під Полтавою).

Як письменник А. Макаренко зростав, постійно звертаючись до Горького, його творів. «Так до останніх днів, – писав А. Макаренко, – Максим Горький залишився моїм учителем, і хоч як довго я вчився у нього, – до останніх днів у нього було чого вчитися». Сподіваємося, що і для нас, і для прийдешніх поколінь сам Антон Семенович Макаренко залишиться Учителем, бо у нього є чому вчитися.

Цінність і сила творів А. Макаренка («Педагогічна поема», «Марш 30 року», «Книга для батьків» та ін.) в тому, що вони є підручниками життя, бо в них на першому плані інтереси народу, інтереси держави, інтереси і запити окремої Людини. Тому вони не тьмяніють, не віддаляються від нас. Навпаки, їх глибокий ідейно-патріотичний зміст, правдивість, художня яскравість розкриваються усе виразніше і глибше.

А саме про автора можна сказати, що він був людиною сильних переконань і особистістю, а також людиною, що знала, як дотримуватись вірності народові, з якого ти вийшов, і немає більшої вірності, ніж вірність власному народові [3].

Згадаймо ще одну видатну постать, доля якої пов'язана з Полтавським педагогічним інститутом. Так, це Василь Олександрович Сухомлинський (1918–1970 рр.), видатний вітчизняний педагог, письменник, перед світлою пам'яттю якого ми в глибокій пошані схиляємо голови.

Про навчання його в Полтаві, спочатку в Полтавському вчительському (1936–1937 рр.), згодом у Полтавському педагогічному (1937–1938 рр.) інститутах, він на все життя зберіг найтепліші спогади про інститут і викладачів інституту. Будучи вже відомим педагогом, письменником не тільки в Україні, але й за рубежем, Василь Олександрович у 1965 році писав: «Мені випало щастя два роки вчитися в Полтавському педагогічному інституті... Кажу випало щастя, бо нас, двадцятирічних юнаків і дівчат, оточувала в Полтавському педагогічному інституті атмосфера творчої мислі, допитливості, жадоба знань. я з гордістю називаю Полтавський педагогічний інститут своєю *alma mater*, бо знаю, що й зараз в інституті зберігається ця атмосфера, нею дорожать і студенти і професори».

Із надзвичайною теплотою і любов'ю згадував В. Сухомлинський своїх полтавських Учителів-викладачів: А.А. Москаленка, Б.Д. Робиновича, В.С. Оголевця, А.М. Гуренка, П.К. Падалку, К.І. Козубенка та інших, які слугували прикладом для студентської молоді у патріотичному вихованні.

Проблема виховання молоді на героїчних і трудових традиціях нашого народу посідає провідне місце в творчості В. О. Сухомлинського. Ідея вірності і відданості Батьківщині, зазначав Сухомлинський, стає переконанням лише тоді, коли Батьківщина постає перед дитиною в ореолі героїчного і прекрасного. Вже самі заголовки його творів – «Нехай попіл героїв стукає в серця дітей», «Чи знають діти, якою ціною здобуто їхню радість», «Загін носить ім'я героя» красномовно говорять про це [5].

В. Сухомлинський вважав, що переживання краси героїчного – це духовна сила, що возвеличує людину в її очах. Це не сліпі почуття, а поєднані із свідомістю і переконаннями благородні поривання людської душі, що кличуть на подвиги, героїчні вчинки. Зазначимо, що до Сухомлинського ніхто в теорії педагогіки не підносив на таку висоту проблему формування особистості через красу героїчного і величного. Цей факт підтверджується тим, що Василь Олександрович приділяв у Павлівській середній школі велику увагу патріотичним ритуалам і традиціям, присвяченим героїчним подіям у житті нашого народу, розглядав їх як засіб виховання моральних та естетичних почуттів.

Це передусім культ героїв війни і мирної праці, традиційне вшанування пам'яті тих, хто віддав своє життя за визволення і незалежність нашої Батьківщини; це не тільки урочисте проведення пам'ятних днів, а й повсякденна практична діяльність – догляд за могилами воїнів-героїв, праця в Музеї Слави, створення Алеї Героїв, участь у відтворенні історичних подій героїчного минулого, допомога інвалідам війни і праці тощо. Це культ праці, культ бережливості, культ творення і примноження матеріальних і духовних цінностей [6].

Виховання громадянина-патріота, на думку педагога, починається з сім'ї. Сім'я – це найменша клітинка нашого суспільства, в якій відображається все життя нашої країни. В.О. Сухомлинський вважав, що Батьківщина починається із сім'ї, що найважливіші риси і якості громадянина-патріота зароджуються в сімейному вихованні. Від того, які духовні цінності візьме від нас молодь, залежатиме майбутнє нашого народу і суспільства. Про це красномовно говорять сторінки його праці «Батьківська педагогіка» [4].

Громадянська зрілість, на думку педагога, не падає з неба, не вкладається у паспорт як додаток. Її корені сягають у дитинство і отрочество. Життя дитини має бути наповнене громадянськими справами. Отже, виховання громадянського обов'язку – один із найважливіших аспектів сімейної педагогіки. Радість творення суспільних благ, примноження людського багатства, служіння народу, Батьківщині – основний шлях формування громадянської зрілості, громадянського обов'язку, патріотизму. Адже Василь Олександрович був свідомий того,

що «любов до Вітчизни і любов до людей – це два швидких потоки, які зливаючись, утворюють могутню річку патріотизму» [6, с. 178].

Звичайно, літературне краєзнавство неможливе без подорожей, без екскурсій. Як не відвідати ті місця, де народився, де жив Гоголь, який уславив нашу Полтавщину і тут залишилося багато його слідів. Він – наша гордість. Побувати на Миргородщині, у гоголівських місцях, чи в Диканьці, біля пушкінських дубів, чи в Сухій, на батьківщині Олеса Гончара, чи на батьківщині Сквороди та в багатьох інших місцях.

Чекають на увагу ті наші земляки, хто недавно пішов за життєвий пруг, яких пов'язало з Полтавський педагогічним їхнє життя. Серед них Л. Безобразова, Б. Год, І. Зязюн, А. Каришин, П. Киридон, І. Кривонос., В. Лагно, В. Мирний, С. Москаленко, М. Пашко, В. Пащенко, В. Пелипец, О. Робуль, О. Руденко, Л. Ткач, Є. Тягло, Т. Тягло... На жаль, цей список можна продовжити. Усі вони, навіть не письменники, причетні до літератури, проте яким же був високим їх кодекс честі! Бажано б було увінчати їхні імена. Вони гідні того, щоб пам'ять про них зберігалася в пам'яті народній.

Полтава розбудовується, в ній вистачить місця не тільки письменникам, художникам, музикантам, акторам, але й обов'язково тим, хто своєю невтомною працею Учителя збагачував добробут своєї Батьківщини (в цьому вбачаємо і суть патріотизму), тим самим прославив свій рідний край, свою Батьківщину.

Тож нам треба пильно придивитися до нашого пантеону під «патріотичним» кутом зору. У ньому повинні бути тільки достойні постаті, гідні служити взірцем для підростаючих поколінь.

Список використаних джерел:

1. Безобразова Л.Л. Виховання патріотичних почуттів на матеріалі літературного краєзнавства / Л.Л. Безобразова // Громадянське виховання молоді засобами мови та літератури. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 лютого 2003 р.). – Полтава, 2003. – 280 с.
2. Іван Петрович Котляревський. Життя і творчість в ілюстраціях і документах. – Київ, 1961.
3. Макаренко А.С. Педагогічні твори [Текст]: В 8-ми т. – Т. 3. / Сост. Гордин Л.Ю., Форолов А.А. – М.: Педагогика, 1984. – 512 с.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978.
5. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К., 1966.
6. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: В 5 т. – Т.3. – К., 1977.
7. Українська афористика. – Київ, 2001.

ГІСТОРЫКА-ПЕДАГАГІЧНАЯ РЭГІЯНАЛОГІЯ Ў КАНТЭКСЦЕ ГРАМАДЗЯНСКА-ПАТРЫЯТЧНАГА ВЫХАВАННЯ БУДУЧАГА СПЕЦЫЯЛІСТА

Кацярына Бусел-Кучынская

Адным з асноўных прынцыпаў дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь у адукацыйнай сферы выступае інтэграцыя ў сусветную адукацыйную прастору пры захаванні і развіцці традыцый сістэмы адукацыі. Актуальнай задачай педагогікі сённяшняга дня з'яўляецца фарміраванне беларускай нацыянальнай ідэі. Яе падставай выступаюць патрыятызм і гатоўнасць берагчы сваю гістарычную спадчыну. Гісторыка-педагагічны аналіз развіцця айчыннай адукацыі і педагагічнай думкі становіцца ўрокам, які дазваляе, крытычна ацэньваючы мінулае і сучаснасць, вылучаць у ім рацыянальныя ідэі, што могуць быць творча ўспрынятыя сучаснасцю. Ва ўмовах глабалізацыі, абумоўленай бурным развіццём інфармацыйных тэхналогій, соцыум залучаецца ў працэс глабальнай духоўнай трансфармацыі. Пры гэтым індывід можа растварыцца ў віртуальнай, сінтэтычнай прасторы, адасобіўшыся ад каштоўнасцей нацыянальнай культуры, губляючы этнакультурную ідэнтычнасць, што, у сваю чаргу, прыводзіць да скажэння і нівеліравання традыцыйных духоўна-маральных арыенціраў і дэмаралізацыі грамадства. Вырашыць дадзеную праблему немагчыма без развіцця адчування прыналежнасці да малой радзімы. А гэтаму спрыяе даследаванне гісторыі культуры і асветы свайго рэгіёна.

Без ведання генезіса адукацыйнай тэорыі і практыкі ў рэгіёнах Беларусі немагчыма не толькі паспяховае развіццё сучаснай гісторыка-педагагічнай навукі, але і фарміраванне агульнай і педагагічнай культуры будучых педагогаў і спецыялістаў сацыяльна-адукацыйнай сферы. У адпаведнасці з сучаснымі тэндэнцыямі развіцця прафесійнай адукацыі, будучыя спецыялісты павінны быць падрыхтаваны да працоўкі і эфектыўнага прымянення сацыяльных тэхналогій, якія ўлічваюць спалучэнне агульначалавечага, нацыянальнага і рэгіянальнага. Вышэйзгаданае абумоўлівае развіццё новай галіны педагагічных ведаў – гісторыка-педагагічнай рэгіяналогіі.

На мяжы XX – XXI стагоддзя на постсавецкай прасторы фарміруецца міждысцыплінарная галіна гуманітарных ведаў – рэгіяналогія. Паняцце «рэгіён» не мае адназначнай трактоўкі. Айчынны гісторык С.В. Данскіх (2005 г.) пераканаўча даказвае, што сучасная тыпалогія рэгіёнаў грунтуецца на функцыянальным і гуманітарна-субстанцыянальным падыходах. Аўтар тлумачыць, што функцыянальны

падыход дазваляе вылучаць рэгіёны на падставе адміністрацыйна-тэрытарыяльнай прыкметы як нешта самавідавочнае; у дадзеным выпадку рэгіёны выступаюць аб'ектамі практыка-арыентаваных даследаванняў паліталогіі, эканомікі, гісторыі і інш. «устояных навуковых дысцыплін». Апора на гуманітарна-субстанцыянальны падыход дазваляе разглядаць рэгіён, перш за ўсё, як сацыякультурнае паняцце, якое азначае «знакава-сімвалічную прастору аб'яднаных сумеснай дзейнасцю і ўзаемадзеяннем людзей» [1]. Апошняе тлумачыць дзяленне Беларусі на гістарычныя рэгіёны і правінцыі (А.І. Жук, А.І. Лакотка [2, 3]), а таксама ўнікальную рэгіянальную самасвядомасць, якая характарызуецца пачуццём прыналежнасці да «малой радзімы» (С. Данскіх). Інтэграваны падыход, які спалучае прыкметы функцыянальнага і гуманітарна-субстанцыянальнага, разглядае рэгіён як складаную сістэму, якая прадстаўляе адзінства фізіка-геаграфічнага, гісторыка-культурнага і антрапалагічнага аспектаў, з аднаго боку, з іншага – адміністрацыйна-палітычных, эканамічных, сацыякультурных і арганізацыйна-педагагічных падструктур.

Айчынны педагог Н.К. Катовіч (1999 г.) разглядае паняцце «рэгіяналізацыя адукацыі» ў якасці прынцыпу, які прадугледжвае «ўлік у выхаванні спецыфікі мясцовых, гістарычна складзеных, сацыякультурных асаблівасцей і традыцый, што садзейнічаюць станаўленню асобы патрыёта і грамадзяніна» [4]. Даследчык ўводзіць у навуковы зварот катэгорыю «*адукацыйна-выхаваўчы рэгіён*», пад якім разумеецца пэўная тэрыторыя «з аналагічным або блізкім знешне выхаваўчым асяроддзем, у межах якога фарміруецца супольнасць людзей для вырашэння аднолькавых або падобных педагагічных праблем на падставе ўліку мясцовых географічных, экалагічных, гістарычных, этнаграфічных, сацыяльных, эканамічных, нацыянальных і рэлігійных фактараў і традыцый» [4, с. 18].

Адзначым, што паняццыйна-тэрміналагічны апарат гісторыка-педагагічнай рэгіяналогіі ў дачыненні да ўмоў беларускай сістэмы адукацыі знаходзіцца ў працэсе распрацоўкі. Далейшага аналізу і абгрунтавання патрабуюць паняцці «рэгіянальная адукацыйная прастора», «культурна-адукацыйнае асяроддзе», «памежжа» і інш. Згодна з нашым разуменнем, гісторыка-педагагічная рэгіяналогія – гэта галіна педагагічных ведаў, якая вывучае гістарычна складзены выхаваўчы вопыт і працэс развіцця сістэмы адукацыі ў межах канкрэтнага рэгіёну альбо яго часткі.

У цяперашні час гісторыка-педагагічная рэгіяналогія, дакладна, яе Віцебскі накірунак, развіваецца ў рэчышчы навукова-педагагічнай школы

«Этнопедагогіка», заснаванай доктарам педагагічных навук, прафесарам ВДУ імя П.М. Машэрава Г.П. Арловай. У кантэксте даследавання распрацаваны і апрабаваны вучэбны курс «Гісторыя педагагікі і асветы Віцебскай губерні другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя» для студэнтаў факультэта сацыяльнай педагагікі і псіхалогіі ВДУ імя П.М. Машэрава, а таксама абаронена кандыдацкая дысертацыя «Развіццё сістэмы адукацыі Віцебскай губерні другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя» (2013 год) [5]. Зараз развіццё гісторыка-педагагічнай рэгіяналогіі працягваецца ў выкананні курсавых, дыпломных і магістэрскіх студэнцкіх работ (напрыклад, [6]). А нядаўна была паспяхова абаронена кандыдацкая дысертацыя І.В. Дзянісавай «Развіццё музычнай адукацыі Віцебскай губерні (другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя)» (2020 год) [7].

Такім чынам, паняццёна-катэгарыяльны інструментарый айчынай гісторыка-педагагічнай рэгіяналогіі, у тым ліку, яе аб'ект-прадметная вобласць, мае патрэбу ў далейшай распрацоўцы і ўдакладненні ў дачыненні да ўмоў беларускай сістэмы адукацыі. Перспектывы развіцця гэтай галіны ведаў, у прыватнасці, яе Віцебскай школы, нам бачацца ў накірунку вывучэння генезіса выхаваўчага вопыту і народнай адукацыі Віцебскага рэгіёна ў яго гістарычных межах. Пошук гістарычна абумоўленых культурна-адукацыйных сувязей на прыгранічных да Беларусі тэрыторыях, які ажыццяўляецца ў рэчышчы гісторыка-педагагічнай рэгіяналогіі, таксама прадугледжвае даследаванне памежжа ў галіне развіцця этнопедагогікі, народнай педагагікі і гісторыі народнай адукацыі. Дадзены кірунак адкрывае шырокія магчымасці для міжнароднага супрацоўніцтва з калегамі з суседніх краін па пытаннях даследавання культуры, народнай адукацыі і асветы на гістарычных землях не толькі Віцебшчыны, але і іншых прыгранічных беларускіх рэгіёнаў.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Донских С. Проблема типологии регионов и ее критерии / С. Донских // Регионализм как культурная альтернатива глобализации: сборник научных статей / ГГУ им. Я. Купалы (Гродно), «Институт культуры, философии и искусства» (Вильнюс). – Гродно: ГрГУ, 2005. – С. 74–78.
2. Локотко А.И. Историко-культурные ландшафты Беларуси / А.И. Локотко. – Минск: Беларус. наука, 2006. – 470 с.
3. Жук А.І. Праблема сацыяльнага і культурнага самавызначэння Рэспублікі Беларусь у новых умовах / А.І. Жук // Адукацыя і выхаванне. – 1995. – № 11. – С. 4–15.

4. Катович Н.К. Педагогические основы регионализации системы воспитания школьников в Беларуси: Монография / Н.К. Катович. – Минск: НИО, 1999. – 172 с.

5. Бусел Е.Н. Развіццё сістэмы адукацыі Віцебскай губерні другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя: манаграфія / Е.Н. Бусел. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2015. – 171 с.

6. Тетерина В.В., Шиканов, Т.Ф. Подготовка специалистов в сфере сельского хозяйства Витебской губернии (конец XIX – начало XX века) / В.В. Тетерина, Т.Ф. Шиканов // Современное образование Витебщины. 2020. – 1(27). – С. 68–75.

7. Денисова И.В. Развитие музыкального образования в Витебской губернии (вторая половина XIX – начало XX века): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.В. Денисова; ВГУ имени П.М. Машерова. – Витебск, 2020. – 26 с.

ПАТРЫЯТЫЧНАЕ ВЫХАВАННЕ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

Кацярына Бусел-Кучынская, Юлія Сталыга

Асноўным арыенцірам выхавання ў Рэспубліцы Беларусь у кантэксце сацыяльнага заказу грамадства з'яўляецца выхаванне творчай, патрыятычна настроенай асобы з незалежным мысленнем, прафесійнымі ведамі, якая дэманструе высокую культуру, адказнасць і здольнасць прымаць самастойныя рашэнні. Змест выхаваўчай работы па фарміраванні грамадзянскасці і патрыятызму асобы арыентаваны на засваенне навучэнцамі агульначалавечых гуманістычных каштоўнасцей, культурных, духоўных традыцый беларускага народа, ідэалогіі беларускай дзяржавы, прававых ведаў, фарміраванне гатоўнасці да выканання грамадзянскага абавязку, прававой адказнасці. Адной з умоў выхавання грамадзянскасці і патрыятызму асобы ставіцца ўсведамленне навучэнцамі сутнасці грамадзянскасці, патрыятызму, прывіццё павагі да гісторыка-культурнай спадчыны [1].

Адной з найважнейшых задач патрыятычнага выхавання з'яўляецца выхаванне патрыятычных пачуццяў, якое немагчыма без фарміравання пэўных ведаў. З мэтай выяўлення базавых патрыятычных ведаў у малодшых школьнікаў намі арганізавана даследаванне. Базай даследавання паслужыла ДУА «Сярэдняя школа № 1 горада Полацка», падрыснутыя – навучэнцы 2 «А» класа ва ўзросце 7-8 гадоў у колькасці 16 чалавек. Для дасягнення зададзенай мэты выкарыстаны апытальныя метады.

Для выяўлення ведаў школьнікаў пра гісторыю сваіх сям'і і роду было зададзена пытанне: «Ці ведаеце вы, як клікалі вашых прашчурцаў (дзядуль і бабуль вашых бацькоў)? Чым яны займаліся і дзе жылі?». Аналіз адказаў на пытанне дазволіў выявіць наступнае: сцвярдзальны адказ – 75% навучэнцаў (12 чалавек); адмоўны адказ – 25% навучэнцаў (4 чалавекі).

Каб высветліць наяўнасць цікавасці дзяцей да памятных месцаў роднага горада, было зададзена пытанне: «Ці наведваеце вы разам з бацькамі (бабулямі, дзядулямі) памятныя мясціны Полацка?». Аналіз адказаў на пытанне паказаў: сцвярдзальны адказ – 37,5% навучэнцаў (6 чалавек); адмоўны адказ – 25% навучэнцаў (4 чалавекі); маюць цяжкасці з адказам – 37,5% навучэнцаў (6 чалавек).

Каб выявіць, ці глядзяць дзеці разам з бацькамі перадачы пра гістарычнае мінулае беларускага народа, было зададзена адпаведнае пытанне. У выніку аналізу адказаў выяўлена: адмоўны адказ – 37,5% навучэнцаў (6 чалавек); сцвярдзальны адказ – 12,5% навучэнцаў (2 чалавекі); маюць цяжкасці з адказам – 50% навучэнцаў (8 чалавек).

Для таго, каб вызначыць узровень усведамлення паняцця «патрыятызм», школьнікам прапанавалі выказаць сваё меркаванне на тэму: «Што такое патрыятызм?». Для найбольшай пэўнасці былі распрацаваны адпаведныя крытэрыі ацэнкі выказванняў: а) любоў да Радзімы; б) гатоўнасць берагчы і абараняць сваю Айчыну; в) гатоўнасць вучыцца і працаваць на карысць Радзімы; г) пачуццё нацыянальнага гонару; д) інтэрнацыянальны характар патрыятызму, павага да іншых народаў і культур. Была выкарыстана трохбалавая шкала ацэнкі выказванняў, якая ўключала такія крытэрыі, як наяўнасць слоўнікавага запасу, аб'ём выказвання, выразнасць вызначэння паняцця, дзе: 1 бал – нізкі ўзровень (неразуменне школьнікам найбольш важных бакоў патрыятызму ці адмоўнае стаўленне да тых якасцей, якія ён мае на ўвазе); 2 балы – сярэдні ўзровень (павярхоўнае няпоўнае асэнсаванне сутнасці адпаведных прыкмет патрыятызму); 3 балы – найбольш высокі ўзровень разумення паняцця (разуменне навучэнцамі сутнасці першарадных прыкмет патрыятызму, станоўчае стаўленне да тых абавязкаў, якія яны накладваюць, уменні і звычкі дзейнічаць у рэальным жыцці ў адпаведнасці з патрабаваннямі патрыятызму).

Пры аналізе вынікаў даследавання было адзначана, што большасць вучняў (50% ці 8 чалавек) маюць сярэдні ўзровень усведамлення паняцця «патрыятызм», гэта значыць, не зусім дастатковае разуменне сутнасці адпаведных прыкмет патрыятызму; 37,5% навучэнцаў (6 чалавек) маюць высокі ўзровень разумення, што

адпавядае досыць глыбокаму ўсведамленню сутнасці асноўных прыкмет патрыятызму, і толькі 12,5% вучняў (2 чалавекі) маюць паказчыкі, якія адпавядаюць нізкаму ўзроўню.

Такім чынам, наша даследаванне паказала, што апытаныя намі школьнікі, у цэлым, маюць сярэдні ўзровень сфарміраванасці патрыятычных ведаў. З мэтай іх далейшага фарміравання намі выпрацаваны шэраг рэкамендацый пры арганізацыі работы з дзецьмі малодшага школьнага ўзросту. Мэтам патрыятычнага выхавання навучэнцаў пачатковых класаў служаць такія формы пазакласнай і пазашкольнай работы, як: экскурсіі па родным краі; наведванне спектакляў, выставаў, музеяў; гурткі мастацкай, дэкаратыўна-прыкладнай творчасці; конкурсы мастацкай самадзейнасці; сустрэчы з дзеячамі мастацтва і культуры, мясцовымі паэтамі, мастакамі; тэматычныя выхаваўчыя гадзіны, вечары; стварэнне і пашырэнне базы школьных этнаграфічных музеяў; турыстычныя паездкі па гістарычных мясцінах Беларусі і да т.п.

Акрамя гэтага, у мэтах патрыятычнага выхавання малодшых школьнікаў абгрунтавана сумесная арганізацыя працы школы і ўстаноў культуры. Напрыклад, на базе бібліятэк магчыма стварэнне сямейных клубаў, якія будуць адначасова наведваць розныя пакаленні гараджан, бабулі і дзядулі, дзеці і ўнукі. У якасці тэматычных пасяджэнняў можна прапанаваць наступны план работы, разлічаны на навучальны год: верасень – «Уклад беларускіх навукоўцаў і дзеячаў культуры ў развіццё еўрапейскай навукі і культуры» (інфармацыйная гадзіна); кастрычнік – «Бабуля побач з дзядулем» (свята для бабуль і дзядулей з мэтай падтрымання сямейных традыцый, згуртавання сям'і); лістапад – «Мой родны кут, як ты мне мілы!» (літаратурная гадзіна, прысвечаная беларускай паэзіі); снежань – «Сядзем радком, пагаворым ладком» (народныя вячоркі); студзень – «Запалім святло духоўнасці ў сваіх душах» (сустрэча са святаром); люты – «А ў нас сёння Масленіца» (беларуская народная абрадаваць: праводзіны зімы); сакавік – «Пры сонейку цёпла, пры маці светла» (свята бабуль і матуль); красавік – «Што пасеем, тое і пажнём» (абмен жыццёвым вопытам: урок маральнасці); май – «У сасонніку весяляцца, у бярэзніку – жэняцца» (ўрок народнай мудрасці).

Такім чынам, праведзенае намі даследаванне паказала некаторыя недахопы ў сфарміраванасці патрыятычных ведаў малодшых школьнікаў. З мэтай фарміравання адпаведных ведаў і далейшага развіцця патрыятычных пачуццяў пры арганізацыі працы ў рамках грамадзянска-патрыятычнага выхавання дзяцей намі выпрацаваны

шэраг рэкамендацый, які прадугледжвае выкарыстанне пэўных форм пазакласнай і пазашкольнай работы, сярод якіх – узаемадзеянне школы і ўстаноў культуры, стварэнне сямейных клубаў, якія спрыяюць мэтам і задачам патрыятычнага выхавання падростаючага пакалення.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Обновленная Концепция непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь: преемственность и новации // Нацыянальны адукацыйны партал [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://adu.by/ru/glavnaya-stranitsa/192-blog/aktualnaya-informatsiya-bloga/977-obnovlennaya-kontseptsiya-nepreryvnogo-vozpitanija-detej-i-uchashchejsya-molodezhi-v-respublike-belarus-preemstvennost-i-novatsii.html>. – Дата доступу: 12.03.21.

ІДЭАЛ ДАСКАНАЛАГА ЧАЛАВЕКА Ё ЭТНАПЕДАГОГІЦЫ ЯК ІДЭАЛАГІЧНЫ І ГРАМАДЗЯНСКА-ПАТРЫЯТЫЧНЫ АРЫЕНЦІР ВЫХАВАННЯ СУЧАСНАЙ МОЛАДЗІ

Алена Міхайлава, Ягор Ільін

Сучасная дзяржаўная палітыка ё галіне развіцця ідэалагічнага і грамадзянска-патрыятычнага выхавання прадугледжвае фарміраванне талерантнасці і павагі ё моладзі як годных прадстаўнікоў свайго народа і свайёй дзяржавы. Ідэалогія – гэта важнейшы сацыяльны канструкт і інструмент, які дазваляе накіраваць маладое пакаленне ё рэчышча пазітыўнага маральнага выхавання. Фарміраванне сапраўднага патрыятызму, вернасці свайёй Радзіме – гэта найважнейшая, на нашу думку, пазіцыя дзяржавы ё сацыяльнай палітыцы. Такія каштоўнасці этнапедагогікі, як традыцыі, звычаі, рытуалы, казкі, прыклад і аўтарытэт і многія іншыя, могуць дапамагчы стварыць вобраз ідэалу дасканалага чалавека, які будзе актуальным на працягу стагоддзяў. Імкненне да ідэалу ё любой сферы дзейнасці – гэта пастаянная дзейнасць па пошуку лепшага ё пэўным аб'екце або яго ўдасканаленне. У кантэксце разглядаемай праблемы мы лічым, што ідэал дасканалага чалавека дапаможа стварыць этнапедагагічная база традыцыйных каштоўнасцей і інструментаў выхавання, якія выкарыстоўваліся стагоддзі таму нашымі продкамі.

Мы лічым, што вопыт народнай творчасці і фальклору, а таксама базавыя каштоўнасці этнапедагогікі дазваляюць у шырокім спектры разгледзець ідэал дасканалага чалавека. Мноства навукоўцаў і

даследчыкаў перапрацоўвалі і шукалі матэрыял, звязаны з этнасам, нацыяй, яе асаблівасцямі, што дазволіў бы выявіць найбольш спрыяльны шлях развіцця і выхавання маладога пакалення ў сем'ях. Многія прыклады народнай творчасці і побыт нашых продкаў, якія захаваліся да нашага часу, мы выкарыстоўваем для распрацоўкі аптымальнага шляху стварэння ідэала дасканалага чалавека як арыенціру выхавання сучаснай моладзі.

У педагогіцы кожнага народа выхаванне накіравана на фарміраванне падростаючага пакалення ў адпаведнасці з створаным ідэалам. Таму сярод мноства скарбаў народнай педагагічнай мудрасці адно з галоўных месцаў займае ідэя ўдасканалення чалавечай асобы. Без ідэалу немагчыма існаванне ўсёй асобы, трываласці яго ўнутранага свету. Ідэал неабходны ў якасці крытэрыю для самапазнання, самавызначэння, ацэнкі сябе і іншых людзей, сродку для стварэння ўпарадкаванасці ў жыццядзейнасці, прадвызначэння стратэгічнай задачы жыцця чалавека.

Таму сярод шматлікіх скарбаў народнай педагагічнай мудрасці адным з асноўных з'яўляецца ідэя ўдасканалення чалавека на розных этапах яго антагенезу. Сам ідэал выконвае значную грамадскую функцыю: аб'ядноўвае знешнія рэакцыі, звязаныя з паводзінамі чалавека, а таксама яго дзейнасць ў сацыяльнай прасторы з унутраным светам (М.Ф. Калашнікаў [4, с. 68], У.М. Конан [5, с. 179]); выкарыстоўваецца ў якасці пэўнага параметру для самавызначэння, самаацэнкі, ацэнкі іншых людзей (В.С. Болбас [1, с. 149], М.Ф. Калашнікаў [4, с. 69]); з'яўляецца сродкам стварэння ўпарадкаванасці ў грамадскай жыццядзейнасці (Э.В. Ільянкоў [3, с. 214]; У.М. Конан [5, с. 178]); прадвызначае стратэгічныя задачы жыцця чалавека (В.С. Болбас [1, с. 150], Э.В. Ільянкоў [3, с. 204]).

Да пачатку XX стагоддзя пад уплывам гістарычных падзей, геапалітычных і прыродна-геаграфічных умоў склаліся спрыяльныя ўмовы для пачатку фарміравання беларускай нацыі (на аснове даследаванняў Э.С. Дубянецкага [2, с. 30], С.Ф. Дубянецкага [7, с. 303] і А.С. Майхровіча [6, с. 652]).

Нацыянальная псіхалогія беларускага народа і яго менталітэт таксама вызначылі адметныя рысы народна-педагагічнага ідэалу: працавітасць і гаспадарлівасць (як аснова дабрабыту чалавека і ўмова жыццядзейнасці сям'і); паважлівае стаўленне да людзей, справядлівасць і калектывізм (як вынік абшчыннага быцця); стрыманасць, асцярожнасць і нешматслоўнасць (якія склаліся ў працэсе цяжкага паднявольнага жыцця, частых спусташальных войнаў);

прастадушнасць, міралюбінасць, цярплінасць і надзвычайная талерантнасць (звязаная з адсутнасцю міжнацыянальнай варожасці і наяўнасцю верацярпінасці ў адносінах да прадстаўнікоў розных рэлігійных канфесій, а таксама арыентацыяй беларусаў на агульнасацыяльныя каштоўнасці). Дадзеныя рысы як ментальныя якасці беларускага народа адбіліся ў яго вуснай народнай творчасці, у працы, паводзінах, грамадскім укладзе жыццядзейнасці, культуры і г.д.

З нашага пункту гледжання, у сацыяльнай сферы прыйшоў час запусціць інавацыйныя механізмы, якія адпавядаюць сучаснаму часу, але заснаваны на традыцыйных каштоўнасцях, базісе этнапедагогікі, мінулым выхаваўчым вопыце беларусаў. Сістэма адукацыі павінна надаваць асаблівую ўвагу выхаванню грамадзянскасці і патрыятызму ў школьнікаў менавіта ў працэсе навучання, развіцця, зносін, бо у гэты час фарміруюцца лагічныя і прычынна-выніковыя сувязі разумення навакольнага свету і механізмаў яго стварэння, а таксама будуецца актыўнае ўзаемадзеянне ў дадзеным кірунку з сем'ямі навучэнцаў. Калі для моладзі стварыць усе ўмовы для фарміравання ў іх пачуццяў патрыятызму і грамадзянскасці, то ў выніку дзяржаўны інстытут адукацыі выканае сацыяльны заказ на таленавітых, інтэлектуальных і актыўных юнакоў і дзяўчат, якія ў будучыні будуць здольныя збудаваць новае грамадства на падмурку традыцыйных каштоўнасцей свайго народа.

Такім чынам, патэнцыял этнапедагогікі ў стварэнні сучаснага ідэалу дасканалы чалавек вельмі значны для вырашэння сацыяльна-псіхалагічных праблем сучаснага грамадства. Соцыум прадстаўляюць людзі, якія выходзяць і развіваюцца ў сям'і, школе, і вынік такога ўздзеяння замацоўваецца з цягам часу ва ўстойлівыя рэакцыі і паводзіны. На нашу думку, цяпер маецца мноства магчымасцей для рэалізацыі этнапедагагічнага падыходу ў выхаванні. Рэсурсы, якія накіроўваюцца на фарміраванне патрыятызму і здаровай, пазітыўнай моладзі, адаб'юцца на ўсеагульных паказчыках эфектыўнасці ў розных сферах жыццядзейнасці. Як вядома, чалавек – гэта галоўны дзейны кампанент любой сістэмы ўзаемаадносін. Калі яго выхаванне першапачаткова развівалася ў адмоўным кірунку, прычынай чаго з'яўляецца сям'я, асяроддзе альбо штосьці іншае, то мы не можам казаць пра спрыяльныя прагназуемыя вынікі яго дзейнасці і каштоўнасці для нацыі. Мы лічым, што народная педагогіка – гэта ключ да стварэння дасканалы прадстаўніка сапраўднай беларускай культуры з усім комплексам традыцыйных каштоўнасцей і інструментаў для стварэння атмасферы прагрэсу і дабрабыту ў мікрасоцыуме.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Болбас В.С. Этычная педагогіка беларусаў / В.С. Болбас. – Мн.: Бел. навука, 2004. – 175 с.
2. Дубянецкі Э.С. Беларускі нацыянальны характар: спроба даследавання / Э.С. Дубянецкі // АіВ. – 1995. – №5. – С. 29.
3. Ильенков Э.В. Идеальное и идеал / Философия и культура / Э.В. Ильенков. – М.: Политиздат, 1991. – 464 с. – (Мыслители XX века). – С.203–274.
4. Калашников М.Ф. Идеал и его роль в формировании мировоззрения учащейся молодежи / М.Ф. Калашников / Философия и педагогика: пробл. взаимосвязи. Сборник научн. трудов. – Свердловск, 1988. – С.87–94.
5. Конан У.М. Ля вытокаў самапазнання: станаўленне духоўных каштоўнасцей у святле фальклору / У.М. Конан. – Мн.: «Маст. Літаратура», 1989. – 238 с.
6. Майхровіч А.С. Ля вытокаў нацыянальнага адраджэння / А.С. Майхровіч // Мысліцелі і асветнікі Беларусі. X – XIX ст.ст. Энцыкл. даведнік / Гал. рэд. Б.І. Сачанка. – Мн.: БелЭн, 1995. – 671 с. – С.647–654.
7. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. У 6 т. Т.5. М – Пуд / Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш. – Мн.: БелЭн, 1999. – 594 с.

ПРАБЛЕМА НАРОДНАГА ВЫХАВАННЯ Ў ПРАЦАХ ВЯДОМЫХ АСВЕТНІКАЎ БЕЛАРУСІ

Алена Міхайлава

Вядомыя беларускія педагогі-этнографы другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзяў: А.Я. Багдановіч, Цётка (А.С. Пашкевіч), Я. Колас, В. Ластоўскі – абапіраліся ў сваёй прафесійнай дзейнасці на народна-педагагічныя ідэі, узбагачаючы тым самым беларускую школу і педагагічную думку новымі метадычнымі распрацоўкамі і педагагічнымі знаходкамі. Вынікі іх навуковых пошукаў і даследаванняў народнай творчасці знайшлі сваё выяўленне ў фундаментальных зборах вусна-народных твораў, слоўніках беларускай мовы, якія і сёння дапамагаюць несці ў шырокія масы багацце і самабытнасць беларускай нацыянальнай культуры, выхаваўчыя народна-педагагічныя ідэі.

Адным з такіх педагогаў-этнографў, які пранёс ідэю выхавання сродкамі народнай педагогікі праз усё жыццё, быў А.Я. Багдановіч. Вызначальную ролю ў фарміраванні чалавечай асобы ён надаваў народным педагагічным ідэям, бо «народ добра ведае значэнне выхавання як свядомага ўздзеяння на разумовыя, маральныя і фізічныя сілы і здольнасці дзіцяці, усведамляе, які ўплыў аказвае выхаванне на

ўсё жыццё чалавека...» [1]. Больш таго, А.Я. Багдановіч разам са сваімі вучнямі рабіў запісы помнікаў вуснай народнай творчасці, абрадаў, звычаяў, павер'яў, падрыхтаваў да выдання зборнік беларускіх казак.

Цётка (А.С. Пашкевіч), ствараючы падручнік «Першае чытанне для дзетак беларусаў» (1906 г.), выкарыстоўвала выхаваўчыя сродкі беларускага фальклору. Падручнік прасякнуты нацыянальным каларытам, веданнем быту і жыцця беларускай вёскі. Вучэбны матэрыял кнігі звязаны з жыццём народа, з акаляючай дзіця рэчаіснасцю: працоўнай дзейнасцю беларуса, прыказкамі і прымаўкамі, прыпеўкамі, загадкамі, казкамі і г.д. Вялікую выхаваўчую ролю адводзіла Цётка такому асновопаложнаму сродку народнай педагогікі як роднае слова. У сваім звароце «Да вясковай моладзі беларускай» яна заклікае моладзь берагчы і развіваць святое святых народа беларускага – яго мову: «на вас, моладзь, ускладзена велізарнае абавязацельства: развіваць надалей родную мову, узбагачаць свой народ ведамі і культурай. ... Толькі не пакідайце мовы сваёй: бо тады на самой справе вы для свайго народа згінулі» [2, с. 179].

Якуб Колас у аснову сваіх педагогічных поглядаў паклаў ідэю народнасці, галоўнымі рысамі якой ён лічыў магутныя сілы беларускага народа, любоў да сваёй мовы і радзімы: «Роднае слова – гэта першакрыніца, праз якую мы спазнаём жыццё і акаляючую нас рэчаіснасць. ... трэба ведаць свой народ, яго гісторыю, яго багатую вусную народную творчасць» [3, с. 318]. Багатыя сродкі народнай педагогікі Я.Колас выкарыстаў пры стварэнні «Другога чытання для дзетак беларусаў». Ствараючы свае «Казкі жыцця», у якіх занатавана філасофія беларускага народа, пісьменнік выкарыстоўвае беларускі фальклор: прымаўкі і прыказкі, прастамоўныя словы, біблейскія выразы і г.д., – народную педагогіку, яе выхаваўчыя ідэі: выхаванне праз працу, выхаванне любові да бацькаўшчыны, разумовае выхаванне, выхаванне маральных якасцей [4].

Вывучаў, аналізаваў і выкарыстоўваў ідэі народнай педагогікі беларусаў Вацлаў Ластоўскі. Ён бачыў у народна-педагогічных ідэях адзін са шляхоў выхавання нацыянальнай самасвядомасці. Менавіта таму ў сваім падручніку для пачатковай школы «Першае чытанне. Кніжыца для беларускіх дзетак дзеля навукі чытання» (1916 г.) значнае месца адвёў беларускаму фальклору, прадстаўленаму наступнымі жанрамі: прыказкамі, прымаўкамі, выслоўямі, парадамі і г.д. Асноўным сродкам фарміравання асобы дзіцяці, на думку В. Ластоўскага, была сям'я. У працы «Што трэба ведаць кожнаму беларусу?» аўтар асноўную ўвагу ў сямейным выхаванні надаваў захаванню звычаяў і традыцый: каб у

беларускай сям’і шанаваліся «звычаі і традыцыі беларусаў..., каб у беларускай сям’і спяваліся беларускія песні», каб дзецці любілі і шанавалі свой край, народ, песні, казкі, мову [3, с. 218].

У сваіх працах сучасны даследчык народнай педагогікі беларусаў – Г.П. Арлова паказвае, што сістэма маральнага выхавання і маральны кодэкс беларускага народа, у аснове якіх ляжаць «вера ў магчымасць маральнага ўдасканалення чалавека, патрабаванне павагі да чалавека і стварэнне ўмоў, неабходных для развіцця асобы» [5, с.49], калектывізм, які ўласцівы беларусам; а таксама такі дейсны сродак і метады, як праца, дазваляюць выхаваць высокамаральную асобу, патрыёта сваёй Радзімы, чаго так не хапае сучаснай сістэме выхавання [5, с. 48-59].

На думку А.А. Грымаця, шматлікія народныя прыёмы і метады выхавання спрыяюць развіццю фізічнага здароўя дзіцяці, неабходна толькі прыцягнуць іх да сучаснага выхаваўчага працэсу [6, с. 16]. Маральнае ж выхаванне асобы ажыццяўлялася ў большай ступені за кошт пазнання правілаў этыкету, традыцый і звычаяў беларускага народа [6, с. 18]. Народ-педагог, згодна з думкамі даследчыка, перш-наперш імкнуўся выхаваць у дзіцяці такія рысы характару, як дабрыня, чэснасць і праўдзівасць, добрыя адносіны да іншых, што складаюць аснову агульнанароднага ідэалу [6, с. 18-19].

Пэўны погляд на эфектыўнасць выкарыстання народнай педагогікі беларусаў у практыцы сучаснага выхавання мае Л.В. Ракава, якая лічыць, што неабходна ведаць народныя традыцыі ў выхаванні дзяцей, якія сёння мелі б велізарнае значэнне для практыкі выхавання дзяцей і моладзі, бо народная педагогіка «дазваляла вырасціць фізічна загартаваных і духоўна багатых людзей, асноўнымі якасцямі якіх сталі шырока вядомая ў свеце працавітасць і добрачылівасць беларусаў» [7, с. 3].

У выніку на аснове вывучэння педагогічнай спадчыны вядомых беларускіх асветнікаў, у якой сістэматызаваны, абагулены этнаграфія і фальклор беларусаў і знайшлі сваё выяўленне педагогічныя ідэі народа, намі былі вылучаны ідэі народнай педагогікі беларусаў, на якія магчыма абапірацца ў выхаванні сучаснага пакалення беларусаў:

– ідэя аб выхаванні здаровага пакалення на аснове гістарычнай пераемнасці;

– ідэя аб неабходнасці гарманізацыі жыццёвых сіл арганізма чалавека з акаляючай рэчаіснасцю (грамадствам, прыродай) і самім сабой;

– ідэя аб ролі працы як фактару фізічнага і маральнага ўдасканалення чалавека;

– ідэя аб каштоўнасці роднага слова для здароўя чалавека;

– ідэя аб народнай культуры фізічнага, псіхічнага і духоўнага здароўя людзей пры ўзвядзенні ў культ прыгажосці, маці і дзіцяці, любові, старасці і, адначасова, сталасці, цнатлівасці, сям’і і інш.;

– ідэя служэння грамадству, сям’і і нацыі, якая замацоўвае ўстаноўку на сацыяльную каштоўнасць жыцця і здароўя чалавека.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Богданович А.Е. Педагогические воззрения белорусского народа / А.Е. Богданович. – Минский листок, 1886, № 61, 18 нояб.
2. Цётка. Выбраныя творы / А.С. Пашкевіч. – Мн.: «Бел. Кнігазбор», 2001. – 336 с.
3. Антологія педагогічнай мыслі Беларускай ССР / Сост. Э.К.Дорошевич, М.С. Мятельский, П.С. Солнцев. – М.: Педагогика, 1986. – 468 с.
4. Колас Я. Казкі жыцця. Апавяданні / Я. Колас. – Мн.: Нар. асвета, 1976. – 110 с.
5. Арлова Г.П. Беларуская народная педагогіка / Г.П. Арлова. – Мн., 1993. – 94 с.
6. Грымаць А.А. Фарміраванне маральных ідэалаў вучняў (на матэрыяле беларускай літаратуры) / А.А. Грымаць. – Мн.: Нар. асвета, 1978. – 94 с.
7. Ракава Л.В. Традыцыі сямейнага выхавання ў беларускай вёсцы / Л.В. Ракава. – Мн.: Ураджай, 2000. – 111с.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНЫМИ СОЦІАЛЬНЫМИ ПРОЕКТАМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ – ЯКІСНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Іван Бабіюк

Інновацыйні соціальні праекты сацыяльнага супроводу серед осіб в конфлікті з законам спрямовані на покращення адаптованості їх до життя в суспільстві, створення безпечної громади, шляхом зниження рівня передачі соціально-небезпечних хвороб та відповідного рівня патріотичного виховання клієнтів, які перебувають в установах ДКВС Полтавської області, підрозділах філії ДУ «Центр пробації» в Полтавській області та цивільному секторі.

Основними завданнями вищевказаних проєктів за напрямком створення безпечних громад є:

– проведення роз’яснювальної роботи серед клієнтів з наголосом на патріотичність щодо припинення розповсюдження епідемій соціально-небезпечних хвороб при наданні послуг з виявлення та

діагностики ВІЛ, ТБ та ВГС в уповноважених органах з питань пробації та перенаправленні до цивільних медичних закладів за подальшою діагностикою та початком або продовженням лікування, впровадженні індексного тестування серед ВІЛ-інфікованих осіб та їх партнерів, у тому числі, в цивільному секторі;

– налаштування клієнтів на толерантність та патріотизм, щодо власного оточення при отриманні послуг із виявлення, діагностики та лікування ВІЛ, ТБ, та ВГС, включаючи ЗПТ, догляду та підтримки людей, які живуть з ВІЛ, ТБ, та ВГС під час відбування покарань, забезпечення безперервності надання послуг з діагностики та лікування ВІЛ, ТБ та ВГС людям, які готуються до звільнення та після звільнення з установ виконання покарань, а також впровадження індексного тестування серед ВІЛ-інфікованих осіб та їх партнерів, у тому числі, в цивільному секторі;

– виховання у клієнтів свідомого ставлення до отримання послуг комплексного пакету послуг з виявлення та діагностики ВІЛ, туберкульозу та вірусного гепатиту С серед спільнот ЛВІН та ЧСЧ в цивільному секторі з метою створення патріотично-налаштованої безпечної громади.

Основною проблемою в організації патріотичного виховання в ході процесу соціального супроводу осіб в конфлікті з законом в умовах позбавлення волі, перебування на обліку підрозділів пробації та у цивільному секторі в умовах карантинних заходів, викликаних пандемією коронавірусної інфекцією COVID-19, є зниження кількості особистих консультувань представників груп ризику, викликане обмеженням доступу соціальних працівників неурядових організацій до охороняємої зони виправних установ та до спілкування з клієнтами пробації.

Актуальними шляхами вирішення вищевказаних проблем є:

– впровадження онлайнтехнологій в роботі з особами, що знаходяться в умовах попереднього ув'язнення та позбавлення волі;

– залучення до соціальної роботи з особами в конфлікті з законом соціальних працівників з числа засуджених;

– включення до штатних розкладів медичних частин установ попереднього ув'язнення посад соціальних працівників.

Для реалізації вищевказаних ініціатив на рівні держави було здійснено відбір кандидатів з числа засуджених та проведено модульне онлайннавчання 55 осіб навичкам роботи з надання комплексного пакету послуг з профілактики та лікування соціально-небезпечних хвороб відповідно до методичного посібника, розробленого

представниками Державного департаменту з питань виконання кримінальних покарань, неурядових організацій, Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України», а також закуплено комп'ютерну техніку для пенітенціарних установ з метою організації онлайнкомунікації засуджених з зовнішнім світом для виконання соціальними працівниками своїх обов'язків, впроваджується пілотний проект з інтеграції соціального працівника неурядової організації до штату медичної частини установи попереднього ув'язнення.

Впровадження вищевказаних ініціатив є яскравим прикладом втілення освітніх інновацій, з метою інтеграції процесу національно-патріотичного виховання в соціальну роботу з особами в конфлікті з законом в умовах карантинних обмежень.

Список використаних джерел:

1. Загребельний О., Васильєв С., Ханюков Є., Габорець Т. Методичний посібник з підготовки засуджених до роботи соціальними робітниками з надання комплексного пакету послуг з ВІЛ, туберкульозу та вірусного гепатиту С. Київ, 2020. 142 с.
2. Уроки зменшення шкоди. Навчальний посібник. МБФ «Альянс громадського здоров'я». Київ. 2016. 234 с.
3. Опис проекту «Сталість послуг заради життя». Проектний документ. Полтава. 2018. 72 с.

РІДНА МОВА ЯК ПІДГРУНТЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЄДНАННЯ ДИТИНИ З НАЦІЄЮ, ДО ЯКОЇ ВОНА НАЛЕЖИТЬ, У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ І ПРОГРЕСИВНИХ ДІЯЧІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Андрій Бардінов

Розуміння національного відродження ставить перед українською інтелігенцією, педагогами, вченими, громадськими та державними діячами того часу завдання особливого значення – зробити все можливе для створення української національної школи, тобто школи, в якій процес формування молодого особистості (як патріота України і фахівця) ґрунтується як на досягненнях світової педагогічної науки, так і на традиціях українського народу, його історії та культури. У реалізації цього завдання на значну увагу заслуговує цілеспрямована діяльність усіх освітніх та просвітницьких організацій, що були створені на теренах України зазначеного періоду.

Особливого значення в цьому плані набуває патріотичне виховання дітей засобами рідної мови. Адже саме в розвитку рідної мови громадськість вбачала відродження національної свідомості, національної системи виховання в усіх її інституціях: сім'ї, школі, позашкільних закладах, вузах тощо.

Прогресивні діячі були глибоко переконані в тому, що єдиний шлях збереження народу як цілісного етносу – це відродження рідної мови через відкриття закладів освіти з українською мовою навчання, видання та поширення навчально-методичних і художніх книг, газет, журналів тощо.

Погляди вітчизняних педагогів і прогресивних діячів другої половини ХІХ – початку ХХ століття на проблему патріотичного виховання засобами рідної мови пов'язуються з визначною роллю в цей час домашніх гувернерів і гувернанток у процесі виховання та навчання дітей, оскільки вважалося, що від їхнього світогляду, національної орієнтації часто залежали і мова викладання та навчання, і виховний вплив на дитину, і як його результат – сформованість у дітей патріотичних і громадянських якостей. Звідси й підвищені вимоги до функціональних обов'язків гувернерів, які стають у цей час більш і більш складними у питанні виховання і соціального формування особистості, що й спричинило розширення кола функціональних обов'язків гувернерів у дещо новій якості, а саме – як гувернера-вихователя. Це надавало їм можливість і водночас право виховувати, і навчати дітей, і доглядати за ними. І в разі потреби – контролювати педагогічний процес домашніх учителів та наставників. Це й обумовило підвищення вимог до послуг гувернерів. Примітно, що вимоги висували не тільки сім'ї, які користувалися послугами гувернерів, але й держава, що намагалася взяти під свій контроль інститут домашнього гувернерства і підвищити якість його діяльності. Це підтверджується тим фактом, що гувернерська діяльність контролюється в цей час Міністерством народної освіти та знаходить відображення у ряді державних документів [6, с. 819-820; 505-508]. Варто відмітити, що вперше в історії розвитку гувернерства не тільки адміністративно-державні кола, але й діячі громадсько-педагогічного руху стають ініціаторами створення різних варіантів концепцій, проєктів освітніх інституцій з підготовки саме гувернерів-вихователів.

Більш глибокому розумінню чітких уявлень про виховну діяльність домашнього гувернера-вихователя значною мірою сприяли погляди К.Д. Ушинського (1823-1870), які знайшли відображення майже в усіх науково-методичних рекомендаціях та підручниках педагога. Зокрема, ці питання знаходять висвітлення у праці «Три елемента школи», в якій

він указав на те, що вся духовна мудрість, громадські ідеали, увесь досвід, набутий суспільством, передається дитині через сім'ю [9, с. 39]. Саме через мову матері дитина прилучається до тієї нації, до якої вона належить, з'єднується зі своїм народом, його історією, культурою, менталітетом [10, с. 123]. Ця думка вченого знаходить відображення також у статті «Рідне слово», в якій педагог зазначає: « ... у мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина... Увесь світ свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові». І далі наголошує, що «мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що поєднує віджилі, ті, що живуть, і майбутні покоління народу в одне велике, істотне ціле. Вона не тільки виявляє собою життя народу, а є якраз саме цим життям. Коли зникає народна мова – народу немає більше» [10, с. 128]. Разом з тим, у праці «Педагогічні нотатки про Швейцарію», К. Ушинський, порівнюючи навчання у швейцарських школах, де діти обов'язково говорять тією мовою, якою спілкуються вдома, співають пісні, пишуть твори з народного побуту з гиркотою повідомляє, що «на його батьківщині багата, милозвучна мова, на якій існує така народна література, якою не може похвалитись жоден народ, якою ще недавно співав Шевченко, – ця мова вигониться з школи, немов чума» [11, с. 133]. Зрозуміло, що за такої системи виховання школа нівечила дитячі душі, робила дітей моральними каліками. Тому найважливішу історичну роль у вихованні дитини педагог відводить сім'ї, особливо матері як головної виховательки власних дітей почуття любові до рідної мови. Звідси й необхідність надання освіти саме жінці-матері, щоб навчила вона власну дитину шанувати і любити рідну мову. Реалізацію цього завдання К. Ушинський вбачав у створенні певних умов. На думку педагога, однією з таких умов є організація освітніх закладів різного типу й рівня, створення навчальних планів, програм, підручників, зміст освіти яких мав би національний характер. Таким чином, наукові погляди К. Ушинського свідчать про розвиток творчих підходів педагога до підготовки жінки-матері як виховательки власних дітей, які були не тільки докладно вивчені педагогом, але й набули авторського розвитку.

Подальшого розвитку ця ідея Ушинського набула у поглядах О. Барвінського, П. Лесгафта, С. Миропольського, І. Негребецького, М. Песковського, І. Сікорського та інших авторів. Так, глибоко усвідомлюючи роль матері у вихованні власної дитини, відомий педагог Західного регіону України О. Барвінський (1847-1927) надавав великого значення материнській мові в цьому процесі. Зокрема, у своїх працях «Вплив науки язика матерного на виховання» (1880) та «Наука

матерного язика в школах народних з увзглядненем ей методичного трактування» (1879) наголошує на необхідності надання знань жінці-матері саме з рідної мови, оскільки без знання материнської мови неможливо досягти успішного виховання дітей у сім'ї. І далі педагог наголошує, що «...наука матерного язика єсть огнище, котре всилає благодатне тепло и світло, що допомагає розвинути ся усім наукам... в цілої повні» [2, с. 26].

Позитивну роль у цьому плані відіграли погляди П. Лесгафта (1837-1909), який одним із перших звернув увагу на виховну діяльність гувернерів, зокрема, гувернерів-іноземців. Так, у праці «Шкільні типи» (1884) він критично зауважує, що гувернери-іноземці «...навчали російських дітей шанувати неросійських кумирів (Наполеона, Людовика), нав'язують думку, що, наприклад, Париж – найкраще місто на землі, чи Німеччина – найкраща країна. Дитину повністю відривають від її рідного ґрунту: не привчають помічати красу Батьківщини, рідного краю рідної природи. Виховується манкурт – не патріот і не громадянин. Діти часто навіть не знають рідної мови. Таким чином, держава своїм невтручанням фактично знищує власне майбутнє» [7, с. 64]. Варто зазначити, що погляди видатного вченого того часу істотно вплинули на формування основних підходів до процесу виховання дітей взагалі, тим самим започаткували гостру полеміку щодо розуміння виховної діяльності гувернерів і підготовки саме гувернера-вихователя.

Занепокоєння прогресивно налаштованих верств населення тогочасного суспільства вихованням у такий спосіб дітей спричинило правлячі кола того часу (міністерства освіти, різних органів народної освіти, відомств та ін.) видання ряду постанов, циркулярів, розпоряджень, інструктивно-методичних документів тощо з даних питань.

Зокрема, «Циркуляр» Міністерства народної освіти (1858) окреслив порядок видачі іноземцям свідоцтв на звання домашніх гувернерів [3, арк. 7-10]. Про це йшлося в інших державних документах, наприклад, «О правилах допуска иностранцев к домашнему воспитанию» [3, арк. 2]; «О прекращении на время приезда иностранных воспитателей и воспитательниц» [3] та ін.

Все це разом і обумовило надання сили законам, нормативним актам загального або місцевого значення та зобов'язало заклади освіти підготовку життєво активну, соціально зорієнтовану людину, в якій би оптимально поєднувалися матеріальні й духовні інтереси суспільства, одноосібні інтереси окремої людини й інтереси загальнодержавні та загальнолюдські.

Ці питання отримують подальше наукове трактування. Виникає і поширюється думка щодо професійно-педагогічної підготовки гувернера-вихователя у контексті загальнопедагогічної підготовки вчителя. Вагомий внесок у цьому напрямку зробили М. Пирогов, С. Миропольський, Й. Діетл, В. Чарнолуський, А. Пругавін, К. Яновський та ін.

У цьому зв'язку необхідно відмітити той факт, що серед тих, хто наполегливо і цілеспрямовано обстоював доцільність надання педагогічної освіти жінці-матері була Христина Данилівна Алчевська (1840-1920 рр.). Тому підтвердження – життєвий і творчий шлях Х.Д. Алчевської. Зокрема, це творча діяльність її по створенню недільної жіночої школи в Харкові та управління зазначеним освітнім закладом; просвітницька та пропагандистська її діяльність; навчально-методична робота тощо. В цьому плані на особливу увагу заслуговує її суттєвий внесок у створенні покажчика «Що читати народові?». Значне місце у покажчику було відведено творам українських письменників. Зокрема, у третьому томі покажчика є спеціальний розділ «Видання для народу українською мовою», в якому, як і в усій своїй діяльності, Алчевська відстоювала любов до рідної мови, до рідної пісні. Насамперед, тут рекомендувалися твори І.П. Котляревського, Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, Є.П. Гребінки, Т.Г. Шевченка, Марка Вовчка, Юрія Федьковича, І.С. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, І.К. Карпенка-Карого, П.А. Грабовського, В.С. Стефаника та інших авторів. Рекомендувалися також «300 найкращих українських пісень». Утім найчастіше у цьому покажчику рекомендувалися твори Т.Г. Шевченка «Наймичка» та «Кобзар». У той час, як Б. Грінченко твердив, ніби селяни не розуміли творів Шевченка, Х.Д. Алчевська доводила, що «справжній «Кобзар» користується великою популярністю, і його розуміють цілком, а його автора трудящі повсюдно сприймають як свого «видатного українського поета». І далі зазначала, що Шевченко – це «наш народний геній» [1, с. 47].

Слід підкреслити, що Х. Алчевська, будучи послідовником К. Ушинського, застосовує в навчально-виховному процесі жіночої недільної школи метод бесіди, оскільки бесіди виступали дієвим засобом впливу на свідомість вихованок і водночас слугували підґрунтям у формуванні їх українського менталітету. Це, безперечно, було прогресивним на той час явищем. Особливу увагу вихованок в цьому плані привертала бесіди з історії культури, вибір яких не був випадковим, оскільки дозволяв охопити широкий спектр питань із багатьох галузей наук, тим самим розширюючи світогляд вихованок.

Метою бесід було ознайомити дорослих жінок із кращими зразками творів світового мистецтва рідною українською мовою. Значення проведення таких бесід українською мовою стає очевидним, якщо взяти до уваги часи заборони царизмом української мови. У дні, коли «навіть український одяг вважався нелегальним і його забороняли носити на вулиці», Христина Данилівна Алчевська вчила харківську молодь саме рідною мовою пізнавати й наслідувати культуру інших народів та одночасно вчила з повагою і любов'ю ставитися до надбань своєї української культури, виразником якої виступала на той час рідна українська мова. Значення цих бесід полягає ще й в тому, що вони стимулювали і скеровували багатогранну діяльність жіночої недільної школи, яка сприяла не тільки відродженню культурних національних традицій, а передусім сприяли формуванню особистості жіночої статі з притаманними їй загальнолюдськими цінностями. Додамо до цього й те, що збагачення національної духовної культури здобутками національних культур інших народів сприяло формуванню загальної культури і планетарного мислення осіб жіночої статі на ґрунті національної духовності.

Утім, Христину Данилівну вважають не тільки засновником недільних шкіл усієї Росії (а отже й України), але й як захисником української мови того часу. Тому підтвердження знаходимо в тому, що Алчевська привертаючи увагу громадськості до проблем освіти народу, об'єднала навколо себе прогресивні кола вчених, письменників у боротьбі за збереження української мови. Саме любов до рідної мови спонукала її, палку ентузіастку, сповнену жадоби до суспільної діяльності, пристрасно люблячи свою рідну Україну, прийти в школу з надією вчити своїх земляків на їхній рідній мові. Сама Алчевська бездоганно володіла українською мовою і виразною дикцією. Але не від батьків своїх, поміщиків (до речі, мати в неї була за походженням – румунка, в батько – українець), а з молоком своєї няньки-кріпачки Гапки виплекала в собі Алчевська любов до своєї Батьківщини – України, до свого народу. В часи заборони царизмом української мови вона вчила харківську молодь саме українською мовою. Вона з великою повагою ставилася до визначних синів українського народу – Шевченка і Франка, до видатного вченого Потебні, до талановитого поета Мови та ін. І не випадково, що саме з ініціативи Христини Данилівни на кошти її сім'ї перший у світі пам'ятник Т.Г. Шевченку було поставлено в садибі Алчевських.

Таким чином, Х.Д. Алчевська своєю невтомною працею показала високий приклад патріотичного служіння народові в його боротьбі за визволення з кайданів рабства і темряви, що викликало до неї симпатії

кращих синів українського народу, широких кіл трудящих усього світу і зробило її ім'я відомим далеко за межами Батьківщини.

Схожі висновки щодо освіченості саме жінки-матері можна зробити відносно поглядів інших поетів і письменників, видатних педагогів і прогресивних діячів, оскільки всі вони керувалися думкою про те, що ... жінка, перш за все матір і вихователька своїх дітей, яка повідомляє перші навички і вміння, сприяє їх розвитку, формує та спрямовує характер дитини є ніщо іншим, як підготовка її майбутньої долі як громадянина своєї Батьківщини.

Отже, провідні ідеї та досвід видатних педагогів і прогресивних діячів другої половини XIX – початку XX століття щодо зазначеної проблеми не втратили актуальності і в наш час. Адже наукові ідеї видатних педагогів та «... досвід, побудований на їхній основі, не можуть розглядатися як застарілі. Вони нові «за сутнісним і технічним рівнем», розвиваючись, знаходять більш широкі сфери застосування і внаслідок цього прогресують у своєму значенні, забезпечуючи якісне вирішення найбільш складних питань виховної роботи сучасної школи» [4, с. 230-231]. «Така особливість наукових істин, вони не старіють, а розвиваються» [5, с. 106]. А відтак, вони є актуальними в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Алчевская К.Д. Что читать народу?. – Т. 3. – С. 477.
2. Барвінський О. Наука материнського язика в школах народних з увзглядненем ей методичного трактування / О. Барвінський // Газета Школьна. – Львів, 1879. – С. 26.
3. Бардінов А.В. Професійно-педагогічна підготовка гувернерів в Україні : минуле і сучасність [монографія] / А.В. Бардінов. – Полтава, ТОВ Шевченка, 2013. – 268 с.
4. Бойко А.М. Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання : монографія / А.М. Бойко // Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – 384 с.
5. Вернадский В.И. Размышление натуралиста : Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – К., 1994. – С. 106.
6. Дополнения к сборнику постановлений по Министерству народного просвещения 1803-1864 гг. – СПб., 1867. – С. 819–820; 505–508.
7. Лесгафт П.Ф. Школьные типы: антропологические этюды / П.Ф. Лесгафт. – СПб.: Тип. А. С. Суворина, 1864.
8. Мухін М.І. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х.Д. Алчевської / М. і. Мухін. – К., 1979. – 185 с.
9. Ушинський К.Д. Педагогічна подорож по Швейцарії / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори : в 2 т. – К., 1983. – Т. «. – С. 64–170.

10. Ушинський К.Д. Рідне слово / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори : в 2 т. – К., 1983. – Т. 1. – С. 121–134.

11. Ушинський К.Д. Три елементи школи / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори : в 2 т. – К., 1983. – Т. 1. – Теоретичні проблеми педагогіки. – С. 26–43.

ЖІНКИ-ПАТРІОТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

Олексій Бардінов

Жінка. Жінка – мати, Жінка – трудівниця, Жінка – воїн є єдиним божеством на землі, в яке вірують усі народи. У глибокій пошані схиляють голови і стають на коліна перед нею. Їй, жінці, присвячено чимало музичних, поетичних творів.

У кожного народу є свої історичні постаті першої величини, яких не в змозі прикрити пил віків, які не можуть зламати їх кайдани можновладців чи оббрехати псевдонауки. До таких і належать ті українські жінки, про яких буде йти мова у даній статті, *метою* якої є донести до всіх велич української жінки. Із давніх-давен, із глибини тисячоліть дійшли до нас докази шанування жінки. Підтвердженням тому знаходимо в оселях наших далеких предків. Зокрема, статуетки праматері Лель – охоронниці матерів та дітей. Біля виліпленого із глини її образу завжди палав священний вогник. А ще у прадавніх слов'ян була Родиця – мати, покровителька роду людського, якій віддавали шану на святі Родиць. У добу християнства це свято знайшло своє відображення у відзначенні Різдва Богородиці. У цей день українці вшановували своїх матерів, дружин, сестер.

Одночасно з цим історія доносить до нас величні приклади самопосягати і жертв жіноцтва для добра Вітчизни і народу. Українська земля знала не одну велику жінку. Згадаймо: Велика княгиня Ольга, або свідома дочка свого народу Галшка Гулевичівна, що, дбаючи про освіту й культуру, подарувала свої землі і кошти на заснування Києво-Могилянської академії, чи видатна артистка Марія Заньковецька, яка з неперевершеною майстерністю розповідала зі сцени про долю української жінки, чи всесвітньо відома співачка Соломія Крушельницька та багато інших славних жінок минулого й сьогодення – справжніх Берегинь своєї держави, свого народу.

Ось фрагмент розповіді про ще одну славну жінку, княгиню Анастасію Заславську, коштом якої було видано в середині XVI століття перше Пересопницьке Євангеліє, написане українською мовою, на

якому запрягли на вірність народові України президенти Л. Кравчук та Л. Кучма.

Пригадаймо й інші імена: Єлизавета – королева Норвегії, Анна – королева Франції, Євпраксія – імператриця германська, Анастасія – королева Угорщини, жіноцтво козацької доби, культурно-громадські і національні діячки, письменниці і акторки – переліку їх імен немає краю... Пригадаймо імена Ольги Кобилянської, Марка Вовчка, Лесі Українки, Зінаїди Тулуб, Ліни Костенко. Саме їхня самопожертва, їхній талант та приклад будили свідомість народу, кликали його до боротьби. Саме з їхньою творчою спадщиною пов'язані ідеї відродження української культури, громадянської думки й національної гідності народу.

Так, ім'я Анни зустрічається в багатьох літописах у зв'язку із заснуванням нею Андріївського монастиря в Києві. При київському Андріївському монастирі Анна Всеволодівна у 1086 році заснувала жіночу школу, якою керувала 26 років. Це була перша жіноча школа не тільки в Київській Русі, але й у всій Європі. Десятки і сотні жінок, одержавши в школі освіту, розповсюджували її по всій країні, передаючи, головним чином, іншим жінкам. Онука великого київського князя Володимира Мономаха – Євпраксія Зоя вміла лікувати травами і узагальнила свої знання з «лікарської хитрості» в написаному грецькою мовою трактаті «Алімма». Ця цікава праця дійшла до нас у неповному вигляді і зберігається у бібліотеці в Італії. Трактат складається з п'яти частин, в яких розглядаються загальні питання гігієни, вміщено короткі відомості з мікропедіатрії, дерматології, внутрішніх хвороб.

Почуття гідності та поваги, що оточували українську жінку в козацькі часи, сприяли тому, що вона, жінка, підносила до високого розуміння інтересів народу і Вітчизни. Збереглися адміністративні документи дружини Богдана Хмельницького – Ганни Золотаренко, котрі свідчать про її освіченість, розуміння тогочасних проблем України. Не задовольняючись лише роллю дружини, вона була співницею і помічницею гетьмана, який поважав її і повністю їй довіряв. Задokumentовано підписи також дружин гетьманів і козацької старшини, наприклад, Петра Сагайдачного, Данила Виговського, рідного брата відомого гетьмана. Жінка фастівського полковника, керівника визвольного руху на Правобережній Україні – Семена Палія, вміла гідно переговорити з іноземними послами, які приїздили в «Палієву державу».

Відмітимо, що в покозаченій Україні, як більше ніде в Європі, жінка була рівноправна з чоловіком. Вона мала юридичне право самостійно виступати на суді, про що тільки мріяли жінки інших європейських країн.

Сама вибирала собі нареченого й могла розлучитися з чоловіком, якщо того забажає. І чоловік ніколи не нехтував її думкою.

Українська жінка в часи козаччини була вірним і надійним спільником свого чоловіка у боротьбі за соціальне і національне визволення народу. Але найбільший внесок вона зробила для козаччини, виконуючи обов'язки берегині сімейної оселі. Хоч жінкам не було доступу на Січ, але, коли козаки поверталися додому, їм і на думку не спадало верховодити в сім'ї. Там порядкувала дружина, за нею було й останнє слово.

У відповідальний момент українки проявляли себе і як військові організатори. Так, наприклад, Софія Ружинська, волинська княгиня, на чолі військового загону, що нараховував 6000 чоловік піхоти і кінноти, приступом здобула замок князів Корецьких у місті Черемоші.

Щороку сотні тисяч людей в усьому світі, від Америки до Індії, відзначають 18 травня 1891 року – день смерті Олени Петрівни Блавацької. Минуло сто років від дня її смерті, і ЮНЕСКО оголосив 1991 рік пам'яті Блавацької. Вона досліджувала різноманітні релігії, міфології, культу, стародавні філософські системи, містерії, символізм (магію, окультизм, природничо-наукові уявлення паралельно з досягненням і гіпотезами європейської науки кінця ХІХ ст.). Олена Петрівна заснувала і випускала в Індії журнал «Теозоф», а в Англії «Луцифер». Вона написала книги «Ключі до теозофії», «Таємна Доктрина», «Голос тиші» та інші. На Заході Блавацька прославилась тим, що стверджувала верховенство в людському бутті духу і нікчемність плоті, даної, на її думку, лише як засіб для удосконалення безсмертної душі. І що закон карми – це не примхи буддизму, а космічний закон: людина своїми вчинками визначає не тільки своє подальше земне існування, але і своє наступне втілення. В цьому і полягає та вища справедливість, яка в релігіях іменується божим судом.

Отже, жінка, для якої самою долею й покладено було на віку бути щасливою, засівати свою ниву і колисати своїх дітей, зазнавати втоми і втіхи, продовжувати рід і берегти правічні заходи. Але українські жінки не тільки були дружинами високопоставлених чоловіків із князівських родів, шляхти та козацької старшини, а й самі були політиками, ученими, митцями. Крім того, протягом усієї історії України багато з них у культурно-освітній, політичній, і навіть військовій діяльності не поступалися перед чоловіками, а й перевершували їх. У чорну ніч неволі українські жінки були поруч із чоловіками-воїнами. Так, у сорок першому єдиною жінкою-льотчиком і в бойовій частині, яка дислокувалася в Україні, була Катерина Іванівна Зеленко. Більше сорока

разів вилітала бомбити фашистські війська, одинадцять разів виходила переможницею з повітряних боїв. Загинула Катерина Іванівна 12 березня 1942 року. Пройдуть роки. Астрономи Кримської астрофізичної обсерваторії Академії наук СРСР одну з відкритих ними планет назвуть «Катюшею» на честь єдиної жінки-льотчиці в історії світової авіації, яка здійснила повітряний таран.

Українська поетеса Олена Теліга загинула смертю хоробрих у лютому 1942 року. Вона була розстріляна німцями у Бабиному Яру.

Про мир і працю, щастя материнства, юність і старість, про людину сьогоденного дня з її болем і радостями, з розчаруваннями і надіями розповідає Яблонська Тетяна Нилівна у своїх живописних полотнах. Люди різного віку й освітнього рівня завжди знаходять у творах Яблонської щось для себе близьке, співзвучне своїм почуттям і думкам. Якраз це і складає поняття народний художник.

Покликанням Галини Никифорівни Кальченко з небайдужим серцем і великим талантом жінки була важка і благородна праця скульптора. Тільки любов до тих, кому вона присвячувала свої твори надавали їй сили та натхнення. Тому стільки щирості, теплоти у створених нею скульптурних портретах Т. Шевченка, Г. Сковороди, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, П. Мирного, Я. Степового, В. Косенка, К. Білокур... І з такою ж виразністю, глибиною розкриття внутрішнього світу виконано митцем бронзову постать М. Заньковецької і пам'ятник І. Котляревському, встановлені в Києві, пам'ятник С. Гулаку-Артемівському – в Городищі, М. Леонтовичу – в Тульчині, І. Нечую-Левицькому – в Стеблові, пам'ятник великій поетесі Лесі Українки – в Києві.

Сьогодні скульптури Галини Кальченко прикрашають майдани і вулиці наших міст і сіл, допомагають глибше збагнути суть діянь безсмертних синів і дочок України.

Чимало сторінок своєї чудової книги «Як виховати справжню людину» В.О. Сухомлинський присвячує утвердженню в дитячому серці почуття любові до матері, постійного прагнення піклуватися про неї. Своєрідною школою виховання почуттів любові до матері можна вважати культ Матері, що панував у Павлівській десятирічці. Кожен, хто приходив сюди, на великому стенді міг прочитати слова, звернені до неньки: «Мати, пам'ятай, що ти головний педагог, головний вихователь. Від тебе залежить майбутнє суспільства». Другий, ще більший стенд, адресується дітям: «Бережіть ваших матерів!». І далі: «Без матері немає ні поета, ні героя» [3].

Отже, «Минають віки, змінюються боги, але пам'ять про Велику Богиню – Берегиню непідвладна часові. Вона невмируща, як невмируща та божественна енергія, що її несе кожна жінка. У когось вона сильніша, у когось слабша, у когось ледь жевріє, бо її пригасила буденність, але коли ми усвідомлюємо своє призначення на Землі, то невмируща іскра стає світлом, яке наповнює життя жінки глибоким змістом» [2, с. 5]. Тоді й народжується справжня жінка – Берегиня, яка знаходила в собі сили зберегти прагнення до волі, почуття гідності, відповідальність за свій народ, за свою родину, за виховання своїх дітей, за Батьківщину – матір України. Тому завжди на різних життєвих шляхах і перехрестях українська жінка стояла на боці милосердя, несла велику любов і сімейне тепло. Вона завжди свято шанувала і виконувала обов'язки Берегині сімейного вогнища. Це про них можна сказати словами Івана Огієнка: «Вони українці, де б вони не проживали, де б не працювали! ... вони виразні патріоти свого українського народу». Тож ми повинні пам'ятати і наслідувати їхній приклад великої любові, патріотизму до своєї землі, свого народу, своєї Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Берегиня України : за матеріалами радіограм для жінок «Берегиня», що звучали в ефірі протягом 1991-1994 років / Ав.-упоряд. Т. Косенко. – К. : Мистецтво, 1995. – 288 с.
2. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1990.
3. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский // Обобщение опыта учеб.-воспитат. работы в сел. сред. школе. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1979. – 393 с.

ІДЕЇ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ЩОДО НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Анастасія Бардінова

З плином часу значення ідей і досвіду видатних українських педагогів і прогресивних діячів минулого для розвитку вітчизняної і світової науки та педагогічної думки зростає. Адже їх ідеї і досвід є тим наріжним каменем, на якому базуються ключові питання освіти.

Звернення до історії науки є особливо важливим і актуальним у період активних пошуків суспільного розвитку в демократичному

спрямуванні, що тягне за собою зміну підходів до розбудови всієї системи освіти. Це пояснюється тим, що освіта сприяє виробленню суспільної свідомості і водночас правосвідомості та виступає гарантом їх стабільності. Висхідною умовою сучасного реформування системи національної освіти за таких обставин є вивчення історичного досвіду в цьому напрямі, що дозволить спрогнозувати її функціонування у перспективі, а отже уникнути помилок минулого.

Наша увага прикута сьогодні насамперед до тих учених і практиків, другої половини XIX – початку XX століть, які своєю творчістю надають практичну допомогу у розв'язанні складних питань становлення людської особистості, подолання гострих соціально-педагогічних суперечностей в сучасних умовах. Цьому сприятиме використання творчої спадщини видатних педагогів і прогресивних діячів XIX – початку XX століть, яка привертала і наразі привертає увагу діячів освіти сучасності (С. Машкіна, М. Лещенко, А. Лещенко, К. Ситник, С. Стойко, О. Апанович, В. Дерпепенко та ін.).

Метою даної публікації є висвітлення провідних педагогічних ідей в творчій спадщині В.І. Вернадського та можливості їх творчого використання в сучасних умовах для розвитку вітчизняної науки. В цьому контексті зазначимо, що однією з найважливіших особливостей у розв'язанні питань розвитку вітчизняної науки було не тільки чіткість висловлювання ідей ученими того часу, а насамперед дієвість у вирішенні ними будь-якого питання, яке диктувалося національними, державними завданнями. Доля народу, рідної землі, держави була тим основним фактором, який визначав їх погляди, формував їх як громадян, патріотів своєї держави.

Саме в контексті національних процесів формувалася потужна національно заангажована наукова та культурницька еліта, яку достойно представляла велика кількість видатних педагогів і прогресивних діячів другої половини XIX – початку XX століть: К.Д. Ушинський, М.І. Пирогов, І.О. Сікорський, Д.І. Менделєєв, Х.Д. Альчевська, С.І. Миропольський, М.І. Демков, К.А. Тімірязєв, І.П. Павлов та ін.

Серед цих імен чільне місце посідає Володимир Іванович Вернадський (1863–1945 рр.), видатний вчений-енциклопедист, перший президент Української академії наук, наукові погляди якого не втратили свої значущості та актуальності і в сучасних умовах.

Гуманістичне осмислення В. Вернадським ролі освіти як головного чинника побудови ноосферної цивілізації робить її явищем світової культури і предметом національної гордості.

Наша увага в цьому контексті зосереджена саме на патріотичній функції історії науки, бо вона найбільш тісно пов'язана з процесом гуманізації освіти.

Насамперед зазначимо, що поставивши освітній фактор одним із визначальних в обґрунтуванні ідеї ноосфери, В. Вернадський розглядав його з таких позицій:

1) популяризація наукового знання, введення досягнень науки у широку практику і побут людини;

2) просвіта народу та поступове створення єдиної «вселенської» системи освіти;

3) перегляд підходів до організації освіти [5, с. 51].

Створення вчення В. Вернадським про ноосферу можна сприймати як переломний етап у формуванні нового світорозуміння щодо нового сучасного гуманізму.

Радикальна гуманізація освіти полягає в тому, що головною метою і змістом усієї системи освіти в сучасних умовах має стати Людина. Утім, людиноцентризм продиктований не лише методологією освіти загалом, а й специфікою педагогіки.

Виходячи з визначених вищезазначених ученим положень щодо ноосферної освіти, можна зробити висновок про те, що В. Вернадський накреслив перспективу розвитку освіти, характерною рисою якої – «людиновимірність», тобто спрямування процесу навчання на розвиток особистості в контексті моделі: природа – людина – суспільство [2].

Значна роль у цьому плані належить освіті, яка виступає тут як консолідація суспільства. Адже за своєю природою освіта – це інститут суспільної злагоди. Загальновизнане соціокультурне її значення – це роль у збереженні генерації і трансформуванні культурного надбання в нагромадженні інтелектуального і культурного прошарку нації, в реформуванні нової і збереженні традиційної системи цінностей, у зміні менталітету особистості і суспільства, пристосуванні їх до нових умов буття.

Отже, освіта наразі значною мірою визначає перспективи нової соціалізації особистості та якості модернізаційних змін.

Однак, декларації наразі про високу роль освіти в державі тільки дезорганізують і втомлюють нашу свідомість. У діях держави немає ставлення до освіти не тільки як до об'єкта, а й як до суб'єкта модернізації, важеля і внутрішнього ресурсу, основного рушія в нагромадженні інтелектуального і духовного потенціалу нації.

Разом з тим у розвиненому світі освіту розглядають передовсім як ключовий фактор економічного поступу, стратегічний і найбільш

довготривалий, що забезпечує перехід країни від екстенсивного до інтенсивного розвитку. Тобто освіта розглядається як інвестиційна галузь духовного виробництва. Вкладання коштів у неї вважається найперспективнішою справою. Навіть з технократичної точки зору стратегічна і тактична користь освіти очевидна. Проте в умовах усебічної кризи багатьом цим аспектам держава наразі не приділяє належної уваги.

Особистісне значення в цьому плані виявляється в індивідуально мотивованому і стимулюючому ставленні особистості до власної освіченості. Як зазначає академік В. Кремень «для сучасного суспільства буде характерний тип людини, в особистості якої сформоване активне позитивне ставлення: до планети Земля, до Вітчизни, до людства, до іншої людини і до самої себе, до праці, до власності, до сім'ї, до надбань матеріальної і духовної культури» [4, с. 16]. В цьому контексті вчення В. Вернадського стає світоглядним фундаментом для розробки концепції ноосферної освіти, в сучасних умовах, а його власне осмислення стратегій переходу до нової стадії розвитку цивілізації засобами освіти дають підстави називати його родоначальником перспективної моделі розвитку [1].

З огляду на нову ситуацію в освітньому просторі України (створення правової держави, утвердження пріоритетів загальнолюдських цінностей, освіченості та правової культури особистості) зумовлює необхідність правової освіченості її громадян.

Особливої ваги в цьому плані набуває завдання сформованості правової компетентності у майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури. Тому пояснення знаходимо в тому, що сучасний менеджер з управління закладом освіти повинен бути не лише організатором, психологом, економістом, а й юристом, тобто мати високу правову підготовку (знання законодавства, уміння тлумачити і застосовувати його). Адже право – одна з найголовніших цінностей держави. Воно регулює відносини між людиною і людиною, людиною і суспільством, людиною і владою, людиною і природою. Звідси ідеї В. Вернадського щодо ноосферної освіти в нашому випадку процес навчання спрямований на розвиток особистості

Незважаючи на те, що сучасний освітньо-педагогічний стан в Україні можна назвати амбівалентний, який одночасно характеризується наявністю двох протилежними особливостями: суспільними реформаціями та системною кризою. Перше – мобілізує до створення інноваційних освітніх технологій; друге – гальмує розквіт нововведень у галузі освіти, що негативно впливає на стан і динаміку професійної

освіти. Проте неминучим залишається здобуття правових знань майбутніми менеджерами з управління закладом освіти. Бо на основі правових знань формується правова компетентність, яка надає можливість менеджеру з управління закладом освіти вільно орієнтуватися у правових явищах, визначати правові причинно-наслідкові зв'язки, виділяти та розрізняти правові стосунки людини з суспільством та оточуючим її середовищем, уміння приймати обґрунтовані професійні управлінські рішення, у нашому випадку – з управління закладом освіти.

Отже, існує реальна потреба в оновленні змісту, форм, методів навчання у відповідності із сучасними вимогами та здобутками педагогічної і правової наук.

Одним із засобів, які сприятимуть формуванню правової компетентності у майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури, є впровадження в навчально-виховний процес магістратури інноваційних технологій правового спрямування. При цьому майбутній менеджер з управління закладом освіти повинен не тільки знати суть інновації, а що найголовніше – усвідомлювати рівень персональної відповідальності щодо запропонованих для колективу новацій; володіти технологією впровадження їх у практику роботи освітньої установи, прогнозувати результати та наслідки таких нововведень; мати чітко визначену правову громадянську позицію.

Формування правової компетентності у майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури може здійснюватися через систему таких форм навчання, як: лекції, семінарські заняття, самостійна та індивідуальна робота, всі види практик, залік. На лекціях розглядається науково-теоретичний зміст та практична значущість відповідних тем, збагачується словник термінів з правової тематики. Самостійна робота має на меті поглибити й закріпити теоретичні знання, отримані на лекціях, сформувані практичні вміння їх використовувати шляхом опрацювання основної та додаткової літератури з кожної теми, лекції. Індивідуальна робота розрахована на осмислення, узагальнення та практичне застосування теоретичних знань з правової тематики, отриманих у процесі лекційних занять та самостійної роботи й полягає у виконанні завдань, які передбачені програмою. Залік проводиться на основі результатів поточного контролю, у вигляді тестування та виконання навчального проекту (індивідуальне-дослідницьке завдання). Важливою умовою при цьому є вироблення практичних умінь і навичок застосування на практиці норм права. Цьому сприятимуть активні методи навчання. Зокрема, навчально-правові ігри будь-якого виду

(дидактичні, рольові, ділові тощо). Вагомим в цьому плані виявилася організація та проведення різних конкурсів правового характеру. Здобуття правових знань магістрантами навіть у такий спосіб сприяє формуванню правової компетентності у майбутніх менеджерів з управління закладом освіти.

Отже, користь правової освіченості майбутніх менеджерів з управління закладом освіти очевидна, бо вона спрямована на людину та пристосована до нових умов буття.

Тож маємо пишатися тим, що вчення В.І. Вернадського, провістивши прийдешність ноосфери, за якої особливої значущості набуває роль освіти, як соціального інституту, живиться національним корінням.

Список використаних джерел:

1. Апанович О. За плугом Господь іде: Агрокультура українського селянства й козацтва в контексті ідей Сергія Подолинського та Володимира Вернадського / Олена Апанович // *Натураліст – все про довкілля*. – 2000. – №1-2. – С. 39–46.

2. Вернадский В.И. Публицистические статьи / В.И. Вернадский. – М., 1995. – 312 с.

3. Дерпемченко В.В. Вплив В.І. Вернадського на поширення сільськогосподарських знань / В.В. Дерпемченко // *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*. – Вип. 5/6(26-27). – Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2002. – 214 с.

4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003.

5. Машкіна С.В. Зоря ноосфери В.І. Вернадського: педагогічні ідеї та досвід діяльності вченого у вищих закладах освіти / С.В. Машкіна. – Полтава, 2000. – 159 с.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дмитро Білай

Одним із важливих аспектів освітньої діяльності в будь-якій країні є громадянське виховання як відбиток цивілізаційних викликів у свідомості конкретної людини чи людської спільноти.

Для сучасної України головна мета громадянського виховання визначається, за словами О. Сухомлинської, як «підготовка молоді до життя у громадянському демократичному суспільстві, у

взаємопов'язаному світі; визнання та прийняття цінностей, що виступають головними, визначальними для даного суспільства» [1].

Важливо, аби засади громадянськості стали частиною світосприйняття людини, виявляючись у її повсякденній поведінці і реалізуючись у ставленні до оточуючих і самої себе. Така здатність у своєму формуванні не завжди вимагає спеціальних засобів виховного характеру. Адже найбільш міцно усталюються звички у діяльності, де людина, дитина вирішує завдання в ситуації, на перший погляд, досить буденній і вузькомасштабній, освоюючи певні соціальні функції у взаємодії з оточенням, тобто, включаючись до процесу соціалізації.

Як зазначають Н. Дерев'янка та В. Костів, «соціалізуючись, людина опановує не тільки стихію своєї природи, але і стихію масової культури. Вона стає дедалі більшою мірою суб'єктом свого розвитку, а саме тією зростаючою мірою, якою вона стає здатною приймати відповідальність за свій власний, природний і культурний вільний розвиток. Історія і культура продовжуються не самі собою, але людина їх продовжує, будучи суб'єктом історії, моралі і культури в цілому» [2, с. 18]. Додамо: зазначена відповідальність не приймається миттєво, вона саме і є наслідком поетапного освоєння своєї ролі в соціумі в поєднанні одиничного і масового, індивідуального і спільного, суб'єктивного і об'єктивного. І роль педагога в громадянському вихованні дитини, підлітка, юнака чи дівчини тим вагоміша, чим більш прийнятну відповідь здатен він дати на питання: яким чином це поєднання має відбуватися в певному, конкретному випадку?

З цієї точки зору кожне заняття, з будь-якої дисципліни, може розглядатися як комплексний засіб громадянського виховання. Вагоме значення має все: і комунікативна позиція педагога, який демонструє кращі моральні якості навіть у складній, передконфліктній чи конфліктній ситуації, уникає зневажливих зауважень та коментарів, вдало акцентує та підтримує успішні дії учнів; і цільові установки, що пов'язані з виконанням тих чи інших завдань, роз'ясненням ролі набутих компетенцій у особистісному становленні того, хто навчається; і загальний стиль взаємодії, що характеризується взаємоповагою та взаємопідтримкою і трактує як негідні прояви зверхності, зневаги, подвійної моралі тощо. Мікросоціум класу, навчальної групи – це дієва модель стосунків, прилучаючись до якої дитина, підліток, юнак чи дівчина отримують досвід соціальної самоорганізації і мають змогу проявити себе як суб'єкт суспільної інтеграції, апробувати свої лідерські якості, варіювати стратегію і тактику самопрезентації в ході виконання

спільної діяльності чи представлення власного результату тощо. І цей аспект професійної уваги має завжди залишатися актуальним для педагога.

Список використаних джерел:

1. Громадянське виховання: проблеми, досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: <https://osvita.ua/school/method/upbring/5904/>
2. Дерев'янку Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра: навч.- метод. посіб. / Н. Дерев'янку, В. Костів; за ред. В. Костіва. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2011. – 352 с.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСНОВІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Валентина Білаш

У медицині, де милосердя, співчуття, доброта повинні бути основою діяльності медичного працівника моральної культура лежить в основі сучасної системи виховання студентів медичних спеціальностей. Особливо важливим є розвиток цього усвідомлення саме в студентські роки, коли у молодих людей йде інтенсивний процес розвитку і формування особистості. В цьому періоді викладач повинен допомагати майбутнім фахівцям виробити моральні норми поведінки в суспільстві, активну життєву позицію, почуття патріотизму. Високий рівень духовності, який дозволить студенту досягти максимальних успіхів у майбутній професії, стане тим внутрішнім стрижнем, який допоможе знайти правильний підхід і до майбутніх пацієнтів і колег. Тому навчальний процес повинен здійснюватися в тісному зв'язку з виховним. Поряд з отриманням фундаментальних знань, у студента необхідно формувати такі людські якості як милосердя, співчуття, доброта, патріотична свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів. Без цих якостей людина не зможе працювати в медицині, так як медичний працівник - це не тільки спеціальність, це і покликання. Саме тому перед викладачами стоїть важливе завдання виховання не тільки компетентного фахівця, а й духовно розвиненої особистості зі стійкими моральними поглядами і переконаннями. Виховна робота на кафедрі анатомії людини Української медичної стоматологічної академії є невідкладною від

навчального процесу, організаційної та науково-дослідницької діяльності студентів. Викладачі кафедри анатомії людини в організації виховного процесу виходять із розуміння створити умови для включення студентів у різні фрагменти навчально-виховної діяльності з метою самореалізації їх творчого потенціалу. Виховна робота виконується у відповідності, плану виховної роботи «УМСА», інших нормативних актів, що регламентують підготовку високо кваліфікованих спеціалістів, організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах відповідного рівня акредитації. До основних напрямків роботи слід віднести: волонтерську діяльність колективу; допомогу воїнам ООС; вшанування ветеранів академії і кафедри; надання соціальної та матеріальної допомоги ветеранам кафедри; зоозахисні акції; екологічні акції; підтримка дітей сиріт, інвалідів та тих, що опинилися в складних життєвих обставинах; проведення соціально-просвітницьких, санітарно-інформаційних заходів та ін.

Особливу увагу куратори академічних груп приділяють патріотичному вихованню, а саме, проводять різноманітні бесіди (спрямовані на усвідомлення студентами медиками свого конституційного обов'язку – захисту Батьківщини; спрямовані на формування психологічних та морально вольових якостей, а саме стійкості, мужності, готовності до самопожертви), виховних заходів, які спрямовані на формування особистісних поглядів на сучасні події.

Куратори груп проводять організаційно-виховні заходи, знайомить студентів з розвитком демократичного громадянського суспільства в Україні, прагнуть формувати морально-етичні якості майбутніх фахівців.

Щорічно кафедрою проводяться відкриті засідання гуртка, круглі столи, присвячені видатним подіям історії медичної справи, проблемам етики і деонтології, проводяться уроки «милосердя». Студенти готують доповіді і презентації. Кращі роботи представляються на студентських науково-практичних конференціях. Також джерелом виховання є добре кіно, книга, відвідування музеїв тощо.

Таким чином, одне з важливих напрямків в сучасній системі виховання студентів, які навчаються за спеціальністю «Стоматологія», є формування духовно-моральної культури, патріотичної свідомості на основі традицій української медицини, головною духовною цінністю якої є милосердне відношення до людини.

ПРОЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО НАСИЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Анастасія Бобович

Науковий керівник: Марченко В.М. – учитель географії
Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» імені М.Г. Неленя
Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Сутність позаурочної освіти та виховання як складової частини системи освіти України визначають специфічні умови її функціонування, а саме: диференційованість, динамічність, гнучкість, мобільність, варіативність, доступність тощо.

Позаурочна освіта та виховання – процес безперервний. Особливість позаурочної роботи полягає в проектуванні таких педагогічних методик та технологій, що могли б якнайповніше допомогти дітям зорієнтуватися і самореалізуватися у складній багатогранній соціокультурній ситуації.

Головна мета позаурочної роботи в школі – створення умов для творчого інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, підготовка підлітків до життя в умовах переходу до ринкової економіки, задоволення їх потреб шляхом залучення до науково-експериментальної та дослідницької діяльності; поглиблення й розширення знань, формування практичних навиків і світоглядних переконань. Цілеспрямована позаурочна діяльність сприяє виробленню звичок поведінки, що відповідають нормам загальнолюдської культури і моралі.

Позаурочна виховна робота тісно пов'язана з навчальною діяльністю учнів, та, не дивлячись на це, являє собою автономну область навчально-виховного процесу. У цій сфері діяльність школярів відзначається більшою самостійністю, творчістю, індивідуальністю тощо.

Основними завданнями позаурочної роботи є: формування суспільно-громадського досвіду особистості; розвиток, стимулювання та реалізація її духовного і творчого потенціалу; створення системи пошуку, розвитку і підтримки юних талантів для формування творчої та наукової еліти у різних галузях суспільного життя; залучення до особистісно-значущих соціокультурних цінностей, потреба у яких не забезпечується системою базової освіти; задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні; забезпечення соціально-педагогічного захисту неповнолітніх та організація їх дозвілля; розвиток психофізичних ресурсів, зміцнення здоров'я, підтримка високої працездатності протягом всього

періоду навчання; виховання вольових якостей, формування активної життєвої позиції, здорового способу життя.

Наше суспільство вимагає, щоб сучасна українські заклади освіти готували активних і свідомих творців нового життя, а тому перед ними ставляться нові, більш складні завдання по вихованню підростаючого покоління. Змінюється і оновлюється зміст виховання учнів. Він приводиться у відповідність з цілями Нової української школи.

Аналіз нормативної, наукової і методичної літератури дає змогу зробити висновок, що основними напрямками позаурочної виховної роботи є: соціокультурний, художньо-естетичний, дослідницько-експериментальний, науково-технічний, еколого-природничий, туристсько-краєзнавчий, фізкультурно-оздоровчий, військово-патріотичний, дозвілєво-розважальний.

Проте, на наш погляд, у навчальному закладі повинен мати місце інтегрований інтелектуально-дозвілєвий напрямок, що включає в себе елементи змісту всіх навчальних предметів і дає змогу виховувати дитину як високоінтелектуальну особистість уже з перших років навчання.

Для вирішення цього завдання застосовано проєктну технологію, що є сьогодні інноваційною та має визначні перспективи застосування у закладах загальної освіти.

Практичною цінністю проєктування є його зорієнтованість на конкретний кінцевий результат. Процес створення проєктів розвиває пізнавальні навички його учасників, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати набуті знання на практиці, формує вміння самостійно конструювати власну діяльність.

Традиційно поняття «проєкт» (від лат. *projectus* – викинутий вперед), яке прийшло з техніки, будівництва, розуміється як «задум, план, прообраз певного об'єкта». На зміну прийшло сучасне розуміння проєкту, яке має два напрями: результат діяльності – отриманий продукт (продуктивний аспект) та інноваційну форму організації спільної роботи, спрямованої на досягнення певного результату (діяльнісний аспект).

Педагогічний проєкт – це змістовно обґрунтована і документально оформлена ініціатива, спрямована на досягнення освітніх цілей в межах певного часу; концептуально обґрунтований, технологічно забезпечений, цілісний, соціально-значущий, ефективний, інноваційний освітній продукт; практико-орієнтований метод, що дає педагогові змогу цілеспрямовано вибудовувати навчально-виховний процес у навчальному закладі; конструювання майбутнього розвивального

середовища, навчальної програми або технології навчання; метою такого конструювання є націлене в майбутнє та визначене спрямування на конкретну педагогічну ситуацію, в межах якої вона функціонуватиме.

Алгоритм педагогічного проектування:

1. Початковий етап:

- аналіз ситуації;
- виявлення та формулювання проблеми.

2. Підготовчий:

- визначення мети, підходів і принципів;
- вибір форми проектування (встановлення етапів та їх кількості);
- створення плану діяльності.

3. Основний етап:

- теоретичне забезпечення проектування (пошук інформації);
 - методичне забезпечення: словник (провідні поняття);
 - бібліографія; тези статей; статті, доповіді; власні думки педагога з проблеми;
 - структурно-логічні схеми (алгоритми, таблиці, моделі);
- діагностичні матеріали (анкети, опитувальники, тести);
- здійснення основних робіт та заходів згідно плану;
 - складання документів; матеріально-технічне забезпечення.

4. Завершальний етап:

- захист проекту;
- експертна оцінка проекту.

Значною мірою формуванню інтелектуального розвитку учнів сприяє саме система «Вибір» Кременчуцького ліцею №17. Третій рік поспіль на базі нашого ліцею функціонують профільні класи (іноземної філології, математичний, історичний, біолого-хімічний), де учні 10 та 11 класів поглиблено вивчають обрані ними предмети. У початковій ланці освіти нашого ліцею 4 рік поспіль один клас на кожній паралелі працює за науково педагогічним проектом «Інтелект України». Крім того з 2010 року на базі нашого ліцею діє наукове товариство «Еврика», яке працює з учасниками МАН. Вищезазначене стало сильним підґрунтям для початку роботи над проектом літньої школи.

Використовуючи часовий ресурс літніх канікул, ми пропонуємо авторський проєкт «Літня школа «ЕВРИКА»», запропонований до використання в Кременчуцькому ліцеї № 17 «Вибір» ім. М.Г. Неленя Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

Школа створюється з метою надання обдарованим і талановитим учням можливості самореалізації власного творчого потенціалу;

стимулювання учнів до інтелектуальної праці; поглиблення теоретичних знань; залучення до науково-дослідницької роботи.

В літній школі працюють такі секції: Українська, Англійська, Німецька мови, Педагогіка, Математика, Економіка, Комп'ютерні науки, Історія, Релігієзнавство, Психологія, Фізика, Біологія та Екологія.

Принципи роботи: добровільність; пріоритетність; неперервність; доцільність; перспективність; взаємодія; самореалізація та нестандартність.

Об'єкт дослідження: результативність учбової діяльності учнів, які навчатимуться в літній школі, якість знань учнів, рівень психологічної підготовленості до оволодіння знаннями, практичними вміннями, проектною дослідницькою діяльністю.

Предмет дослідження: ефективність отриманих знань та їх практична направленість, розширення навчальної діяльності учнів, якість конкурсної діяльності.

Завдання: забезпечення мотиваційного середовища щодо усвідомленого вибору допрофільного та профільного навчання; створення максимально сприятливих умов для розкриття та реалізації здібностей учнів, усвідомлення свого покликання у житті та можливостей реалізувати власні здібності, таланти, індивідуальність; формування організаційно-пізнавальної діяльності та науково-дослідницької культури обдарованої молоді; формування позитивного іміджу ліцею; поглиблена підготовка учнів до участі в олімпіадах, МАН та конкурсах; надання медико-психолого-педагогічної консультативної допомоги учням і батькам з актуальних питань освіти та саморозвитку.

Серед пріоритетних видів діяльності: діагностична; мотиваційно-цільова; планово-прогностична; проектна; консультативна; багатосферна; діяльність щодо створення позитивного іміджу школи (на рівні освітнього округу); інформування батьків, громаду про діяльність школи, залучення до роботи Літньої школи.

До літньої школи зараховуються учні 5-10 класів за їх бажанням та рекомендацією вчителів з терміном роботи 14 днів (червень). Кількість годин визначено щоденним планом роботи (4 години).

Основними документами роботи літньої школи є: особисті заяви батьків; план роботи вчителів, практичного психолога; діагностичні матеріали; аналітичні матеріали; матеріали тренінгових занять.

Механізм реалізації завдань: обговорення проекту роботи літньої школи на нарадах при директорі; проведення наради при директорі за підсумками роботи Літньої школи; організація роботи, формування секцій з урахуванням діагностики та особистої заяви учнів; розробка і

затвердження тематичного планування роботи секцій; введення рефлексивної діагностики й самооцінки в освітній процес; запровадження моніторингу якості навчання.

Відповідно до мети, завдань та принципів роботи діяльність усіх суб'єктів організація діяльності Літньої школи здійснюється згідно розробленому плану роботи, що включає в себе заходи спрямовані на підготовку до творчої пізнавальної діяльності як учнів так і вчителів, організацію навчальних занять, семінарів, лекцій, роботу творчих груп з формування умінь і навичок науково-дослідницької діяльності, конференції, практикуми, проведення підсумкових моніторингових досліджень та інші заходи.

Серед учнів 8-10 класів (загальною кількістю 200 учнів) було проведено опитування. Окрім поглибленого вивчення предмету з обраної секції серед найпоширеніших відповідей на запитання: «Набуття яких навичок є пріоритетними для вас?» 28 відсотків (56 учнів) у анкеті обрали критичне мислення, ще 28 відсотків - стресостійкість, 26 відсотків (52 учня) хочуть набути уміння ораторського мистецтва і 18 відсотків (36 учнів) – креативності.

На основі проведеного опитування ми впровадили в наш проєкт такі практичні розробки як: тренінги з лідерства, уроки ораторського мистецтва, обговорення відео TED Talks, інтелектуальні вікторини, командні завдання. Перераховані розробки доповняють заняття з навчальних предметів, всебічно розвинуть учнів і змотивують їх на продуктивну працю.

Очікувані результати: залучення педагогів до експериментальної, науково-дослідної діяльності; розробка освітніх проєктів; підвищення якості освіти в ліцеї; участь учнів в конкурсах, олімпіадах, МАН, проєктній роботі; забезпечення психологічно-оптимального підґрунтя для позитивних змін у пізнавальній, моральній та поведінковій сферах особисті всіх учасників процесу навчального спілкування.

Як ресурс інтелектуального розвитку учнів закладу загальної середньої освіти розглянуто позаурочну роботу.

Особливість позаурочної виховної роботи полягає в проєктуванні таких педагогічних методик та технологій, що могли б якнайповніше допомогти учням зорієнтуватися і самореалізуватися у складній багатогранній соціокультурній ситуації, і, зокрема, забезпечувати інтелектуальний розвиток учнів у більш довільних, особистісно зорієнтованих умовах.

За останні роки виникла потреба кардинальним чином змінити парадигму педагогічного мислення, підходи у вихованні, спрямовані насамперед на пробудження і розвиток природних здібностей, духовних

якостей дітей, а не лише на формування в них умінь і навичок. Засобом, що дозволяє комплексну реалізацію цих завдань, визнаємо педагогічний проєкт.

Нині у вітчизняній педагогічній науці педагогічне проєктування трактується як самостійна поліфункціональна педагогічна діяльність, що зумовлює створення нових або перетворення наявних умов процесу виховання і навчання. Серед основних функцій проєктної діяльності прийнято виділяти дослідницьку, аналітичну, прогностичну, перетворювальну, нормувальну.

Прикладом такого проєкту є розроблений нами проєкт Літньої школи «Єврика», запропонований до використання в Кременчуцькому ліцеї № 17 «Вибір» ім. М.Г. Неленя Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області та представлений у роботі.

Напрямок подальшого дослідження бачиться експериментальне вивчення дієвості нашого проєкту як засобу інтелектуального насичення педагогічного (навчально-виховного) середовища закладу освіти.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Оксана Большая

Цінним джерелом для розвитку сучасної теорії і практики національно-патріотичного виховання є педагогічна спадщина В. Сухомлинського. Його праці наголошують на тому, що справжнє народження громадянина відбувається у той момент, коли дитина відчуває себе частинкою народу і в ній, як сонячний промінь в краплі води, відображається багатовікова історія цього народу, його велич і слава [1].

Національно-патріотичне виховання молоді за програмою Нової Української школи впроваджується через комплексну системну та цілеспрямовану діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, виховують почуття вірності та любові до Батьківщини, а звідси і турботи про благо свого народу, виховують готовність до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів і цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Пріоритетом у національно-патріотичному вихованні є формування ціннісного

ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [2].

Патріотичне виховання здійснюється через систему таких виховних завдань:

- утвердження у свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань та поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності;

- працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [2].

Головне завдання закладів освіти організувати виховну діяльність, щоб вона ґрунтувалась на прикладах авторитетних педагогів-наставників; шкільне середовище має виховувати дітей у дусі патріотизму та глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності та самобутності. Завдання педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна» та «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу і сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну, повага та любов до державної мови. Мовне середовище повинно впливати на формування учня – громадянина, патріота України [3].

Основою формування національно-патріотичного формування є приклади становлення Української державності, звитяга українського козацтва та героїки визвольного руху, визначних досягнень у галузі освіти та науки, культури та спорту.

Національно-патріотичне виховання у закладах загальної середньої освіти включає в себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, науку, історію, державу, право. Це передбачає визначення і реалізацію першочергових і перспективних заходів, спрямованих на формування громадсько активної життєвої позиції молодих громадян, психологічної готовності до добровільного вступу на державну, військову службу та зразкове виконання службових обов'язків [4].

Список використаних джерел:

1. Калита Н. Розвиток системи національно-патріотичного виховання у сучасній початковій школі: постановка проблеми. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua> (дата звернення 01.03.2021)
2. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 03.03.2021)
3. Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019–2020 навчальному році. URL: <https://nupr.edu.ua> (дата звернення 04.03.2021)
4. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. URL: <https://bdpu.org.ua/upbringing-work/national-patriotic-education> (дата звернення 04.03.2021)

ПРО ПРОБЛЕМУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У РОБОТУ СУЧАСНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Тетяна Варакіна, Ніна Пивовар

Дефініція «музейна педагогіка» у вітчизняному просторі з'явилася на початку 70-х рр. ХХ століття.

За визначенням О. Медведєва, М. Юхневича «Музейна педагогіка – це наукова дисципліна на перетині педагогіки, психології, музеєзнавства, мистецтва і краєзнавства» [3].

Предметом музейної педагогіки є зміст, методи і форми педагогічного впливу музею на учнівську молодь та громаду. Об'єктом виступають культурно-освітні аспекти музейної комунікації. Методи, які

використовуються у роботі з учнями в музейному середовищі, фахівцями у цій галузі класифікуються у дві групи: методи за переважним джерелом отримання знань і методи за характером розумової та пізнавальної активності.

Музей і навчальний заклад за метою своєї діяльності традиційно мають багато спільного: вони прагнуть виховувати почуття патріотизму, свідоме ставлення до надбань світової та вітчизняної науки і культури; розвивати мислення, творчі здібності та певні практичні навички, стимулювати творчу активність особистості.

Музейна педагогіка відіграє роль посередника між музеєм і закладом освіти, сприяючи створенню ефективного навчального середовища, формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до знань, подоланню міжкультурних стереотипів.

Проблема розвитку музейно-педагогічної діяльності стала предметом ґрунтовних досліджень психологів, педагогів, методистів (Т. Белофастова, Г. Брейса, Л. Гаїда, Л. Іващенко, О. Караманова, О. Козлова, Ф. Левітаса, К. Левикіна, Р. Маньковської, І. Медведєва, Т. Пономарьова, С. Пшеничної, Б. Райкова, Б. Столярова, В. Хербста, М. Юхневича та ін.) [3, 4].

Розуміння суті музейної педагогіки змінювалося на різних історичних етапах. Історико-ретроспективний аналіз зародження і розвитку музейної педагогіки уможливив висновок, що музейна педагогіка, як своєрідна галузь знань і наукових досліджень, зародилася з початком утвердження ідеї служіння людині і олюдненням людини.

Основні напрями досліджень у сфері музейної педагогіки можна структурувати наступним чином: проблема вивчення освітньої специфіки музею; ефективність музейної комунікації; вивчення музейної аудиторії; створення та апробація нових методик, програм, експозицій для різних категорій населення; встановлення оптимальних форм взаємодії з партнерами щодо культурно-освітньої діяльності; використання та популяризація нових технологій освіти.

Нами у Полтавському коледжі харчових технологій Національного університету харчових технологій накопичений певний досвід музейної роботи, який може стати основою для нового змісту діяльності музеїв закладів освіти, підвищення їхньої ролі у навчально-виховному процесі. Музей історії коледжу створено при активній участі педагогічного колективу та студентів коледжу на основі пошукової діяльності. А історія коледжу бере початок від 20 грудня 1929 року, коли була прийнята Постанова ЦК ВКП(б) «Про заходи по вирішенню м'ясної проблеми», в якій зазначалося про невідкладну необхідність створення м'ясної

індустрії, яка б будувалася на найновіших досягненнях світової техніки. У зв'язку з цим у травні 1930 року був заснований у Полтаві технікум харчової промисловості. Він був підпорядкований Народному Комісаріату Торгівлі СРСР і знаходився спочатку по вул. Пушкіна, 83.

Шлях до сьогодення – це рух через різні історичні епохи, через розв'язок актуальних для кожного історичного періоду задач. А ще – люди: педагоги й учні.

У експозиції музею знаходиться матеріал, статті у газетах та журналах, документи, що підтверджують особисті досягнення викладачів та випускників коледжу. За особливі заслуги звання Героя Радянського Союзу присвоєно випускникам технікуму Мироненку Віктору Арсенійовичу, Романенку Івану Івановичу, Щербакову Олександрю Федоровичу, Мацу Григорію Зельмановичу, які у роки Великої Вітчизняної війни захищали Батьківщину. Серед студентів є учасники АТО. Студенти технікуму свято зберігають і шанують пам'ять про тих, хто в грізні роки війни відстояв їх щасливе сьогодення і майбутнє.

Рішенням Вченої ради Національного університету харчових технологій від 03 листопада 2015 року Полтавський технікум харчових технологій Національного університету харчових технологій набув новий статус і був перейменований у Полтавський коледж харчових технологій Національного університету харчових технологій.

Традиційно для всіх студентів нового набору організовується відвідування музею. Екскурсорами працюють як викладачі, так і підготовлені студенти.

Однак на практичному рівні, питання організації й використання потенціалу шкільних музеїв у навчально-виховному процесі, потребують свого удосконалення. Необхідною є розробка науково-методичного супроводу цих процесів, формування змісту навчально-виховної діяльності музеїв відповідно до умов та регіональних традицій, підвищення професійної компетентності педагогів щодо проблеми.

Ми вважаємо, що ефективна діяльність музеїв, впровадження елементів музейної педагогіки у роботу сучасних навчальних закладів створює умови для: підвищення якості навчально-виховного процесу; поглиблення знань з предметів; активізації пошукової, дослідницької, історико-краєзнавчої та самостійної роботи здобувачів освіти; розвитку творчого мислення та пізнавальної активності їх; застосування педагогами активних методів навчання; написання наукових робіт; успішної роботи учнів в МАН; поглибленого вивчення рідного краю; підготовки учнів до вибору майбутньої професії; розвитку

волонтерського руху, створення клубів, гурткової роботи на базі музею; залучення батьківської громади до співпраці з освітнім закладом; формування соціально-громадського досвіду; виховання патріотизму та любові до України на основі історичної спадщини нашого народу.

Музейна педагогіка – це спосіб освоєння музейного простору та музейних колекцій, заснований на активній діяльності суб'єкта сприймання; це освоєння способів пізнання світу, здатність особистості переносити цей досвід на всі сфери власної діяльності.

Організаторами такої пізнавальної дослідницької роботи виступають педагоги, котрі працюють у тісному співробітництві зі спеціалістами музею. Фактично, - це здатність переносити різноманітний досвід, набутий у просторі музею, до простору реального життя [1].

Список використаних джерел:

1. Ванюшкина Л. Музей и школа : шаг навстречу / Л. Ванюшкина, Е. Коробкова // Искусство: Прил. к газ. «Первое сентября». – 2007. – 1–15 сент. (№ 17). – С. 2–3.

2. Юренева Т.Ю. Музееведение : учебник / Т.Ю. Юренева. – М.: Академический Проект, 2003. – 560 с.

3. Юхневич М.Ю. Музейная педагогика за рубежом: работа музеев с детской аудиторией [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.museum.ru/future/lmp/edu/child3.htm>

4. Якубовський В.І. Музеезнавство. Навчальний посібник-практикум / В.І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. – 272 с.

ГУМАНІСТИЧНІ ВИМІРИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА ПЕДАГОГІКИ А.С. МАКАРЕНКА

Юлія Васи́лець

Науковий керівник: Пашко Л.Ф. – кандидат педагогічних наук, доцент, вчитель основ здоров'я Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату І-ІІ ступеню імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради

Сучасні громадянсько-політичні реалії в нашій державі створюють об'єктивні передумови для розбудови освітньої системи на засадах гуманізму. Трансформація існуючої освіти характеризується поняттям гуманізації, яка включає свої виміри. Концепція національного виховання передбачає гуманізацію взаємин між вихователем і вихованцями, повагу до особистості, що означає утвердження учня в

ролі суб'єкта навчально-виховного процесу та активного індивіду, здібного до самонавчання. Витоки гуманістичної педагогіки започатковані в системі А.С. Макаренка, філософські основи якої досить багатогранні. Розглянемо деякі з них.

У колонії ім. Горького, що існувала спочатку в с. Ковалівці на Полтавщині, а потім у Куряжі під Харковом, було організоване гуманне, демократичне мікросуспільство. Однією з головних його педагогічних ідей було виховання особистості в колективі і через колектив. Організація чіткого режиму трудової життєдіяльності через самоврядування давала високі результати. Колектив дітей ділився на різновікові загони; на чолі загону був командир, котрий обирався на 3-6 місяців. Була рада комунарів, що вирішувала важливі організаційні питання. Вищий орган самоуправління – загальні збори, рішення яких підкорялися всі: вихованці, учителі, вихователі й сам завідуючий. В основу вихованої системи було покладено посильну працю дітей різного віку, систему перспектив розвитку і життєдіяльності для колективу і для кожного, професійне самовизначення і вибір професії.

Передусім треба відмітити, що зараз збільшився інтерес не тільки до педагогічної спадщини, а й до особистості самого А.С. Макаренка. Одним із цікавих моментів біографії педагога є формування його педагогічного світогляду.

Світогляд формується під впливом багатьох факторів. А.С. Макаренко був, як відомо, високоосвіченою людиною. Філософські твори, література, психологія, історія та інші науки викликали немалий інтерес у житті молодого педагога. І хоча, за його свідченням, із філософією він «знайомий дуже несистематично», однак називає цілий список відомих філософів, яких вивчав, – Шопенгауера, Ніцше, Бергсона, та ін.. Звичайно, важко визначити, як саме кожен із названих філософів вплинув на створення педагогічної системи А.С. Макаренка, але дещо достовірно простежити можна. Зупинимось на аналізі філософських творів, якими захоплювався А.С. Макаренко у контексті його філософсько-педагогічних концепцій.

У творах видатного французького філософа Анрі Бергсона («Творча еволюція», «Два джерела моралі та релігії») відображені ідеї, які були покладені в основу педагогічної практики А.С. Макаренка. Розглянемо деякі з них. Бергсон говорить, що людина за своєю природою – істота суспільна, «інстинктивний колективіст». «Людське суспільство – сукупність вільних створінь. Нав'язувані суспільством обов'язки, що дозволяють його існування, вводять у нього упорядкованість, яка просто

схожа з неухильним порядком явищ життя» [1, с. 7]. Очевидно, ця ідея була не тільки прийнята А.С. Макаренком, а й блискуче реалізована в його педагогічній практиці. Головний принцип його педагогіки – «виховання в колективі».

Ідея педагогічної доцільності, яка успішно втілена в практиці А.С. Макаренка, тісно переплітається з поняттям «здорового глузду», на чому акцентує увагу Анрі Бергсон: «Можна бути глибоким математиком, обізнаним фізиком, тонким психологом ... і в той же час хибно розуміти дії іншого, погано розраховувати свої, ніколи не адаптуватися до середовища, накінець, бути позбавленим здорового глузду... Здоровий глузд, який можна було б назвати соціальним глуздом, є вродженим у нормальної людини, як і вміння говорити...» [1, с. 113-114].

Доцільність наказів і розпоряджень, раціональне використання часу і матеріальних ресурсів повинні мати в очах колективу «певну логіку», говорив він. Можливо, виходячи саме з цих позицій, в основу своєї системи він поклав працю. Колонія вирощувала для себе всю необхідну продукцію. Тут були ферма для відгодівлі породистих свиней, корівник, конюшня. Крім того, діяли кузня, рогожеплітна і кошикарська майстерні, які забезпечували потреби колонії і давали продукцію на продаж. Працювала також кравецька і швецька майстерні, що забезпечували колоністів необхідним одягом і взуттям. .

Великого значення А.С. Макаренко надавав вихованню почуття обов'язку, відповідальності і дисципліни в колективі. У цьому зв'язку зауважимо: розглядаючи поняття «моральний обов'язок», А. Бергсон говорить, що він обумовлений суспільством, із якого черпає свої сили індивід. «Суспільство володіє вимогами, кожна з яких, велика чи мала, виражає цілісність його життєвої сили» [1, с. 7]. «...навіть там, де моральні передумови містяться в ціннісних судженнях, не спостерігаються, все влаштовується так, щоб вони здавались виконуваними» [1, с. 7-8]. Говорячи про виховання дисциплінованості, А.С. Макаренко вважав за необхідність, щоб вихованець не тільки розумів, для чого і чому потрібно виконати той чи інший наказ, а й сам активно намагався виконати його якомога краще.

Уведення елементів воєнізації в систему організації життєдіяльності колективу також корелює з думкою А. Бергсона про обов'язок. «Але сутність обов'язку – це дещо інше, ніж вимога розуму ... обов'язок, що ніби тисне на нашу волю подібно до звички... Військовий наказ ... прямо говорить: «треба тому, що треба». Але, хоч солдату і не наводять розумного доказу, він, однак, його придумає ... в короткий момент, що відділяє обов'язок, винятково переживаний від обов'язку,

повністю усвідомленого і обумовленого всякими розумними доведеннями, обов'язок дійсно буде набувати форми категоричного імперативу «треба тому, що треба» [1, с. 23-25]. А.С. Макаренко вважав, що дисциплінованість виховує правильною організацією всього життя вихованця. В ній виявляються вольові якості, здатність до гальмування, стриманості, витримки. Колоністи і комунари вміли саморегулювати поведінку, гальмувати бурхливі вияви негативних емоцій, встановлювати порядок усього життя.

Принцип паралельної дії, тобто вплив на особистість через колектив, тісно пов'язаний з поняттям відповідальності в педагогічній системі А.С. Макаренка. У А. Бергсона у зв'язку з цим ми знаходимо: «...Ідея індивідуальної відповідальності зовсім не проста ... , солідарність між членами групи спочатку така, що всі повинні певною мірою відчутти себе причетними до вади іншого...» [1, с. 132].

Як відомо, діапазон педагогічних ідей А.С. Макаренка дуже широкий.

Сімейному вихованню він присвятив книгу, є немало виступів і статей про режим, обов'язок і дисциплінованість у сімейному житті.

У А.Бергсона ми знаходимо підтвердження цих положень: «Саме суспільство накреслює для індивіда програму його повсякденного існування. Неможливо жити в сім'ї, займатись своєю професією, займатися тисячами повсякденних справ..., не підкоряючись обов'язкам» [1, с. 17].

Цікава філософська думка А. Бергсона про звичаї і закони, очевидно, не пройшла поза увагою видатного педагога. «У суспільствах ... існують звичаї й існують закони. Безперечно, закони – це нерідко закріплені звичаї ..., те, що є правовим і навіть моральним обов'язком... , оскільки соціальна солідарність, згусток якої не зосереджений у законах, і тим більше в принципах, розповсюджується через загальне прийняття звичаїв...» [1, с. 131]. А.С. Макаренко великого значення надавав святам, традиціям, символіці й атрибутиці в житті колективу. Свята і традиції, вважав він, збагачують духовне життя вихованців, роблять його радісним і щасливим. Свято першого снопа, дні народження, відзначення знаменних дат, пов'язаних із життям народу і країни, були традиційними. Колонія ім. М. Горького і комуна Ф. Дзержинського мали свої прапор, форму одягу, значки. Звання колоніста і комунара були почесними для кожного вихованця.

Говорячи про покарання у вихованні, А.С. Макаренко закликав пам'ятати, що метою повинна бути така організація впливів на вихованців, при якій би необхідність покарання зникала. Він висунув

принцип опори на позитивне в особистості вихованця. У зв'язку з цим можна нагадати думку А. Бергсона, що підтверджує об'єктивність цього принципу: «... Хоч нам і дуже подобається строго осуджувати інших людей, ми, по сутності, вважаємо їх кращими від самих себе. На цій щасливій ілюзії заснована значна частина соціального життя» [1, с.8].

Як відомо, А.С. Макаренко не дозволяв згадувати про минуле своїх вихованців. Для нас, говорив він, важливо, ким ти є і ким ти будеш. Це, звичайно, було великим стимулом у вихованні. У А. Бергсона є ніби підтвердження цього положення: «... Злочинець хотів би знищити сам злочин, ліквідуєчи всяке знання, яке могли б мати про нього люди. Але його власне знання зберігається... Він би повернувся в суспільство, визнавши свій злочин..., він якоюсь мірою був би автором свого власного осуду.. Така сила, яка може спонукати прийти злочинця з повинною» [1, с. 15].

Одним із важливих теоретичних положень спадщини видатного педагога є положення про необхідність перспективи в розвитку особистості.

«Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість» [3, с. 69].

«Упевненість у завтрашньому дні, захищеності кожної особистості в колективі повинно постійно культивуватися в процесі виховання», – вважав він. Головне визначення мети у вихованні забарвлене в А.С. Макаренка наявністю радості, оптимізму в житті дітей. У зв'язку з цим у А. Бергсона читаємо: «Почуттям, що характеризує усвідомлення цієї сукупності чистих, в ідеалі повністю виконуваних обов'язків, був би стан індивідуального і соціального благополуччя... Воно скоріше було б схоже на задоволення, ніж на радість... Емоція, про яку ми говорили, – це ентузіазм руху вперед... Достатньо того, щоб у радості ентузіазму було дещо більше, ніж задоволення благополуччя..» [1, с. 53-54].

Утілюючи в життя ідею перспективних ліній у розвитку колективу, Антон Семенович дбав про матеріальну вигоду за виробничу працю вихованців, не ігноруючи природної сутності людини у ставленні до продуктів своєї діяльності. При соціалізмі соромно бути бідним, вважав він. Пізніше в комуні ім. Ф. Дзержинського був відкритий перший завод фотоапаратів марки ФЕД. Продукція цього заводу стала настільки високоякісною, що країна відмовилася від закупки фотоапаратів за валюту.

Перейшовши на госпрозрахунок, комуна мала достатньо коштів, щоб дозволити вихованцям відвідувати всі прем'єри харківських театрів, ходити в далекі походи влітку. Вихованцям платили заробітну плату.

Частина її відшкодовувалася на утримання в комуні, а частина видавалася на кишенькові витрати. Комунари таким чином привчалися розраховувати свої гроші, а після комуні вони отримували ощадну книжку із заробленою сумою, що було серйозною економічною підтримкою. Це було справді батьківське, гуманне піклування про вихованців!

Філософія А. Шопенгауера вчить мистецтву жити радісним, щасливим життям, керуючись при цьому здоровим глуздом. У його «Афоризмах житейської мудрості» ми знаходимо такі думки: «... Ми повинні широко розкривати свої двері веселості, коли б вона не з'явилась ..., нам належить ... прагнути по можливості до більш повного здоров'я, кращим вираженням якого є веселість» [4, с. 199]. Чи не тому, створюючи свою педагогіку, А.С. Макаренко дійшов висновку, що в колективі повинен бути радісний, піднесений настрій. Мажор у колективі, вважає він, є виявом внутрішнього спокою, упевненості у своїх силах і своєму майбутньому. Мажор – це постійна бадьорість, готовність до дії і, разом з тим, життя в спокійному, енергійному русі. Можливо, звідти ж ідея «завтрашньої радості», просування до мети, почуття задоволеності від трудової діяльності, навчання, від життя взагалі, від упевненості в завтрашньому дні і в майбутньому. Ці почуття, вважав він, полегшують природні труднощі буття і формують здорову психіку дітей. У цьому відношенні він був вимогливим до себе і до своїх вихователів, ніколи не дозволяв собі мати похмуре обличчя, навіть якщо був хворим або мав неприємності.

Педагог, говорив він, повинен уміти не демонструвати всього цього перед дітьми. Праця, дисципліна, побут, майбутнє виховання слід розташувати по лінії економічного прогресу колективу з урахуванням економічного життя всієї країни.

У зв'язку з цим треба згадати, що А.С. Макаренко не відмовлявся від ігрових форм організації життя дітей в колективі. Театр, оркестр, деяка «воєнізація» побуту і дозвілля – все це сприяло педагогічно цілеспрямованому управлінню дитячим колективом на демократичних засадах, розвитку самостійності і творчості дітей, викликало радісно-піднесений настрій і мажорний стиль усього життя.

Філософські твори Ф. Ніцше, майже невідомі зараз у нашій країні, широко видавалися на початку століття в Росії. Захоплення його ідеями передавалося молоді різних країн. Філософія Ф. Ніцше відроджує ідеал сильної, вольової особистості – ідеалантичного світу та епохи Відродження. Нацизм, як відомо, використав ці ідеї для знищення «нижчих» рас і процвітання своєї, «вищої раси», спотворивши і

перетворивши їх таким чином у шовіністичні. Людина, як говорить Ф. Ніцше, істота вільна, а релігія закликає її до покори, яка є кайданами духу. «... Якщо взагалі потрібна віра, то необхідно викликати недовір'я до розуму, пізнання, дослідження...» [4, с. 37].

Можливо, саме філософія А. Шопенгауера була одним із факторів того, що А.С. Макаренко став переконливим оптимістом. Він закликав виховувати людину з розвиненим почуттям власної гідності, горду й чесну, сильну духом, з розвинутими здібностями, нахилами і талантами. А.С. Макаренко говорить: «Гідним нашої епохи ... може бути тільки створення методу, який ... одночасно дає можливість кожній окремій особі розвивати свої особливості, зберігати свою індивідуальність» [2, с. 311-312].

Вся система виховних впливів педагогіки А.С. Макаренка була спрямована на виховання сильної фізично і духовно, всебічно розвиненої особистості, гідного громадянина свого суспільства. Антон Семенович писав, що свою педагогіку він вивів із власного педагогічного досвіду; прочитавши всі відомі на той час педагогічні твори, він не зміг знайти відповіді на питання, як же виховувати таких дітей у таких умовах. На основі аналізу його творчості можна сказати, що своїм досвідом він акумулював кращі педагогічні, філософські ідеї та елементи народної педагогіки. Він широко використовував традиційні засоби виховання, не збіднюючи їхнього діапазону шляхом ігнорування «старого». Його діяльність тісно пов'язана з його часом. Заслуга А.С. Макаренка в тому, що він максимально наблизив педагогічний заклад особливого типу до умов виховання «нормальних» дітей. Саме це дозволило йому вийти за специфічні рамки роботи з безпритульними і зробити важливий внесок у дослідження загальних проблем виховання. Він геніально передбачив передові педагогічні тенденції свого часу і перспективи розвитку виховання майбутніх поколінь. А.С. Макаренко – класик світової педагогіки. Його твори перекладені майже всіма мовами світу, його педагогічні ідеї поширені й успішно використовуються за рубежем.

Зараз, в умовах кризи старої системи суспільного виховання, кращі педагоги знову звертаються до педагогічної спадщини А.С. Макаренка. Сьогодні також є чимало обездолених дітей, які опинилися за бортом нормального життя в результаті соціальних потрясінь. На жаль, кількість таких дітей зростає. Для них потрібна особлива, екстремальна, педагогіка. Звичайно, трафаретне перенесення педагогіки А.С. Макаренка в нові ситуації не завжди доцільне і можливе. Творче її застосування, особливо в справі організації продуктивної праці та

життєдіяльності дітей на основі самодіяльності та самоврядування, безумовно, дає свої результати, зокрема і в багатьох школах Полтавщини.

Проблема впровадження педагогічних ідей А.С.Макаренка в практику сучасної школи викликає чимало дискусій. Дехто вважає його «педагогом епохи тоталітарного комунізму», інші, навпаки, безапеляційно вірять в істинність його ідей. Ще інші вважають, що особистість А.С.Макаренка канонізована у радянській науці, тому необхідно відтворити його історично реальний образ. У наш час, коли проблема новаторства стала надзвичайно актуальною, перебудова школи і педагогічного мислення пов'язана також із необхідністю чесно, з наукових позицій підійти до спадщини видатного педагога.

В кінці 90-х і початку 20-го століття перед пострадянським суспільством гостро стояла проблема безпритульних дітей – хлопчиків та дівчаток, викинутих за борт нормального життя. Педагогіка А.С.Макаренка, яка одержала всесвітнє визнання, дозволила успішно вирішити ці проблеми.

Отже, саме гуманістичні виміри цієї педагогіки дали можливість її широкого застосування у всіх закладах освітньої сфери. До них належать:

1. Радість життєдіяльності і спілкування в колективі.
2. Задоволення, натхнення та ентузіазм у процесі трудової діяльності.
3. Радість участі у святкуванні суспільних видатних подій, що відбувались в колективі.
4. Інтерес і захоплення театром, спортом, туристичними походами, змаганнями.
5. Радісно-піднесений настрій як стиль життя і умова щастя та ін.

Саме ці позитивні почуття та емоції були тою психологічною основою, яка сприяла формуванню всебічно розвиненої особистості, що володіла ключовими життєвими компетентностями. Ці почуття витісняли старі стереотипи девіантної поведінки колишніх правопорушників і сприяли формуванню нових, позитивних, що створювало установку на все життя. Важливим фактором досягнення життєвого успіху було те, що зараз виділяється як емоційний інтелект – здатність людини розуміти власні емоції та емоції інших людей і керувати ними в процесі спілкування, досягаючи найефективніших результатів діяльності. Емоційний інтелект включає цілий ряд здібностей, які забезпечують можливість діяти успішно в різних ситуаціях: саморозуміння, емпатія, самоконтроль, оптимістичність та ін..

Феномен «компетентність» з'явився в педагогічній теорії значно пізніше, але з впевненістю можна сказати, що педагогічна система А.С.Макаренка формувала такі ключові життєві компетентності: професійно-трудова, комунікативна, здоров'язберігальна, юридична, соціальна громадянська, мовленнєва, емоційно-інтелектуальна, підприємницька.

Обов'язкова участь вихованців у само обслуговуючій та виробничій праці. Яка організовується на сучасних технологіях, дозволяє їм у вільній трудовій та технічній творчості, праця з дорослими давала можливість осмислити принципи і методи організації підприємства, пройти школу господарювання. Залучення вихованців до управлінської діяльності, обговорення важливих рішень, колективних форм роботи визначало демократичний стиль керівництва, який породжував ініціативу і творчість.

Отже, одним із основних положень педагогічної системи А.С.Макаренка є виховання в соціумі, в колективі, яке ґрунтується на взаємодії педагогів і вихованців, при якій реалізуються інтереси та прагнення всіх учасників виховного процесу, закладається гуманістичне підґрунтя для оптимального розвитку кожної особистості.

Його педагогічна система пронизана ідеєю батьківського піклування про кожного вихованця, можливості розвитку, а не на придушенні внутрішніх проявів, і у відповідь – піклування кожного вихованця про колектив. Ця система була основою формування морально-вольвих якостей особистості та ключових життєвих компетентностей. Гуманістичні виміри його педагогіки відображають загальнолюдські цінності, які актуальні в наш час.

Твори А.С.Макаренка переведені на 98 мов світу в різних країнах. В Німеччині його твори видані двадцятитомним тиражем. Він є класиком сучасної педагогіки, яку використовують у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Бергсон Анри. Два источника морали и религии. М., 1994.
2. Макаренко А.С. Твори в 7-ми т., Т.5, К., 1954.
3. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственности. М., 1992.
4. Шопенгауэр А. Избранные произведения. М., 1992.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБОЮ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світлана Вінніченко

Патріотичне виховання осіб в конфлікті з законом в умовах попереднього ув'язнення є важливим елементом системи управління діяльністю соціально-психологічної служби установи виконання покарань.

Основними завданнями соціально-психологічної служби є:

– організація та проведення профілактично-роз'яснювальної та патріотично-виховної роботи спрямованої на виховання у засуджених прагнення до законослухняної поведінки та використання передбачених законодавством заохочувальних норм;

– здійснення оцінки ризиків скоєння повторних злочинів з метою виявлення рівня патріотичної налаштованості після реінтеграції до територіальної громади після звільнення;

– реалізація програм диференційованого виховного впливу на засуджених;

– підготовка засуджених до використання ними передбачених законодавством заохочувальних норм;

– профілактика порушень режиму тримання;

– сприяння своєчасному наданню засудженим та ув'язненим кваліфікованої медичної допомоги;

– організація та проведення корисного дозвілля засуджених з елементами патріотичного виховання;

– проведення виховної роботи із засудженими та контроль за своєчасним відшкодуванням ними позовів та судових витрат;

– залучення до навчання та суспільно-корисної праці новоприбулих засуджених;

– організація психологічної роботи з засудженими та ув'язненими.

Основною проблемою щодо реалізації компоненту патріотичного виховання в системі соціально-психологічної роботи з засудженими та ув'язненими є обмеження доступу соціальних працівників неурядових організацій, представників релігійних та інших організацій до охороняємої зони виправних установ та до спілкування з засудженими та ув'язненими, а також обмеженість наявності технічних засобів для проведення онлайнзаходів в установах.

Актуальними шляхами вирішення вищевказаних проблем є:

– проведення роботи з неурядовими організаціями щодо забезпечення пенітенціарних установ комп'ютерною технікою з метою достатнього проведення заходів в режимі онлайн;

– розробка та впровадження нових методик в роботу психологів установи, в тому числі спрямованих на патріотичне виховання ув'язнених;

– розробка та впровадження спільних з представниками релігійних та неурядових організацій програм підготовки до звільнення, релігійного, правового, трудового, патріотичного та фізичного виховання.

Для реалізації вищевказаних ініціатив на рівні міста Полтави було розроблено «Міську цільову програму боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень на 2016-2020 року», в рамках якої запроваджено програму соціального супроводу з використанням онлайн технологій засуджених під час відбування покарання та після звільнення на територію міста Полтави (протягом 2020 року неурядовою організацією охоплено 45 осіб), Північно-Східним міжрегіональним управлінням з питань виконання покарань Міністерства юстиції України було розроблено Методичні рекомендації, якими було затверджено нові методики щодо вивчення засуджених та ув'язнених, крім того на рівні держави було запроваджено проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення в межах соціально-виховної роботи із засудженими в установах виконання покарань.

Впровадження вищевказаних новацій є необхідним елементом для впровадження національно-патріотичного виховання ув'язнених в систему роботи соціально-психологічної служби установи виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Яковець І.С. Методичні рекомендації щодо проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення в межах соціально-виховної роботи із засудженими в установах виконання покарань, 2019, 235 с.

2. Мосійчук Ю.А. ПСМРУМЮУ. Методичні рекомендації для використання персоналом соціально-психологічної служби установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Харків, 2020, 213 с.

3. Калівошко В.М. Політика щодо боротьби з самогубствами та членушкодженнями. Київ, 2018, 34 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Богдана Гавриленко

Науковий керівник: Жалій Т.В. – кандидат історичних наук,
доцент, начальник юридичної служби Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка, учитель історії

Цифрова грамотність (ІКТ, технологічна грамотність) – здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи ресурси, інструменти, процеси і системи, які відповідають за оцінювання інформації, отриманої через медіа-ресурси, і використовувати таку інформацію для вирішення проблем, здобуття знань.

Деякі вчителі сприймають опис цифрової грамотності наївно: як перелік програм, платформ, з якими вони мають навчитися працювати. Але важливіше не «що саме знати», а «як і для чого використовувати». Ідеться не стільки про володіння інструментами, скільки про застосування їх для досягнення педагогічної мети. Інколи цифрова грамотність якраз полягає в тому, щоб для розкриття певної теми не застосовувати ніяких онлайн-технологій, бо це не доцільно.

Готовий опис цифрової грамотності має стати основою для розробки подальших документів. Це буде орієнтир для внесення змін і в педагогічну освіту, і в програми підвищення кваліфікації. Згодом, коли сертифікація вийде з пілотної стадії та активно увійде в життя, у ній має з'явитися відповідний розділ стосовно комп'ютерної грамотності. Тобто зміни прийдуть і до тих, хто лише навчається на вчителя, і до тих, хто вже давно працює. Експерти НУШ не вбачають проблем, пов'язаних з віком. Мовляв, молоді і так «підковані», а люди передпенсійного віку бояться ноутбуків. Є чимало прикладів, коли навіть у зовсім похилому віці люди успішно опановували сучасні технології. Є досвідчені педагоги, які дуже мотивовані, адже відчувають, як сучасні технології допомагають їм по-новому подавати предмет. З другого боку, є молодь, яка не хоче цим займатися. Річ не у віці, а в любові до професії.

То ж ми переконані про необхідність здоров'язбережувальної діяльності як пріоритету учасників сучасного закладу освіти в умовах дистанційного навчання. Така активність повинна виявлятися у дозованому навантаженні на зір під час використання інформаційно-комунікаційних технологій, які часто відносять до інноваційних. Однак в умовах пандемії такі технології навчального процесу набувають рис традиційних, адже широко використовуються під час здобуття всіх рівнів освіти.

У контексті освітньої діяльності (складовими якої є навчальна, наукова, інноваційна) ми визначаємо інноваційну форму як таку організацію змісту освітньої діяльності, яка найбільш ефективно сприятиме засвоєнню результатів навчання. Відповідно до чинного освітнього законодавства результатами навчання є знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Найбільша проблема зараз полягає в необхідності забезпечення освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Так, сьогодні широко використовуються освітні онлайнплатформи, заохочуються синхронний та асинхронний режими навчального процесу з обов'язковим проведенням гімнастики для очей, фізкультхвилинок та ін.

В умовах дистанційного навчання інноваційні форми поступово стають уже традиційними, адже в умовах сучасних ЗВО й перебуванням регіону в «червоній зоні» за рівнем епідемічної небезпеки учасники освітнього процесу використовують прийоми навчання як в умовах синхронного, так і асинхронного режимів, доступності до освітніх онлайнплатформ, дозованого поєднання інформаційно-комунікаційних технологій та контрольованої організації самостійної роботи студентів.

Отже, здоров'язберезувальна діяльність учасників освітнього процесу як пріоритет дистанційного навчання є вимогою і потребою сьогодення, тому потребує методичного забезпечення, обґрунтування доцільності систематичного використання в освітньому процесі.

Сьогодні нові інформаційні технології суттєво змінюють спосіб життя людини та проникають в кожну сферу життя суспільства. Кількість доступних джерел інформації має не аби яке значення, що підтверджує вислів Н. Ротшільда «хто володіє інформацією, той володіє світом». Освіта має орієнтуватись на діяльнісні, розвиваючі технології, які формують у учнів уміння вчитися, оперувати і управляти інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці (формування основні життєві компетенції). У свою чергу учні теж стають такими учасниками освітнього процесу, які мають володіти високим рівнем цифрової грамотності. Школа має стати найважливішим фактором формування нових сучасних життєвих установок особистості. Це завдання під силу лише тим учителям, які здатні не тільки «завантажувати» пам'ять учнів, а й формувати їх компетентності. Доступність і привабливість інформаційно-комунікаційних технологій, поява засобів мультимедіа призвело до суттєвого помолодшання

авдиторії користувачів та споживачів інформаційно-комунікаційних технологій.

Тому постають якісно нові виховні й освітні завдання, одним з найважливіших серед яких є якомога раніше навчити дітей грамотно орієнтуватися в інформаційно-цифровому середовищі. Уже в молодшій школі разом з обов'язковим засвоєнням і формуванням базових речей, таких як письмо, читання і рахування, закладаються основи інформаційно-комунікаційної компетентності, бо, за твердженням психологів, вік учня 1-4 класів є сензитивним періодом для вдосконалення специфічних якостей особистості, пов'язаних із розумовим розвитком.

У Концепції нової української школи серед ключових компетентностей, які має формувати сучасна освіта, зазначено: «інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)». Досвід розвинених країн свідчить, що з розвитком соціальних мереж, їх використання вчителями і учнями збільшується.

Інформатизація освіти вимагає від вчителя високого рівня цифрової грамотності та інформаційної компетентності. Вчитель в умовах жорсткої конкуренції, завдяки засобам ІКТ повинен бути готовим повноцінно реалізувати нові ідеї, використовувати ІКТ з метою доступу до інформації, її визначення (ідентифікації), організації, обробки, оцінки, а також її створення і передачі, яка достатня для того, щоб успішно жити і працювати в умовах інформаційного суспільства, умовах економіки знань.

Інформаційно-цифрову компетентність учасників освітнього процесу слід розуміти як найважливішу компоненту, яка полягає в здатності педагога вирішувати професійні завдання з використанням засобів і методів інформатики та ІКТ, а саме:

– здійснювати інформаційну діяльність для обробки, передачі, збереження інформаційного ресурсу з метою автоматизації процесів інформаційно-методичного забезпечення;

– оцінювати і реалізовувати можливості електронних видань освітнього призначення в мережі Інтернет, інформаційного ресурсу освітнього призначення;

– організувати інформаційну взаємодію між учасниками навчального процесу;

– здійснювати навчальну діяльність з використанням засобів ІКТ в аспектах, що відображають особливості конкретного навчального предмета.

Але для безпосереднього здійснення вчителем такого процесу необхідні вміння і навички, що дозволять йому знаходити інформацію, критично її оцінювати, вибирати необхідну інформацію, використовувати її, створювати нову та вміти обмінюватись нею. А це вже поняття цифрової грамотності.

Розкриваючи визначення змісту «цифрова грамотність» – це вміння:

– визначати можливі джерела інформації і стратегію її пошуку, отримання;

– аналізувати отриману інформацію, використовуючи різного типу схеми, таблиці і т.д. для фіксації результатів;

– оцінювати інформацію з позиції достовірності, точності, достатності для вирішення проблеми (завдання);

– відчувати потребу в додатковій інформації, отримувати її, якщо є можливість;

– використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу і оцінки інформації для прийняття рішень;

– створювати нові (для конкретного випадку) інформаційні моделі об'єктів і процесів, в тому числі з використанням схем, таблиць і т. ін.;

– накопичувати власний банк знань за рахунок особисто значимої інформації, необхідної в своїй діяльності;

– створювати свої джерела інформації;

– використовувати сучасні технології при роботі з інформацією.

Отже, використання учасниками освітнього процесу сучасних закладів освіти інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітній діяльності оптимізує зміст навчання, модернізує методи та форми організації навчального процесу, забезпечує високий науковий і методичний рівень викладання, індивідуальний підхід у навчанні, підвищенні ефективності та якості надання освітніх послуг.

ВПЛИВ ХОРЕОГРАФІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ

Поліна Галич

Науковий керівник: Литвиненко М.К. – учитель початкових класів
Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М. Шевченко
Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Розвиток творчих здібностей дітей та молоді, збагачення їх духовного світу, формування сучасного світогляду, виявлення їх обдарувань, збагачення їх потенціалу є одним із пріоритетних напрямів, що зазначений у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Концепції позашкільної освіти та виховання. У цих документах вказано, що одним із основних завдань позашкільної освіти є пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів. Серед багатьох видів мистецтв хореографія має найбільший потенціал у розвитку творчих здібностей дітей, бо мистецтво танцю є синкретичним і вбирає в себе образотворче мистецтво, драматургію, музику.

Тому хореографія в нашій країні набуває все більшої популярності, стає одним із найдієвіших чинників формування гармонійно розвиненої, духовно багаті особистості. Формування хореографічної культури як гармонії фізичного, психічного, духовного та культурного розвитку особливо набуває значущості у дошкільних навчальних закладах і у школі, з огляду на психофізіологічні потреби дитини в процесі пізнання, розвитку і трансформації, становлення її як особистості. Дослідження проблеми творчого розвитку дитини і управління дитячим хореографічним колективом народного танцю зумовлюється такими факторами:

- потреба у зростанні творчих ресурсів в умовах глобалізації суспільства;
- необхідність постійного росту творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності;
- провідна роль творчості як суб'єктивного і об'єктивного факторів розвитку загальної культури особистості.

Необхідно усвідомлювати, що оновлення всіх сфер діяльності суспільства породжує потребу в переоцінці світоглядних орієнтацій, пошуку нових форм та методів навчально-виховної роботи з дітьми. У певній мірі спостерігається підвищена увага до проблеми формування особистості, розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Особлива роль у цьому процесі належить

хореографії, яка повинна сприяти у підростаючого покоління розвитку естетичного смаку, почуття прекрасного тощо.

На етапі розбудови незалежності України особливо важливим є відродження народної мистецької хореографічної традиції. Дитячий танцювальний колектив у цьому відношенні виступає найважливішою ланкою, без якої фактично не можливий цілісний розвиток танцювального мистецтва в нашій країні. Дитячий танцювальний колектив є головним джерелом для самодіяльної і професійної хореографії. З усіх напрямків хореографічної діяльності навчання проводиться у спеціально організованих колективах, де діти вивчають тренувальні вправи систем класичного і народно-сценічного танцю, що допомагають їм технічно і виразно виконувати як українські танці, так і танці різних народів, інсценізації пісень, байок, варіації балетних спектаклів, сюжетні та ігрові танці.

Задля успішності розвитку творчих здібностей школярів важливим є використання сучасних систем та методик, спрямованих на формування дитячої танцювальної творчості та побудованих за принципом послідовності. Розвиток творчих танцювальних здібностей включає в себе:

– окремі імітаційні рухи: «чоботарі, «вишивальниці», тощо і творчі завдання на передачу конкретного образу народного танцю (дівчина, яка плете віночок, хлопчик, що стрибає через вогнище, козак, який б'ється з ворогом) або контрастного образу (неповороткий пан та вертлявий робітник, дівчинка і бабуса);

– танцювальні етюди з використанням імітаційних рухів («Пташиний двір», «Шевчики», «Печу-печу хлібчик»);

– творчі завдання на передачу свого ставлення до природи («Збір врожаю», «Зустріч весни», «Коляда»);

– вправи, завдання та етюди, побудовані на народному фольклорі (народні ігри, малі форми ігрового та пісенного фольклору, композиції колового хороводу), в яких перевага надається регіональним особливостям [5].

При проведенні таких занять слід звертати увагу на накопичення художніх та життєвих вражень (організація спостережень, бесід, читання літератури, сприймання і аналіз творів мистецтва), формуванню образного пізнання дійсності, збагаченню танцювального досвіду.

Організація роботи з розвитку творчих проявів дітей у танцювальній творчості має будуватися з урахуванням загальних методичних принципів педагогічного керівництва творчою діяльністю дітей: обов'язковий аналіз, поширення уявлень в процесі навчання,

опера та досвіду відповідному виді діяльності та використання спеціальних прийомів активізації творчих проявів.

Організація творчого процесу має також передбачати створення умов, які стимулюватимуть дії дітей: настанова на нову діяльність, наявність позитивно забарвленої, доброзичливої атмосфери, введення до уявної ситуації (зміна та ускладнення завдань, поєднання індивідуальної та колективної діяльності).

У даному контексті дітям спочатку доцільно пропонувати виконання нескладних етюдів, які передбачають передачу окремого образу. Так, образ козака, який приваблює хлопчиків мужністю та спритністю, посилюється через козацьку шапку. У привітанні козак відводить руку, знімає шапку, шанобливо вклоняється нею до людини, з якою вітається, прикладає до серця руку з шапкою та вдягає її. Такі дії стають опорними знаками для розуміння хлопчиками змістової сторони українського привітання-поклоню, виражають особливості у привітанні козака, надають приклад життєвого етикету [5].

Доречним у даному контексті буде використання наочних конкретно-образних засобів (елементів одягу, атрибутів), які б асоціювалися з класичними українськими образами.

У подальшому доцільно ускладнити завдання із паралельним використанням мелодій різних жанрів (полька, хоровод, гопак, коломийка), що мають відповідати характеру того образу, який необхідно передати дитині.

Педагог має на даному етапі спонукати до пошуку та вигадкування нових танцювальних рухів та добору виразних рухів, які б відповідали даному образу. Під час розвитку творчої ініціативи дітей необхідно спиратися на те, що передача дітьми будь-якого образу вирішується розкриттям семантичного змісту рухів. Так, у народних таночках, присвячених приходу весни, пробудженню природи, гупаючий, енергійний характер рухів ногами розглядався раніш як бажання танцівників розбудити землю від сну. Такий рух як «колупалочка» пов'язувались у давнину з копанням землі та посівом зернових. У піснях про пшеницю висота стрибка танцівника ніби співпадала з висотою росту пшениці: «Хто вище стрибне, у того й пшениця буде вища» [1, с. 13].

Одним із прийомів, який практично завжди стимулює самостійні танцювальні імпровізації, є виступ педагога перед дітьми-глядачами. З метою активізації рухового досвіду використовувався прийом «співтворчості» педагога з дітьми у сумісному танці. Така взаємодія педагога з дітьми дає можливість набути значної кількості варіантів

комбінацій рухів, побачити нові прийоми виразності, вільно їх комбінувати у подальшому [2, с. 97].

У другому варіанті «співтворчості» педагог імпровізує у танці разом з дітьми, але не дає установки на обов'язкове наслідування його зразка. Це підштовхує дітей до вигадування нових рухів. Спочатку знахідки як правило незначні, проте згодом вони частішають.

Досить цікавим видається досвід поєднання танцю з елементами українських народних казок, ігор, які умовно можна поділити на чотири групи: сезонно-обрядові «Ой, летіла зозуленька»; з трудовою тематикою «Косарі»; з природознавчою тематикою «Гуси-лебеді»; на взаємостосунки між людьми «Баба та дід» [3, с. 82].

З інтересом діти ставляться і до обігрування малих форм пісенно-ігрового фольклору. Нескладні за текстом забавлялки, колискові та частівки («Дощик», «Сірий кіт») залучають дітей до імпровізації та випереджають подальшу колективну роботу над драматизацією ігрових пісень і складанню рухів до ігрових хороводів. Доцільно також у даному контексті вводити час від часу елемент змагання «Хто придумає найбільш цікаві рухи на перший куплет» та давати своєрідне «домашнє завдання» малим групам, з подальшим переглядом, аналізом та обговоренням [4, с. 5].

Таким чином, у результаті тривалих занять народним танцем інтенсивно збільшується рухливість в суглобах, гнучкість, сила м'язів, витривалість. Науковці стверджують, що завдяки включенню класичного та народно-сценічного екзерсису в урок народного танцю відбувається зміцнення опорно-рухового апарату, врівноважується правостороннє і лівостороннє формування всіх м'язів корпусу і кінцівок, активується розвиток складної координації рухів, розширюється руховий діапазон, тренуються дихальна та серцево-судинна системи, що сприяє підвищенню життєвої активності організму молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Богород А. Український танець у писемних джерелах. Дивослово. 1997. №7. С.11–15.
2. Гуменюк О.І. Українські народні танці. К.: Вид-во АН УРСР. 1962. С.81–139.
3. Дитяча розвага. Українські народні пісні, розваги та ігри. «Муз. Україна», 1992. 101 с.
4. Зайцев Є. Народно-сценічний танець. К.: «Мистецтво». 1975. С.3–8.
5. Специфіка використання ігрових і сюжетних танців у системі дошкільного виховання. Електронний ресурс – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/37230/

ПОНЯТТЯ ТА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Тетяна Гафіна

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Університетська система освіти є пріоритетним напрямом розвитку української держави, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців різних галузей.

Діючий Закон України «Про вищу освіту» передбачає досить широке коло завдань, які мають вирішувати заклади освіти (ЗВО). Зокрема, основною метою ЗВО, відповідно до ст. 22, «є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України» [3]. До основних завдань ЗВО III-IV рівнів акредитації також належать здійснення наукової та науково-технічної, творчої, мистецької, оздоровчої та деяких інших видів діяльності; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості тощо. Згідно зі ст. 25. п.1 цього Закону, університет «провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність» [3].

Університетська освіта – це універсальне оволодіння спеціальністю, світовими загальнокультурними цінностями і придбання знань національної історії, культури та економічної думки. Рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння процесу навчання, який ґрунтується на повній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації <https://studopedia.org/>.

Ми підтримуємо думку про те що, освіта – одна з базових цінностей сучасного суспільства. У нашому столітті сучасних технологій найбільшим багатством є інформація. «Хто володіє інформацією, той володіє усім світом» – так сьогодні можна переінакшити крилатий вислів. А інформація – це основа будь-якої освіти. Отже, той, хто володіє освітою – той володіє світом. Сьогодні це розуміють усі. Майбутнє за освіченими людьми.

Система університетської освіти покликана не тільки забезпечувати національне господарство кваліфікованими кадрами, але й формувати стійкі навички роботи із новим знанням та інформацією. Сьогодні вища освіта сприймається як одна з найбільш ефективних інвестицій у людський капітал.

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; науковий рівень.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії/доктор мистецтва; 5) доктор наук.

Місія університетської системи освіти полягає у якісному навчанні та формуванні нового рівня свідомості вільної людини, покоління особистостей, кадрового потенціалу, здатних забезпечити баланс між економічним зростанням і соціальним розвитком, спрямованих на об'єднання та відродження самосвідомості нації, цілісної України, але не за рахунок наступних поколінь й без позбавлення їх можливості задовольняти свої потреби.

Сьогодні у рамках Болонського процесу формується Європейський простір вищої освіти, що визначений географічними та інституційними нормами Європейської культурної конвенції. Кінцевою метою його є забезпечення відповідної суспільним, особистісним та виробничим потребам якості вищої освіти, що продукуватиме конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися в економічному просторі європейських країн.

Ми погоджуємося з В. Бахрушиним, який вважає, що місії університетської освіти у сучасному світі є комплексними і охоплюють принаймні такі головні цілі: формування світогляду і виховання молоді; професійну підготовку та перепідготовку фахівців; фундаментальні та прикладні наукові дослідження, збереження й структурування наявних знань, інноваційну діяльність у різних сферах; соціалізацію молоді та інших уразливих соціальних груп (пенсіонерів, інвалідів, безробітних тощо); проектування суспільного розвитку на глобальному, регіональному та місцевому рівнях, побудову відповідних прогнозів та сценаріїв; розробку і реалізацію глобальних, регіональних і місцевих програм в сфері просвітництва, культури, здоров'я людей, спорту тощо [1].

Таким чином, визначення та характеристики поняття та місії університетської освіти знаходяться в стані становлення. Відтак, роль знань, освіти і науки у світі неухильно зростає. Сьогодні вища освіта є однією з найпріоритетніших сфер у XXI столітті (наука як сфера, що продукує нові знання; освіта як сфера, що оприлюднює знання і насамперед забезпечує індивідуальний розвиток людини), і тільки та країна, яка визнала пріоритетний розвиток цієї сфери і спромоглася його забезпечити, може претендувати на гідне місце в світовому співтоваристві, бути конкурентоспроможною.

Список використаних джерел:

1. Бахрушин В. Місія університетів у світі: історія та сучасність. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/167-misiya-universitetiv-u-sviti-istoriya-ta-suchasnist>
2. Длугопольський О.В. Роль вищої освіти у становленні особистості та задоволенні її потреб / О.В. Длугопольський, Г.З. Чекаловська // Суспільна місія класичного університету: історія, сучасність, перспективи: Матеріали круглого столу (Харків, 20 лютого 2015 р.). – Харків, 2015. – С.18–22.
3. Закон України «Про вищу освіту». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Бебко С. Значення вищої освіти у сучасних соціально-економічних трансформаціях / С. Бебко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: І.О. Смолюк та ін.]. – Луцьк, 2017. – № 1 (350) : Серія : Педагогічні науки. – С. 71–77.

ПРО ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Людмила Горлова

Основою професійних навичок і умінь, якими повинен володіти студент, що здобуває юридичну освіту, є юридична практика, потреби суспільства, держава, ухвалюючи закони, державні освітні стандарти, посадові інструкції; професійні об'єднання – у своїх статутах і кодексах професійної етики; поради і бажання потенційних клієнтів, думка професіоналів, історичний і закордонний досвід, рекомендації та вимоги міжнародних актів.

Як свідчать результати опитування, 68% студентів та випускників юридичних закладів вищої освіти не прагнуть пройти другий етап - проявити професійну підготовку і вміння застосовувати практичні

навички в роботі. Особливістю юриспруденції як сфери професійної діяльності полягає в тому, що теоретичні знання та практичні навички в ній взаємопов'язані і тісно переплітаються.

Для майбутніх юристів основи практичної підготовки мають закладатися вже у виші. Правовій державі потрібні юристи, рівень підготовки яких відповідає рівню розвитку суспільних відносин. Лише за цієї умови представники юридичної професії здатні виконувати покладені на них суспільством обов'язки.

Практичні навички в майбутніх юристів мають формуватися поступово. Розмежування здобуття суто теоретичних знань або лише практичних навичок – недоцільне і не сприятиме позитивному результату.

Отже, необхідно:

1. Оптимізувати навчальні плани, враховуючи принцип безперервного поєднання отриманих студентом теоретичних знань і професійних умінь та навичок.

2. Фундаментальна та спеціалізована професійна підготовка майбутніх юристів потребує зміцнення зв'язку навчального процесу із практикою, максимального його наближення до реальних процесів практичної реальності.

3. Реалізація прогресивного досвіду закордонних країн за збереження накопиченого досвіду, традицій і принципів української вищої юридичної освіти.

Професійна компетентність юриста є динамічним системним утворенням, яке відображає рівень ефективності професійної діяльності, здатність оптимально вирішувати професійні завдання, засвідчує оволодіння професійними компетенціями як закріпленими вимогами до юридичної діяльності.

ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДИЗАЙНЕРІВ

Дар'я Гуляєва

Аналізуючи дизайнера в сучасному глобалізованому світі слід констатувати, що він є суб'єктом ринку, який завдяки своїй творчій інноваційній діяльності створює товари та послуги, що безумовно стають об'єктами права інтелектуальної власності [1], та що свідомо комерціалізуються та продаються на сучасних сегментах ринку. Особливість дизайнерської професії згідно його поглядів полягає у

проектуванні відповідно до викликів суспільства [2]. Специфіка професійної діяльності фахівця даного напрямку відображена у наступних компетентностях: соціально-комунікативній, спеціальній, персональній. Соціально-комунікативна компетентність припускає наявність знань, умінь в галузі взаємодії з громадськими інститутами, людьми, а також володіння прийомами професійної поведінки і спілкування. Спеціальна компетентність включає підготовленість до самостійного виконання усіх властивих дизайнерові видів професійної діяльності (проектною, аналітичною, експериментально-дослідницькою, виробничо-управлінською, експертно-оцінною та ін.), уміння вирішувати професійні завдання й оцінювати результати своєї праці, здатність до саморозвитку. Персональна компетентність розуміється як здатність до постійного професійного зростання і підвищення кваліфікації, реалізації власної індивідуальності й проявляється в розробці авторського стилю майбутньої професійної діяльності. Для сучасного дизайнера характерно не лише володіння основами обраної спеціальності, але і бачення найближчих її перспектив, рівня власного професійного потенціалу і його розвитку, уміння вирішувати нові проблеми, що постійно виникають в умовах інтенсивного науково-технічного прогресу, викликів сучасної практики дизайну.

На основі професійних компетентностей фахівця у сфері дизайну слід виділити педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів: гуманізації, культури логічності, креативності, прогностичності. Професійні компетенції в галузі дизайнерської діяльності є стрижневою частиною професійної підготовки майбутнього фахівця. Дизайнер в рамках своєї діяльності має впливати на формування суспільного смаку й естетичної культури суспільства, надавати методичну та фахову допомогу підприємствам, організаціям, проектно-конструкторським службам, співпрацювати з творчими працівниками культури і мистецтва, орієнтуватись у різноманітті творчих та культурно-історичних процесів сьогодення, створювати об'єкти права інтелектуальної власності. Професійно-психологічна підготовленість його як психологічний компонент майстерності є один із важливих моментів, з точки зору умов досягнення цілей з вдосконалювання професійної підготовки студентів до дизайнерської діяльності, що включає професійно-психологічні знання, навички й уміння, пов'язані із професійною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали

парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андрощук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62

2. Пузанов В.И. Кто мы коллеги-дизайнеры? / В. И. Пузанов // Техническая эстетика. – 1991. - №4. – С.6-8.

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ НА РОЗВИТОК ОБРАЗУ СІМ'Ї ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ксенія Дзюба

Науковий керівник: Яценко Т.В. – завідувач кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти та гуманітарних дисциплін Кременчуцького педагогічного коледжу імені А.С. Макаренка

Проблема формування образу сім'ї в дошкільників у психології вітчизняній і зарубіжній була розглянута відповідно до регулювання діяльності та поведінки, до відображення об'єктивної реальності та визначає взаємодію людини в навколишньому середовищі. Вирішальне значення в психічному розвитку дитини, на думку вчених, належить навколишнім умовам, в яких вона отримує суспільний досвід. У дошкільному віці цими умовами і є виховання та розвиток у сім'ї.

Нове ХХІ століття на фоні стрімкого науково-технічного прогресу входить в історію людства як епоха особливої антигуманності, адже воно вже встигло ознаменувати себе жорстокістю, бездушністю, насильством. Це постає всесвітньою проблемою – вихід людства на новий гуманістичний рівень.

Наразі відбувається процес руйнування традиційних стосунків, типів чоловіка і жінки, батька і матері. Тому проблема значення образів батьків у ролі архетипів, які створюють особистість, спонукають до творчої життєдіяльності, має провідну роль у вихованні дитини.

Сім'я – джерело прикладів поведінки в суспільстві. У зв'язку з цим деякі вчені, такі як О. Силаєва, В. Дружинін, О. Смирнова, Т. Карпова, А. Варга, та ін. вказують на взаємозв'язок складу сім'ї, її моральних норм, ціннісних орієнтацій, характеру відносин між членами родини, психологічного клімату з її виховними можливостями. Усвідомлення батьками цієї функції може сприяти не лише становленню повноцінної особистості дошкільника, а бути дієвим поштовхом до позитивних змін в усій системі сімейних відносин, збагачення самоосвіти та самовиховання [2; 5].

На думку психологині О. Горецької, на сьогодні українська сім'я досить часто не має змоги належним чином реалізувати виховну функцію через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників (економічну кризу, зміну умов життя, переоцінку суспільних та особистісних цінностей, конфліктні стосунки подружжя, порушення емоційних зв'язків між батьками й дитиною), що зрештою призводить до серйозних порушень особистісного розвитку дитини [6, с. 256-260]. Даний факт розкриває актуальність проблеми формування образу сім'ї в дошкільників.

Основними вихователями дитини є батьки. Тому виховний клімат родини – це головний чинник у формуванні характеру дитини. Не тільки місцем притулку є рідний дім, а й місцем захисту від проблем у житті. Перше соціальне оточення дитини – це батьки, а найважливіший інститут соціалізації – родина. Першими розкривають дитині навколишній світ саме батьки, які також відповідають за створення його емоційного забарвлення.

Кожна родина має власні поняття добра і зла, тобто моральні ідеали. В одній цінується та привчається доброта, гуманність, емпатія. В іншій домінує жорстокість, ворожнеча, злоба. За це відповідають батьки, оскільки вони підштовхують і спонукають до таких дій, поведінки, які ґрунтуються на їх особистих міркуваннях про мораль.

Головна роль у формуванні образу світу, уявлень про сім'ю, чоловіка, дружину, працю, належать батькам, адже вони є домінуючими героями в житті дошкільника. Маючи перед очима приклад батьків, дитина навчається чоловічої і жіночої поведінки. У подальшому дорослому житті дитина може несвідомо використовувати вже у власній родині схожі або такі самі батьківські взаємовідносини зі своїми дітьми. Це також не залежить від того, чи подобались вони їй у дитинстві. Процес засвоєння дитиною статевих ролей та їх диференціація відстежується в рольовій грі саме в дошкільників.

У 2-3 роки дитина вже розуміє, яка в неї стать і починає асоціювати «своє Я» з образами людей різних статей, у рольових іграх вона показує маскулінну та фемінінну поведінку, зокрема шлюбну та батьківську. У цих іграх відстежується початок формування в дітей сімейних цінностей, які формуються на їх загальних уявленнях про сім'ю.

В іграх, в яких беруть участь діти від 3 до 5 років, легко помітити копіювання поведінки, що є у власному родинному житті. Дитина також імітуватиме життя інших сімей, де вона мала змогу спостерігати за побутом.

Діти мають достатньо чіткі уявлення про те, в які ігри грають хлопчики, а в які – дівчатка, коли їм від 5 до 6 років. Цей фактор є однією

з причин формування образів мужності та жіночності й потреби наслідувати вже в дітей старшого дошкільного віку.

Ігри-перевтілення – один із найважливіших шляхів формування в дитини шлюбних і батьківських ролей. Ідентифікація та імітація – їх головний психологічний принцип роботи. Коли один із батьків демонструє жорстокість, відчуженість, дитина згідно з тим, яка в неї стать, ідентифікує себе з мамою або татом та копіює поведінку в схожих ситуаціях. Діти віком від 3 до 13 років у багатьох випадках просять у батьків брата або сестричку. Вони бувають зворушливо турботливі та лагідні з молодшими [1, с. 135].

Психолог С. Ковальов наголошує на необхідності формувати в дітей ідеали фемінінності та маскуліності. Причиною цього є те, що саме батькам належить головна роль у статевому вихованні й створенні якостей сім'янина.

Діти до 6-7 років чітко розуміють приналежність і сталість своєї статі. До цього віку дошкільник може спитати, наприклад, у своєї матері, ким та була в дитинстві – дівчиною чи хлопцем. Ідентифікація з батьками – один з чинників формування образу сім'ї. На основі дублювання батьківських якостей індивідуум навчається чоловічої й жіночої ролі, має тенденцію несвідомо використовувати в сім'ї особливості взаємин батьків незалежно від того подобаються вони йому чи ні [4, с. 55].

Одним із найважливіших чинників емоційного впливу на дитину є психологічний клімат у родині. Напрямок активності дитини, її добре або погане самопочуття, характер особистісних переконань щодо інших людей залежать від атмосфери в сім'ї, моралі батьків.

Унаслідок підвищення моральних вимог дорослого до дитини, яка відчуває потребу в його позитивному ставленні, змінюється й сам характер взаємодії між ними: вона стає ефективно насиченою, напруженою, забарвленою негативними переживаннями [3, с.76].

Родина – це джерело копіювання соціальної поведінки з початку дитинства. З самого раннього віку дитина потребує взаємодії з оточуючими людьми. У більшості випадків це батько з матір'ю, але в деяких сім'ї цей склад може змінюватися. У дитини створюється його «Я» – той образ, який вона сформувала відповідно до моделі її сім'ї саме при контакті з неї. Дитина копіюватиме поведінку членів її родини: якщо хтось з них переносить свій настрій і свої негаразди на інших, дитина робитиме так само. Також подібна поведінка може заставити дитину сумніватись у тому, що вона – це найважливіше, що є в батьків. Діти розуміють, що хтось інший більше впливає на її батьків, аніж вони, бо кількість уваги й часу до сина або доньки суттєво зменшується. Дитина

має усвідомлювати, що вона має найбільшу важливість для своєї родини.

Усі члени родини активно впливають на один одного, образи життя та стиль виховання. Якщо характер виховання гуманістичний, процес взаємовідносин батьків і дітей, тобто суб'єкт-суб'єктивна взаємодія, генерує необхідне середовище для цілісного розвитку дитини як суб'єкту сімейної діяльності та особистості.

Наголошуємо, що перш за все поведінка дітей залежить від любові батьків. Вона є різнобічним моральним почуттям, яке зосереджено на сукупності емоційних переживаннях, які його створюють, – гордості за дитину, втіхах за її успіхи, ніжності, відповідальності, переживань, безкорисливості та багатьох інших; батьківська любов завжди більша, ніж сума її компонентів. Любячи дочку чи сина до кінця свого життя, батько й мати можуть демонструвати буд-які емоції відносно дітей, що залежить від їх вчинків: бути роздратованими, ласкаво люблячими, вимогливо караючими. Це допомагає дошкільникам створити уявлення про сім'ю, які у свою чергу формують у них образ сім'ї.

Отже, проблемою вивчення образу сім'ї займалися наступні сучасні дослідники: О. Куліш, Є. Макарова, Н. Круглова, А. Нестерова, Н. Панкова, Л. Попова, Е. Левицька, Т. Пухова, Ю. Євдокимова, Н. Демидова, Т. Кузнецова, які прийшли до висновку, що відповідно до образів батьків у дитини складається уявлення про себе, самооцінка; через формування образу сім'ї дошкільник засвоює життєві цінності. Завдяки дослідженням Л. Божович, О. Леонт'єв, П. Гальперін та ін. щодо вирішальної ролі у психічному розвитку дитини робимо висновок, що за умов спільної діяльності та спілкування дошкільника з дорослим у першого формується більш цілісний образ сім'ї, що дає змогу відрізнити одного суб'єкта від іншого за внутрішніми характеристиками.

Отже, образ сім'ї – складне утворення, яке формується протягом тривалого часу. Важливим фактором для розвитку образу сім'ї є здатність аналізувати поведінку своєї та чужої, протиставлення цих сімей. Таким чином розвивається сімейна самосвідомість, здатність швидко виявити проблему та знайти шляхи її вирішення. З'ясовано, що сім'я є головним чинником соціалізації на всіх етапах становлення особистості, модель батьківської сім'ї є для дитини взірцем при створенні своєї родини.

Список використаних джерел:

1. Жданова С.Ю. Особенности познания человеком себя и индивидуальности других людей. *В.М. Бехтерев и современная психология:*

матеріали докл. Всерос. науч.-практ. конф., г. Казань, 29-30 сент. 2005 г. Казань, 2005. Казань, 2005. Т.1. С. 187–194.

2. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. Запоріжжя : «ЛІПС» ЛТД, 2003. 168 с.

3. Помінамська Т.І. Моральне виховання дошкільників. Київ : Вища школа, 1993. 111 с.

4. Боришевський М.Й. Моральні переконання та їх формування у дітей. Київ : Рад. школа, 1979. 48 с.

5. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти : методичний посібник / упоряд. О.А. Ветряна, І.В. Гузенко, О.О. Дрюк, за заг. ред. Т.В. Киричук, О.М. Кулик, Н.М. Шаповал. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 2-е вид. 272 с.

6. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 355 с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Людмила Дігтяр

21 травня 2019 року набув чинності Указ Президента України від 13 травня 2019 року № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». Указом Президента визнається таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки», що обумовило безстроковість дії акта Президента України та поширює його дію на всі вікові групи, а не лише на дітей і молодь. Ключові положення Указу Президента були враховані при підготовці наказу Міністерства освіти і науки України від 29 липня 2019 року № 1038 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641». Наказом викладено у новій редакції Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України, що і як Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента, поширюється на всі вікові групи, та заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [1].

Завдання національно-патріотичного виховання:

– забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей;

– виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки - Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;

- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу;
- формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації;
- формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини;
- відновлення і вшанування національної пам'яті;
- утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ Української народної республіки. Січових стрільців, Української повстанської армії до часів незалежності;
- формування психологічної та фізичної готовності, молоді, до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до державної та військової служби;
- відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами;
- консолідація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських організацій щодо національно-патріотичного виховання;
- сприяння діяльності установ, навчальних закладів, організацій, клубів та осередків громадської активності, спрямованих на патріотичне виховання молоді;
- підтримання кращих рис української нації – працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи та мистецтва, поваги до батьків та родини;
- створення умов для розвитку громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності громадянина, а відтак, держави;
- сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;

– виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності;

– створення умов для посилення патріотичної спрямованості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації при висвітленні подій та явищ суспільного життя [2].

Національно-патріотичне виховання учнів – важлива складова формування свідомої розвиненої особистості, яка здатна переосмислити уроки минулого, сприяти формуванню сучасного позитивного іміджу країни, знати та вивчати історію свого краю. Враховуючи особливості поточного навчального року, суспільно-політичні умови, в яких перебуває наша держава, виховання свідомих громадян своєї країни, формування у них почуття національної гідності та патріотизму, відповідальності за майбутнє України, ознайомлення з прикладами відданого служіння своєму народу набуває першочергового значення для кожного вчителя [3].

Список використаних джерел:

1. Про стратегію національно-патріотичного виховання. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286/2019> (дата звернення 23.02.2021)

2. Національно-патріотичне виховання. Режим доступу: <https://irshava-osvita.gov.ua> (дата звернення 28.02.2021)

3. Роль шкільної бібліотеки у формуванні національно-патріотичного виховання. Режим доступу: <http://school131.edu.kh.ua> (дата звернення 29.02.2021)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Євгенія Дорошенко

Формування громадянської відповідальності визначається системою ідей та принципів, які пояснюють організоване певним чином становлення особистості учня, а також прогнозують у часі певні його особистісні зміни, розглядається нами, як методологічний підхід. Сформованість складових громадянської відповідальності визначає громадянську зрілість особистості. Провідною характеристикою наявних методологічних підходів до виховання громадянської відповідальності є концепції розвитку зрілості особистості. Прийняття, обґрунтованість і довіра до яких, визначаються спостереженнями за практичним їх здійсненням у закладах освіти, тими освітніми поясненнями і прогнозами, які впливають із самих теоретичних концепцій.

У методиці дослідження проблеми ми виходимо з відстоюваного Г. Олпортом визнання різних концепцій розвитку зрілості особистості, складності приведення їх до спільного знаменника та пропозиції інтегративного підходу до розуміння складної природи людської зрілості через використання багатьох наявних концепцій розвитку особистості [3]. Тому, пояснення та прогнозування формування громадянської відповідальності здійснено нами наявними структурними концепціями розвитку зрілості особистості, розробленими світовою персонологією у гуманістичному напрямі теорії особистості А. Маслоу та феноменологічному напрямі теорії особистості К. Роджерса [3].

Гуманістичний напрям у теорії особистості А. Маслоу визначає виявами зрілості людини приналежність і любов, ніжні взаємовідносини між людьми, які ґрунтуються на взаємній повазі, пошані та довірі [3, с. 492]. Своєрідність реалізації людиною свого внутрішнього потенціалу зумовлюється індивідуальним шляхом самовдосконалення та характеризується А. Маслоу такими особистісними виявами самоактуалізації:

- правильне та неупереджене сприйняття реальності, толерантне ставлення до проблем, що не мають однозначних рішень;
- прийняття себе, інших і природи такими, якими вони є;
- безпосередність, простота та природність, терпимість і уміння пристосовуватися з метою відмежування себе й інших від болю чи несправедливості, але готовність до відхилення певних соціальних норм у разі необхідності;
- зосередженість на надособистісних проблемах, які стоять вище за безпосередніх проблем особистості, усвідомлюючи компетентну роботу призначенням свого життя;
- суспільний інтерес виявляється у прагненні допомогти іншим, почуттях братської любові до всього людства;
- демократичний характер, повага до інших, відсутність прагнень до зверхності й авторитаризму, але не сприйняття всіх без виключення рівними, прагнучи до взаємодії зі здібними та талановитими людьми [3, с. 514-520].

Процес реалізації *феноменологічною теорією особистості* внутрішніх можливостей і потенціалу людини характеризує оптимістичний і позитивний прогноз розвитку людства. Феноменологічний напрям у теорії особистості К. Роджерса виходить із поваги до природи людини й обґрунтовує спрямованість усього людства на рух у напрямку незалежності, соціальної відповідальності, креативності та зрілості [3, с. 534].

Виходячи з того, що процес формування громадянської відповідальності є ступеневим і безперервним процесом, який відбувається впродовж усієї навчальної, та життєвої діяльності особистості учня, ми розглядаємо період навчання учнів в основній школи як адаптацію, яка включає оволодіння нормативними вимогами громадянського суспільства, самостійною просуспільною діяльністю, притаманними для цього суспільства особистісними якостями та приведення потреб особистості в персоналізації у відповідність із потребами соціального оточення та подолання труднощів адаптації у громадянському суспільстві.

Аналітичний огляд структурних концепцій розвитку зрілості особистості та адаптивного методологічного підходу з позицій їхньої ефективності для пояснення та прогнозування шляхів формування компонентів громадянської відповідальності школярів дає можливість сформулювати такі концептуальні висновки, що громадянська відповідальність визначається спрямованістю її формування в учнів на:

– оволодіння та адаптацію до нормативних вимог громадянського суспільства;

– розвиток здатності до неупередженого сприйняття реальності, толерантності, терпимості, уміння адаптуватися, прийняття себе, інших такими, якими вони є, зосередженості на надособистісних проблемах, які стоять вище за безпосередні проблеми особистості, вияву просуспільних інтересів і прагнень допомоги іншим, почуттів братської любові до всього людства.

Наступною перспективною науковою розробкою за досліджуваною проблематикою вважаємо, що є обґрунтування методологічних підходів до формування системи педагогічних технологій виховання громадянської відповідальності школярів.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С. Воспитание гражданина / А.С. Макаренко ; сост. Р.М. Баскина, М.Д. Виноградова. – М.: Просвещение, 1988. – 304 с. – (Библиотека учителя. Педагогические раздумья).
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 654 с.
3. Хьелл Л. Теории личности. / Хьелл Л., Зиглер Д. – СПб. : Питер, 2007. – 607 с.

**ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖЕРОМ МУЗЕЙНОЇ РОБОТИ РЕСУРСІВ
ПОЛТАВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ
В.Г. КОРОЛЕНКА У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ
УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Світлана Ємець

Національно-патріотичне виховання – спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), а також формування у громадян: почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей.

Основою національно-патріотичного виховання є утвердження поваги до державної мови, піднесення її престижу серед громадян. Відвідувачі Полтавського літературно-меморіального музею В.Г.Короленка дізнаються, що російськомовний письменник-демократ Володимир Галактіонович більше 20 років прожив у Полтаві, яку любовно величав «містом-садом», неодноразово виступав на захист прав і свобод української мови, підкреслював велику роль Івана Петровича Котляревського у її становленні. Володимир Галактіонович високо цінував та вказував на значущість Івана Петровича Котляревського у становленні української мови: *«Он сделал этот мягкий, выразительный, сильный, богатый язык языком литературным, и украинская речь, которую считали лишь местным наречием, с его легкой руки зазвучала так громко, что звуки ее разнеслись по всей России...»*.

В.Г. Короленко стверджує сам, чому писав саме російською (а не українською чи польською, адже мати – полячка, батько – українець)

мовою: «... пришла русская литература и взяла растущую душу себе. Чем? Великороссиянством? Какие пустяки! Нет, именно тем, что влекло в 70-е годы юные кадры и кавказской, и украинской молодежи в общерусское движение: широкой демократичностью, отсутствием национализма, широкими формами свободы».

Варто також навести приклад: в пансіоні, де навчався Володимир Короленко, вчилися поляки і росіяни – «но вдруг... пришла третья национальность и в свою очередь предъявила на меня свое право» [1, с. 100]:

«Учитель в самом начале урока взял в руки список и стал громко читать фамилии:

– Поляк? – спрашивал он при этом. – Русский? Поляк? Поляк?

Наконец он прочел и мою фамилию.

– Русский, – ответил я.

Он вскинул на меня свои живые глазки и сказал:

– Бреешь.

Я очень сконфузился, и не знал, что ответить, а Буткевич после урока подошел ко мне, запустил руки в мои волосы, шутя откинул назад мою голову и сказал опять:

– Ты не москаль, а козацький внук и правнук, вольного козацького роду... Понимаешь?

– По-нимаю... – ответил я, хотя, признаться в то время понимал мало и был озадачен. Впрочем, слова «вольного козацького роду» имели какое-то смутно-манящее значение» [1, с. 97].

В.Г. Короленко пише: «Сердце у меня тревожно билось... в спутанном клубке сновидений ... этот клубок был завязан тремя «национализмами», из которых каждый заявлял право на владение моей беззащитной душой» [1, с. 97].

Тому використання менеджером музейної роботи ресурсів Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка у національно-патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді виступає засобом збагачення знань, гордості, інформації щодо історичного минулого свого народу, підвищення зацікавленості до невідомого, бажання вивчати історію, літературу рідного краю.

Учнівська, студентська молодь дізнаються, що громадська та літературна діяльність Володимира Галактіоновича – письменника-гуманіста тісно пов'язана саме з українською культурою кінця XIX – початку XX ст. Тісні, дружні стосунки споріднювали В.Г. Короленка й українських письменників-сучасників П. Грабовського, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, І. Тобілевича. У журналі «Русское богатство»

В.Г. Короленко друкував оповідання М. Коцюбинського «На камені», «Цвіт яблуні», «Він іде». Павло Грабовський переклав українською мовою поему Дж. Байрона «Шильйонський в'язень», а В.Г. Короленко доклав чимало зусиль, щоб надрукувати її без будь-яких поправок і змін, бо, на його думку, «перевод прекрасний». Зворушлива дружба письменника-гуманіста і Панаса Мирного належить до періоду життя В.Г. Короленка в Полтаві. Даруючи В.Г. Короленкові I том своїх творів (1903 р.), Панас Мирний писав: «Славному письменникові землі Руської Володимиру Галактіоновичу Короленкові на знак щирої подяки і глибокої пошани...».

В. Г. Короленко цікавився українським сценічним мистецтвом і читав п'єси, подаровані І.Тобілевичем. Щоразу, коли І.Тобілевич приїздив у Полтаву з трупою П. Саксаганського, він постійно відвідував Володимира Галактіоновича і приносив йому квитки на спектаклі. У родині Короленків збереглися спогади про те, як вони відвідували театр, захоплювалися прекрасним виконанням українських п'єс і виконавським талантом М.Заньковецької. Софія Русова – громадська діячка, організаторка «Просвіти», одна з найвидатніших засновниць жіночого руху в Україні, член Центральної Ради, авторка концепції національного виховання, згадує: «Одного разу був запрошений до нас милий В.Г. Короленко, – і тут же додає: «У Короленка бували теж журфікси, у нього збиралась уся російська інтелігенція.... На цих журфіксах подавались різні новини з Петербурга, як літературні, так і політичні, і читались листи з різних далеких місць заслання, конспіративно збирались гроші на арештованих та на нелегальну літературу. Взагалі, це було «огнище», так само як і помешкання Русових» [5, с. 51-52]. Софія Русова згадує, як під час відзначення 25-літнього ювілею статистичної праці О.О.Русова («цілий ювілей мав характер такої щирості, такої глибокої пошани і любові до ювіляра, увечері був концерт, було справжнє свято, так багато з'їхалося українців... багато киян, харківців, уся полтавська молодь і старші громадяне...») «не встигли всі гості роз'їхатися з Полтави, ще всі адреси, телеграми лежали не сховані у нас у вітальні, як уже ранком прийшли жандарі...». В.Г. Короленко як політично неблагонадійний і «державний злочинець» неодноразово піддавався арештам і засланням. Шість довгих років письменник і поборник громадянських прав людини провів у засланнях. Русова теж занотує: «Почалась нова ера – арешти сина. Але ... не минало й мене» [6].

Інтернаціоналіст за світоглядом, Короленко був непримиренним не тільки до різних форм націоналізму, а і до переслідувань за національними ознаками, – повідомляє Л.К.Гейштор: «єврейське питання» звучить протягом всього життя великого письменника – воно

відображене в усіх жанрах творчості (оповіданнях, повістях, публіцистиці, публікаціях у газетах), а також у практичній діяльності (боротьба з погромами і клепами, піклування про арештованих, турбота про порятунок життя людей) [2]. Своїми публікаціями в пресі і практичними діями Володимир Галактіонович боровся проти проявів антисемізму як за царського режиму, так і в роки радянської влади.

У Полтавському літературно-меморіальному музеї В.Г.Короленка зберігається документ про присвоєння письменнику Єврейським товариством у 1998 році почесного звання «Праведника України» за величезну роль в захисті прав і гідності єврейського населення України (і Росії) [7]. Авторитет Короленка серед полтавських євреїв був величезним, він проявлявся в різних формах: сім'ю Володимира Галактіоновича лікували полтавські лікарі-євреї О.М. Натанзон, І.О. Рабинович, Є.М. Фраймович, а в часи тяжкої хвороби в останні роки життя письменника, до нього приїжджали консультанти-професори Гейманович, Іозефович, Фейншмідт. Дні народження Володимира Галактіоновича були поводом для того, щоб писати йому листи, сповнені любові та вдячності. Такі листи зберігаються в Полтавському літературно-меморіальному музеї [8].

Володимир Галактіонович Короленко велику увагу приділяв соціальному захисту не лише полтавчан. Так, слово Короленка звучить на захист і росіян, і українців, і чеченця Юсупова, і євреїв Ірліна і Бейліса. Короленко відкрито засуджував засоби, що їх використовували більшовики для утвердження «нового життя». Позиція та настрої Володимира Галактіоновича того часу відбилися в мужніх і чесних «Листах до Луначарського» та «Листах з Полтави» [3]. Саме через це, – зазначає В. В. Яременко, – правду Короленка спочатку замовчували, а з роками замкнули до спеціальних сховищ, щоб подати «правильного», з боку більшовиків, Короленка, себто в його критиці царизму, гетьманців, денікінців, а про критику більшовиків, викриття більшовицьких злочинів не належало знати [4].

Отже, окрім біографічних даних (родина Володимира Галактіоновича носила український одяг), дружніх стосунків з діячами культури, фондів музею, менеджери музейної справи Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка у національно-патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді використовують подвір'я (відвідувачів зустрічає кущ калини), родинні свята, традиції: навіть гості міста знають про короленківську ялинку, про короленківський запашний чай. Таким чином, Полтавський літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка є осередком національно-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Короленко В.Г. История моего современника. – М.: Издательство «Художественная литература», 1965. – 1055 с.
2. Гейштор Любовь. Вблизи Короленко. – Полтава: «Техсервис», 2001. – 264 с.
3. Короленко В. Дневник. Письма. 1917-1921. М.: Сов. писатель, 2001.
4. Короленко В.Г. «...Что написано – неопровержимо» – «...Що написано – неспростовне» / Володимир Короленко. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010, – 468 с.
5. Світлана Ємець Про журфікси Короленка і Русової. – С. 51–53 / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Софія Русова та сучасна українська освіта» та науково-практичного семінару «Соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища» (Полтава 18-19 травня 2018 р.) / за заг. ред. Куторжевської Л.І. – Полтава: Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради, 2018. – 201 с.
6. Русова Софія. Мемуари. – Полтава: ТОВ «РІК», 2018. – 312 с.
7. Фонди Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка. А-2 № 256.
8. Фонди Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка. А-2 № 328.

КОНЦЕПЦІЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Олена Жданова-Неділько

Освітній заклад будь-якого рівня в соціальному плані завжди залишається для всіх учасників освітньої взаємодії школою стосунків, і зокрема – стосунків управлінських, оскільки вони є незамінними для кожної організації, і насамперед тієї, що характеризується чисельністю суб'єктів взаємодії і значною різновекторністю їхніх цілей, цінностей, уявлень, поведінкових траєкторій тощо.

Характеризуючи провідні тенденції сучасного управління освітою в Україні, Л. Мартинець констатує, що, відповідно до запитів суспільства, «удосконалення стилю, методів та механізмів управління колективом навчального закладу здійснюється на засадах демократизму та гуманізму, соціальної справедливості, педагогічної культури, проявлення доброзичливого ставлення учасників освітнього процесу, створення в колективі творчого мікроклімату. Демократичні принципи управління навчальним закладом розвиваються шляхом посилення ролі педагогічної ради, розширення повноважень органів самоврядування.

До підготовки засідань залучається широке коло педагогічних (науково-педагогічних) працівників, учнів, батьків, враховуються їхні пропозиції. Керівник та його заступники систематично звітують перед педагогічною (науково-педагогічною), батьківською та учнівською (студентською) громадськістю про свою роботу» [1, с. 29]. Настільки розлога цитата дозволяє продемонструвати, яка кількість параметрів одночасно задається для цього процесу, а отже, наскільки складним він є у своєму повсякденному вияві.

На керівника закладу освіти щоденно лягає не лише значна кількість адміністративно-управлінських обов'язків, а й навантаження психоемоційне, що не тільки відображає міру його управлінської відповідальності, але й посилюється чисельністю міжособистісних та офіційно-ділових контактів, необхідністю практично неперервної взаємодії з суб'єктами, що є носіями широкого спектру запитів і вимог, і при цьому самі досить часто налаштовані по відношенню до керівника негативно. Цей негатив може бути відвертим чи прихованим за підкресленою нейтральністю, часом навіть замаскованим запопадливистістю чи улесливистістю, але він неминуче проявиться на етапі узгодження цілей та вибору засобів для їхньої реалізації.

«Грамотне керівництво – це мистецтво застосування керівником на практиці законів та закономірностей науки управління, принципів, методів і функцій управлінської діяльності для досягнення поставлених цілей та завдань», – слушно зауважують Н. Стеценко та Г. Ткачук [2, с. 53]. Але варто додати: це ще й здатність конструктивної переорієнтації стосунків навіть за умови, коли позиція комунікативного партнера цьому мало сприяє.

Складність полягає ще й у тому, що орієнтація на оптимальне вирішення проблеми не є найменш затратним шляхом. Гасіння власних негативних емоцій, що є цілком природними в багатьох ситуаціях, визначення морально виправданого підґрунтя дій співрозмовника, шляхів їхнього озвучення та етично прийнятних способів демонстрації власної позиції, саморегуляція тощо забирають чимало внутрішніх ресурсів. Проте за умови конструктивного вирішення проблеми вони компенсуються набагато швидше й повніше, ніж тоді, коли внаслідок імпульсивних дій ситуація залишається напруженою, або ж згодом доводиться усувати її негативні наслідки у значно ширшому контексті.

Таким чином, наш погляд, освоєння конструктивного управлінського інструментарію має стати одним із перших кроків на шляху до формування професійної компетентності керівника закладу освіти.

Список використаних джерел:

1. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: [навч. посібн.] / Л. А. Мартинець. – Вінниця, 2018. – 196 с.
2. Стеценко Н. До проблеми формування індивідуального стилю управління закладом освіти / Н. Стеценко, Г. Ткачук // Молодь і ринок. – 2020. – №3-4 (182-183). – С. 52-58.

СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ВИХОВАННЯ АКТИВНОГО ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНИНА: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Галина Жирська, Ольга Рокецька, Ольга Сорока

Екологічна освіта і виховання мають безпосередній зв'язок із процесами державотворення та національного відродження України, завдання школи полягає в тому, щоб формувати у підростаючого покоління вміння та навички мислити і діяти по новому, з почуттям екологічної відповідальності. А це можливо лише за умови переорієнтації кожного вихованця на самопізнання і саморозвиток, самореалізацію й самостійність. Екологічно відповідальна людина в умовах будь-якої виробничої діяльності буде приймати рішення відповідно до наукових принципів цілісності природи.

Ми вважаємо, що екологічне виховання – це неперервний процес засвоєння цінностей і знань, які спрямовані на формування умінь і ставлень, необхідних для осмислення та оцінки взаємозв'язків між людьми, їхньою культурою і навколишнім середовищем. Також важливим, на нашу думку, є засвоєння правил поведінки в довкіллі, розвиток умінь приймати екологічно доцільні рішення щодо впливу на довкілля, зміна споживацького ставлення до природних ресурсів у звичках повсякденного життя [2, с. 74].

Сучасні зміни в суспільстві вимагають змін в освітній системі. Зараз не ефективні методи і форми роботи, що будуються на односторонній комунікації, оскільки не здатні на сучасному етапі внести якісні зміни і наповнити новим змістом навчально-виховний процес. Потрібні нові технології навчання і виховання, які на основі багатосторонньої комунікації повинні вчити самостійно розв'язувати складні проблеми, відмовляючись від звичної ролі спостерігача і споживача у освітньому процесі. Вони мають забезпечувати переживання учасниками конкретного досвіду, його осмислення, рефлексію, застосування на практиці [1, с. 2].

На уроках біології та інших природничих наук такі сучасні форми екологічного виховання, як тренінги, конференції, диспути, рольові і ділові екологічні ігри, проекти тощо за браком часу проводяться не часто. Тому здійснення екологічної освіти і виховання учнів відбувається в основному у позакласній роботі еколого-натуралістичного змісту [3, с. 435]. Учителі разом з учнями сучасної школи проводять багато цікавих екологічних заходів, таких як екологічні квести, марафони, бумеранги, толоки тощо. Добре, якщо школярі всіх вікових груп систематично беруть участь у різноманітних шкільних, міських, обласних, всеукраїнських і навіть міжнародних акціях і конкурсах.

Виконання конкретних природоохоронних робіт у позакласній роботі з біології передбачає, зокрема, приєднання до операцій: «Жива вода», «Дерево», «Первоцвіт», «Урожай», «Ялина», «Пташине містечко», «Сон-трава», «Конвалія», «Зелена аптека», «Лелека», «Червона калина» та інші. Участь в акціях «Посади сад», «До чистих джерел», «Птах року», «Зелені перлини», «Дерево життя», «Блакитне плесо», «Ошатні двори і вулиці». Організація ігор, вікторин, екскурсій, зустрічей з вченими, спеціалістами сільськогосподарського виробництва тощо. Свідченням творчого підходу до організації практичних природоохоронних заходів є сезонні тематичні акції екологічного змісту. Щорічними стали такі Всеукраїнські акції [5, с. 249].

Наприклад, щорічна акція «Первоцвіт». Під час підготовки до акції розробляються презентації, інформаційні листівки, буклети, в яких вказано важливість даної акції, ознайомлення із червонокнижними видами регіону, із можливими штрафами за адміністративною відповідальністю; через ЗМІ та листівки відбувається інформування населення про суму збитку завдану навколишньому середовищу за знищення, продаж, купівлю та кожну окремо зірвану рослину. Також проводяться бесіди із місцевими органами влади, громадськими організаціями, під час яких закликаємо громадян долучатися до акції. Проводяться бесіди, тематичні уроки, вікторини в школах та дошкільних навчальних закладах, де дітей ознайомлюють із основними видами червонокнижних рослин регіону, їхньою важливістю для природи. Учням демонструють зовнішній вигляд рослин та короткий опис. Також вказують на те, що не потрібно зривати і ті рослини, які не занесені до Червоної книги, адже якщо масово зривати такі види, то і вони скоро можуть бути занесені до зникаючих. Після обговорення проблеми з учнями проводяться різноманітні вікторини, розв'язування кросвордів, ребусів. розгадування загадок, які стосуються даної тематики тощо [4, с. 16].

Протягом лютого – березня 2021 року студентами 3 курсу студентки хіміко-біологічного факультету ТНПУ імені Володимира Гнатюка

реалізовано освітній проект щодо екологічного виховання молоді, що завершився випуском екологічних газет і бюлетенів. Також проведено опитування студентів щодо актуальності використання стінгазет у еколого-просвітницькій діяльності.

Респондентам, студентам Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, було поставлено такі запитання: 1. Як Ви вважаєте, чи стінгазети актуальні для використання у освітньому процесі? Чому? 2. Що саме Вас зацікавлює у стінгазетах? 3. Чи переглядаєте стінгазети і дізнаєтеся з них щось корисне для себе? 4. Якщо б Вам запропонували замінити стінгазети чимось іншим, що це було?

Ось приклади деяких відповідей: «Стінгазети актуальні, бо так ми оцінюємо роботу інших, які старалися донести інформацію». «Цікаво почитати інформацію про актуальні екологічні проблеми». «Сподобалася стінгазета про безпритульних тварин, оскільки ця проблема актуальна». «Я б замінив стінгазети більш інтерактивними методами. На сьогоднішній день дуже сильно розвинута структура інтерактивної візуалізації. Я вважаю, що учням більше подобається відео презентація». Загальні результати опитування: 62% опитаних висловилися за використання стінгазет у освітньому процесі, 28% – проти використання стінгазет у освітньому процесі, 10% – утрималися від відповіді. На думку більшості студентів найбільш актуальною і оригінально серед представлених робіт а є стінгазета на тему: «Ми відповідальні за тих, кого приручили».

Отже, досвід роботи педагогічних колективів багатьох закладів загальної середньої і вищої освіти Тернопільської області безперечно сприяє формуванню екологічної культури школярів. Разом з тим, система екологічного виховання школярів потребує ще більше активних форм, зокрема диспутів, тренінгів, проектів, участі у природоохоронних акціях і кампаніях. Саме такі форми навчання, у яких школярі можуть максимально проявити свою ініціативу, самостійність і відповідальність, переживати емоційно насичені життєві моменти, забезпечують високу результативність виховання активного й відповідального громадянина.

Список використаних джерел:

1. Грузкова О.В. Екологічне виховання учнів на уроках біології. *Біологія*. 2009. № 12. С.2–4.
2. Жирська Г.Я. Формування в учнів ціннісного ставлення до природи як компонента екологічної культури. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2014. №2. С. 74–81.
3. Загальна методика навчання біології: [навч. посібн.] / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.; за ред. І.В. Мороза. К.: Либідь, 2006. 592 с.

4. Котюк О. Роль екологічних акцій та дослідницької роботи у вихованні екологічної культури школярів. *Біологія*. 2011. № 6. С.13–29.

5. Мороз І.В., Грицай Н.Б. Позакласна робота з біології : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 272 с.

ЗНАННЯ ВЛАСНОГО РОДОВОДУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Віталій Заїка

*«Сьогоднішнє і давнє – без вузла,
І час настав цей вузол зав'язати,
Аби полуда з пращура сповзла
І вийшов родовід з курної хати».*

Лідія Шевело

В сучасних умовах існування українського суспільства в підростаючому поколінні ми зобов'язані першочергово виховувати любов до своєї родини, свого народу, рідного краю та Батьківщини. Адже лише через національно-патріотичне виховання, яке формує у громадян почуття патріотизму, розвиває національну самосвідомість, можна зберегти душу українського народу та захистити незалежність та територіальну цілісність України від зовнішніх агресивних зазіхань [7]. Роками тоталітарний режим, з метою поневолення, намагався стерти з пам'яті цілих поколінь спогади про звитягу українського народу у відстоюванні ідеалів свободи та соборності починаючи від княжої доби, українського козацтва до антибільшовицьких повстань та дисидентського руху, формуючи так званих «Іванів не помнящих родства» та штучно створюючи комплекси «меншовартості», «втрати коріння», «ворогів народу», «меншого брата» та ін. [5].

Психологи стверджують, що у кожної людини існує психологічна потреба в корінні, яка виражається у прагненні до зв'язку зі своїми предками, продовження їхньої місії щодо збереження та примноження досвіду поколінь накопиченого в родовому безсвідомому [2-4]. Так, австрійський психоаналітик А. Адлер говорив, що у кожної людини існує природне відчуття спільності або ж соціальний інтерес, що виражається у соціальній приналежності індивідуума до певної соціальної групи. Німецький вчений Е. Фромм виділяв таку екзистенційну потребу людини, як «потреба в корінні». Відомий американський психолог

А. Маслоу ввів в науковий обіг так звану ієрархію потреб людини: 1) фізіологічні потреби, 2) потреби у безпеці та захисті, 3) потреби в приналежності та любові, 4) потреби в самоповазі, 5) потреби в самоактуалізації. Саме потреби в приналежності до певної соціальної групи, як то сім'ї, роду, колективу та нації говорять, що потреба у корінні займає одне із провідних місць у внутрішньому світі людини. Інші вчені: Я. Морено, Ф. Дольто, Л. Сонді, Б. Хеллінгер, А. Шутценбергер та ін. також підтверджували про важливість родового безсвідомого в житті людини, сім'ї та нації.

Саме тому дослідженням історії власної родини, родоводу потрібно займатися кожному свідомому українцю, адже кожна з українських родин, незалежно від її соціального походження та способу життя, є частиною української нації, доля кожної з них нерозривно пов'язана з долею рідної країни [6]. Першочергово у молоді потрібно формувати інтерес до вивчення свого коріння, бажання познайомитися з історією свого роду, дізнатися щось про своїх предків, зрозуміти свій зв'язок з ними та історичним минулим своєї батьківщини [1]. На жаль, у нашій країні традиція збереження фамільних цінностей та архівів була втрачена на довгі десятиліття і тому багато відомостей доводиться збирати буквально по крупицях в архівах.

Процес складання генеалогічного дерева має кілька етапів:

1. На першому етапі складання родового дерева необхідно зібрати інформацію про ваших предків. Швидкість складання дерева залежить від доступності джерел інформації. Найбільш достовірними джерелами інформації є наші старші родичі: бабусі і дідусі. Дізнайтеся у них, що вони пам'ятають про своє дитинство і про їхніх батьків. Доцільно буде дізнатися не лише імена та прізвища ваших родичів, але і їх соціальний статус, професію, інтереси і особисте життя. Всю отриману інформацію необхідно законспектувати у зошит або записати на диктофон, щоб нічого не забути. У разі, якщо старших родичів уже немає в живих і потрібну інформацію ні хто не може допомогти зібрати, слід скористатися ресурсами обласного архіву та архівними ресурсами в мережі інтернет. Почніть пошуки з останнього місця проживання вашої родини у зворотному напрямку: від мами і тата до дідуся і бабусі.

2. Оформити родовід найкраще у вигляді родової книги, яка містить не тільки генеалогічне дерево, але так само сімейні фотографії, докладні відомості про життя предків, документи сімейного архіву, аналіз походжень прізвищ роду, географію проживання предків тощо.

3. Починати оформляти родову книгу краще за все з складання родового (генеалогічного) дерева, яке буде містити короткі відомості

про всіх відомих членів сім'ї і далеких родичів (роки життя, шлюб, освіта, праця та ін.).

4. Для складання родового дерева в першу чергу знадобиться інформація про всіх відомих родичів. Зокрема, їх повні імена, дати народження, смерті та укладення шлюбів. Всі ці відомості заносяться в генеалогічну схему. Для полегшення роботи та більш ретельного оформлення родового дерева зручніше скористатися існуючими комп'ютерними програмами. В Інтернеті сьогодні доступно кілька видів генеалогічних програм, які розповсюджуються безкоштовно.

5. Важливо пам'ятати, що при оформленні родоводу не можна покладатися тільки на усні відомості, надані родичами. Всі важливі дати і ключові події життя повинні бути підтверджені документами. Це потрібно в першу чергу для того, щоб згодом уникнути можливої плутанини, адже часто старше покоління, при повідомленні вам даних, може вже плутати точні дати.

6. Якщо в сім'ї не збереглися необхідні документи, як найчастіше і буває, то відповідні відомості можна отримати в державних архівах або органах РАЦС. Тут можна знайти безліч цікавої та цінної інформації з метричних книг церков різних населених пунктів, сповідальних розписів, подвірних описів, списків рекрутських наборів, компутів та реєстрів козацтва та поспільства тощо. Останнім етапом складання родового дерева є оформлення графічного зображення. На сьогоднішній день існує два варіанти його складання: висхідна (традиційна), де стовбур означає вас, а гілки – ваших батьків і прадідів, і спадна, де в стовбурі дерева засновники вашого роду, а самі верхні гілочки – це ви. Генеалогічна схема завжди починається з єдиного загального предка, від якого вибудовується розгалужена мережа його нащадків. Чим більше колін ви пропишете у вашому дереві, тим більш повним і багатим буде ваш родовід.

Таким чином, вивчення свого власного родоводу кожним свідомим громадянином України, формує почуття патріотизму та розвиває національну самосвідомість, через усвідомлення нерозривної єдності свого життя та життя предків зі своєю історичною Батьківщиною.

Список використаних джерел:

1. Заїка В.М. Відродження та збереження української національної самобутності в умовах сучасного розвитку сільських територій. *Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації: зб. наукових праць*. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 119–122.

2. Заїка В.М. Вплив родової професії на особистісний розвиток людини. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2019 р. К.: Університет «Україна», 2019. С. 27–30.

3. Заїка В.М. Значення родової професії в професійній орієнтації сучасної молоді. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22-23 травня 2019 р. : у 2 т. Т. 1. К.: Університет «Україна», 2019. С. 29–31.

4. Заїка В.М. Психологічна сутність родової професії та її вплив на нащадків. «*ВЕКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ – 2019*». Матеріали Міжнародної молодіжної наукової конференції (24 квітня 2019 р., м. Харків, Україна). Харків, 2019. С. 120–121.

5. Заїка В.М. Родовий досвід українського народу як складова національної ідентичності в умовах децентралізації влади. *Механізми управління розвитком територій*: зб. наукових праць. Житомир: Поліський національний університет, 2020. С. 94–98.

6. Заїка В.М. Створення ментальних карт України в якості сприяння соціокультурному розвитку її територій. *Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 25-27 вересня 2019 р.: у 2 т. Т. 1. Суми: СНАУ, 2019. С. 103–107.

7. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання».

ДІАГНОСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ РЕСПІРАТОРНО-ГЕМОДИНАМІЧНОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТОК-ПІДЛІТКІВ ЯК ПРОГНОЗ ЇХНЬОГО ПОДАЛЬШОГО ЖИТТЯ

Ілона Запорожець

Серцево-судинні функціональні порушення постійно посідають перше місце у структурі захворюваності, смертності населення в усьому світі. Глобальні результати діагностики людей старших 15 років яскраво демонструють нам: мільйони і мільйони потерпають од артеріальної гіпертензії, при цьому щороку виявляються іще мільйони таких. В Україні показники смертності од недоліків системи кровообігу, а відтак – усієї респіраторно-гемодинамічної системи – в активному віці у 3-5 разів більші подібних у розвинутих країнах. Це наслідки атеросклерозу, ішемічної хвороби серця, артеріальної гіпертензії тощо. Найзначніший приріст смертності спостерігається від 20 до 29 років [4]. Це кричущий

факт, котрий волає про те, що увага держави до майбутнього країни – першочергова вимога істинного патріотизму.

Вченими встановлено: причини такого становища, у котре потрапили українці як нація, передумови його слід віднаходити не тільки у ранньому дитячому, але й у підлітковому віці. Дотепер дітей, підлітків й осіб молодого віку традиційно відносили до групи низького ризику серцево-судинних захворювань у зв'язку з тим, що в половині всіх їхніх таких хворих процес перебігає безсимптомно, а це надзвичайно утруднює своєчасну діагностику та призначення терапії а чи хірургічного втручання [3, 5].

У підлітковому віці (11-19 рр.) відмінності статей стають очевиднішими, і дівчатка та їхні батьки починають гостро відчувати драму юної жіночності: бурхливо росте та переформовується під майбутні вагітності й народження дітей кістково-м'язова система, карколомні фізіологічні зміни у ще дитячому, по суті, організмі мало не «об коліно» ламають ніжну психіку, а тут – менархе, і дівчинка-підліток начебто може вже стати матір'ю та вирощувати потомство?!. Як стверджує ВООЗ [4], щорічно на нашій планеті близько 16 мільйонів дівчат у віці 15-19 років і близько 1 мільйона дівчат у віці до 15 років народжують дітей, (в основному, в країнах з низьким і середнім рівнем доходу); щорічно у світі робиться 3 мільйони небезпечних абортів серед дівчат цієї вікової групи. На залізодефіцитну анемію припадає значна частка років життя, скоригованих на інвалідність серед дівчат підліткового віку [4]. Проблеми харчування дівчат у підлітковому віці все більшою мірою пов'язані з надмірною вагою і ожирінням, які асоціюються з підвищеним ризиком передчасної смерті та інвалідності у зрілому віці. Нервова анорексія є найпоширенішим із них ризиком. Вона характеризується психічним розладом з високою смертністю юних дівчат [4, 9].

Дівчатка підліткового віку все більше вживають тютюн, алкоголь та інші психоактивні кошти, що також провокує артеріальну гіпертензію і ставить під загрозу здоров'я і пізніше у житті, а також здоров'я їхніх дітей. На превеликий жаль, нейроциркулярна дистонія, артеріальна гіпертензія, порушення ритму серця перестали бути рідкістю у дитячому та підлітковому віці дівчаток [4, 7-10].

Багато дослідників вважає: у розвитку ожиріння велике значення має спадковість: при надмірній вазі у обох батьків (до 80%) діти також мають її: тут поєднуються дві чинники: спадкова схильність і звичка до неправильного харчування, зумовленого саме за давніми сімейними традиціями. Розвиток ожиріння великою мірою обумовлює «солодка

парочка»: переїдання та низька фізична активність, тож в основі ожиріння лежить порушення балансу між надходженням енергії в організм та її витратою. Корекція харчування, підвищення фізичної активності, врахування психології повноти дитини – то необхідні складові нормалізації ваги і попередження за давнених дитячих комплексів, надламів у соціальному аспекті, хворобливого життя у майбутньому [11].

А тому, із огляду на все вище сказане, контроль за масою тіла саме у підлітковому жіночому віці повинен стати регулярним і прискіпливим.

Відмова од куріння, вживання пива й алкоголю вже поступово стає нормою життя підлітків на Заході [6]. Й у відмові від цих шкідливих звичок для них також неоцінено важливий приклад батьків, у підмозі – й бесіди із дівчиною-підлітком про те, що нині модний зовсім інший стиль життя: вже модно не курити, а займатися фізкультурою, спортом, фітнесом, аби потім мати здорове потомство, котре зможе продовжити твоє життя у вічність.

Спостереження за ростом і здоров'ям підлітка-дівчини-студентки – справа саме вдячна, а не навпаки. Коли є скарги, турбують якісь симптоми, а також, коли у сім'ї в наявності обтяжена спадковість щодо серцево-судинних захворювань, слід, не гаючись, звернутися до фахівця [10, 5]. Сімейний лікар проведе огляд і за необхідності призначить вузькоспеціальні обстеження. Для профілактики збоїв у роботі респіраторно-гемодинамічної системи (гіпертонічної хвороби, зокрема) у дівчаток важливо раннє виявлення підвищеного артеріального тиску, поетапне лікування, тривала диспансеризація з обов'язковою корекцією способу життя [1, 2, 5]. Ці правила допоможуть у майбутньому жити без постійної загрози захворювань ССС. Про це постійно нагадує у своїх рекомендаціях ВООЗ [4].

Список використаних джерел:

1. Апанасенко Г.Л. Соматическое здоровье и максимальная анаэробная способность индивида / Г.Л. Апанасенко, Р. Г. Науменко // Теория и практика физ.культуры. – 1988. – №4. – С.29-31.

2. Батова А.Р. Показатели индивидуального здоровья как критерии адаптации к университетской системе обучения / А Р. Батова // Український медичний альманах. – 2006. – № 5. – С. 200-202.

3. Бережной В.В. Внезапная смерть при физических нагрузках у детей и подростков / Бережной В.В., Марушко Т.В. // Современная педиатрия. – 2009. – № 6 (28). – С. 29-34.

4. ВООЗ Женщины и здоровье: URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/women-s-health> (дата доступу 17.04.2021).

5. Генетичні захворювання Все про гени URL: http://vse-progeny.ru/ua_disease_1_Syndrom-Marfana_синдром-Марфана-Хвороба-Марфана.html (дата звернення: 21.01.2021).

7. Гірник А.М., Гірник Г.А. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3932/Hirnyk_Osoblyvosti_adaptatsii_ukrainskykh_оsvitnikh_mihrantiv.pdf;jsessionid=6589D2AF6FB594063B97868E35FF980D?sequence=1 (дата доступу: 27.05.2021).

8. Зубов Л.А. Внезапная сердечная смерть у детей и подростков : Медицина неотложных состояний. Избранные клинические лекции. Т. 3 / Под ред. д.м.н. проф. Никонова В.В. – Х., 2008. – С. 281-306.

9. Никонова А.А. Внезапная кардиальная смерть у детей и подростков Проблемы диагностики Направления профилактики (обзор литературы) file:///C:/Users/Администратор/Downloads/vnezapnaya-kardialnaya-smert-u-detey-i-podrostkov-problemy-diagnostiki-napravleniya-profilaktiki-obzor-literatury.pdf (дата доступу: 15.05.2021).

10. Полякова Д.С. «Этот хрупкий мир»: Украина на 1-м месте по смертности от ишемической болезни сердца : Український медичний часопис URL: <https://www.umj.com.ua/article/138322/etot-hrupkij-mir-ukraina-na-1-m-meste-po-smertnosti-ot-ishemicheskoy-bolezni-serdtsa> (дата звернення: 20.04.2021).

11. Синдром Марфана Матеріал з Вікіпедії – Вільної енциклопедії. URL: https://uk.org/wiki/Синдром_Марфана#:~:text=Синдром%20Марфана%20%20генетичне%20порушення%20розвитку,надзвичайно%20гнучкі%20суглоби%20і%20сколіоз (дата звернення: 21.01.2021).

12. Церковна О.В. Структура комплексної підготовки студентів технічного вузу : Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фіз. культ. і спорту. Вип. 9: в 4-х т. – Львів: НФВ «Українські технології», 2005. – Т.3. – С. 89-94.

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ

Лілія Запорожець

В умовах глобалізації та гуманізації суспільства, трансформації системи загальнолюдських норм та цінностей відбувається переорієнтація сучасної вітчизняної педагогіки, в тому числі, і у питаннях статевого виховання. Цей виховний напрямок все докладніше вивчається психолого-педагогічними науками, а результати цих досліджень поступово впроваджуються у практику.

У цей час аналіз літератури показав, що досі відсутня єдина стала система поглядів щодо вище зазначеної проблеми та шляхів її

вирішення, як і немає визначеності у трактуваннях «статеве», «сексуальне», «гендерне» виховання.

Одні автори вважають їх синонімами, інші – частково диференціюють. Треті, аналізуючи ці поняття, наділяють їх відносно самостійним значенням. Так, О.В. Бялик статеве виховання пов'язує із формуванням статевої ідентичності особистості, а сексуальне – з еротичними, почуттєво-гедоністичними потягами, бажаннями, поглядами [3, с. 113].

«Стать» – поняття багатогранне, яке розглядається в науці з різних точок зору: біологічної, медичної, психологічної, педагогічної. Соціальної та ін. З біологічної точки зору «сукупність морфологічних і фізіологічних особливостей організму, що забезпечують статеве розмноження, сутність якого зводиться в кінцевому підсумку до запліднення» [7, с. 61-62].

З медичної точки зору «стать – це, свого роду, приналежність організмів або спеціальних клітин однієї з двох груп відрізняються між собою тим, що статевий процес відбувається між представниками різних груп, але не всередині даної групи» [8, с. 168].

За твердженням В. Кравця «психологічна стать – сукупність певної сексуальної ідентичності, тобто почуття і усвідомлення своєї статевої приналежності; пов'язані з ним психосексуальні орієнтації (наприклад, потяг до протилежної статі) і соціо-сексуальні орієнтації, тобто систему статевої ролі, в світлі якої індивід розрізняє критерії «мужності», оцінює себе за цими критеріями, претендує на відповідну діяльність і соціальний статус» [5, с. 265].

Стать, з педагогічної точки зору – біосоціальна властивість людини. Біологічна – тому що обумовлено генами, структурами, а соціальна – тому що його прояви в поведінці і діях людини є результатами формування статі відповідно до виховання і впливом навколишнього середовища, значною частиною якої є суспільство або відносно мала її частина.

Завданням педагогів є необхідність врахування статевої відмінностей у вихованні дітей. Перейдемо до визначення поняття «статеве виховання», представивши перш цю категорію в трактуванні різних дослідників.

М.В. Гриньова визначає статеве виховання як «процес спрямований на вироблення якостей, рис, властивостей, а також установок особистості, що визначають необхідне суспільству ставлення людини з представниками протилежної статі» [4, с. 202].

Т.Ф. Алексеєнко трактує статеве виховання як «формування поваги, дружби між хлопчиками і дівчатками, прищеплення їм відповідних норм

і уявлень, виховання доброзичливих і позитивних взаємовідносин, диференційований підхід з урахуванням специфіки статі у всіх видах діяльності, в організації життя» [1, с. 24].

О.В. Безкоровайна каже: «Статеве виховання – є особлива частина морального виховання. Його специфічний предмет – виховання відносин людини однієї статі до іншого. З моєї точки зору, статеве виховання можна визначити як виховання дівчаток і хлопчиків, які усвідомлюють свою приналежність до однієї зі статей та формування у дітей знань і навичок поведінки тієї статі, до якого дитина належить: у дівчаток – фемінного, а у хлопчиків – маскулінного» [2, с. 94].

Прояв сукупності ознак тієї чи іншої статі може бути визначено через поняття фемінності і маскулінності:

– фемінність – це набір властивостей і якостей, що належать жіночої статі;

– маскулінність – це набір властивостей і якостей, що належать чоловічої статі.

Таким чином, завданням педагогів є розвиток фемінності у дівчаток і маскулінності – у хлопчиків.

За І.В. Мерезою, «статеве виховання як невід’ємна частина загального фактично розпочинається з перших років життя дитини і триває впродовж усіх вікових періодів її становлення як особистості взагалі та як представника певної статі. Це відбувається завдяки тому, що дитина постійно включена в усю складну систему життєдіяльності дітей» [7, с. 16]. Мова йде про соціалізацію – процес входження індивіда в суспільство, шляхом активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві, та вироблення на їх основі власного соціального досвіду, ціннісних орієнтацій, стилю життя.

Поняття «соціалізація» досить близьке до категорії «виховання. Однак виховання – це передусім дії, спрямовані на формування в особистості певних рис і якостей, воно є провідним і визначальним початком соціалізації. Щодо статевої соціалізації, то йдеться про входження у суспільство і активну взаємодію із соціумом чоловіків і жінок, активне засвоєння особистістю стандартів психосексуальної культури у процесі входження в соціальні стосунки.

Всі вище викладені положення дозволяють зробити висновок про те, що статеве виховання необхідне для розвитку особистості людини, тому що «стать» – поняття не тільки біологічне, фізіологічне і соціальне. Знання про статеві відмінності (в широкому сенсі для педагогів, у вузькому для дітей) будуть умовою статевого виховання і визначати їх зміст.

Не виключено, що проблема статевого виховання дуже актуальна тема.

Варто наголосити, що виховання як процес залучення людини до історичного досвіду в змістовній і цільовій основі завжди визначається провідними потребами суспільства. Зміна базових соціальних орієнтирів неминуче призводить до перегляду й переоцінки завдань, напрямів, форм організації виховної роботи. Кожен історичний етап вносить свої корективи в розуміння окремих ланок педагогічної системи на всіх рівнях освіти в цілому.

Як влучно зазначає О.А. Кузнєцова «у сучасних умовах суспільного розвитку особливо гостро постають проблеми соціалізації людини, прилучення його до загальнолюдських цінностей, значущим в усі віки і закріпленим в культурно-історичному досвіді поколінь. У ракурсі цих проблем важливим напрямком роботи є статеве виховання» [6, с. 47-49].

Традиційне розуміння суті виховної роботи, яке визначається тезою «яка різниця: хлопчик чи дівчинка, аби людина була хороша», наочно демонструє ідею «безстатевої» педагогіки невблаганно відходить у минуле. Питання статевої ідентифікації і диференціації, які залучають останнім часом все більше коло психологів, знаходять відображення в педагогічних дослідженнях, збагачуючи арсенал напрямку і змісту сучасної вітчизняної педагогіки.

Психосексуальна культура включає формування масової та індивідуальної статевої свідомості і поведінки, що передається поколіннями у збагаченому вигляді. Шляхи цієї передачі позначаються терміном «статеве виховання». Безліч різноманітних обставин спричинили те, що психосексуальна культура людства поступово знижується. Про це свідчать падіння цінності інститут сім'ї, сексуальна розпуста і раннє статеве життя, збільшення кількості незареєстрованих, нетрадиційних шлюбів при активному статевому житті.

Узагальнимо вищенаведену інформацію, що під статевим вихованням ми розуміємо стихійний чи організований вплив на формування статевої свідомості і поведінки дітей, підготовку їх до сімейного життя, яка має на меті виховання цілісної особистості відповідно до статі, що здатна адекватно усвідомлювати і переживати свої фізіологічні та психологічні особливості у відповідності з існуючими в суспільстві соціальними та моральними нормами, і завдяки цьому встановлювати оптимальні відносини з людьми своєї та протилежної статі в усіх сферах життя.

Статеве виховання – це здобуття інформації з питань медико-біологічного характеру, грамотної, систематизованої, адаптованої до

відповідного віку системи юридичних знань з питань шлюбно-сімейних відносин, гігієни дівчини і хлопця, формування відповідального ставлення за свої дії та вчинки, свідомого батьківства.

Ефективне розв'язання завдань статевого виховання підростаючого покоління, формування високої культури міжстатевих стосунків сьогодні вимагає висококваліфікованої підготовки вчителів, педагогічної просвіти батьків, пильної уваги громадськості до цих проблем, що може слугувати предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Т.Ф. Гендерний концепт сімейного виховання особистості як наукова і соціально-педагогічна проблема / Т.Ф. Алексеєнко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 19, кн. 1. – С. 24–35.

2. Безкоровайна О.В. Проблема статевого виховання особистості в умовах полікультурності сучасного освітнього простору / О.В. Безкоровайна // «Нова педагогічна думка», 2017. – № 1. – С.90–95.

3. Бялик О.В. Статеве виховання учнівської молоді в системі освіти країн Євросоюзу та України: порівняльний аспект / О.В. Бялик // Теоретикометодичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – Вип. 17, кн.1, 2013. – С.112–121.

4. Гриньова М.В. Основи сучасного виховання : навчальний посібник / М.В. Гриньова, О.М. Коберник та ін.; ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП «Астра», 2015. – 345 с.

5. Кравець В. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. – К.: Київська правда, 2000. – 688 с.

6. Кузнецова О.А. Статеве виховання школярів: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во «ІЛІОН», 2004. – 176 с.

7. Мезеря І.В. Актуальні проблеми статевого виховання. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації – вихователів дошкільних навчальних закладів. – Луганськ: Знання, 2003. – 28 с.

8. Олійник Л.М. Інноваційний підхід до здійснення статевого виховання дітей від народження до десяти років / Л.М. Олійник // Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. праць. – Випуск 23 : Педагогічні науки. – Том 2 / за заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ, 2008. – С. 60–67.

9. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.

ПРАВО НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В ЗАКОНАХ УКРАЇНИ

Аліна Ківа

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Освіта в Україні регламентується Конституцією України, Законом України «Про освіту», спеціальними законами : «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту».

Нами проаналізовано названі закони з метою розкриття зазначеної теми.

Закон України «Про освіту» визначає зміст та мету освіти в Україні.

Зокрема, у преамбулі надається таке визначення змісту та мети освіти в Україні.

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

У Ст. 53 Конституції України зазначається, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення

рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [2].

Ст. 4 Закону України «Про освіту» надає пояснення стосовно забезпечення права на безоплатну освіту. Право на безоплатну освіту забезпечується:

– для здобувачів дошкільної та повної загальної середньої освіти – за рахунок розвитку мережі закладів освіти всіх форм власності та їх фінансового забезпечення у порядку, встановленому законодавством, і в обсязі, достатньому для забезпечення права на освіту всіх громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України;

– для здобувачів позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та післядипломної освіти – у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством;

– для здобувачів вищої освіти – у закладах освіти за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством.

Держава гарантує усім громадянам України та іншим особам, які перебувають в Україні на законних підставах, а також кожній дитині незалежно від підстав її перебування в Україні право на безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до стандартів освіти. Держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками (у тому числі електронними), посібниками всіх здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» / Верховна Рада України // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст.380 . Відомості доступні також з Інтернету <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.

2. Конституція України/ Верховна Рада України // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. Відомості доступні також з Інтернету : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%Text>

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА – СКЛАДОВА ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ ПОЛТАВСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ЛІЦЕЮ ІМЕНІ СОФІЇ РУСОВОЇ

Алевтина Ключинська

Формування національної свідомості у підростаючого покоління є однією з найактуальніших проблем сучасної освіти. Національна свідомість – сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів. Національна самосвідомість – усвідомлення індивідом національної належності, специфічних рис власної нації, ставлення до національних цінностей.

Головне завдання закладів освіти – так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, національної свідомості.

Виховний процес, – зазначено в «Положенні про мистецький ліцей», – є невід’ємною складовою частиною освітнього процесу в мистецькому ліцеї, що повинен спрямовуватися на формування:

- відповідальних громадян України, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

- патріотизму, поваги до державної мови, державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей, традицій і надбань Українського народу;

- усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та хабарництва, потреби захищати суверенітет і територіальну цілісність України;

- поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина;

- дбайливого ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища;

- нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;

- громадянської культури та культури демократії;

- культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури;

– прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

– почуття доброти, милосердя, толерантності, терпимості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії тощо.

У дослідженнях сучасних науковців читаємо: «Національне виховання – виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності» [1, 4, 5].

Великого значення педагоги Полтавського мистецького ліцею імені Софії Русової надають вихованню у дітей почуття любові до рідного краю, свого народу, вивченню українських звичаїв, обрядів, традицій, які овіяні національною поезією та розвивають особистість дитини. Цьому сприяє проведення тематичних виховних заходів «Козацькому роду нема переводу», «Герої не вмирають» «День Соборності України», «Чужого научайся і свого не цурайся», бесіди «Мова-серце народу», «Народні та державні символи України», «Стрітення» та ін. Також широкого практикується в школі краєзнавча робота: екскурсії до Краєзнавчого музею, до садиби Котляревського, до музею Панаса Мирного і бесіди педагогів з дітьми за підсумками цих екскурсій.

Із початком воєнних дій на території України учні Полтавської спеціалізованої школи-інтернату №2 «Центру освіти та соціально-педагогічної підтримки» ім. С. Русової беруть участь в організації зустрічей із учасниками АТО та акціях із їхньої моральної підтримки: пишуть листи військовим, малюють для них малюнки, виготовляють подарунки ручної роботи тощо. При школі діє музей народознавства. Це особливий розвивальний простір, створений з метою долучення дітей до світу українського мистецтва, розширення їх культурного й національного світогляду. Гордістю школи є козацький загін імені славетного отамана Сірка, який бере активну участь у житті школи та міста Полтава.

Для сучасних педагогів патріот постає із такими характеристиками: знає минуле своєї держави, любить, поважає її, вірить у краще майбутнє рідної країни та докладає до цього зусиль, не соромиться називати себе українцем. Важливими умовами виховання таких якостей у дітей педагоги називають навчання рідною мовою; використання на уроках народознавчого матеріалу; проведення виховних заходів, годин спілкування, бесід національно-патріотичного змісту; організацію активної краєзнавчо-туристичної роботи; ознайомлення з історичними подіями минулого та залучення дітей до подій сьогодення тощо.

Важливим засобом формування національної свідомості та духовної культури дитини є народне мистецтво. Народне мистецтво, як складова культурного середовища етнічного населення України, є невичерпним джерелом, мудрістю для художньо-естетичного, морального та духовного виховання дітей. Для кожної нації є свій головний педагог – народ, а головним підручником народної педагогіки – мова, наочний досвід культури та природа. Одним із засобів національного виховання та розвитку духовності дитини в різні періоди розвитку суспільства були народні іграшки, ляльки – мотанки, які виготовляли власноруч. Одним з найпоширеніший предметів-оберегів на території України є лялька-мотанка. Така іграшка не просто фігурка для ігор, а справжній амулет та талісман для сім'ї та її членів.

Виготовлення ляльки – це свого роду медитація, яка знімає стрес, сприяє розвитку моторної функції в дітей, стимулює праву півкулю мозку, котра відповідає за образне мислення та фантазію. Українці вірили що в ляльці присутній дух роду, який й оберігає членів своєї сім'ї від всіляких негараздів та передає вікову мудрість та знання прийдешнім поколінням. Лялька-мотанка – оберіг і водночас архетип матері, дитини, роду. Символ, насичений позитивною енергією. В українській традиції така іграшка уособлює життєдайні сили: родючість ниви, плідність домашньої худоби, продовження роду. У кожній родині лялька-мотанка виконувала роль оберегу, була символом мудрості, берегинею роду, символом матері-прародительниці та зв'язку між поколіннями, однією із найдревніших іграшок і сакральних (священних) істот нашого народу, якій тисячі й тисячі років. Скільки існує людство, стільки років цій іграшці, яка повинна була дитину заспокоїти, нагодувати і зберегти. Бо мати, залишаючи дитя, замотувала фрукти чи хліб у шматочок тканини, прив'язувала паличку і давала як іграшку, тому в основі ляльки – хрест. Виготовляючи цей сакральний предмет, жінки вкладали у нього свою енергію, певні думки і побажання. Це ніби ниточка, яка зв'язувала увесь рід.

Перша лялька з'явилася майже сім тисяч років тому, коли люди почали переходити до осілого способу життя. Дослідники вважають, що в Україні епоха ляльки співпадає з часом зародження трипільської культури, яка сприяла розвитку цілої лялькової епохи. Стародавні іграшки переважно виготовляли з природних матеріалів: дерева, трави, каміння, а також тканини. А найдревніший мовчазний символ ляльки-мотанки тисячоліттями супроводжував наших предків і передавався із покоління у покоління від матері до доньки.

Під час створення такої української іграшки важлива кожна дрібниця. Майстриня передавала ляльці свій настрій, думки та енергію. Лялька-мотанка приходять у наш світ у якомусь образі, створюється з

певною ціллю. Її виготовляли із різними побажаннями, наділяли різними символічними значеннями: на щасливу долю, сприяння потаємним бажанням, гармонії людини з природою, на успіх і здоров'я, на добро і злагоду. І обов'язково ці обереги несуть у собі позитивну енергетику.

Назва «лялька-мотанка» походить від слова «мотати», тобто виготовляти з тканини вузликову ляльку, не використовуючи голку та ножиці. Мотанки відрізняються від звичайних ляльок «пустим» обличчям. Наші предки вірили, що саме через обличчя до ляльки можна прив'язати душу людини або зурочити когось недобрим оком. На деяких мотанках замість обличчя викладали різнокольоровими нитками хрест – символ Сонця. Горизонтальні лінії означали жіноче начало, а вертикальні – чоловіче. Мотанки можна поділити на три групи: обрядові, берегові та гральні. (Обрядову ляльку виготовляли до певних свят і називали відповідно: Коляда, Весільна, Масляна, Вербниця, Веснянка, Пасхальна, Купавка тощо. Берегові мотанки створювали для певної функції: на вагітність і здоров'я, на добробут і багатство, на злагоду, успіх і щастя. У середину таких ляльок закладали цілющі трави, а іноді монети. Ігрові ляльки для дітей були не тільки забавками, а й допомагали розвивати дрібну моторику, а також формували у дівчат навички майбутнього материнства).

Важливу роль у виготовленні ляльки-мотанки відігравали й кольори: червоний – захист від хвороб і злих духів; жовтий – уособлення життєдайної сили Сонця; зелений – символ відродження, здоров'я, молодості й Матінки-Природи; синій і блакитний – безперервний рух цілющої води; коричневий асоціювали з Матір'ю-Землею та родючістю; білий – божественні небеса, чистота і гармонія. Розвивальний соціокультурний потенціал народної іграшки, ляльки – мотанки здавна використовувався в сімейному вихованні дітей, підготовці до майбутнього життя. Народна педагогіка використовувала іграшку, ляльку – мотанку як засіб виховання моральної краси дитини у взаємозв'язку з її трудовим вихованням.

У народі побутувала думка, що ігрова функція іграшки та ляльки допомагає розвивати увагу дитини і людську свідомість. У сім'ї знали, що іграшка, лялька слугує засобом психічного розвитку дитини й формування християнської духовності, притаманної своєму народу, що вона впливає на всі рівні відчуття навколишнього світу – зорового, дотикового, звукового, допомагає формувати етико-естетичні вартості особистості. В основі формоутворення іграшки-мотанки є узагальнений світ образу, втілений людиною індивідуально-асоціативно у відповідності з духовним запитом та естетичним уявленням про символи- обереги, звичаї та

традиції свого народу. Мотанка у всі часи була неповторною утилітарною річчю із символічним значенням, джерелом натхнення, часткою душі та сферою самовираження особистості. Використання ляльки – мотанки в процесі навчання та виховання як об'єкта художньо-трудової діяльності є доцільним завданням сучасної національної системи виховання підростаючого покоління.

Виготовлення ляльок – це не просто ремесло, гра, це долучення до українських прадавніх традицій. І важливим завданням цього незвичайного народного ремесла є спілкування між різними поколіннями.

Таким чином, вивчення та виготовлення іграшки, ляльки – мотанки як виду декоративно-ужиткового мистецтва та народної творчості сприяє не тільки стимулюванню інтересів, формуванню естетичних смаків, розвитку художньо-образного мислення, спеціальних умінь та навичок, а й прилученню дітей до народних традицій, звичаїв, естетичного освоєння підвалин національної духовної культури, прищеплення любові та шани до цього самобутнього виду народної творчості.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. / Н.П. Волкова. – Вид. 4-те, стер. – Київ : Академвидав, 2012. – 615 с.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226).
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України – Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України 16.06.2015 № 641 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 № 1038).
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – Вид. 3-є, допов. – Київ : КДНК, 2001. – 607 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : [навч. посіб.] / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2005. – 355 с.

ВПЛИВ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Станіслав Козка

Незалежність України, яка проголошена у 1991 році має відобразитися у свідомості населення незалежної держави та через його прагнення безпосередньо брати активну участь у всіх процесах, що в ній відбуваються, при цьому повністю усвідомлюючи цінність здобутої для нації незалежності та прагнучи до її збереження, надійного захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

Нова українська школа поєднує в собі не лише компетентнісний підхід до навчання, а і формує цінності, що стають основою для вироблення кардинально нових взаємовідносин між усіма учасниками освітнього процесу. Орієнтація на учня та виховання на цінностях за допомогою педагогіки партнерства – це основні складові концепції Нової української школи, які спрямовані на побудову довіри між школою, дітьми, батьками та суспільством.

Заклади загальної середньої освіти - це життєвий простір дитини в якому вона проводить більшу частину свого часу, тому планування виховної роботи спрямоване сприяти становленню творчої особистості та проектувальника власного життя, що будується на гармонізації та гуманізації стосунків між учнями та педагогами, школою та родиною. Важливу роль у формуванні національно-патріотичне виховання молоді відіграє позакласна робота. Її основна мета полягає у задоволенні інтересів та запитів дітей, відкриття та розвитку творчого потенціалу, розкриттю здібностей у різних сферах діяльності і спілкування. Основою її організації є класний керівник, який є організатором позакласних виховних заходів. Учитель стає центром навчання, розвитку та виховання дітей. Педагог демонструє власними вчинками та поведінкою має давати учням розуміння любові та поваги до рідного краю та України в цілому. Основна мета патріотичного виховання – це виховання свідомого громадянина та патріота, набуття школярами соціального досвіду та формування високої культури міжнаціональних взаємин, формування в школярів уміння жити в громадському, багатогранному суспільстві, збільшенню розкриття духовності та фізичної досконалості, моральної та художньо-естетичної культури.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Форми й методи виховання базуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології [1].

Патріотичне виховання в школах спрямовується на залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. Воно здійснюється на всіх етапах навчання в школі, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України [2].

Головне завдання закладів освіти – це побудувати так виховну діяльність, щоб її організація та приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму та глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності та самобутності. Педагогічне завдання полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну. Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є повага та любов до державної мови. Мовне середовище повинно впливати на формування учня-громадянина, патріота України [3].

За допомогою педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу відбувається взаємозалежний вплив у вихованні учнівської молоді, що залежить від правильності вибору самої методики освітньої діяльності Нової української школи.

Ефективність виховного процесу при впровадженні педагогіки партнерства визначає досягнення кінцевого результату у співвідношенні з метою. З огляду на це виокремлено такі критерії ефективності виховної роботи: наявність системи у виховній роботі; єдність усіх напрямів виховання; різноманітність форм і методів виховання; рівень сформованості учнівського колективу; ступінь охоплення учнів різноманітними видами діяльності; участь учнів у суспільно корисній діяльності; відсутність правопорушень серед учнів; рівень вихованості учнів [4].

Отже, національно-патріотичне виховання дітей та молоді має ґрунтуватися на комплексній, системній та цілеспрямованій діяльності органів державної влади, сім'ї, освітніх закладів, громадських організацій, інших соціальних інститутів, що є основою партнерських відносин щодо формування у молодого покоління високої національно-патріотичної свідомості та почуття вірності і любові до України.

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. URL: <https://bdpu.org.ua/upbringing-work/national-patriotic-education> (дата звернення 25.02.2021)
2. Національно-патріотичного виховання молоді. URL: <https://school5.if.ua/natsirnalno-patriotychne-vyhovannya> (дата звернення 26.02.2021)
3. Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році. URL: <https://osvita.ua> (дата звернення 27.02.2021)
4. Педагогіка вищої школи. URL: <https://bdpu.org.ua/upbringing-work/national-patriotic-education> (дата звернення 28.02.2021)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАЛАШНИКІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ

Олександра Козуб

Науковий керівник: Ангелова Ю.В. – заступник директора з навчально-виховної роботи Калашниківського навчально-виховного комплексу Мачухівської сільської ради Полтавського району Полтавської області, спеціаліст I категорії

При складанні Плану розвитку навчального закладу педколектив спланував свою наступну діяльність з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освіти. Відповідно до Плану розвитку на 2016–2021 роки заклад працює за такими напрямками: освітній, виховний та еколого-валеологічний.

Еколого-валеологічний напрям має на меті формування у школярів компетентнісного ставлення до свого здоров'я, пропаганду здорового способу життя як систему поведінки людини, яка охоплює культуру руху, харчування, взаємин, повноцінне сімейне життя, творчу активність, високоморальне ставлення до довкілля, інших людей і до самих себе.

У Законі України «Про освіту» відмічено, що складовою екологічної компетентності є екологічна культура і дбайливе ставлення до довкілля, таким чином засвоєння знань про природу є частиною всебічного розвитку дитини. У Концепції національного виховання значну увагу приділено формуванню екологічної культури, заохочення молоді до активної екологічної діяльності, вихованню дбайливого ставлення до природних багатств.

Формування екологічної компетентності є одним із завдань освітньої системи, яке здійснюється в процесі екологічної підготовки. Оскільки, екологічна компетентність є елементом життєвої компетентності, то процес її формування повинен бути багатограним і включати взаємодію закладу освіти, сім'ї та суспільства. Виходячи з цього, у закладі розроблено модель формування екологічної компетентності, яка чітко визначає компоненти, які утворюють систему, і достатньо схематично та точно подає зв'язки між компонентами.

Процес формування екологічної компетентності у Калашниківському НВК передбачає три етапи: теоретико-цільовий; операційно-функціональний (виконавчий); оцінювально-корекційний.

На теоретико-цільовому етапі визначаються основні завдання, принципи та підходи формування екологічної компетентності.

На виконавчому операційно-функціональному етапі перед кожним вчителем стоїть завдання обрати методи формування екологічної свідомості та самосвідомості шляхом залучення учнів до науково-дослідницької та позакласної діяльності.

Формування екологічної компетентності в учнів відбувається у процесі проведення бесід та вікторин, демонстрації презентацій та відео, створенні буклетів та стіннівок, участі у науково-практичних конференціях, роботі секцій МАН та акціях екологічного спрямування.

На оцінювально-корекційному етапі за ціннісно-мотиваційним, когнітивним та практично-діяльним критеріями проводиться перевірка ефективності методичної системи формування екологічної компетентності учнів. За виявленими показниками визначається рівень сформованості екологічної компетентності – високий, середній чи низький.

У результаті реалізації моделі формування екологічної компетентності у закладі учні набувають систему знань, умінь та ціннісних орієнтацій у сфері екологічної діяльності.

Отже, у розробленій моделі формування екологічної компетентності у Калашниківському НВК виділено та обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність її впровадження. Впровадження даної моделі передбачає екологізація цілей, змісту і процесу навчання учнів та створення сприятливого освітнього середовища для здійснення екологічної діяльності школярів.

Формування екологічної компетентності учнів в системі роботи Калашниківського НВК відбувається при здійсненні проєктів еколого-валеологічного напрямку. У закладі в рамках еколого-валеологічного напрямку здійснюються проєкти «Наш вибір – здоров'я», «Роздільний збір та утилізація ТПВ», «Галерея кімнатних рослин», «Одне дерево посадив – не дарма прожив», «Парад квітів біля школи».

Для досягнення результативності у набутті екологічної компетентності учнів за ініціатииви школи в рамках проєкту «Роздільний збір та утилізація ТПВ» спільно з сільською радою розроблено Програму по збору, сортуванню та вивезенню твердих побутових відходів на період до 2021 року. Ключовою ідеєю створення екологічної програми є боротьба з причинами виникнення стихійних сміттєзвалищ. Однією з таких причин є відсутність знань і навичок щодо роздільного збору відходів, адже цьому не вчать у школі, в інститутах, навіть доросла людина не завжди може отримати чітку інформацію про те, навіщо взагалі потрібно сортувати вміст свого сміттевого відра.

У рамках просвітницької діяльності щодо користі сортування твердих побутових відходів (ТПВ) школа налагодила партнерські

стосунки з незалежним громадським об'єднанням екологічних активістів «Еколтава». З 2017 року для учнів Калашниківського НВК у закладі організуються зустрічі з представниками ГО «Еколтава» та ГО «Зелена хвиля» (м.Київ). Щороку представники ГО «Еколтава» проводять у закладі конкурс «ЧистоТак» по сортуванню твердих побутових відходів (папір + ПЕТ-пляшки).

Особистість має бути корисною суспільству, тому вона має бути фізично розвинена, соціально адаптована, психічно врівноважена, має жити у гармонії з природою і мати чіткі позитивні мотивації, мати духовну основу. Тому одним із проєктів нашої школи є проєкт «Наш вибір – здоров'я». Процес реалізації проєкту проходить за участю всіх учасників освітнього процесу: адміністрації, учителів, учнів, класних керівників, практичного психолога, соціального педагога, батьків, представників громадськості, технічного персоналу, бібліотекаря. Найефективнішими формами та методами роботи є: години спілкування, тренінги, «круглі столи», спільні з батьками заходи, консультаційні пункти, діяльність органів учнівського самоврядування, інтелектуальні та розвивальні ігри, гуртки та факультативи, конференції, диспути, дискусії, дні відкритих дверей, уроки, моніторинги, просвітницькі акції.

Працюючи над проєктом «Наш вибір – здоров'я» ми зрозуміли, що в школі основний час діти проводять у приміщенні, а тому дуже важливим є його мікроклімат. Тому було розроблено проєкт «Галерея кімнатних рослин», що покликаний покращити склад повітря у шкільних приміщеннях, його зволоженість, зменшити забруднення та призвести до загального позитивного впливу на здоров'я людини. В результаті реалізації завдань проєкту «Галерея кімнатних рослин» створено відділи та колекції кімнатних рослин, аналіз та систематизація їх; впроваджено та реалізовано міні-проєкт по озелененню шкільного приміщення; зібрано матеріали про історію виникнення кімнатних рослин; проведено акцію «Подаруй школі кімнатну рослину».

Проєкт «Парад квітів біля школи» передбачає активне залучення учнівської молоді до озеленення та впорядкування території школи. В рамках проєкту проводилася акція «Зелений паросток майбутнього» та операція «Жива зелена хвиля подвір'я». Робота над проєктом заключається в тому, що взимку висіваються квіти у пластикову посудину, створюються міні-тепліці у приміщенні біологічного кабінету. Наступним етапом є висаджування рослин на шкільні клумби. Попередньо створюється ескіз кожної клумби.

Так, протягом останніх двох років на території школи клумби мали вигляд композицій «Вишиванка», «Метелик», «Хрестики-нолики», «Струмок», «Жарптиця».

Мета екологічної освіти полягає у створенні та забезпеченні протягом усього життя особистості умов для становлення та розвитку її екологічної культури. Питання екології мають особливе значення в суспільстві, адже закони природи впливають на життя і діяльність людини. Тому одним з проєктів, що реалізується в нашій школі, є проєкт «Одне дерево посадив – не дарма прожив», метою якого є сприяння виробленню активної життєвої позиції, прагненню до здійснення громадянських дій; здійснення еколого-просвітницької роботи; залучення учнів до практичної діяльності з розв'язання проблем навколишнього середовища місцевого значення.

Результатами здійснення проєкту є: озеленення місцевості; висадження соснової алеї за шкільним стадіоном; висадження декоративних дерев та кущів на подвір'ї школи.

Підсумовуючи вище сказане, маємо переконання, що проєктна діяльність Калашниківського НВК у процесі становлення екологічної компетентності передбачає формування системи екологічних цінностей, усвідомлення і освоєння екологічних знань на рівні фактів, понять, теорій, законів, ідей екології, усвідомлення значення екологічної освіти у становленні особистості і подоланні екологічної кризи.

Екологічну освіту, дослідницько-натуралістичну, природоохоронну та організаційно-методичну роботу учасники освітнього процесу Калашниківського НВК цілеспрямовано здійснює через гурткову роботу, різноманітні масові еколого-натуралістичні заходи, творчо використовуючи власні науково-педагогічний потенціал та навчально-матеріальну базу.

З 2018 року у закладі створено еколого-натуралістичний гурток «Екофітодизайн», мета діяльності якого – формування свідомої екологічної мотивації, навичок і моделей поведінки, безпечної для довкілля і здоров'я, спрямованої на реалізацію принципів стійкого розвитку. Щороку кількість членів гуртка може змінюватися від 10 до 25 учнів в залежності від наповнюваності класів.

До основних напрямків роботи гуртка «Екофітодизайн» відносяться: екоосвіта; практична діяльність щодо вирішення конкретних екологічних проблем; проведення науково-дослідної роботи; пізнання природної та історико-культурної спадщини рідного краю; участь у шкільних проєктах еколого-валеологічного напрямку.

Отже, процес формування екологічної компетентності в рамках проєктної діяльності Калашниківського НВК є багатограним і включає взаємодію закладу освіти, сім'ї та суспільства. Розроблена у закладі модель формування екологічної компетентності передбачає створення педагогічних умов, як компонента освітнього процесу, що важливим етапом на шляху формування екологічно компетентної особистості.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙГОЛОВНІШИХ ПІДХОДІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Таїсія Колісник

Науковий керівник: Дяченко-Богун М.М., доктор педагогічних наук,
професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Екологічне виховання це вже не лише формування відповідних знань і вмінь у взаємодії людини та природи, а й розвиток засобами педагогічних технологій, компетентностей особистості, спеціальних знань, ціннісних норм та орієнтацій щодо усвідомлення екологічної цінності природного середовища у його нерозривній єдності з людиною [1].

Екологія (від дав.-гр. οἶκος – середовище, житло і λόγος – вчення, наука) – це наука, що вивчає закономірності відносин між організмами та довкіллям, а також організацію і діяльність надорганізмових систем [2]. Екологія є науковою основою раціонального використання природних ресурсів і стійкого розвитку суспільства, охорони біологічного різноманіття. Екологічні знання дають змогу розробити дієві кроки до подолання екологічної кризи та вирішувати різні екологічні проблеми [3].

Уже в початкових класах слід підвести дітей до думки, що людина – невід’ємна складова частини природи, що вона, розвиваючись та задовольняючи свої потреби, впливає на навколишнє середовище. Причому, цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Доцільно на уроках природознавства навести приклади і показати, що в результаті безвідповідального ставлення до природи знищено ліси на значних територіях, суттєво скоротилася чисельність багатьох тварин, птахів і рослин, деякі – навіть повністю зникли з поверхні Землі [4].

У формуванні екологічної свідомості відповідальна роль належить початковій школі, яка є однією з перших ланок становлення людини – громадянина. Основні риси характеру особистості формуються у ранньому дитинстві, тому спілкування з природою має у вихованні дитини першорядне значення. Для успішного екологічного виховання молодших школярів необхідно вичленити екологічний потенціал кожного навчального предмета. Основну роль при цьому слід відвести природознавству, під час вивчення якого необхідно закласти наукову основу природоохоронної діяльності дітей [4].

Особливе місце в екологічному вихованні має зайняти курс «Я і Україна», під час вивчення якого діти ознайомлюються з навколишнім світом. У цьому курсі головне – розпочати формування цілісного

уявлення про природне і соціальне середовище, виробляти правильну поведінку в колективі та природі. У процесі вивчення природознавства молодші школярі мають засвоїти знання про взаємозв'язок і взаємовплив живої і неживої природи, природи і виробничої діяльності людей. Зміст екологічного виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища існування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні його цілісності, чистоти, гармонії [3]. Індивід має вміти осмислювати екологічні явища і розумно взаємодіяти з природою. Естетичний підхід до природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності.

Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. «Дітей, що не вміють ще ходити, – вважав Г. Ващенко, – треба частіше виносити на свіже повітря, щоб вони могли бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Все це залишається в дитячій душі, осяяне почуттям радості і покладе основи любові до рідної природи» [4]. Екологічне виховання має сформувати екологічну культуру людини, для якої характерні різнобічні, глибокі знання про навколишнє середовище (природне і соціальне); екологічний стиль мислення, що передбачає відповідальне ставлення до природи та свого здоров'я; наявність умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому рівні); безпосередня участь у природоохоронній роботі, а також здатність передбачати можливі негативні наслідки природо-перетворювальної діяльності людини [5].

Шкільний етап екологічного виховання є базою для подальшого поглиблення екологічної освіти та виховання у вузах. Студенти повинні усвідомити цілісність природи Землі, єдність її процесів, зв'язок людини з природою. Вони мають знати, що їхня фахова діяльність, поведінка щодо природи повинні узгоджуватися з її законами. Лише за таких умов у майбутніх фахівців сформується почуття відповідальності за долю природного оточення [5].

Екологічне виховання в наш час набирає все більшого розвитку. Популярним стало не лише бути екологічно обізнаним, але і берегти те, що ми називаємо своїм «домом», тому в інтернет просторах все частіше можна зустріти людей, які без користі для себе заохочують інших людей та створюють різні благодійні організації за для збереження нашої планети. Таким чином молодь більше дізнається про наш світ, та як важливо його любити та берегти. В школах стає популярнішим екологічне виховання, це допомагає дітям ще з дитинства розуміти про проблеми та наслідки своїх інколи необачних вчинків[3].

Отже, екологічне виховання – це колиска в якій зароджується поняття та розуміння терміну «любов до природи», її необхідність для нас і усього світу. Саме завдяки вихованню, людина формує свої думки та модель свого ідеального світу, і несе його до самого її кінця. Тому так важливо донести до молодого покоління, що найважливішим є зберегти та передати цю любов до природи і того, що нас оточує а саме наступним нащадкам.

Список використаної літератури:

1. Бровдій В.М. Охорона природи. – К. : Генеза, 1997. – 152 с.
2. Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. Екологія довкілля. Охорона природи: навчальний посібник для студентів вузів. – К. : Кондор, 2009. — 290 с.
3. Завдання школи та її роль в екологічному вихованні школярів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Zavdannya_shkoli_ta_yiyi_rolv_ekologichnomu_vihovanni_shkolyariv.
4. Актуальність проблеми екологічного виховання школярів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vospitanie.at.ua/blog/2012-06-11-178>.
5. Іванова О. Досвід роботи школи з екологічного виховання учнів / О. Іванова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/upbring/1130/>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Ольга Крайко

Сьогодні, як ніколи, перед людством стоїть питання про необхідність зміни свого ставлення до природи і забезпечення відповідного виховання і освіти нового покоління. У сучасному складному, різноманітному, динамічному, повному протиріч світі проблеми навколишнього середовища (екологічні проблеми) придбали глобальний масштаб. Основою розвитку людства має стати співдружність людини і природи. Кожен повинен зрозуміти, що тільки в гармонійному співіснуванні з природою можливий подальший розвиток нашого суспільства.

Людині потрібні нові знання, нова система цінностей, які, безумовно, потрібно відтворювати і виховувати з дитинства. З дитинства треба вчитися жити в злагоді з природою, її законами і принципами.

Екологічна культура та виховання в сучасній школі повинно охоплювати всіх дітей різних вікових категорій, воно повинно стати пріоритетним.

Екологічне виховання – складова частина морального виховання. Тому під екологічним вихованням і освітою розуміється єдність екологічної свідомості і поведінки, гармонійного з природою.

Екологічна культура – це такий напрям людської діяльності та мислення, від якого істотним чином залежить нормальне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому.

Виховання у дітей відповідального ставлення до природи – складний і довготривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння відповідними знаннями та вміннями, а й розвиток уміння і бажання активно захищати, покращувати навколишнє природне середовище. Становлення й формування екологічної культури учнів стає основою знань про морально-етичні норми та правила і робить їх основним регулятором поведінки. Лише система внутрішніх відносин стає основою особистості і виникає лише в світі культури. Екологічне виховання – це екологія особистості, свідомості, душі, культури.

На думку вчених, сучасний етап розвитку екологічного виховання і навчання будується на принципах єдності, історичного взаємозв'язку природи і суспільства, соціальної обумовленості відносин людини і природи, на прагненні гармонізувати ці відносини [2;4;7]. Саме принцип взаємозв'язку глобального, національного та краєзнавчого розкриття екологічних проблем у навчальному процесі передбачає розгляд локальних, регіональних екологічних проблем у взаємозв'язку із глобальними.

У Концепції екологічної освіти України вказується, що взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях [4, с. 8].

Народні традиції ставлення до природи широко використовуються як метод екологічного виховання особливо серед учнів середніх класів.

Учитись у природи, вміти спостерігати за її життям - ця мудра філософія народу, що знайшла широке відображення в численних народних прикметах та прислів'ях, казках, легендах, повір'ях, піснях, обрядовості тощо.

Спільна ознака моральних цінностей усіх народів та, що саме в їхніх межах етнос адаптується до природного середовища. Тому «екологічна свідомість закорінена в моральному імперативі і спрямована на його утвердження через систему філософських, художніх,

релігійних, політичних поглядів» [5]. Завдяки екологічній свідомості «набуті знання та інформація стають особистісними цінностями, ідеалами, переконаннями, сподіваннями, відбувається усвідомлення людиною себе, свого місця, ролі, зв'язку з природою» [3].

Джерелом екологічної свідомості, звичайно, є виховання та культура. Звідси незмінна актуальність визначення процесу виховання як становлення рівноваги між особистістю і навколишнім середовищем. Серцевиною ж його є задоволення морально-етичних потреб людини. Тракуємо виховання не лише як об'єктивний, а й екологічно зумовлений процес, визначальний чинник формування екологічної свідомості та культури. Проте висока екологічна культура можлива лише в разі покладання в основу гуманістично-екологічного типу цінностей: єдність свободи (гуманізму) і співпричетності (шанобливість перед життям, зв'язок з природою). Реалізація такої свідомості – екологічної – має спиратися на мудрість, творчість, красу і святість усього сутнього.

У свідомості особистості неможливо вибудувати ієрархію цінностей без відповідних знань про світ, без уміння використовувати їх для прогнозування наслідків своїх дій. Екологічне знання, що інтегрує в собі інформацію про природу як цінність, є обов'язковим для формування екологічної культури. Воно має структуруватись з урахуванням екологічного імперативу: умов, за яких можливі існування життя, коеволюція людини і природи, збереження природного різноманіття як основи існування системи (екосистеми) [6]. Але самих природничонаукових знань недостатньо, бо екологічна культура є способом адаптації етносу до свого середовища.

Знання, відчужені від національного ґрунту, історії, традицій, не розкривають почуття приналежності до свого народу. Будуючи зміст освіти лише на наукових знаннях, школа розвиває молодь однобічно, що призводить до деформації людської психіки, зміни ціннісних критеріїв і спонукань до дії.

Виховання екологічної культури як складової національного ідеалу потребує природовідповідних форм і методів. Звичайно, якихось універсальних педагогічних технологій бути не може, бо, як зауважує О.О. Люблінська, «дитина – це активна особистість і бере з освітньо-виховних впливів лише те, що забажає» [5]. Зрештою, й сама культура не терпить зовнішніх заборон і норм, окрім хіба тих, які вона створює сама. Тому осердя змісту екологічного виховання належить шукати в етнекології та етнопедагогіці. Освітньо-виховні заклади тоді стануть справжнім джерелом рідної культури

Саме народні традиції є фундаментом, на якому вивершуються моральні цінності та ідеали, світогляд і світосприйняття, який органічно поєднує минуле, сучасне і прийдешнє.

Таким фундаментом був український народний календар, побудований відповідно до біоритмів довкілля як сукупність принципів екологічного виховання. У свідомості дитини формувалися уявлення про закономірність перебігу подій, явищ, природних і соціальних процесів, що сприяло саморефлексії людини щодо свого місця у світі, спонукало до вироблення внутрішніх імперативів екологічно доцільної поведінки.

Відчуваючи співпричетність до всього сутнього, людина не відокремлювала себе від природи і гармонійно співіснувала з нею. Спілкування з природою на засадах народного календаря здійснювалося під час традиційних свят, які були і святом природи. Це сприяло злиттю світу людини зі світом природи. Еколого-педагогічний потенціал народного календаря сприяв вихованню не лише екофільної особистості, а й дбайливого господаря, патріота своєї землі, Батьківщини.

У процесі розбудови системи освіти народний календар, на жаль, не посів належного місця в освітньому полі України, що уповільнює процес зближення людини зі світом природи. Наш обов'язок - зцілити зміст освіти на засадах еколого- та природовідповідності, врахувавши досвід предків з освоєння і формування середовища. Цей досвід є золотою скарбницею для виховання любові до рідного краю, без чого не можна сформувати національну самосвідомість [5].

Учені-психологи підтвердили, що навички і вміння, поведінка дитини, моральні норми й цінності формуються за умови безпосередньої практичної діяльності із застосуванням методів виховних вправ. Поза цілеспрямованою діяльністю ні вміння, ні навички, що складають їх, формуватися не можуть .

Надзвичайно багаті різноманітні знання про природне середовище відображають його ціннісно-практичні властивості з точки зору суспільного значення (господарського, гігієнічного, агрономічного, рекреаційного, естетичного і т.д.). Тобто природа розглядається через призму суспільних потреб і цінностей: як середовище життя людини й інших живих організмів, як джерело ресурсів, що особливо важливо для формування готовності відповідально ставитися до природного довкілля. Отже, народні традиції розглядаються нами як один із дидактичних засобів вирішення завдань щодо створення умов, за яких виникають реальні можливості реалізувати духовний, інтелектуальний і фізичний потенціал особистості.

Практика підтверджує, що найбільшої різноманітності форм екологічного виховання учнів можна досягти в позакласній та позашкільній навчально-виховній роботі. Нині відбувається інтенсивний процес становлення позакласної та позашкільної виховної роботи на національній основі в школах нашої області та ін. У них проводяться виховні заходи у формі свят: «Без верби і калини нема України», «Українські обереги», «Українська хата, піч і хліб», «Бабусині казки», «Зелений барвінок», «Мамин рушник», «Бабуся – берегиня роду» і т.д.

В основі їхнього змісту – легенди, перекази, загадки, які відображають надзвичайно широке використання рослин у народній обрядовості, побуті, фольклорі, дають змогу виділити одну з провідних ідей – надзвичайно шанобливе і дбайливе ставлення народу до природного середовища, розуміння своєї органічної єдності з ним, відчуття позитивного впливу природи на людський організм, тобто його етичні і правові норми.

Отже, народні традиції та знання про природу є тим розвивальним середовищем для кожного учня, в якому існуватимуть необхідні умови для формування її екологічної культури. Моральні норми й цінності, закладені в народних традиціях, стають регуляторами життя та діяльності особистості, її активною внутрішньою позицією, яка виявляється у процесі дій, що вимагають здійснення реального вибору у стосунках з природою.

Список використаних джерел:

1. Кукалець М.В. Навчально-виховна практика / М.В. Кукалець. – Рівне: Редакційно-видавничий центр «ТETIC», 2006. – 51 с.
2. Общая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / В.В. Богословский, А.А. Степанов, А.А. Виноградова и др.; Под ред. В.В. Богословского и др. – 3-е изд., перераб. и дон. – М.: Просвещение, 1981. – 383 с.
3. Прохоренко О.В. Позакласна робота з екологічного виховання учнів / О.В. Прохоренко // Шкіл. світ. – 2001. – Трав. (№ 18). – С. 4.
4. Химинець О. Психолого-педагогічні аспекти екологічного виховання в сучасних умовах / О. Химинець, М. Талапканич, В. Химинець // Обрії. – 1997. – №1. – С. 47–51. – Бібліогр.: 9 назв.
5. Столярчук Г. // Вертикаль. – 1999. – № 1. – С. 20–22.
6. Шевців З. Екологічне виховання: [з досвіду роботи шк. В.О. Сухомлинського] / З. Шевців // Завуч. – 2002. – Листоп. (№ 32). – С. 4.
7. Якименко С. Екологічні знання – фундамент для формування світогляду / С. Якименко // Почат. освіта. – 2001. – Квіт. (№ 16). – С. 2.
8. Фіцула М.М. Екологічне виховання / М.М. Фіцула // Педагогіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/50115-ekologichne-vihovannya.html>.

ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ – УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У КУЛЬТУРІ ПАТРІОТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Олена Кривонос

Здавна людство почало й продовжувало послідовність «спостереження – опис (характеристика) – обґрунтування» і багато разів пройшло у своєму історично-діяльнісному розвитку таке комплексне явище як стосунки людини (груп) з оточуючим природно-соціальним світом, його підмножинами, іншими людьми та самим собою: причому спочатку – самі ці стосунки, за тим – цілеспрямоване формування цих стосунків, а потім – благополуччя їх і, нарешті, – відповідальність людини у перелічених стосунках» [5]. Поглиблювався опис, розуміння, характеристика цього комплексного явища. На кожному історичному етапі розвитку самого явища, знань про нього з'явилися уявлення, котрі позначилися свого часу термінами «екологія», «валеологія» та, врешті-решт, «еколого-валеологія». Виникли, природно, відповідні види навчання, виховання. Формуються, розвиваються знання, позначені цими термінами, поглиблюються і розширюються предмети та їхні методології. Це призводить до того, що екологія і валеологія виходять за рамки материнських наук, в результаті чого з'являються: «велика екологія», «системна екологія» та, нарешті, «мегаекологія», а також сучасна «багаторівнева валеологія» [5, 6, 8].

Зближення цих наук на шляху до інтегрованої еколого-валеології [5] відбувалося на такій предметно-методологічній основі: системна екологія, що узагальнює класичну біологічну екологію, вивчає у найзагальнішому випадку взаємостосунки базової динамічної системи та її надсистеми – на основі системно-спеціальної методології. В число таких систем потрапляють біологічні, природні, соціальні, природно-соціальні, біосоціальні, освітні та інші динамічні системи. А валеологія, котра узагальнила медичне поняття здоров'я людини до рівня благополуччя, здоров'я динамічних систем, спочатку наповнює загальним, але конкретним сенсом поняття «здоров'я»: покоління, суспільство, економіка, середовище, спосіб життя, здорова (оздоровлююча) освіта, а потім вивчає інтегроване здоров'я.

Цілком вимушено, як гадають вчені [5, 6], з'являється інтегроване поняття здоров'я, яке й стає предметом вивчення валеології. У результаті цієї первинної інтеграції сучасної екології та сучасної валеології проявляється природна вторинна інтеграція названих наук в

еколого-валеологію, що вивчає спряжені стани різних типів динамічних систем.

Ще великий теоретик і практик педагогіки Й. Песталоцці (XVIII ст.), не знаючи слова «екологія», написав, по суті, саме про екологічне виховання надзвичайно дохідливо: «Скажи-но: чи міг удар меча, що падає на шию злочинця, спричинити на його тіло більший вплив, аніж той, котрий чинить на душу дитини подібний перехід: від довгого прекрасного керівництва природою до жалюгідного ходу діла в школі?» [4] (Ці слова вартують довгих теоретичних викладок, котрі не входять до свідомості педагогів-практиків, далеких од сприймання «чистої теорії», а тому не запам'ятовуються ними, годі говорити про застосування на ділі). Тепер – іще раніше – у дитячому дошкільному закладі...

А тому треба набагато ретельніше дбати про те, щоб дитина дошкільного віку (часто у ясельному) навіть у «казенному домі» не була позбавлена не тільки спілкування з рідною природою [9], але й навчалася жити от як: не лишень у ній, а – з нею, пронісши через усе своє життя гасло «Разом з Природою!», як про це точно написали Г. Розенберг та Ф. Рянський [4]. З цього приводу Юджин Одум висловився так: «В екології практика доганяє теорію...» [3].

Загальнопрограмним же твердженням, вважаємо, має стати все ж таке (йому, до речі, вже майже 200 літ) висловлювання Й. Песталоцці: «...більшість сучасників... не надають значення величезному впливу природи на наше виховання; навпаки, вони зберігають усіляку крихту, яку вони нерозумно й недоречно додають до великого дійства природи, начебто це їх мистецтво все значить для людського роду, а природа – нічого; і тим не менш, одна лише природа й робить нам добро; вона одна непідкупно й безтрепетно веде нас до істини й мудрості. Чим більше я йшов її слідами, стараючись зв'язати свої дії з її діями, і чим більш напружував свої сили, аби прирівнювати свій крок до її кроку, тим величезнішим видавався мені цей крок, але тією ж мірою величезною здавалася мені й здатність дитини слідувати за нею. А варто було тільки вкинути у візок, котрий сам у собі має здатність рухатися, чи коли треба було викликати із дитячої душі те, що у ній є... треба було лиш розбудити це в ній, а не в неї вкладати. Тепер я став тричі передумувати, перш ніж щось вирішувати, буцімто діти цього не можуть зробити, і десять разів став передумувати, перш ніж висловитися: «Для них те чи інше неможливо» [4].

Що говорять «чисті теоретики» сучасності? Багато авторів [7, 6, 5, 2] та особливо чітко Світлана Юрочкіна [10] уводять поняття «оздоровчі ідеології». Та найбільш повно сформульовано його Є.М. Каменською:

«Екологічна культура розглядається як позиція людини у стосунку до природи, а також – як форма виявлення екологічної свідомості, така, що органічно входить до системи світогляду як інтеграція знання, самоусвідомлення та цілеполягання особистості» [1]. Автор говорить і про те, що така культура формується у процесі саме еколого-валеологічного виховання, котре являє собою створення умов для засвоєння особистістю широкої, загальнолюдської культури, що вироблена планетарним суспільством, з її неминучою зміною у спадкоємності поколінь. Ця культура віднаходить втілення у реальній поведінці людини, а така свідомість є найвищим рівнем психічного відображення природного та штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексією місця і ролі людини у біологічному, фізичному та хімічному світі. Така культура виступає як сукупність чуттєвих та мисленневих образів, що безперервно змінюються й безпосередньо відображаються в аналітично створюваних категоріях і явищах, котрі безпосередньо фіксують індивідуальний або суспільний еколого-валеологічний досвід. Зміст свідомості не співпадає зі світоглядом: світогляд є специфічна форма свідомості, котра має фундаментальні, найбільш загальні ідеї, що визначають світоставлення людини і такі, що є результатами узагальнення знань, особистого досвіду, емоційних оцінок. Для еколого-валеологічної свідомості цю роль виконує еколого-валеологічна культура в якості необхідної частини світогляду. Компоненти її: розуміння специфіки й складності природних явищ, їхніх взаємозв'язків; цілісність знань про довкілля; здатність мислити у межах екологічної безпеки, а значить – здоров'язбереження, у тому числі й у власних інтересах; слідування законам охорони природного середовища; здатність створювати конструктивні етичні положення, які регулюють ставлення до світу; готовність нести відповідальність за його збереження, а отже – дієвий патріотизм.

Список використаних джерел:

1. Каменская Е.Н. Экологическая культура и безопасность молодежи URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-kultura-i-bezopasnost-molodezhi> (дата звернення: 29.01.2021).
2. Кушнина Е.Г. Педагогические условия эколого-валеологического образования в дошкольном образовательном учреждении: дис. ... канд. пед. наук. Челябинск, 2002. 214 с.
3. Одум Юджин «Экология» : М., Мир, 1986. С. 328.
4. Песталоцці Йоганн Генріх Книга для матерів : URL: https://bookz.ru/authors/iogann-genrih-pestalocci/kniga-dl_571/page-2-kniga-dl_571.html С. 2. (дата звернення: 12.09.2020).

5. Пономарева Л.И., Тюмасева З.И. Концептуальные основы эколого-валеологической подготовки педагогов в аспекте педагогической антропологии URL: <http://elib.cspu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/55/Концептуальные%20основы%20экологовалеологической%20подготовки%20педагогов.pdf?sequence=1&isAllowed> (дата звернення: 25.03.2020).

6. Пономарева Л.И., Тюмасева З.И. Концептуальные основы эколого-валеологической подготовки педагогов дошкольного образования : Монография. Изд-во МИНПИ «Астерион», СПб., 2008. С. 197.

7. Розенберг Г.С., Рянский Ф.Н. «Теоретическая и прикладная экология» : учебник URL: <http://proeco.visti.net/lib/teoreticheskayaecologia.pdf> (дата звернення: 21.08.2020).

8. Ушакова Н.І. Валеопедагогіка – педагогіка здоров'я: вісник Харківського Національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Валеологія: сучасність та історія. ХДУ. Харків, 2013. С. 16–21.

9. Шашенок Н. Здоров'язбережувальні технології в умовах організованого дитинства : *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 5. С. 21–25.

10. Юрочкіна С.О. Педагогічні засади валеологічного виховання дітей старшого дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 1997. С. 153.

ЛЕСИНА СОРОЧКА

*(уринок з власного роману часів non fiction: «Полтавська сорочка»
видавництва «Факт», Харків, 2020)*

Олександра Криницька

...Трохи низькуватими (як для довгих ніг) та ледь відтягнутими назад в міру повними стегнами (й викрутасами ними під тонкою талією!..) сильно, як потужним магнітом, завжди притягує до себе чоловічі погляди Єлька. Зараз вона неспішно спускається із другого поверху старезного будинку на Володимирській, де знімає куток разом із наймолодшою сестрою-абітурієнткою. Цієї миті на холодних кам'яних сходах Єлька із задоволенням смакує свою «самотність» од чужих поглядів. Ба навіть свою далекість од усіх... Й од свекрухи, од чоловіка, од дітей... Смакує!

А ось уже й пірнула у шурхотливий від гарних автомобільних шин шум Володимирської, відчула ще оту прохолоду, яка намита на ранніх асфальтах потужними струменями спецмашин ще о п'ятій ранку, коли українська столиця так ретельно вмиває свої височенькі пагорби та круті спуски з них, що їх вранішня чистота жива й досі, вже о десятій.

Пішла собі, й пішла... Вліво. Донизу. Ще не знає, куди саме понесуть її ноги. А вони самі, вочевидь, те знали. І невдовзі спустили Єлку на перпендикулярну до Володимирської: Саксаганського. Куди – далі... А чи не однаково?!

Раптом... Чи ти ба... «Музей Лесі Українки»! О... Очевидно це те, що вона інтуїтивно шукає сьогодні. Знайшла! Надибала...

Єлька іздавна обожнює Лесині вірші. Бувало, аж трясло од них! Точніше, од отого неймовірного щастя, которе вони сотворяли в її душі. І в усьому тілі...

Тож ноги знову самі понесли, й прудко: всередину, до нутрощів цього випадково надибаного у Києві музею.

...Музей пахну́в на Єлку... музеєм! О, щастя... І вона на хвилюк щільно стулила повіки. Аби не розпорошуватися на всілякі деталі інтер'єру. Тільки оце – повітря, яке – справді музейне... Повітря, у якому живе час минулий. Котрого, як стверджують, не повернуть. Але тут він – ось. І у повітрі минувшини, мабуть, живуть ті ще кванти... які огортали та пронизували й Лесю, й оцей дім, і всю ту ауру, котру створювали душі Косачів та їх друзів.

Та треба квиточок купити.

...Єлька обходила обидва поверхи дому, де колись час від часу поживала у столиці сім'я Косачів. Прикипіла ж до одного експонату: сорочечки з блакитними волошками на тонких стебельцях – сорочечки самої Лесі, до того ж нею власноруч і вишитої, причому у дитинстві. Як гарно! Як тонко... Як довірливо-трепетно зробила все зовсім юна душа! Тонке чорне стебельце в'ється і в'ється собі й досі, недивлячись навіть на історичні катаклізми навколо дому і в самому домі. Личка блакитних волошок продовжують наївно всміхатися. Лише ледь-ледь.

– Який узор! – ахнула Єлька. І аж долоні засвербіли перезняти його. Та як... І чи можна...

Походила-походила навколо вітрини, потім спрокволу знову обійшла всі два поверхи. І – знову до Лесиної сорочечки. Бо вона сама звала до себе... ба навіть настирливо гукала! Переписати себе. Свого головного узора. Тоненьким-тоненьким, ще дитячим Лесиним голосочком гукала-вигукувала. Та ж голосно так. Наївними дитинними волошками закликала, обіцяючи щось на потім, раніш не знане.

Та що... Та – як? І хіба... – можна?!. Якось лячно навіть.

Але попри все, Єлька дістала із сумки зошитка, ручку й почала із якимось незвичним щемом та холодковим острахом душі ізнімати-переписувати того дитинного Лесиноного узора... Самої Лесі Українки! Боже ж ти мій... Чому так страшно? Нічого ж погано не зробить. Але...

«Наче беру участь у якомусь кощунстві!» Та якому ж?! Наче крадькома од усіх, ба навіть од самої... – Лесі!.. – краду всю оцю сорочечку, а вона ж – музейна, тобто неймовірна дорогоцінність, власність самої Лесі, навіки. І вона незримо присутня тут. Поруч! Просто сказати нічого не може. Не в силі якійсь. Бо сама нині – дух нематеріальний, нехай і гарячий та пристрасний, як і за життя мирського.

«Та чи справді – нематеріальний? – раптом подумалося Єльці, яка була у своїй донбасівській школі й фізиком, і математиком та астрономом водночас, що рідкісне явище у педагогіці. – Фотон... Квант... котрий може бути одночасно у різних місцях і різних часах... Суперпозиція електрону... Електрон як частка і як електрмагнітне поле. І при тому – так-так, водночас... («Квантове кафе»...)). Трохи моторошно навіть. Од присутності невидимої Лесі, од своїх нецнотливих знань, із фізики.

І ще... Як начебто вона, чесна така у всьому й завжди Єлька таки точно краде щось незримо, але дуже важливе, що не можна переписувати-копіювати ні в якому разі, не можна перемальовувати хрестиками у клітинки зошитка узора самої Великої Українки! Хоча малесенька-дрібнесенька музейна служка, як давно згублена кимось намистинка... Так от, ця сиденька служка зі своєї бархотної табуретки лише з інтересом поблискує на Єльку товстелезними скельцями для астигматичних очей. Не підходить, нічого не питає. Тим більше – нічого такого не забороняє.

А Єлька, теж потроху розглядаючись собі час від часу на всі боки, думає паралельно іще й ось таке: «Голубі у Лесі Українки волошки в узорі... як і треба. Тільки чомусь по чорному стебельці... Зовсім не полтавськи! Наша бабуся Санічка Кулиничка ніколи так не вишивала, в таких кольорах. Хоча... Останні роки життя чомусь прагла саме різноцвіткових яскравих узорів: аби і червоне, і зелене, ба навіть рожеве й синє або голубе у них було. А я... я поки що також за чорно-червону, рідну, найріднішу полтавську нашу вишивку. Так і зроблю. Чорне стебельце, червоні квітки. Класика. Правда, тоді Лесині квітки-волошки стануть схожими на смолку – гвоздички дикі лугові приворскляні – або на повні височезні чорнобривці з грядки, яких старі баби смішно так зивають: «уздіками». Та хай. Однак буде красиво. А для кого? Звичайно, для старшої із двох дочок – Світланки. Вона вже немаленька, а за два місяці – так і взагалі аж дев'ять років. (І той самий вік, у якому Леся Українка написала свого першого вірша «Ні долі, ні волі у мене нема»). Та поки вишию купон... поки ізшию сорочечку... стане іще старше. Мо' якраз такою, як була в ту пору Леся, коли вишивала для себе оце диво».

...Так роздумувала Єлька, котра з шістдесятого року (а це вже без малого – без усього кількох днів – одинадцять літ) живе на Донбасі, вчителює там за направленням Сумського педінституту імені Антона Макаренка, а щоліта, у відпустку, тижнів на два приїжджає зі своєю сім'єю до батьків та сестри на Сумщину. Та більше вабить ріна земля полтавського – материнського – роду. Там є колись власна земля бабусі Сані Кулинички, яку вона заробила, годуючи груддю панських дітей. Своя земля... власна... Яке сум'яття відчула, коли побувала разечок на най! І зараз це ж самісіньке сум'яття не дає вільно дихати на повні груди: тут – власність – Лесина. І не лише будинок, його меблі та вже куца-обкустрана із усіх боків Києвом присадибна ділянка. Головна власність – ось вона: вишита Лесина сорочка! Душа у тої власності – Лесина, українська народна. І яке вона, Єлька, має право на ту власність і на душу в ній? Нехай і лиш копіює, але ж... Щось є тут таке, чого пояснити нічим. І думати-думати про це можна безкінечно, мабуть.

Аж трохи наче задихнулася Єлька од того сум'яття, що тут нахлинуло на неї. І так, зі спертим у легенях острахом Єлька скоро дознімала узор із Лесиної сорочки.

Вийшла надвір. Жарко! Та однак можна спроквола, як і по путі сюди, вільно подихати. Подумати. А думає Єлька про різне. Дуже різне (але зараз – на одну тему). Починає роздумувати про свою біленьку зеленооку Світлану, для якої вишиє саме ось таку сорочку, Лесину. Як дочка піде у такій незвичній сорочечці – від самої Лесі України ж! – вулицями свого містечка Новодружеська до школи. І з яким душевним піднесенням буде не лише сама йти, а вслід за нею – так само щаслива мати – вона, Єлька! І буде обом їм і людям, що зустрінатимуть їх та проведжатимуть захопленими поглядами, так любо, так гарно на душі.

...Так і сталося. Скоро. Бо дуже скоро Єлька вишила ту заповітну Лесину сорочку для своєї Світлани. Мрія збулася...

P.S. Сьогодні (коли лічити по 1971 рокові – так рівно пів віку!) Лесину сорочку носить новітня красуня роду – Анастасія: Єлькина наймолодша онучка.

А сама Єлька? Четверо літечок тому – у свої вісімдесят – вишила онучці своєї наймолодшої сестрички Санічки – також Анастасії, також красунечці – також нову-стару, але вже полтавську сорочку, вже із узорів рідної прабабці – Марти Прилуцької із Розсошанців, 1881 року народження...

Та початок Єлькиних українських сорочок для нащадків поклала саме ота, Лесина, дитяча сорочка.

Київ, 1971 – Полтава, 2021.

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В БАГАТОГРАННІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ СОФІЇ РУСОВОЇ

Любов Куторжевська

Одним із діючих факторів утвердження національної державності, гідності, свідомості українського народу, навчання й виховання підростаючих поколінь, розбудови нової, демократичної української національної школи є творче використання педагогічних надбань дослідників. Чільне місце у плеяді видатних педагогів та психологів, які зробили вагомий внесок у розвиток педагогічної думки в Україні у перші десятиріччя ХХ століття, займає постать Русової Софії Федорівни (1856–1940 рр.), відомої світовій спільноті як багатогранна вчена, енциклопедистка, громадська діячка, організаторка «Просвіти», одна з найвидатніших засновниць жіночого руху в Україні, член Центральної Ради, визначна педагог та психолог, авторка концепції національної освіти, дошкільного виховання, монографій з педагогіки та психології, програм і підручників. Громадська діячка Софія Федорівна Русова, безумовно, належить до тих особистостей, які хоч і були іноземного походження, та пов'язали свій життєвий шлях з Україною й усі сили віддавали задля її розбудови. Її праці є безцінним доробком педагогічної науки. Зосереджуючи увагу на вихованні нової людини, її розвитку, виявленні потенційних можливостей для освіти і виховання. С.Ф. Русова спиралася на передові погляди своїх попередників і створювала українську національну систему освіти і виховання на засадах наукової педагогіки.

Центральне місце в багатогранній педагогічній діяльності вченої займає концепція української національної системи освіти і національного виховання, у межах якої отримали своєрідну інтерпретацію найважливіші фундаментальні теоретико-методологічні проблеми – мета, завдання, зміст, методи, принципи, форми освіти, навчання й виховання. Ідея національного виховання – головна й визначальна в педагогічній концепції Софії Русової. У центрі педагогічної концепції вченої перебуває дитина з її природженими задатками, здібностями, можливостями, талантами. Головне завдання виховання – забезпечення розвитку відзначених чинників, а також національної самосвідомості і загальнолюдської моралі; формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості, здатної до свідомого суспільного вибору і збагачення інтелектуального, духовного, економічного, соціально-політичного і культурного потенціалу свого народу. Над концепцією національного виховання С.Ф. Русова працювала багато років. Це була основна ідея і основна тема, що об'єднує більшу частину її

досліджень, закладаючи нові основи для нового виховання, яке дасть українському народові свідомих і чесних людей, громадян, що викують і здобудуть йому і долю, і волю.

Чоловік Софії Федорівни, як статистик, мав часті переїзди: Чернігів, Ніжин, Херсон, Полтава, Одеса, Київ – і де б не перебувала родина, жінка активно включалася в роботу місцевих громад, просвіт: у відкриття дитячих садків, початкових шкіл, книгозбірень, підготовку вистав, лекторіїв, видання літератури тощо. Родина Русових у 1891–1892 та у 1899–1902 роках мешкала в нашому місті: Софія Федорівна організувала дитячий садок на 2 групи; у спогадах напише: «У нас часто збиралися, співали, звісно, українських пісень, збиралися «невинні журфікси», обмірковували різні чергові справи: відбудову хати Котляревського, підготовку ілюстрованого видання «Енеїди», влаштування 100-літніх роковин першого видання творів письменника. Одного разу був запрошений до нас милий Володимир Галактіонович Короленко». Також знаходимо: «Великою втіхою було дня нас одвідувати Опанаса Рудченка, що писав під псевдонімом Мирний. ... Він був страшенно скромна людина, але видно було, як йому приємно, що нам подобається його переклад Гайавати. ... Мені аж дивно було бачити, як наш чудовий письменник боявся критики Короленка, але крім похвали не прийшлося йому нічого чути, як дві-три поправки в перекладах індіанських виразів» [5, с. 173-175]. Відомо, царський уряд прискіпливо стежив за розгортанням національно-визвольного руху в Україні і за членами всіх об'єднань української інтелігенції встановлювався «негласний надзор». Не минула ця чаша і родину Русових. Протягом періоду з 1880 по 1905 роки Софію Федорівну заарештовували п'ять разів, проте це не схитнуло її переконань, а лише посилило їх, загартувало її волю у боротьбі за національно-культурне відродження України, передусім її мови та національної системи виховання, як основних засобів формування національної свідомості і національної психології народу.

У період визвольних змагань (1917–1920 рр.) С. Русова написала понад 15 праць, серед них «Нова школа», «Націоналізація школи», «Позашкільна освіта та засоби її проведення», «У дитячому садку», підручники – «Український буквар» (II видання), «Початкова географія», «Методика початкової географії», «Початковий підручник з французької мови» з українським коментарем та ін [2, с. 27].

Після остаточного приходу до влади більшовицького уряду просвітителька зневірилась у можливості національного відродження України, зазнає переслідувань з боку нової влади і це змушує її емігрувати до Чехословаччини, яка на той час стала осередком української культурної еміграції. З болем у серці пише вона: «Прощай,

рідна, дорога Україно. Кидаю тебе з одним палким бажанням усі свої старі сили віддати на визволення Твого народу, щоб знову пишалася Ти й волею, і наукою, і багатством» [3, с. 46]. Проте, не дивлячись на душевну тугу за Україною, у Празі вона веде активну педагогічну і науково-видавничу діяльність: бере участь у створенні і діяльності Українського Високого педагогічного інституту, української гімназії, Української Академії в Падебрадах, захищає докторську дисертацію з соціальної педагогіки, керує дитячим притулком для дітей емігрантів і одночасно веде велику роботу з підготовки і видання монографій і підручників: «Єдина діяльна (трудова) школа», «Нова школа соціального виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання», «Дидактика», «Нові методи дошкільного виховання», «Теорія педагогіки на основі психології», «Сучасні течії в новій педагогіці», «Історії педагогіки», «Соціальна педагогіка» та ін [2, с. 54]. Педагогічна, наукова та громадська діяльність Софії Русової була спрямована перш за все на розробку концепції національної освіти і виховання.

Всю боротьбу, ціль всього життя просветительки вдало окреслила О.Дучимінська в своєму висловлюванні: «Її життя – це примір для сучасних і майбутніх працівників. Вона вчить, як вести боротьбу, і вчить, як треба господарити в новій Будівлі, коли настане слухний час. Бачимо її як Каменяра, який увесь свій молодий вік лупав скалу, і бачили ми її при праці в короткий час незалежної української держави... Усе її писання мало тільки одну мету: послужити великій справі пробудження народу. Вона – це тип таких ідеальних робітників, що не хочуть ні слави, ні жадної собі користі, а все життя віддають ідеї. І ніякі переслідування, тюрми, ніякі невігоди життя не зможуть їх викинути з рейок, на які вони раз поставили своє життя» [6].

Вшановуючи внесок Русової у розвиток педагогічної науки та її роль у створенні національної системи освіти, 2005 року Міністерство освіти і науки України запровадило нагрудний знак «Софія Русова». Ним нагороджують наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників за значні особисті успіхи у галузі дошкільної та позашкільної освіти. 18 лютого 2016 року, Національний банк України ввів до обігу ювілейну монету присвячену 160-річчю від дня народження Софії Русової. На її честь названо 24 курінь УПЮ імені Софії Русової. Як стверджує Тетяна Глушак: «Олешня дала Україні і світові пророчу і мудру, невтомну просвітительку, всесвітньо відомого педагога, засновницю перших національних шкіл, дитсадків на Україні, почесну голову Всесвітнього Союзу Українок, діячку УНР. І все життя гріли душу невтомної жінки спомини з Олешнянського літа, з дому, де панувала музика, книга, любов і дисципліна розумної ласки. Нині Олешня

знаменита вже не так гончарством, як тим, що є малою Батьківщиною С.Ф. Русової. 27 років тому в 1991 році повернулося із забуття в рідну Олешню ім'я Великої, Мудрої, Пророчої, донедавна загублене в буреломах історій і відроджене з розбудовою держави. На день Софії 30.09.1991 р. було відкрито пам'ятний знак С.Русової в центрі села. Пізніше 23.09.1993 р. Олешнянській школі присвоєно ім'я С.Ф. Русової. З 2009 року суттєвим поштовхом до відродження славного імені С.Русової та родини Ліндфорсів стала благодійно-просвітницька праця мецената, голови Благодійного фонду ім. С. Русової І.П. Чауса. З часу заснування Благодійного фонду було зроблено чимало добрих справ. Щороку на високому рівні проводяться мистецькі свята на Софіїн день в Олешні, в 2009 р. – відкрито Майдан С. Русової, в 2013 році – відкрито Меморіальний музей С. Русової на території садиби Ліндфорсів, щорічно організовуються фестивалі авторської пісні, які визнані у 2017 році найкращими в Україні, проводяться наукові конференції й читання з впровадження педагогічних ідей Русової в навчально-виховний процес, встановлено премії для обдарованої молоді в різних номінаціях. На базі музею С.Ф. Русової щорічно проводяться до 150 екскурсій (це понад 4,5 тисяч туристів) з району, області, України, ближнього і дальнього зарубіжжя. Сьогодні в селі і школі стверджують: повернулась в Україну мудра і невтомна просвітителька [1, с. 27-28].

У рамках декомунізації в Полтаві провулок Бакинських комісарів перейменовано на провулок родини Русових, навчальний заклад Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» носить ім'я Софії Русової (нині – Полтавський мистецький ліцей імені Софії Русової): у закладі проведено засідання круглого стола, присвяченого просвітницькій діяльності Софії Русової на Полтавщині у роки Української революції 1917-1921 років (2017 р.), Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Софія Русова та сучасна українська освіта» та науково-практичний семінар «Соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища» (2018 р.). видано Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Софія Русова та сучасна українська освіта» та науково-практичного семінару «Соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища» (Полтава 18-19 травня 2018 р.) / за заг. ред. Куторжевської Л.І. – Полтава: Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради, 2018. – 201 с. У 2018 році в навчальному закладі відкрито галерею імені Софії Русової, де педагоги, батьки, здобувачі освіти та гості щоденно можуть знайомитися з біографічними відомостями Софії Федорівни Русової, з її педагогічними творами, полтавським чи закордонним періодами життя тощо.

Таким чином, у багатогранній педагогічній спадщині С.Ф. Русової визначальне місце займає концепція української національної системи освіти і національного виховання. Ця ідея пронизує всі педагогічні твори вченої, яка вважала, що ступені освіти, все виховання мають будуватися у відповідності з особливостями і потребами свого народу, на основі його історичного минулого, культури, побуту, мови, звичаїв, традицій, обрядів, психології. В методологічному плані ця ідея набуває основної й найважливішої закономірності розвитку теорії і практики освіти й виховання для будь-якої нації, для будь-якої країни.

Список використаних джерел:

1. Глушак Т.П. Олешня – мала батьківщина Софії Русової : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Софія Русова та сучасна українська освіта» та науково-практичного семінару «Соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища» (Полтава 18-19 травня 2018 р.) / за заг. ред. Куторжевської Л.І. – Полтава: Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради, 2018. – 201 с.
2. Опанасенко Н. Софія Русова про роль національної школи у формуванні особистості молодшого школяра / Опанасенко Н. // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / редкол.: М. Вашуленко, Я. Кодлюк, В. Кравець та ін. – Тернопіль, 2008. – № 6. – С. 25-29.
3. Проскура О. Софія Русова – талановита дочка України / Проскура О. // Початкова школа. – 1993. – №3. – С 44–46.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. Кн.1 / С. Русова ; за ред. Є.І. Коваленко. – К. : Либідь, 1997. – 272 с.
5. Софія Русова. Мемуари. – Полтава: ТОВ «PIK», 2018. – 312 с.
6. <http://www.yatran.com.ua/articles/768.html>

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ISO 26000 В УКРАЇНІ

Наталія Лимар

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент
Кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Питання впровадження компаніями та організаціями у своїй діяльності корпоративної соціальної відповідальності з кожним роком набуває все більшого поширення. Це можна пов'язати, безпосередньо, з широким впровадженням розвинутими країнами концепції сталого

розвитку та тим, що суспільство все частіше цікавиться не лише фінальною продукцією підприємства, а і тим, яким шляхом її було отримано: чи страждало при виробництві навколишнє середовище та чи враховувала компанія потреби населення. Все це є причиною того, що механізм функціонування різних організацій поповнюється екологічним та соціальним елементами, впровадження яких базується на міжнародному стандарті корпоративної соціальної відповідальності ISO 26000:2010 «Керівництво з соціальної відповідальності».

Відповідно до цього стандарту, корпоративна соціальна відповідальність – це відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає законам і узгоджується з міжнародними нормами поведінки; введена в усій організації [1, с. 28]. Так як великі компанії та промислові підприємства, що залучають значні матеріальні, природні та людські ресурси, мають надзвичайно високий коефіцієнт впливу на суспільство, сталий розвиток та економічну стабільність, дотримання ними принципів корпоративної соціальної відповідальності є необхідним, адже наразі від екологічної та етичної ланки діяльності компанії все більше залежить її конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Та незважаючи на масштабне і стрімке впровадження стандарту КСВ західними країнами, в Україні процес введення корпоративної соціальної відповідальності носить суперечливий характер. Аналіз повідомлень ЗМІ, суспільного життя в Україні дає можливість виокремити такі проблемні питання втілення корпоративної соціальної відповідальності : відсутність вітчизняних загальноприйнятих стандартів і методичних засад КСВ; значна роль держави у формуванні і веденні бізнесу (в тому числі його соціальної ролі); соціальний внесок як складова частина корпоративної соціальної відповідальності досить часто зводиться лише до участі компаній та організацій в реалізації культурних та соціальних програм; соціальна допомога компаній активізується в періоди виборчих компаній, і не рідко носить політично-агітаційний зміст.

Таким чином, Стандарт корпоративної соціальної відповідальності ISO 26000 визначає сучасний підхід до ведення бізнесу та управління підприємством, спонукає бізнес до відповідальності перед державою та громадськістю, врахування екологічних особливостей та потреб і пропозицій населення при організації своєї діяльності; врегулювання питань КСВ та повного впровадження корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах та організаціях сприятиме євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Хорева Л.В., Шокола Я.В. Новая концепция корпоративной социальной ответственности – КСО 2.0 // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологи. – 2015. – № 4 (26). – С. 25–30.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Наталія Лимар

Науковий керівник: Дяченко-Богун М.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

В Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства, що спрямоване на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини та свого народу. Це комплексна, цілеспрямована система взаємопов'язаних напрямків виховання молоді, які у сукупності дають змогу сформувати свідомого громадянина. Одним із таких складових напрямків національно-патріотичного виховання є екологічна освіта.

Без формування у молодого покоління любові до оточуючого середовища неможливо сформувати у нього любов до Батьківщини, тому одним із головних завдань екологічної освіти є виховання почуття патріотизму у дітей та учнівської молоді саме через прищеплення поваги до природи рідної землі, яка є могутнім засобом виховання в учнів ціннісних ставлень, моральних якостей і насамперед, національної свідомості.

Розглядаючи на заняттях теми різноманітності рослинних, тваринних організмів, необхідно ознайомлювати учнів з найпомітнішими та найцікавішими видами, поширеними в різних куточках саме нашої країни, особливу увагу звертаючи на місцеві види флори і фауни, а також, на особливості та красу українських ландшафтів, як унікальних формувань, що відображають історію нашого краю. Це допоможе виховати в учнів почуття гордості за свою Батьківщину, що, безсумнівно, має славетне минуле. Для патріотичного виховання молоді важливою також є тема природно-заповідного фонду України, адже учні повинні усвідомити, що наші заповідні території є справжнім національним надбанням, дорогоцінним скарбом природної та історико-культурної спадщини українського народу. І саме об'єкти

природно-заповідного фонду можуть стати чудовими науковими станціями для учнів, де можна проводити екологічну діяльність, спрямовану на охорону багатства природи рідного краю, дослідження історико-культурної цінності заповідного об'єкту.

Вагомого значення має й практична діяльність учнів. Вона дозволяє ефективно формувати у молодого покоління почуття відповідальності, екологічно доцільну поведінку, причетність до збереження багатства об'єктів природного та культурного середовища. Важливою є участь дітей та молоді у впорядкуванні й озелененні територій навчальних закладів, місцевих парків, садів, скверів, також доречно залучати вихованців до екологічних, природоохоронних, трудових акцій. Такий досвід роботи формує розуміння, що природна спадщина – це спільне багатство, яке дає нам патріотичне почуття приналежності до рідного краю, до єдиної нації [1]. Надзвичайно важливим елементом екологічної освіти як складової частини національно-патріотичного виховання є проведення організаційно-масових заходів екологічного, патріотичного та національного спрямувань. Саме активне залучення учнів до участі в еколого-натуралістичних конкурсах, природоохоронних акціях формує активну громадянську позицію дітей та учнівської молоді, сприяє вихованню гідного громадянина своєї держави [1].

Важливим і цікавим для учнів методом екологічного та національно-патріотичного виховання, є проведення уроків під відкритим небом та різноманітних екскурсій: в навколишнє середовище, краєзнавчі музеї та екологічні парки. Використання музейних експонатів та реальних, живих об'єктів сприяє кращому засвоєнню пройденого матеріалу, а також дозволяє урізноманітнити аудиторні заняття. Під час проведення екскурсій цікаво також звертати увагу учнів на різноманітні рослини-символи України : калину, вербу, дуб, барвінок, чорнобривці, які описуються у величезній кількості народних пісень, легенд, переказів, прислів'їв та оповідей, які у свою чергу є цінним фольклорним надбанням українського народу. Це дозволяє учням краще зрозуміти культуру і традиції своїх предків, які цінували довкілля рідного краю та жили у гармонії з природою, що займала вагоме місце у їхньому житті.

Екологічна освіта молоді є вагомим елементом національно-патріотичного виховання як одного із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства, адже дбаючи та цінуючи рідну українську природу, українці зберігають себе як народ, як етнічну спільноту, що є надзвичайно важливим для розуміння і усвідомлення майбутніми поколіннями.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо патріотичного виховання засобами еколого-натуралістичної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unnatu.org.ua>

ДЕЯКІ ТЕЗИ ІЗ «ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

Олексій Лінський

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент

Кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Соціальне замовлення до виховання патріотів України актуалізує розробку ефективних технологій патріотичного виховання підростаючого покоління. На наш погляд, заслуговує на увагу «Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», яку розробили українські вчені І. Бех і К. Чорна.

Автори звертають увагу на відсутність визначених цінностей суспільства («Стара суспільна система зруйнована, нова ж лише задекларована Конституцією»);

На основі аналізу шкільної практики зроблено висновок про переконаність значної частини педагогів стосовно того, що одвічні поняття «Батьківщина», «Патріотизм» повинні домінувати у свідомості громадян та у виховному процесі школи, стати могутніми факторами розбудови й утвердження Української держави.

І. Бех і К. Чорна розкривають своє розуміння патріотизму на особистісному та макрорівнях.

Зокрема, на особистісному рівні патріотизм є пріоритетною стійкою характеристикою людини, яка проявляється в її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, в реальній поведінці та вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише у незвичайних ситуаціях, а і повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, яка приносить користь і людині, і суспільству. Отже, суб'єктом – носієм патріотизму є сама людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму.

На макрорівні патріотизм – це суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків, культури,

традицій, героїчного історичного минулого і сьогодення, розбудові держави як єдиної нації, захисті територіальної цілісності Батьківщини, збереженні її природних багатств.

Автори розкривають такі принципи патріотичного виховання:

– принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

– принцип гуманізації виховного процесу означає, що вихователь зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості і можливості, не форсує її розвитку, спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби дитини, виробляє індивідуальну програму її розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей;

– принцип самоактивності і саморегуляції, який формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень. Поступово виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

– принцип культуровідповідності, що передбачає органічну єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;

– принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей, цінностей, до культури, мистецтва, вірування інших народів;

– принцип соціальної відповідності передбачають виховання готовності до ефективного розв'язання життєвих проблем.

Список використаних джерел:

1. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Гірська школа Українських Карпат, 2015.

ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ У ВИХОВАННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Наталія Максименко, Віталій Литвин

В Україні формується новий підхід до освітньої системи та виховання студентської молоді. Здобувачі вищої освіти педагогічних вишів являють собою особливу групу студентів в силу специфіки професійної педагогічної

підготовки. Виховання майбутніх учителів є соціально важливим завданням, оскільки тільки глибоко моральний, духовний, фахівець зможе в повній мірі надавати якісні освітні послуги, проектувати та моделювати виховний процес, залучати широку батьківську громадськість до активної участі у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, привертати увагу суспільства до проблем навчання і виховання молодого покоління, плекати творчу особистість, яка здатна бути справжнім громадянином-патріотом суверенної України, виховувати нову генерацію українців, високої моральної культури, толерантних, сповнених поваги до держави та її громадян. У наш час, інтенсивного розвитку науки і техніки, які охоплюють усі сфери нашого життя, інтенсивне впровадження в практику технічних засобів, сучасних систем зв'язку вимагає перебудови навичок роботи, передбачає виникнення нових звичок і пов'язаних з ними потреб та інтересів. Змінюється і сама освітня діяльність, в силу зміни її соціальних функцій, які перетворюють характер діяльності людини, при якій праця освіта стає цінністю. Особливого значення набуває духовність в освітній діяльності, оскільки саме вона є основним джерелом становлення особистості майбутнього вчителя. Духовність – це те, що існує в самій людині і є частиною її внутрішнього світу, це його творчі здібності, праця з задоволенням і самовіддачею, почуття відповідальності і цілісність його характеру. Високий рівень духовності необхідний майбутнім учителя дозволить їм досягти успіху в освітній діяльності. Тому навчання в педагогічному закладі вищої освіти в обов'язково повинно ґрунтуватися на ідеях гуманізму, включати в себе виховання духовності, сприяти розкриттю творчого потенціалу студента, що дозволить йому в його майбутній роботі знаходити вихід зі складної ситуації за допомогою нестандартного рішення. При цьому найбільше значення матимуть саме ті духовні цінності, якими буде володіти майбутній професіонал і фахівець, майбутній учитель, оскільки вони матимуть дуже сильний вплив на професійне становлення і діяльність вчителя в майбутньому, на його ставлення до роботи, учнів.

Отже, духовний рівень – це не тільки рівень, на якому інша людина володіє правами, обов'язками і загальнолюдськими цінностями, а й спосіб життя. У зв'язку з цим особлива відповідальність лежить на викладачах педагогічних вишів, що займаються підготовкою цих кадрів. У житті кожної людини професійна діяльність займає більшу її частину. Але тільки тоді, коли професія виступає як сенс життя, відбувається своєрідне зближення, з'єднання вимог професії і проявів індивідуальності. У всі часи найбільш затребуваним в педагогіці є совісна людина, тому що вона найбільш надійна. Приналежність до професії вчителя зобов'язує до того, що жодні складнощі буття ніколи не були і не можуть бути виправданням байдужості або бездушності до дітей. Отже, за будь-яких соціальних умов, в яких

проходить діяльність вчителя, справжня моральність є непорушною основою його професійної приналежності. І першочерговим завданням викладачів є донесення до свідомості майбутніх учителів усвідомлення цієї істини.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Марина Манзюк

Науковий керівник: Печонкіна Л.А. – учитель української мови та літератури Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л.І. Бугаєвської Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Основні засади діяльності ЗНЗ щодо профілактики шкільного насильства нами досліджувалися в Спеціалізованій загальноосвітній школі I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л.І. Бугаєвської м. Горішні Плавні Кременчуцького району Полтавської області.

Місія школи полягає в тому, щоб створити умови, які забезпечують повноцінний розвиток індивідуальних здібностей кожної дитини, свободу спілкування та взаємодію всіх учасників освітнього процесу, психологічний комфорт, високий творчий настрій, мотивацію навчання й інших видів діяльності.

В основі діяльності СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської лежить філософія: розвиватися, оновлюватися, але не втрачати того, що накопичено педагогічною теорією й практикою. Вона орієнтована на навчання, виховання й розвиток усіх і кожної дитини з урахуванням її індивідуальних вікових, фізіологічних, психологічних, інтелектуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей, особистісних схильностей шляхом створення в школі адаптивної педагогічної системи й максимально сприятливих умов для розумового, морального, емоційного й фізичного розвитку кожної дитини.

Мета роботи школи полягає в поліпшенні умов для реалізації пріоритетних напрямків модернізації освіти – широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі і впровадження стандартів нового покоління – для забезпечення якості освіти.

Пріоритетні напрямки роботи школи:

1. Забезпечення реалізації навчального плану, освітньої програми, плану ВШК.

2. Побудова оновленої освітньої моделі, що забезпечує реалізацію цілей інклюзивної освіти.

3. Створення умов для збереження й зміцнення здоров'я учнів.

4. Відновлення змісту освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи на основі впровадження в практику роботи продуктивних педагогічних технологій, орієнтованих на розвиток особистості школяра й удосконалення педагогічної майстерності вчителів.

5. Оптимізація уроку й позаурочної діяльності за рахунок використання нових педагогічних технологій в освітньому процесі.

6. Формування в учнів знань, універсальних навчальних дій, компетенцій, що дозволяють сформуванню цілісної картини світу, забезпечити адаптацію особистості до життя в суспільстві.

7. Створення умов продуктивної дослідницької, творчої, соціально активної діяльності, яка визначає стратегію розвитку особистості кожного школяра й яка окреслює випереджальні цілі розвитку кожного учня.

8. Вивчення й поширення позитивного педагогічного досвіду учителів-новаторів, розвиток інформаційної компетентності педагогів.

Починаючи з 2018 навчального року в СЗОШ I-III ступенів ім. Л.І. Бугаєвської впроваджено програму профілактики шкільного насильства «Безпека та захист особистості», у якій оголошено, що освітній заклад обрав проактивний підхід у створенні безпечного, надійного та підтримуючого середовища для всіх дітей, батьків і працівників школи.

У відповідності з вказаною програмою, в СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської впроваджуються процедури забезпечення захисту і безпеки особистості, якими керуються всі працівники школи та діти.

Основні принципи програми «Безпека та захист особистості» наступні:

- повна нетерпимість до будь-якого прояву насильства;
- кожна особистість важлива та цінується незалежно від віку, статі, раси, культури чи обмежених можливостей;
- безпечні умови перебування, навчання і роботи для кожного;
- взаємоповага всіх учасників освітнього процесу.

Нормативно-правовою підтримкою програми «Безпека та захист особистості» є:

1. Закон України «Про охорону дитинства» №2402-III від 26.04.2001 р. (останні зміни – 25.07.2018 р.). Закон гарантує, що кожна дитина в Україні має право на захист від усіх форм насильства: кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність і захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини (ст. 10).

2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року №2229 – спрямований на формування у дітей і молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення будь-якого прояву насильства як порушення прав людини.

3. Порядок розгляду звернень і повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення, затверджений спільним наказом №564/836/945/577 від 19.08.2014 р. міністерств соціальної політики України, внутрішніх справ України, освіти і науки України, охорони здоров'я України.

У програмі зазначено, що термін «цькування» є українським аналогом терміну «булінг». Відповідно, поняття «цькування» має те саме значення для СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської, що й «булінг». Не кожен акт насильницької поведінки є булінгом, але кожен булінг є актом насильницької поведінки, яка повторюється.

Булінг, або цькування (від англ. *bully* – «хуліган», «задирака», «грубіян», «*to bully*» – «задиратися», «знущатися») – тривалий процес свідомого жорстокого ставлення, агресивної поведінки з метою заподіяти шкоду, викликати страх, тривогу або ж створити негативне середовище для людини. Особливою ознакою булінгу є довготривале «відторгнення» дитини її соціальним оточенням (за визначенням Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року №2229).

До проявів булінгу програмою віднесено свідому неодноразову поведінку, таку як:

- 1) прояви фізичного насилля: штовхання, удари, плювання тощо;
- 2) словесні образи, глузування, в т.ч. прізвиська, лайка, слова із принизливим змістом, двозначні висловлювання щодо зовнішності, стану здоров'я, національності, рис характеру, віросповідання, статі, особливостей голосу тощо;
- 3) підбурювання, заохочення, примус до асоціальних вчинків;

4) погрози, залякування за допомогою слів, загрозливих інтонацій з метою змусити жертву щось зробити чи не зробити;

5) розповсюдження пліток з метою приниження гідності людини;

6) організація бойкотів, ігнорування, відмова від спілкування;

7) кібербулінг, а саме:

– словесні образи, в т.ч. прізвиська, лайка, слова з принизливим змістом, двозначні висловлювання щодо зовнішності, стану здоров'я, національності, рис характеру, віросповідання, статі, особливостей голосу в соцмережах, блогах, чатах, коментарях;

– образливі SMS та електронні повідомлення;

– SMS та електронні листи з погрозами;

– включення/виключення з соціальних груп без згоди людини;

– фото- і відеозйомка та розміщення матеріалів іншої або з іншою людиною без її дозволу, в т.ч. приховано;

8) малюнки, фотографії, графіті та підписи із принизливим змістом;

9) вимагання, привласнення, використання без дозволу та пошкодження чужої власності, в т.ч. документів, шкільного приладдя, наплічника, одягу, взуття, їжі;

10) насильницька ізоляція людини у приміщеннях (замкнення в закритому чи темному приміщенні тощо);

11) порушення приватної зони людини (наближення менш ніж на 35 см до людини проти її волі та/чи згоди).

Програма «Безпека та захист особистості», здійснюючи щодо булінгу проактивний підхід, включає:

1. Запобігання жорсткому поведженню та нехтуванню (ігноруванню) особистості шляхом створення позитивного шкільного середовища, навчання та підтримки учнів.

2. Запобігання жорсткому поведженню з дітьми та нехтуванню (ігноруванню) ними, дотримання узгоджених процедур, забезпечення учасників освітнього процесу підготовкою та підтримкою, щоб чуйно та компетентно реагувати на ситуації, коли фізична та емоційна безпека дитини опиняються під загрозою.

3. Підтримка осіб, які можуть стати об'єктом образ, цькування або недогляду.

Програма «Безпека та захист особистості» стосується усіх учнів, співробітників, адміністрації та батьків школи.

У рамках програми розроблено алгоритм кроків і реагування на зафіксовані прояви насильницької поведінки щодо учнів/дорослого у СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської різними сторонами.

Для успішного попередження та профілактики насильницької поведінки, в т.ч. булінгу в школі, СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської виконує такі дії:

1. Співробітники школи здійснюють регулярний нагляд (моніторинг) у шкільних коридорах і зонах спільного користування (коворкінгах, спортивних залах, ігрових зонах, холах).

2. Okремо визначені туалети для різних вікових категорій дітей і статі, визначені окремо туалети для персоналу.

3. Ухвалене і оприлюднене положення, згідно з яким залишити дитині територію школи під час навчального процесу можна лише за відповідної заяви батьків і за згодою адміністрації школи.

4. СЗОШ I-III ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської навчає персонал навичкам ненасильницького спілкування засобами лекцій, тренінгів, воркшопів, практичних занять.

5. Шкільний психолог веде регулярну корекційну роботу впродовж навчального періоду з класами, окремими групами дітей, окремими дітьми щодо дотримання ними правил поведінки учнів школи, толерантності, уникнення проявів насильницької поведінки.

6. Шкільний психолог, відповідно до затвердженого плану роботи, досліджує психологічний клімат у класі, групову динаміку класу, емоційний стан учнів, проводить соціометрію для отримання інформації про взаємовідносини серед дітей. Отриману інформацію використовує для формування та корегування роботи з класом.

7. Школа проводить просвітницьку роботу з батьками щодо уникнення та розпізнавання насильницької поведінки до дитини/дитиною.

8. Психолог школи, соціальний педагог, заступник із навчально-виховної роботи постійно цікавляться інформацією про можливі інші профілактичні заходи, а також методи роботи як із кривдниками, так і з жертвами булінгу, проводять самостійно або запрошують інших спеціалістів для навчання шкільного персоналу практикам профілактики булінгу та роботи з випадками булінгу.

Основною метою проактивних заходів щодо булінгових ситуацій в освітній установі є допомога дітям у формуванні в них уміння подолати стресову ситуацію та агресію як емоційну першооснову булінгу. Першочерговими профілактичними завданнями визначено: підготовку педагогів до роботи з важкими дітьми й вирішення ситуацій булінгу; сприяння покращенню соціального самопочуття учнів; психолого-педагогічну просвіту батьків; усунення психотравмувальних і соціально небезпечних ситуацій; розвиток толерантності й соціальної

компетентності учнів; зміну уявлень учнів про самих себе і про відносини з оточуючими. Профілактика булінгу в освітній установі повинна реалізуватися на наступних рівнях: особистісному; груповому; загальношкільному; соціальному.

ПРО ПРОБЛЕМУ ФІЗІОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ КОЛЕДЖІВ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Ірина Мелехова

Специфіка процесу адаптації студентів-першокурсників коледжів – перш за все – у характері зміни їхньої соціальної діяльності та умов життєдіяльності. Соціально-психологічна адаптація недавніх абітурієнтів коледжів має надзвичайно специфічні риси й обумовлена пристосуванням до умов, у процесі котрого формуються співвідношення різного роду, міжособистісні стосунки [1]. А відтак – утвердження у покликанні чи відраза до обраної професії, виснаження чи розвой: розуму, тіла. Колективний та особистісний режим праці й відпочинку, побуту для іногородніх нерідко змінюються кардинально.

З періодом адаптації студентів пов'язано дуже багато проблем. Від успішного їхнього вирішення залежать результати діяльності педагогічного колективу на предмет збереження контингенту, підвищення якості знань та активності студентів [1, 2, 6].

Однак, процес адаптації новачків у коледжах, соціально-психологічна структура труднощів цього періоду вивчалися дотепер недостатньо. Щодо фізіологічного аспекту адаптації українського студентства у коледжах – то тут загалом – майже незаймана площа: цілина. Лише в останні роки вона стає предметом спеціальних фізіологічних досліджень. І останніми ж роками все зростає кількість статистичних відомостей про високий рівень функціональних порушень серед юнацтва, а відтак – і захворювань [3, 5, 8].

Ситуація пов'язана із багатьма факторами, котрі діють саме на юнацький організм, у тому числі й зі впливом навчального навантаження [8]. У зв'язку із переходом на нову систему освіти в Україні розумова діяльність студентів характеризується наявністю сильних емоційно-стресових факторів різного генезу. Наслідком впливу їх є зрушення фізіологічні: функціональних систем, показники роботи яких визначаються значимістю стресової ситуації для студентів [5, 8].

У нормальних соціально-гігієнічних умовах функціональний стан організму людини підтримується на певному стабільному рівні завдяки

збалансованому спрацюванню механізмів саморегуляції. Постійні розумово-емоційні навантаження студентів (ще більше зростаючі у період екзаменаційних сесій, особливо перших двох), як правило, набувають ознак психоемоційного стресу і в кінцевому підсумку можуть спровокувати критичну напругу регуляторних систем, стати причиною зриву адаптації та розвитку патологічного процесу [4, 7].

Фармацевтичних засобів боротьби зі стресом стає все більше, потреби у ліках – у відповідь на все зростаючі (за кількістю та якістю, потужністю) стреси – також невпинно збільшуються. І юні шукають такі ж засоби од стресу, дистресу, хоча вони давно знайдені. Як утвердив у результатах та підсумках своїх наукових пошуків Ганс Сельє, «...аби закласти наріжний камінь наукової філософії поведінки – розумної профілактичної і терапевтичної науки про поведінку людини, – ми повинні вникнути в основні дані лабораторних досліджень. Доктор Дж. Мейсон, колишній президент Американського психосоматичного товариства й один з найбільш відомих дослідників психологічних і психопатологічних аспектів біологічного стресу, присвятив прекрасну роботу аналізу теорії стресу. Він вважає загальним знаменником усіх стресорів активацію «фізіологічного апарату, відповідального за емоційне збудження, котре виникає за прояви загрозливих чи неприємних факторів у життєвій ситуації, узятій у цілому. У людини із її високорозвинутою нервовою системою емоційні подразники – практично щонайчастіший стресор... Як правило, фізіологія людини сама підказує: «Бий або біжи!» (вперше таку реакцію організму описав Уолтер Кеннон, американський фізіолог, психофізіолог та автор описів «мудрості тіла» [7]. Відштовхуючись від того (спершу інтуїтивно, потім – на основі спеціальних дослідницьких розробок фізіологів), наука й учорашнього дня, і сьогоднішня називає кращою профілактикою та кращими ліками од стресу заняття фізичною культурою, спортом.

Зміна функціонального стану організму на фоні стресу відбувається на рівні цілого ряду показників, зокрема кардіогемодинамічних, і визначається психофізіологічними особливостями юних. Відчувається наявність великої потреби у фізіологічному обґрунтуванні підвищення ефективності процесу адаптації студентів-першокурсників та недостатня розробленість його фізіологічних аспектів. Зокрема, актуальна необхідність встановлення фізіологічних закономірностей адаптації учорашніх абітурієнтів до умов професійного навчання (за допомогою занять фізичною культурою та спортом); відсутністю повної науково-обґрунтованої системи профілактичних заходів щодо оптимізації функціонального стану та підвищення поточної працездатності студентів.

Саме тому буквально у кожному коледжі на часі – проблема розробки науково-обґрунтованої програми ефективної адаптації першокурсників до умов професійного навчання, програми як чіткої системи профілактичних заходів, спрямованих на оптимізацію функціонального стану, а відтак – збереження, поліпшення здоров'я, працездатності студентів коледжу засобами саме фізичної культури і спорту.

Для оцінки адаптаційних можливостей і функціонального стану організму людини особливий інтерес представляє аналіз варіабельності серцевого ритму – ВСР, котрий – своєрідний індикатор оцінки функціонального стану регуляторних систем. Він дає інтегральну інформацію про стан організму в цілому [2, 9]. Застосування аналізу ВСР як методу оцінки адаптаційних можливостей тих студентів, котрі займаються фізичними навантаженнями і тих, що ні, становить практичний інтерес для ведення першокурсників у нашому коледжі так само, як і вивчення особливостей фізіологічного розвитку й формування пристосувальних реакцій підлітків до інформаційних та фізичних навантажень, є взагалі однією із важливих проблем фізіології ба навіть новітнього міжнародного права [9, 4].

Список використаних джерел:

1. Арабаджи Л.І. Адаптаційний потенціал системи кровообігу студентів : Л.І. Арабаджи : Біологічний вісник Мелітопольського держпедуніверситету. – 2012. – № 1. – С. 6–12.

2. Артеменков А.А. Изменения вегетативных функций у студентов при адаптации к умственным нагрузкам / А.А. Артеменков // Гигиена и санитария. – 2007. – № 1. – С. 62–64.

3. Баевский Р.М. Адаптационный потенциал системы кровообращения и вопросы доназологической диагностики : Р.М. Баевский, А.П. Берсенева : Проблемы адаптации детского и взрослого организма в норме и патологии; под ред. Р.Р. Шиляева, В.Н. Захарова, А.Н. Солнцева, З.К. Трушинского. – М., 1990. – С. 25–34.

4. Броницкая Энира Международные стандарты и европейская практика в сфере доступности высшего образования URL: <https://www.disright.org/ru/info/mezhdunarodnye-standarty-i-evropeyskaya-praktika-v-sfere-dostupnosti-vysshego-obrazovaniya> (дата звернення: 01.02.2021).

5. Волков А.Г. Влияние эмоционального напряжения на деятельность сердечно-сосудистой системы у лиц юношеского возраста занимающихся и не занимающихся спортом : А.Г. Волков, В.А. Демидов : Потребность и мотивация интереса населения к занятиям физической культурой и спортом, формированию здорового образа жизни: Материалы Всероссийской научно-практической конференции, 7-8 окт. 2004. – Казань : РЦИМ, 2004. – С. 108–109.

6. Волкович В.О. Фізіологічні особливості студентів першого року навчання у вищому закладі освіти : Вінницький інститут Університет «Україна» : Наукове мислення URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/55-dvadtsyat-p-yata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/656-fiziologichni-osoblivosti-studentiv-v-pershij-rik-navchannya-u-vishchomu-zakladi-osviti> (дата звернення: 13.03.2021).

7. Сельє Ганс Стресс без дистресса Глава 5 Итоги. С. 51. URL: <https://studfile.net/preview/6314859/page:6/> (дата звернення: 02.04.2021).

8. Спіріна Т.П., Зарюгіна Ю.Є. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. – Київ. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33687332.pdf> (дата звернення: 12.03.2021).

9. Судаков К.В. Общая теория функциональных систем. URL: <https://www.twirpx.com/file/2109107/>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анна Миронець

Науковий керівник: *Криворучко А.В.* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли за первіснообщинного ладу як форми усвідомлення родових зв'язків, обрядів і звичаїв [3, с. 15].

Національно-патріотичне, соціально-патріотичне виховання підростаючого покоління – цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття і поведінку вихованців з метою формування у них відповідних якостей. Тому до підходу соціально-виховних справ необхідно включати методи і форми, що приводять учнів до моральних, естетичних, етичних суджень, за допомогою яких вони оцінюють вчинки – свої та інших людей. Для підсилення переживання особистості, його ставлень до дійсності, людей, власної поведінки, у структуру виховної справи органічно вплітаються засоби, які стимулюють почуття. Головна мета соціально-виховної справи – формування поведінки, готовності до відповідної діяльності в будь

яких обставинах, виховання бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати [2].

Будь-яка успішна країна сучасності характеризується стабільною та ефективною внутрішньою політикою, яка засновується на зумовлених світоглядних принципах. Не лише економіка диктує тенденції розвитку того чи іншого суспільства, а й національний складник відіграє одну з ключових позицій у контексті зазначеного. В світлі цього збереження національної ідентичності займає вагоме місце у внутрішньополітичному курсі розвинених держав, в тому числі у контексті формування патріотизму.

У сучасній Україні також гостро постає проблема уніфікації засобів, форм та методів національно-патріотичного виховання, що часто ставить під сумнів якість розвитку цієї сфери загалом. Певним прикладом в цьому плані можуть слугувати окремі посткомуністичні східноєвропейські країни, що пройшли аналогічний шлях розбудови державності після розпаду соціалістичного табору.

Варто зазначити, що у вітчизняній історіографії певна увага донині приділялася лише окремим аспектам національно-патріотичного виховання в країнах Західної Європи, а також пострадянського простору. Зокрема, О. Діденко у своєму доробку висвітлює підходи щодо патріотичної роботи в Білорусі, Узбекистані, Казахстані, Грузії. Окрім зазначених країн, аналізуються практики, що поширені в Китайській Народній Республіці та Сполучених Штатах Америки. Автор наголошує, що рівень патріотизму у вказаних державах не завжди залежить від ефективності впровадження тих чи інших програм. Проте роль держави у політиці щодо виховання громадянина патріота відзначається як безумовна.

Своєю чергою О. Бояринцев робить акцент на залученні передового досвіду США у світлі національно-патріотичного виховання. Автором відібрано та проаналізовано ряд практик, що є поширеними в американських штатах. Дослідником відзначено, що організація патріотичного виховання у США є досить чіткою та передбачає співпрацю державницького та приватного сектору із широким залученням освітніх та релігійних установ.

Загалом проблематика зарубіжного досвіду національно-патріотичного виховання є малорозкритою в українській історіографії [1, с. 31-32].

Значна увага приділяється факторам, які впливають на почуття патріотизму: мові, державним символам, національній аудіо-, відео- та друкованій продукції, національним героям, національним подіям,

нормам поведінки керівництва країни, культурі та звичаям народу, системі державної пропаганди.

Наприклад, у Франції та Німеччині законодавство жорстко регламентує використання іноземних мов та аудіо-візуальної продукції недержавною мовою. В Данії виписані етичні стандарти суспільства. В багатьох країнах живуть за заповідями з Біблії та Корану. У Китаї, Північній Кореї та В'єтнамі активно просувається жорстка державна пропаганда.

Особливим чином слід виокремити напрацювання Польщі, оскільки в цій державі патріотичне виховання є чітко регламентованим.

Приміром, польський уряд розробив і реалізує програму під назвою «Патріотизм завтрашнього дня». Відповідно до неї у різних містах Польщі місцева влада влаштовує дні національного прапора. В агітаційних роликах на телебаченні та радіо лунають пісні, які обіцяють, що Польща перетвориться на державу, де пануватимуть принципи верховенства права, солідарності та справедливості. Програма спрямована здебільшого на молодих людей, яких закликають залишатися на Батьківщині і будувати тут своє майбутнє. Патріотичне виховання у Польщі розпочинається з дошкільного віку. Дітям у садочку розповідають про прапор, вчать національного польського гімну, виховують у них локальний патріотизм.

Організація процесу патріотичного виховання є ефективною лише за умови комплексного підходу і долучення всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Випуск 28, С. 31–35.
2. Національно-патріотичне виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chop-osvita.gov.ua/nacionalnopatriotichne-vihovannya-11-50-25-28-02-2019/>
3. Петронговський Р.Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників : Монографія /За ред. проф. М.В. Левківського. – Житомир: Полісся, 2003. – 220 с.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

Анна Миронець

Науковий керівник: Криворучко А.В. – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Нагальною проблемою нашої держави сьогодні є розвиток всебічно розвиненої освіченої особистості та виховання людини-патріота, людини, яка буде освічена в політичній і соціальній сферах життя. Патріотичне виховання має базуватися на формуванні моральних якостей, фізичному та інтелектуальному розвитку дитини, починаючи з дитинства. Завданням школи є прищеплення любові до Батьківщини, рідного краю, рідного міста, поваги до громадян країни, допомоги в пізнанні минулого та розумінні сьогодення. Одним з ефективних інноваційних методів організації національно-патріотичного виховання є метод проектів.

Метод проектів є такою організацією навчання, за якої учні одержують знання в процесі планування і виконання практичних завдань – проектів.

Проектна технологія має глибоке історичне коріння. Переважна більшість авторів вважає, що метод проектів бере початок у другій половині XIX ст. Вперше його застосували у сільськогосподарських навчальних закладах США. Детально він був висвітлений у працях американських педагогів Дж. Дьюї, В.Х. Кілпатріка Е. Коллінза. Зокрема, Дж. Дьюї теоретично обґрунтував та практично застосував проектне навчання у школі [2, с. 255-256].

Метод проектів реалізується як цілісна педагогічна технологія навчання, що надає можливість учням оволодіти методологічними знаннями, уміннями і навичками – основою подальшої самоосвіти, а також сприяють розвитку ключових компетентностей учнів. Головне завдання у реалізації функцій навчання виконує навчальний проект у вигляді засобу навчання учнів, де вчитель виконує функцію управління засобом навчання, а також стимулювання і координації діяльності учнів [3, с. 93].

Головною проблемою національно-патріотичного виховання є відсутність сформованої патріотичної ідеї серед юнаків. Для відновлення бажання відстоювати честь країни, шанобливо ставитися до її минулого, поважати та цінувати символи України, працювати на її розвиток і процвітання, необхідно вдосконалювати систему виховання з метою підвищення зацікавленості серед підлітків. Для цього необхідно

впроваджувати інноваційні форми виховання під час занять та в позаурочній діяльності.

Різноманітність можливих варіантів проектів спонукала авторів до їх класифікації. Так, за напрямками виокремлюють навчальні, соціальні та управлінські проекти. Їх також відповідно класифікують. Зокрема, виокремлюють дослідницькі, творчі, ігрові проекти [2, с. 257].

Дослідницькі проекти (експериментальна та дослідницька робота молоді над проблемою). З метою комплексного та ефективного виховання молоді справжніми громадянами власної країни необхідно правильно визначити мету та структуру проекту, а також і методи опрацювання й презентації кінцевого результату. Мета: набуття якостей громадянина, прищеплення любові до Батьківщини та поваги до громадян, спираючись на принцип автентичності. Структура: проблема, задача, актуальність, визначення методів, план, результати, висновки. Результат: виступи на конференціях, конкурсах, прийняття участі у проектах МАН та ін. Такі проекти мають позитивний характер, дуже ефективно впливають на дослідників і аудиторію, яка сприймає вже готову інформацію. Ці проекти носять як науковий, так і виховний характер, допомагають дізнаватися нових фактів з історії країни, розвитку та походженню мови та літератури, етапів формування народної пісні, звичаїв тощо.

Творчі проекти (координована педагогом робота, направлена на набуття нових знань та виховання засобами індивідуальної або групової роботи). Мета: виховання та розвиток патріотизму за допомогою пробудження інтересу до певних фактів, знаходження нової та опрацювання накопиченої людством інформації. Результатом таких типів проектів можуть бути створені патріотичні відеофільми, презентації, розробки сценаріїв національних свят (до Дня гідності та свободи, Дня Соборності, Дня захисника України, Дня пам'яті та примирення та ін.), твір на будь-яку тему («Україна – наш дім», «Видатні письменники сучасної України», «Фестиваль української пісні» та ін.) або гра. Таким чином, підлітки здобувають знання не лише для себе, але й діляться ними з аудиторією, виховуючи оточуючих.

Ігрові проекти (виховання на основі ігрової технології). Мета: виховання молоді за допомогою ігор різної форми й тематики з урахуванням віку та інтересів юнаків. Структуру даних проектів теж виділити дуже складно, але обов'язково треба визначити мету та прийоми роботи. Ігрові проекти формують творче мислення, розвивають уяву та критичне мислення, уміння оцінити свою діяльність. Молодь отримує завдання знайти та проаналізувати навчальні, історичні, документальні, художні фільми з точки зору їх навчально-виховної цінності або беруть на себе певні ролі літературних персонажів, діячів культури, науки, імітують

соціальні та ділові відносини. Таким чином, підлітки пробують себе в ролі Українських видатних людей, вивчаючи їх біографію, звички, їх поведінку в певній ситуації [1].

Отже, можна стверджувати, що проектна діяльність забезпечує налагодження зв'язку між загальноосвітньою школою та суспільною практикою, дає змогу учням здобувати необхідні знання у суспільній акції, сприяє розвитку мотивації й активізує патріотичні почуття учнівської молоді.

Список використаних джерел:

1. Метод проектів як засіб патріотичного виховання підлітків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Chernenko_Shnurko.pdf
2. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016 – 583 с.
3. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект: Посібник. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. – 336 с.

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анна Миронець

Науковий керівник: Криворучко А.В. – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Модернізаційні зміни у сфері освіти України потребують від педагогічної науки відповідного науково-методичного супроводу. Відтак здійснюється перегляд її категорійно-понятійного апарату: вводяться в науковий обіг нові поняття, уточнюється і конкретизується сутнісний зміст наявних. На сьогодні одним із актуалізованих понять педагогіки є складне, багатоаспектне родове поняття «освітнє середовище» та видові поняття – «освітнє середовище навчального закладу», «освітнє середовище вищого навчального закладу» [1, с. 50].

Більшість науковців під освітнім середовищем розуміє багаторівневу систему умов, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкта в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному.

Визначаючи поняття «освітнє середовище», дослідники переважно розглядають освітнє середовище конкретного освітнього закладу, що включає в себе сукупність чинників – матеріальних, просторових, предметних, соціальних, особистісних, які взаємодіють між собою, впливають один на одного, «організують середовище» [1, с. 53].

Створення інтерактивного освітнього середовища, де студенти могли би проявляти себе як громадяни і патріоти, гармонійно проходити рівні самоідентифікації, акумулюючи цінність патріотизму є одним із найбільш ефективних шляхів формування патріотизму як цінності. У межах педагогічного університету можна створити таке середовище, яке формуватиме патріотичну позицію молоді.

Сутність патріотичного виховання, на думку більшості науковців, полягає у вихованні молодшої людини як патріота своєї країни, готової самовіддано розбудувувати її як суверенну, демократичну, правову та соціальну державу, здатної виявляти національну гідність, знати свої права та обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадському миру й злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможною, успішно самореалізовуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій культури.

Соціальна функція вищої школи й педагогічних університетів, зокрема, полягає в формуванні гуманістичної особистості, освіченого інтелігентного фахівця, спроможного не просто професійно, але творчо підходити до вирішення завдань соціального та науково-технічного спрямування в їх органічному поєднанні.

Педагогічний університет відіграє важливу роль у вихованні спеціаліста-патріота, виконуючи при цьому навчальну, дослідницьку, професійну, культурологічну, гуманістичну та інші функції. Педагогічні університети в своїй діяльності визначають пріоритетними гуманізацію та гуманітаризацію освіти, що оптимізує взаємодію особистості та соціуму, сприяє розвитку гуманітарної культури. Створюються умови для вільного й творчого розвитку особистості студентів-педагогів.

Освітнє середовище педагогічного університету сприяє встановленню взаємозв'язку «людина і світ» у трансформації «Я – рід – народ – людство» і «людство – народ – рід – Я». Такі процеси передбачають використання історичного досвіду, загальнокультурних традицій, новітніх досягнень світової науки та техніки. Значна увага приділяється міжособистісним стосункам у колективі, ціннісним орієнтаціям майбутніх педагогів, їхній соціокультурній діяльності.

Виховання студентів-патріотів у педагогічному університеті має здійснюватись з урахуванням принципів демократії, гуманізму,

духовності, патріотизму, конкурентоздатності, толерантності, індивідуалізації, варіативності. Університет здійснює навчально-виховну діяльність на основі принципів історизму, координації та субординації, диференціації та інтеграції, комплексності та виконує соціально значимі функції – культурно-освітню, регулятивно-виховну, організаційно-управлінську, комунікативну, соціально-інтегративну, соціально-трансляційну та функцію саморозвитку особистості та соціального наслідування.

Вищезазначені принципи та функції зреалізуються через різноманітні форми спілкування викладачів та студентів: групове – індивідуальне, формальне – неформальне, аудиторне – позааудиторне. Ефективність освіти та виховання залежить певною мірою від того, вільно чи вимушено, добровільно чи примусово, безсистемно чи цілеспрямовано здійснюється цей процес [2, с. 118-119].

Отже, одним з найбільш ефективних шляхів формування патріотичної вихованості як цінності є створення інтерактивного освітньо-виховного середовища, де студенти виявляють себе як громадяни й патріоти, гармонійно проходять рівні самоідентифікації й інтеріоризації цінностей патріотизму. В межах освітнього закладу створюється середовище, що формує патріотичну позицію студентів. У процесі активної соціально значущої патріотично спрямованої діяльності у студентів формується патріотизм громадянсько-гуманістичного типу, котрий включається до їхньої системи ціннісних орієнтацій, виявляється в усвідомленій професійній підготовці й особистій зацікавленості в майбутній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Братко М.В. Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу» / М.В. Братко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. – 2012. – № 18.

2. Жаровська О.П. Сутність та особливості патріотичного виховання студентів в освітньому середовищі педагогічного університету / О.П. Жаровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 41 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 468с. – С. 117–121.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анна Миронець

Науковий керівник: Криворучко А.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Пріоритетного значення в розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни [3, с. 19].

Участь підростаючого покоління в громадському житті школи, населеного пункту, району, регіону, країни – важливий крок і умова залучення учнівської молоді до перетворень, що відбуваються у нашому суспільстві. Найкращі результати у формуванні соціальної компетенції учнів дає широка варіативність виховної роботи навчального закладу.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [1].

Мета національно-патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

– утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

– виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

– сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

– культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи [2].

У сучасній школі повинен панувати національний дух, усі урочисті заходи проводитися з використанням національної і державної символіки. Класні керівники на виховних годинах повинні відкривати перед учнівською молоддю яскраві сторінки історії української держави, вчити школярів розумінню й необхідності дотримання норм і принципів чинного законодавства України, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів. Саме тому є доцільним проведення з учнями таких виховних заходів, як: «Українська державність: віхи історії», «Я – нащадок великих козаків», «Національні святині і символи моєї держави», «Конституція України: права і обов'язки», «Символіка України: минуле і сучасне».

Педагогічний колектив сучасної школи повинен спрямовувати свої зусилля на виховання учнів у дусі патріотичного обов'язку, готовності до військової служби. Патріотизм в Україні традиційно завжди мав духовні корені, насичені православною вірою, яка вчить нас любити Батьківщину, а якщо треба буде, то й захищати її.

Необхідно відзначити, що справжні патріотичні почуття здатний виховувати високоосвічений, інтелігентний педагог-патріот, який разом з учнями щиро радітиме успіхам вітчизняних спортсменів, артистів, учених, переживатиме їхні невдачі. Такий педагог зуміє допомогти школярам усвідомити, що патріотизм є благородною пристрастю людини, він не має нічого спільного з національним егоїзмом [4].

Отже, мета сучасної школи – виховати учнівську молодь гуманною, творчою, відповідальною, з активною життєвою позицією, яка могла б реалізувати себе. Без пробудження таких моральних феноменів, як патріотизм, обов'язок, совість, почуття власної гідності, працелюбність, неможливо розраховувати на поліпшення ситуації в країні.

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>
2. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>
3. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. Патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/21/part_1/10.pdf

ПОНЯТТЯ ОСВІТИ

Ірина Моргун

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент
Кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Під освітою розуміється процес надання і засвоєння знань; зміна людини під впливом набутих знань (освічена людина); система освіти.

В загальному визначенні освіта – це процес і результат засвоєння людиною систематичних знань, умінь і навичок, розвиток розуму та почуттів, формування світогляду та пізнавальних інтересів.

Освіченою людиною можна назвати того, хто володіє загальними ідеями, принципами і методами, що визначають загальний підхід до розгляду різноманітних фактів і явищ; хто володіє високим рівнем розвинутих здібностей, вмінням застосовувати набуті знання до якомога більшої кількості частинних випадків; хто одержав багато знань і, крім того, може швидко й правильно застосовувати їх у конкретному випадку; у кого поняття і почуття отримали благородне і піднесене спрямування.

В Україні освіта складається з багатьох рівнів (дошкільна, початкова, базова середня, профільна середня, перший (початковий) рівень професійно-технічної освіти, другий (базовий) рівень професійно-технічної освіти, третій (вищий) рівень професійно-технічної освіти, фахова передвища освіта, початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти, третій (освітньо-науковий, освітньо-творчий) рівень вищої освіти, науковий рівень вищої освіти.

Отже, поняття освіти досить складне і багатоаспектне.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Подымова Л.С. Педагогика : учебник для бакалавров / Л.С. Подымова, В.А. Слостенин. – Москва : Издательство Юрайт, 2014. – 332 с.
3. Яблонський А.І. Теоретичні і методологічні засади психологічної експертизи змісту загальної середньої освіти: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня док. психол. наук : спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології; Інститут психології імені Г.С. Костюка. – Київ, 2019. – 33 с.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ WEB-КВЕСТІВ ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Марина Мусієнко

У сучасній Україні вживаються різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення історичної спадкоємності поколінь, збереження традицій і культури, формування патріотичних почуттів у підростаючого покоління,

Згідно зі «Стратегією національно-патріотичного виховання», духовно-моральне виховання є однією із основних складових національно-патріотичного виховання, поряд із громадсько-патріотичним та військово-патріотичним, котрі в сукупності охоплюють «усі сфери життєдіяльності суспільства, насамперед освіту і науку, молодь та сім'ю, культуру і мистецтво, рекламу» тощо [4].

Одним із провідних напрямів реформування загальної середньої освіти на сучасному етапі є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема одного із найпопулярніших нині видів освітніх Інтернет-технологій – web-квестів. Про використання цього засобу для патріотичного виховання й формування духовно-моральних цінностей в учнів закладів загальної середньої освіти піде мова у статті.

Дослідження проблеми патріотичного й духовно-морального виховання у різні часи здійснювали: І. Бех, Г. Ващенко, Л. Желізняк, І. Зязюн, В. Оржеховська, К. Плівачук, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, К. Ушинський, Г. Шевченко, П. Щербань та інші автори.

Питанням використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі присвятили свої наукові доробки В. Биков, О. Караман, Н. Морзе, Є. Полат та інші автори. Можливості застосування

web-квестів в освітньому процесі сучасного закладу освіти, зокрема й для патріотичного та духовно-морального виховання розглянуто в роботах Л. Желізняк, О. Ільченко, Л. Харлаш та інших науковців.

Л. Желізняк web-квест визначає, як проблемне завдання з елементами рольової гри, що поєднує в собі ідеї проектного методу та ігрових технологій і для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет [2].

В процесі освітньої діяльності школи I-III ступенів web-квести дозволяють розширити кругозір дітей, познайомити їх з новою інформацією цікавим для них способом. У творчій та ігровій формі школярі дізнаються нові цікаві факти з історичного минулого своєї країни, а головне, відбувається цілеспрямоване і вкрай необхідне формування патріотизму, національної гідності, любові до Батьківщини та рідного краю.

В основі веб-квесту лежить індивідуальна або групова робота учнів (з розподілом ролей) для вирішення заданої вчителем проблеми. Результати виконання веб-квесту, залежно від матеріалу, що вивчається, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, комп'ютерної презентації, буклетів, публікації робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів тощо [2].

Сучасні теоретики і практики освітньої галузі активно працюють над розробкою різновікових інтерактивних завдань національно-патріотичного спрямування. Наводимо опис кількох готових розробок web-квестів, розміщених в Інтернет, які можна використати в урочній і позаурочній роботі з учнями закладів загальної середньої освіти з метою патріотичного виховання й формування духовно-моральних цінностей:

– електронний посібник «Квести та веб-квести національно-патріотичного спрямування» (розробки квестів, веб-квестів, інтерактивні вправи) (розробники: Чорна Г.С., Веженкова Л.М.); у посібнику представлено різновікові інтерактивні завдання національно-патріотичного спрямування у форматі квесту для учнів 1-11 класів, а також ігри, наприклад, «Морський бій», «Нащадки козаків» та ін. [3].

– серія веб-квестів «Українці, які змінили світ» (розробник: Бондаренко О.М.); доцільно використовувати на виховних заходах, присвячених особистостям, розповіді та відеоролики про яких увійшли до виставки Українського інституту національної пам'яті «Люди Свободи» [5].

– веб-квест до Дня української мови і писемності (розробник: Л. Коваленко), у процесі проходження якого учні дізнаються більше про становлення й розвиток української мови та писемності [1].

Звісно, кожен творчий учитель може створити власний web-квест й, навіть, долучити до цього учнів старших класів, наприклад, запропонувавши підготувати проект патріотичної тематики.

Отже, інтерактивні завдання у форматі web-квестів національно-патріотичного спрямування, поєднуючи цікаву форму отримання нових знань та враховуючи вікові особливості дітей, виявляються ефективним засобом виховання патріотичних почуттів і духовно-морального розвитку особистості учнів закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Веб-квест до Дня української мови і писемності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/kvestridnamova/home>.
2. Желізняк Л.Д. Технологія «Веб-квест» на уроках інформатики / Желізняк Людмила Дезидерівна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/
3. Квести та веб-квести національно-патріотичного спрямування: електронний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1NF3n0VY2rkq3a8IB1JHAsY5JsXd>.
4. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки: Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>.
5. Серія веб-квестів «Українці, які змінили світ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/vatlyceum6-bondarenko>.

ВИХОВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Тетяна Непокупна, Поліна Троян

Стратегічний розвиток України значною мірою залежить від науки, освіти й культури – інтелектуального ресурсу країни. Серед його носіїв – нове покоління, молодь, яка має бути вихована в єдиній системі соціально-економічних цінностей: економічної культури, мислення, прийняття рішень і поведінки, котрі зіставні з національною ідентичністю та економічним зростанням у національній економіці, реалізацією економічних інтересів суб'єктів національної економіки. Освіта, а саме економічна освіченість молоді шляхом їхнього навчання й виховання, має стати в авангарді сучасної державної економічної політики. На нашу думку, саме економічне національно-патріотичне виховання у системі

середньої освіти є однією з основних складових і розвитку, і національної безпеки нашої країни.

Національно-патріотичне виховання – основа духовного розвитку особистості, складова частина національного світогляду і поведінки молодшої людини щодо ставлення до рідної країни, до всіх націй і народів; це виховання любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці, спрямованої на примноження трудових традицій, звичаїв свого народу [1, с. 24]. Одним з напрямів національно-патріотичного виховання є виховання економічного патріотизму.

Економічний патріотизм визначають як дії, що цілеспрямовано сприяють прискореному економічному зростанню України. В основі економічного патріотизму знаходиться україноцентризм (любов до України та українського), проактивність (готовність діяти на випередження, не опускаючи руки через тимчасові невдачі) та професійність (експертне розуміння економічних процесів та закономірностей) [2]. При цьому визначальну роль в економічному піднесенні чи занепаді країни відводять державній політиці: «свідома та рішуча україноцентрична державна політика, а не принцип невтручання («laissez-faire»), є фундаментом економічного розвитку» [2]. Держава має створити систему стимулів для розвитку економічної системи країни у вигляді «правил гри» та проведення різних напрямів економічної політики з використанням відповідного інструментарію: фіскальної, монетарної, інвестиційної, інноваційної, структурної, соціальної, зовнішньоекономічної та ін.

Економічний патріотизм Б. Кліфт та К. Вол розглядають як пошук компромісних підходів до віднаходження консенсусу між абстрактними глобальними економічними цілями та політичними зобов'язаннями урядів на кожній конкретній території [3]. Це уможливорює визначення економічного патріотизму як такого, що діє на користь соціальних груп, компаній та секторів, які, на переконання локальних політиків, підпадають під визначення так званих «інсайдерів» на основі їх територіальної приналежності (у США цей підхід репрезентує гасло «Купуй американське», у Великій Британії – «Британські робочі місця – британцям»; у Німеччині – «Німецьким інвесторам – пріоритет») [4]. Тобто, завдання національних лідерів полягає у забезпеченні реалізації політико-економічних інтересів власного бізнесу, власних громадян.

Так, у Полтаві ще у далекому 2008 р. міська влада закликала керівників підприємств об'єднати свою продукцію під однією символікою «Полтавська марка: зроблено рідними руками», щоб власними силами зберегти свої підприємства і добробут працівників [5].

Карантинні заходи (обмеження), що реалізуються в Україні упродовж 2020–2021 рр. з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 вплинули надзвичайно негативно на малий і середній бізнес міста. Громадські активісти звернулися до жителів міста Полтави із закликом обирати продукцію місцевих виробників, щоб підтримати їх під час «карантинної» кризи [6].

Але економічний патріотизм не обмежується резидентністю суб'єктів і об'єктів, на які звернена увага держави. Це стосується як наднаціонального, так і субнаціонального рівнів економічних агентів [4].

Вважаємо, що сучасні школярі мають бути ознайомлені з основами економічних знань, для чого необхідне обов'язкове повернення у систему освіти (середня і вища освіта) занять з економіки. Сучасна реформа середньої освіти базується на концепції нової української школи (НУШ), яку вважають важелем, зокрема, і економічного розвитку та конкурентоспроможності України [7]. Однією з ключових компетентностей НУШ визначено ініціативність і підприємливість – уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо [7] та фінансову грамотність. Так, для учнів 5-9 класів розробляються програми навчальних предметів, які містять наскрізну змістову лінію «Підприємливість і фінансова грамотність» на прикладі «Історії України», «Природознавства» та «Фізики» [8].

Школярі мають ознайомитися з основами структури економіки країни та її галузевої специфіки, необхідністю сплати податків і способами наповнення бюджетів, значенням добробуту кожного жителя країни і суспільства в цілому, із законами функціонування економічної системи та необхідністю взаємодії суб'єктів національної економіки із зовнішніми економічними агентами та отримати інші економічні знання для формування «поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей», що у подальшому вплинуть на економіко-патріотичне мислення та професійну діяльність випускника НУШ. Для цього потрібні вчителі, котрі поряд зі знанням своїх предметів повинні мати економічне знання. Тому у закладах вищої освіти усім здобувачам вищої освіти – майбутнім учителям слід фахово викладати економічну науку. Адже жити в новій економіці, в ринковому середовищі (а тим паче доносити економічну інформацію школярам) без елементарних знань законів цього середовища просто неможливо [9].

Таким чином, вважаємо, що сучасні соціально-економічні, політико-правові зрушення в Україні вимагають від шкільної молоді економічного мислення і знання, зорієнтованого на реалізацію інтересів суб'єктів національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Петронговський Р.Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: Монографія / За ред. проф. М.В. Левківського. Житомир: Полісся, 2003. 220 с.
2. Кривенко В. Доктрина економічного патріотизму. URL: https://galinfo.com.ua/articles/doktryna_ekonomichnogo_patriotyzmu_215641.html
3. Clift B., Woll C. Economic patriotism: reinventing control over open markets. *Journal of European Public Policy*. 2012. Vol. 19 (3). P. 307–323.
4. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму. *Економіка та держава*. 2017. № 8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/3.pdf
5. Якщо ти патріот – купи полтавське! URL: <https://rada-poltava.gov.ua/news/35483393/>
6. Полтавців просять купувати продукцію місцевих виробників. URL: <https://poltava365.com/poltavcziv-prosyat-kupuvati-produkti-miscevix-virobnikiv.html>
7. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Оновлення програм для 5-9 класів. Наскрізна змістова лінія. «Підприємливість та фінансова грамотність». URL: <https://nus.org.ua/teacher/onovlennya-program-dlya-5-9-klasiv-naskrizna-zmistova-liniya-pidpryyemlyvist-ta-finansova-gramotnist/>
9. Фаловська І. Економічна освіта школярів у сучасній Україні. *Молодий вчений*. № 12.1 (64.1). грудень, 2018 р. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/18.pdf>

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Валентина Оніпко

Сьогодні спільними завданням школи, батьків, влади, громадськості, вишів є підготовка молодого покоління до компетентної та відповідальної громадянської участі. Важливий компонент громадянської компетентності особистості – це вміння не лише

почерпнути знання із різноманітних джерел, але й дати їм критичну оцінку, зважено спираючись на історичний досвід, змінювати життя конкретними справами. Виховання студентів на кафедрі ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка проводиться через викладання фахових дисциплін, у ході лекцій, лабораторних та практичних занять, на яких студенти знайомляться з досягнення вітчизняної педагогічної та природничої науки; виробничо-педагогічної та навчальної практики, а також у позанавчальний час – в рамках роботи в студентських наукових гуртках, проблемних групах. Щорічно на студентських наукових конференціях презентуються доповіді, присвячені науковій спадщині вітчизняних учених в розвитку природничих наук, методики викладання та професійної підготовки майбутніх учителів. При підготовці своїх доповідей студенти знайомляться з науковою роботою вчених, які працювали на факультеті, беруть інтерв'ю у їхніх родичів, колег, вчаться працювати з архівними документами. Кращі роботи публікуються. Все це виховує, на нашу погляд, у майбутніх учителів працьовитість, розвиває творчість, інтерес до наукового пізнання. Надзвичайно важливим аспектом виховної роботи є збереження і примноження традицій випускових кафедр та залучення до них студентів. Знання історії кафедри, факультету, ЗВО допомагає формувати переконання про нерозривний зв'язок поколінь, сприяє вихованню студентів в кращих традиціях їх вчителів. Для цього на кафедрі ведеться літопис основних дат, є великий фотоархів співробітників-ветеранів кафедри, Постійно оновлюється монографія про відомих учених факультету, які працювали на кафедрах. Проводяться традиційні заходи: зустрічі з викладачами, співробітниками, ветеранами кафедр, передовими вчителями, науковцями які навчалися на факультеті які працюють в різних регіонах України та інших країнах.

Сьогодні як ніколи стало очевидним, що педагогічні, соціальні, екологічні природничі, аспекти підготовки майбутніх фахівців тісно взаємопов'язані і дуже часто, взаємообумовлені. Ефективним інструментом в реалізації проблем, пов'язаних з зниженням екологічної культури, екологічної свідомості учнів, порушенням екологічної рівноваги в навколишньому середовищі, зниження якості життя населення, стала система еколого-просвітницького моніторингу. Для висвітлення цих питань проводяться заходи спрямовані на популяризацію досвіду і пошуків ефективних рішень, кафедрою ботаніки, екології та методики навчання біології традиційно реалізуються проект з видання збірників наукових праць «Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у

загальноосвітній та вищій школі» з проведенням щорічних Всеукраїнських конференцій з міжнародною участю. У Матеріалах конференцій, були розміщені публікації, які присвячені спадщині видатних вчених ботаніків, природодослідників, екологів, педагогів, зокрема: В.В. Абрамовичу, Ф.П. Приймаку, Ф.К. Курінному, Т.У. Малахову, Т.У. Малахову, П.Є. Сосіну, Д.С. Івашину, Р.В. Ганжі, О.А. Стасілюнас, І.М. Голубинському, О.М. Байрак та іншим, що сприяє підвищенню теоретичного рівня, формуванню загальногромадянських якостей, закріпленню практичних навичок.

Загально відомий вислів, що «Історичне значення кожної людини вимірюється його заслугами перед Батьківщиною, його людською гідністю – силою його патріотизму», – ми розглядаємо, як можливість молоді не тільки доторкнутися до святої історії старших поколінь, а й критично оцінити свої справи і перспективи майбутнього.

ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мілена Панівська

Сьогодні, як ніколи головним питанням – виховання свідомих громадян України, які знають свою історію, культуру, цінують й бережуть свою рідну українську мову. Беручи за основу освітню систему європейських країн ми маємо прагнути до навчання та виховання як єдиного життєтворчого процесу. Без знань топоніміки неможливо виховати справжнього громадянина та патріота, який щиро любить рідний край.

Топоніміка – наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання та вимову, а також природні та соціальні умови минулого, за яких дані назви виникли.

За допомогою топоніміки можна дослідити історичне минуле народів, які колись населяли наш край, з'ясувати географію торгових шляхів, дізнатися імена, прізвища та прізвиська першопоселенців, коли і як заселялася та чи інша територія, які типи поселень були у наших предків, чим вони займалися, як освоїлися. Топоніми безпосередньо пов'язані з місцевими подіями, вони відображають різні факти місцевої історії. Концепція духовно-морального виховання, розкриваючи зміст загальнонаціонального педагогічного ідеалу, основною духовною цінністю називає саме патріотизм. Патріотизм – відчуття гордості за свою вітчизну, її історію та звершення. Патріотизм – джерело сили народу.

Вивчення топонімів рідного краю, України є прекрасним способом патріотичного виховання. Уявляти себе учасником історичних подій забезпечує високі особистісні результати, формує комунікативні компетентності у спілкуванні, співпраці з однолітками та дорослими в процесі навчально-дослідницької та творчої діяльності, формує стійкі пізнавальні інтереси.

ЕЛЕМЕНТИ БІОГРАФІСТИКИ ТА КРАЄЗНАВЧА РОБОТА У ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ-ПРИРОДНИКА

Ніна Пивовар, Тетяна Хілінська

Шкільне краєзнавство – це система краєзнавчої освіти у навчально-виховній роботі школи, позашкільних установ, яка проводиться за різними напрямками: літературним, історичним, географічним, природознавчим, етнографічним, фольклорним. Усі ці напрямки є частинами цілого, структурними елементами загальношкільного краєзнавства, які тісно пов'язані між собою. Суть шкільного краєзнавства полягає у всебічному вивченні учнями з навчально-виховною метою території свого краю за різними джерелами, переважно, на основі попередніх спостережень під керівництвом учителя.

Шкільне краєзнавство поділяється на навчальне (програмне) і позакласне, завдання і зміст якого, визначається планом навчально-виховної роботи школи. Краєзнавство має велике освітнє та виховне значення, бо у ньому закладено такі функції: поглиблення знань і одержання нових; закріплення матеріалу шкільної програми; формування практичних навичок; ідеологічного, патріотичного, морального естетичного, культурного та фізичного виховання. У краєзнавства є широкі можливості у професійній орієнтації.

Поняття «краєзнавство» введено викладачем гімназії І.М. Маньковим (1914) на одному із земських з'їздів учителів на противагу терміну «батьківщинознавство» для вивчення свого краю (повіту або губернії).

Проблемами краєзнавства цікавились багато дослідників. Серед них О. Калитовський, А. Поляков, С. Русова, С. Рудницький, А. Івановський, В. Кістяківський та інші.

Краєзнавчий матеріал можливо і потрібно використовувати у різних галузях педагогічної діяльності.

Нас, як вчителів природничого циклу, цікавить питання використання краєзнавчого матеріалу на уроках природничого циклу. Наприклад, на уроках хімії ми можемо використовувати відомості про наших земляків учених-хіміків таких, як Тимофеев В.Ф., Чічібабін О.Є., Китайгородський І.І., Бережний А.С., Безуглий В.Д., а також Каришин А.П., який зробив суттєвий внесок у розвиток хімії ацетонафтену. Він майже 40 років був деканом природничого факультету ПДПІ імені В.Г. Короленка. Його студенти, а нині, – вчителі працюють майже у кожній школі Полтавщини.

При вивченні теми «Метали», потрібно надати інформацію про родовища залізних кварцитів у Горішніх Плавнях. Частка області у виробництві залізної руди в Україні складає 11%.

При вивченні теми про нафтове виробництво слід згадати Кременчуцький НПЗ, де діє гнучка технологічна схема, яка дозволяє переробляти як легкі, так і важкі високосірчисті сорти нафти.

При вивченні біології, ми не можемо не згадати ґрунтознавців О.О. Ізмаїльського та В.В. Докучаєва, який очолив експедицію по вивченню ґрунтів Полтавщини.

Вивчаючи тему Гриби, слід відвідати відділ природи Краєзнавчого музею, де зібрана унікальна колекція грибів професора-міколога П.Є. Сосіна.

Неможливе вивчення біології без згадування такої наукової постаті як В.І. Вернадський.

Уведення елементів біографістики у навчальну взаємодію вчителя та учнів має велике практичне значення: по-перше, долається знеособлення досвіду певної персоналії; по-друге, здійснюється формування інтересу до наукового спадку вченого; по-третє, виховуються ціннісні ідеали, які стимулюють школярів до саморозвитку та самовдосконалення, програмують й мотивують перетворюючу діяльність суб'єкта (Жданова-Неділько О.Г.).

Ми вважаємо, що вчителям біології слід, як на уроках так і у позакласній виховній діяльності, вводити відомості із біографії всесвітньо відомого вченого, талановитого хірурга, педагога, М.В. Скліфосовського, який ще й останні чотири роки життя провів у сімейній садибі, що в селі Яківці під Полтавою.

Наведемо результати нашої пошукової розвідки з його біографії, що можуть популяризуватися серед учнівської молоді.

Перш, ніж оселитись на Полтавщині, Скліфосовський протягом 30-ти років приїздив сюди на відпочинок з сім'єю у помістя дружини Софії Олександрівни, яке їй дісталось у спадок від родичів. Площа садиби досягала 600 десятин.

Зараз на цьому місці знаходиться музейний комплекс Поле Полтавської битви. До сьогодні тут зберігся будинок Скліфосовських, у якому облаштовані вісім квартир для співробітників Полтавського науково-дослідного інституту свинарства. Але вони вже переплановані на новий лад під нових господарів. Тут же, на території садиби, був побудований Скліфосовським за свій кошт госпіталь для інвалідів російсько-турецької війни. Будівля ця теж збереглася, і розміщується у ній зараз музей Полтавської битви.

М.В. Скліфосовський дуже любив сільське господарство. У нього в помісті були коні, велика рогата худоба, кури, гуси, пасіка.

Сад, посаджений ним, мав навіть персики, маслини, виноград, що не було властивим для цих місць. З винограду він сам робив домашнє вино. Самостійно варили Скліфосовські й пиво з власного хмелю. Чоловіки з Яківців полюбляли приходити до барина на кухоль пива.

Цікаво, що розмовляв Михайло Васильович з ними виключно українською мовою, яку знав з дитинства, так як народився в українській сім'ї небагатого дворянина на хуторі неподалік міста Дубосари Тираспольського уїзду Херсонської губернії. До речі, він був дев'ятою (з 12-ти) дитиною у багатодітної сім'ї.

Парк, посаджений Скліфосовським, взагалі називали Полтавською Швейцарією. Посаджений він був на честь дочки Тамари.

На території садиби функціонувала школа для сільської малечі, бібліотека, невеличка лікарня. Вчилися і лікувались тут діти селян безкоштовно. Скліфосовський не тільки приймав хворих у себе вдома у флігелі, але й виїздив на хутори, де оглядав та надавав допомогу місцевим жителям.

Оперував М.В. Скліфосовський і в земській лікарні в Полтаві.

Елегантний, вихолений генерал, учасник чотирьох воєн, він здавався суворим і гордим при першому знайомстві, а насправді був, на подив, м'яким, ласкавим і навіть сентиментальним.

Скліфосовський був передовим ученим, який ставив наукові й суспільні інтереси вище за власні.

Ім'я М.В. Скліфосовського відоме всьому світу, він виступав у хірургії як новатор. Його перу належить більш ніж 110 наукових робіт, присвячених різним розділам хірургії: гінекології, кісткової та кістково-пластичної хірургії, військово-польової хірургії, новим методам хірургії (операції зоба, гастростомії, шову сечового міхура та ін.).

Скліфосовський М.В., як справжній учений, надавав велике значення обміну досвідом, медичній періодиці та спостереженням хірургів.

М.В. Скліфосовський залишив про себе славу пам'ять як великий педагог з високою культурою та ерудицією. Його клініка була гарною школою для студентів, де вони могли самостійно робити перев'язки, чергувати вночі, бути асистентами на операціях.

Спіжарний, Саричев, Яковлев, Чупров, Яновський – ось неповний перелік прізвищ видатних хірургів, які навчилися в ординатурі у клініці Миколи Васильовича.

М.В. Скліфосовський був прихильником жіночої освіти. Дякуючи йому при Медико-хірургічній академії були відкриті «Особливі курси для освіти вчених акушерок».

Микола Васильович був справжнім лікарем, великим ученим, високоморальним прикладом для оточуючих людей. Його розум був зайнятий розв'язком проблем наукової та практичної медицини, пошуком шляхів покращення умов життя суспільства, істинним патріотом, людиною гідною для гордості та наслідування.

Заслугують на увагу також питання пов'язані з його освітою, ролі М. Пирогова у професійному зростанні, трагічним особистим життям та інші.

Зовсім не претендуючи на повноту висвітлення біографії М.В. Скліфосовського, ми вважаємо, що творчий педагог завжди може знайти контекст і з максимальною силою використати біографічні дані великого ученого у навчально-виховній взаємодії з учнями.

Досвід краєзнавства, переоцінити неможливо, бо він дає освіту, виступає інтегратором системи знань про середовище та навколишню реальність, виховує особистість, а отже потребує впровадження, щоб збагачувати учнів історією рідного краю, виховувати любов до рідної землі, залучати підростаюче покоління до кращих культурних традицій і надбань свого народу.

Список використаних джерел:

1. <http://www.dubossary.ru/page.php?75>
2. <http://www.sklifos.ru/Spravka.htm>
3. <http://nplit.ru/books/item/f00/s00/z0000054/st006.shtml>
4. http://homepage.kg/deontologiya_hirurgii/3-n.v.-sklifosovskijj.html
5. В.В. Кованов, Н.В. Склифосовский. – М., 1993.

ПРОФІЛАКТИКА НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ТЕРЕШКІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ ТЕРЕШКІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ

Катерина Пилипенко, Ольга Йосипенко

Терешківський ліцей став учасником спільного Проєкту «Неінфекційні захворювання: профілактика та зміцнення здоров'я в Україні», що впроваджується у партнерстві Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міністерства освіти і науки України (МОН), Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ) та Благодійного фонду «Здоров'я жінки і планування сім'ї» за підтримки Швейцарської агенції з розвитку і співробітництва. У нашому закладі особлива увага приділяється створенню безпечного, сприятливого для здоров'я освітнього середовища, розповсюдженню інформації про фактори ризику неінфекційних захворювань та їхні наслідки.

У XXI столітті неінфекційні захворювання є однією з найважливіших проблем у сфері охорони здоров'я більшості країн світу. Саме вони спричиняють глобальні соціально- економічні втрати населення багатьох країн. У 2011 році ООН оголосила про епідемію хронічних неінфекційних захворювань у світі. Вона прогнозує збільшення смертей із цієї причини у 2030 році до 52 млн. на рік. Основні групи неінфекційних захворювань: серцево-судинні, онкологічні, хронічні респіраторні (обструктивна хвороба легень і астма), цукровий діабет. Державна служба статистики України зазначає, що чисельність населення становить 42153,2 тис. осіб (12). Стандартизований коефіцієнт смертності населення у працездатному віці у 2,4 рази перевищує аналогічний показник ЄС і в 1,5 рази – середній показник у Європі. Незадовільний демографічний стан ускладнюється високим рівнем поширеності хронічних неінфекційних захворювань, низькою народжуваністю (Голод, 2016, с. 35). Ці захворювання на 82,8% визначають рівень загальної смертності в Україні і на 62,4% – смертність населення працездатного віку (Горбась, 2009, с. 7). При відсутності добре організованої просвітницької діяльності, профілактичної роботи неінфекційні захворювання зростатимуть і матимуть непередбачувані наслідки для суспільства, перевищать можливості країн у боротьбі з ними (8, 2012, с. 39).

26 липня 2018 року Кабінетом Міністрів України був затверджений план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку, що передбачає формування інформаційної політики та забезпечення громадської підтримки у напрямі профілактики неінфекційних захворювань, освітніх матеріалів із

питань пропагування здорового способу життя та профілактики неінфекційних захворювань у навчальних програмах, удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я, зниження рівня споживання тютюнових виробів і паління, профілактики зловживання алкоголем, недостатньої фізичної активності, підтримки і пропагування здорового харчування. Робота закладів освіти повинна бути спрямована на виконання цього плану (9, 2018).

Аналіз публікацій досліджуваної проблеми показав, що профілактична робота дозволяє протягом 15-20 років знизити захворювання та смертність від неінфекційних захворювань у два і більше разів і дозволяє знизити на 50% затрати на їхнє лікування. Цю проблему висвітлюють у своїх роботах Н.Р. Голод, А.М. Сердюк, Ю.І. Кундієв, А.М. Нагорна, В.П. Широбоков, В.М. Лобас, С.М. Вовк, О.Б. Петряєва, О.В. Арцатбанов. Вони аналізують структуру захворюваності населення світу та України, досліджують причини виникнення, стан та основні стратегії профілактики неінфекційних хвороб. Відзначають недостатню ефективність функціонування системи охорони здоров'я. Фактори ризику, що лежать в основі більшості неінфекційних захворювань – це малорухливий спосіб життя, надмірна вага, неправильне харчування, тютюнопаління, вживання алкоголю. Більшість із них можна корегувати і усувати ще під час навчання у школі (1, 2, 3, 10). Посібники «Зміцнення здоров'я та профілактика неінфекційних захворювань у закладах середньої освіти», «Індекс здоров'я школи» містять інформацію та рекомендації щодо профілактики неінфекційних захворювань у закладах освіти (4, 5).

Оскільки Терешківський ліцей став одним із пілотних у реалізації освітнього компоненту проєкту «Неінфекційні захворювання: профілактика та зміцнення здоров'я в Україні», то метою статті є презентація результатів реалізації плану заходів, що були визначені пріоритетними під час оцінки Індексу здоров'я.

Модель здорової школи передбачає вісім ключових компонентів: освітній простір, освіта в галузі здоров'я та безпеки, фізичне виховання та рухова активність, здорове харчування, медична служба, соціально-психологічна служба, підготовка і здоров'я вчителів, залучення сім'ї та громади, за якими організовано роботу нашого закладу освіти (5). У першу чергу були визначені відповідальні особи та сформована команда з визначення Індексу здоров'я школи. На основі результатів Індексу, команда закладу визначила дії, необхідні для покращення ситуації зі здоров'ям школярів. Одним із пріоритетних завдань було створення соціального, емоційного клімату та фізичного простору навчального

закладу: задокументована політика щодо охорони здоров'я та безпеки спільно з учнями, батьками, працівниками школи та представниками сільської ради. Наступний крок був спрямований на збільшення рухової активності та покращення харчування учнів. Рухова активність передбачає не тільки заняття під час уроків фізичної культури, а й на перервах і в позаурочний час. На уроках основ здоров'я, фізкультури особлива увага приділяється формуванню здорового способу життя та профілактиці неінфекційних захворювань. На перервах і під час занять проводяться динамічні і музичні руханки. Для учнів молодших класів у коридорах, на шкільному подвір'ї батьками та вчителями створено куточки активного відпочинку, які використовуються під час перерв і проведення спортивних годин у групах подовженого дня.

Заняття з фізичної культури проводяться у двох спортивних залах площею 153,6 м² і 279,6 м². Для покращення якості рухової активності під час уроків фізичної культури та в позаурочний час шкільне подвір'я обладнане дитячим та антивандальним спортивними майданчиками.

Активно займатися фізичними вправами після освітнього процесу здобувачі освіти мають можливість у футбольній та волейбольній секціях, на заняттях гуртків із вільної боротьби, рукопашного бою та національно-патріотичного виховання «Патріот», а також гуртка бально-спортивного танцю «Royal Dance». Усі вони працюють на базі ліцею.

Завдяки тісній співпраці з гуртком національно-патріотичного виховання «Патріот» у ліцеї збільшилася кількість змагань зі спортивного туризму та військово-прикладних видів спорту. Особливою популярністю користується військова гра лазертаг. Теоретичні знання з техніки пішохідного туризму, надання домедичної допомоги, здобуті на заняттях гуртка, старшокласники застосовують під час проведення військово-польових зборів, що чотири роки поспіль проводилися поблизу села Копили Полтавського району, а також під час проведення дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Традиційно в ліцеї проходить велопробіг «Пам'ять. Слава. Честь. Звитяга», присвячений Дню пам'яті і примирення. Учасниками заходу є учні, батьки, вчителі, депутати та мешканці громади.

Із метою популяризації фізкультури і спорту серед учнівської молоді та мешканців нашої громади в закладі проводяться спортивні свята і розваги: «Мама, тато, я – спортивна сім'я», «Веселі старти», «Козацькі забави» та змагання з військово-прикладних видів спорту.

Ведеться популяризація здорового способу життя серед працівників нашого закладу. На базі школи щороку у березні

проводиться Спартакіада учителів Полтавського району, активними учасниками якої є співробітники нашої школи.

Харчування – основа нашого здоров'я. Саме тому в закладі було розроблено та впроваджено систему виховних заходів «Корисна їжа», мета якої – популяризація «Тарілки здорового харчування». Під час заходів діти знайомилися з принципами помірності, різноманітності, збалансованості повноцінного харчування; вивчали поняття «голод» і «апетит»; вчилися створювати «тарілку здорового харчування».

Враховуючи звернення батьків, у ліцеї було змінено систему організації гарячого харчування здобувачів освіти та оновлено меню згідно «Збірника рецептур страв для харчування дітей шкільного віку в організованих освітніх та оздоровчих закладах» Євгена Клопотенка, що забезпечило покращення харчування учнів 5-11 класів і вихованців групи подовженого дня. Введено 0,5 ставки медичної сестри з дієтичного харчування.

У жовтні 2017, 2018, 2019 років проходив фестиваль української кухні, присвячений козацьким та українським національним стравам.

У нашому ліцеї значна увага приділяється роботі соціально-психологічної служби, що підтримує емоційне та психологічне благополуччя учнів, сприяє успіху в процесі соціалізації та навчання. Шкільний психолог проводить тестування, діагностику, індивідуальні й групові консультації (5).

У фойє закладу оформлено інформаційний куточок для батьків і учнів, спрямований на формування відповідальної безпечної поведінки, розвиток конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, толерантного спілкування, створення умов для самореалізації особистості.

Таким чином, участь у проєкті «Неінфекційні захворювання: профілактика та зміцнення здоров'я в Україні», спонукала нас переглянути загальношкільний підхід до профілактики та зміцнення здоров'я учнів.

Перспективою подальших наших досліджень вбачаємо розробку і впровадження педагогічних, соціальних заходів, спрямованих на зниження факторів ризику, що викликають неінфекційні захворювання.

Пропонуємо до уваги читачів розробку уроку з основ здоров'я у 7 класі.

Урок-тренінг на тему:

«Профілактика захворювань. Інфекційні та неінфекційні захворювання. Захисні реакції організму і бар'єри на шляху інфекцій. Заходи профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань»

Мета: розширити поняття про причини хвороб, імунітет, ознайомити із видами інфекцій та шляхами проникнення їх в організм людини, сформувавши поняття про інфекційні та неінфекційні захворювання, мотивувати школярів до профілактики цих хвороб, формувати здоров'язбережувальну, екологічну, соціальну та громадянську компетентність, пов'язані з ідеями добробуту і здорового способу життя.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: аркуші паперу А2 і А3; олівці, фломастери, маркери; ножиці, скотч, клей, мультимедійна дошка, презентація, картки.

Очікувані результати: учні називають причини хвороб, шляхи проникнення інфекції, наводять приклади інфекційних і неінфекційних захворювань, заходи їх профілактики, усвідомлюють важливість взаємодії лікаря і пацієнта.

Хід тренінгу

На дошці. Прислів'я «Не бігаєш, коли здоровий – забігаєш, коли захворієш»?

I. Вступна частина. Стартові завдання

1. Привітання.

Гра «Мікрофон». Закінчи речення. Прислів'я, записане на дошці говорить про...

2. Повідомлення теми і мети тренінгу.

3. Очікування. Комп'ютер із зображенням входу в ГУГЛ, кольорові стікери. (Діти записують свої очікування від уроку, розміщують їх біля комп'ютера).

4. Вправа «Згадай правила».

5. Тренер. Що таке хвороба? Гра «Мікрофон»

Хвороба – це порушення життєдіяльності організму внаслідок дії факторів ураження.

6. Мозковий штурм. Ознаки здорової і хворої людини.

(Запис на дошці і в зошитах)

Ознаки здорової людини	Ознаки хворої людини
Весела, бадьора, працездатна, міцний сон, гарний апетит, рожевий язик.	Роздратована, млява, слабкість, поганий сон і апетит, головний біль, білий наліт на язичку, температура.

7. Гра «Мікрофон».

1. Причини хвороб (травми, інфекція, переохолодження, перегрівання, неправильне харчування, тютюнопаління, алкоголь, наркотики, стреси, недосипання, малорухливий спосіб життя, травмування).

2. Що вам найбільше докучало під час хвороб?

3. Що вас найбільше втішало під час хвороб?

II. Основна частина

Блок 1. Види хвороб (7, 2007, с.96)

Виступ сімейних лікарів (2 учні)

Хвороби:

Неінфекційні	Інфекційні
Відсутність збудника – головна ознака – наявність збудника	
Основні групи:	Основні збудники:
1. Серцево-судинні (вади серця та судин)	1. Віруси.
2. Онкологічні.	2. Бактерії.
3. Хронічні респіраторні (хронічні бронхіти, астма, алергія).	3. Мікроскопічні грибки.
4. Цукровий діабет.	
5. Психічні захворювання.	
6. Захворювання опоно-рухового апарату (сколіоз).	

Блок 2. Профілактика неінфекційних хвороб

Об'єднання в 4 групи: харчування, шкідливі звички, рухова активність, гігієна (учні вибирають листочок із підписом групи)

Робота в групах. Чинники ризику неінфекційних хвороб (розгляд та аналіз малюнків, прикріплення їх до плакату).

1. Неправильне харчування (діабет, рак, саркома, ожиріння, коліт, гастрит, виразка)

2. Куріння та пияцтво (рак, психоз, уретрит, виразка, шизофренія).

3. Недостатня фізична активність (ожиріння, інфаркт, інсульт, варикозне розширення вен, гіподинамія, сколіоз, кіфоз, лордоз).

4. Недотримання особистої гігієни (мікози, кандидози, карієс, педикульоз, короста, фурункули, погіршення пам'яті, випадіння зубів)

ПРОЄКТ «ПРОФІЛАКТИКА НЕІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ У ШКОЛІ»

4 учні отримали завчасно завдання виконати проєкт і результати презентувати на уроці у вигляді пам'ятки.

Мета проєкту: профілактика неінфекційних хвороб.

Ідеї проєкту: провести опитування учнів 7-х класів по експрес-тестах «Посібника для освітян. Зміцнення здоров'я та профілактика неінфекційних захворювань у закладах середньої освіти», скласти пам'ятку профілактики неінфекційних хвороб і представити до уваги учням 7-х класів та іншим учасникам освітнього процесу у вигляді буклетів.

Експрес-тести: «Що та як ти їси?», «Твій рівень рухової активності?», «Оцінка залежності від куріння», «Чи здоровий у тебе сон?»

Слово «профілактика» походить від грецького слова «попереджувальний». Запис у зошити визначення: **Профілактика** – це комплекс дій, спрямованих на попередження будь-якого негативного явища.

Пам'ятка «Профілактика неінфекційних хвороб»:

1. Харчуватися 3-4 рази на день, вживаючи свіжі фрукти, овочі, варене м'ясо замість сосисок і ковбаси, гречану кашу. Обмежувати вживання цукерок та солодоців, солі. Пити не менше 4-5 склянок простої води. Кожні півроку зважуватися, щоб знати свою вагу.

2. Активно виконувати вправи під час уроків фізкультури. Щодня ходити швидко пішки не менше 30 хвилин, займатися фізичними вправами понад 1 годину, проводити за комп'ютером чи гаджетами менше 1 години. Кататися на велосипеді, відвідувати спортивні секції, танцювати у вільний час. Займатися фізичними вправами або спортом разом із батьками.

3. Утримуватися від куріння.

4. Лягати спати та прокидатися в один і той самий час. Спати не менше 8-10 годин кожного дня, лягати не пізніше 22.00. Перед сном провітрювати кімнату, не їсти багато, не пити міцну каву та чай, вимикати всі електронні пристрої (мобільний телефон, планшет, комп'ютер, телевізор).

РУХАНКА «КОРИСНО – НЕКОРИСНО»

Хід вправи

Учасники стають у коло. Тренер тримає м'яч у руках і пропонує за командою спіймати його або відштовхнути. Спіймати м'яч потрібно тоді, коли буде сказано корисне заняття для здоров'я (їсти щодня свіжі овочі і та фрукти, спати 8-10 годин щодня, кататися на велосипеді, займатися спортом, ходити в похід, провітрювати кімнату перед сном і т.д.), а відштовхнути, якщо буде сказано шкідливе заняття (курити, їсти чіпси, сидіти за комп'ютером 3-4 години, спати 6 годин щодня, їсти брудними

руками). Тренер говорить вид заняття і кидає м'яч одному з учасників групи. Той, у свою чергу, повинен, промовляючи інший вид заняття, кинути м'яч комусь іншому.

Блок 3. Інфекційні хвороби та їхня профілактика

Лікар-інфекціоніст (повідомлення).

Вірусні хвороби: грип, вітряна віспа, ВІЛ-інфекція, гепатит, поліомієліт, сказ, вітрянка, кір, краснуха, COVID-19, герпес).

Бактеріальні хвороби: туберкульоз, дизентерія, сальмонельоз, тиф, холера, ботулізм, дифтерія, сифіліс).

Грибкові хвороби: лишай, мікоз, кандидоз.

Об'єднання класу у 4 групи: захисні реакції організму, шляхи зараження, імунітет, профілактика інфекцій (на спинках стільців дітей наклеєні стікери з назвою групи)

Робота в групах:

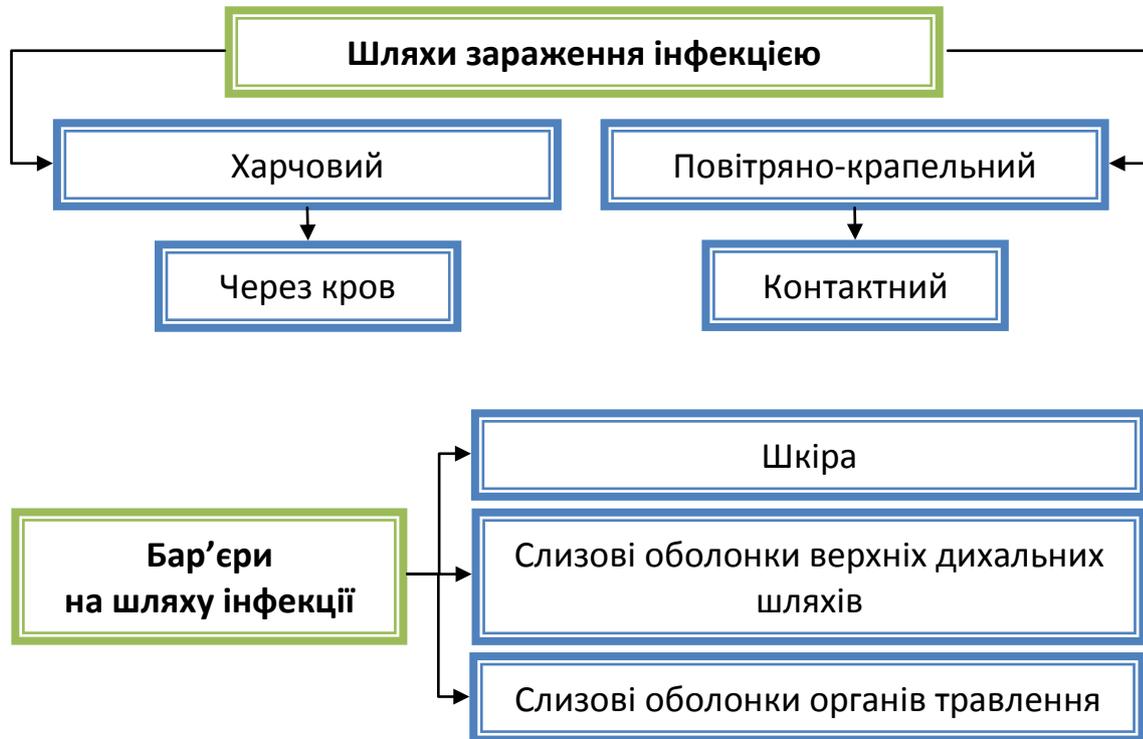
Група 1. Опрацювати статтю підручника «Захисні реакції організму», с. 24-25.

Завдання: скласти схему з малюнків і карток з підписами, показати пантоміму.

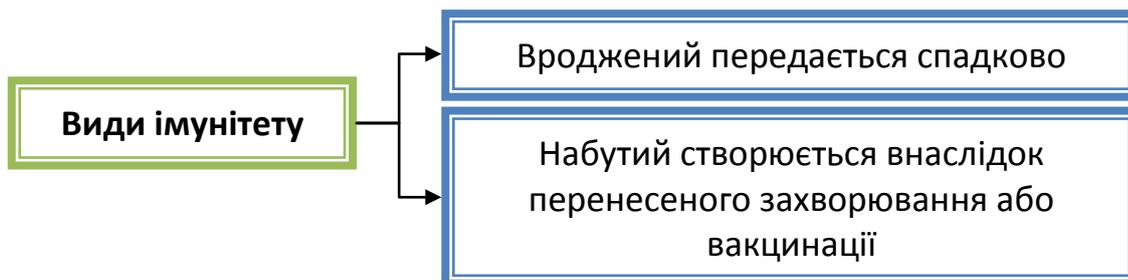
Група 2. Опрацювати статтю підручника «Шляхи зараження і бар'єри на шляху інфекції», с. 25.

Завдання: скласти схему з карток із підписами, доповнити їх малюнками, показати сценку.

Група 3. Опрацювати статтю підручника «Імунітет», с. 26 (І.Д. Бех, 2015, с. 23).

Завдання: скласти схему з карток з підписами, самостійно скласти схеми «Захисні органи і рідини», «Захисні засоби «зброя».

Група 4. Опрацювати статтю підручника «Методи профілактики захворювань», с. 26-27.

Завдання: скласти схему з карток із підписами, назвати типові неінфекційні та інфекційні захворювання учнів 6-9 класів, показати сценки, скласти пам'ятку «Профілактика інфекційних захворювань».

Пам'ятка «Профілактика інфекційних захворювань»

1. Контроль харчових продуктів та якості води, закладів громадського харчування й каналізації.
2. Здоровий спосіб життя.
3. Дотримання правил особистої гігієни.
4. Загартовування, підвищення імунітету.
5. Обмеження контактів між хворими й здоровими людьми, карантин; вакцинація та імунізація здорових людей.

Профілактикою захворювань займаються медики-фахівці. Тому кожному учневі роблять профілактичні щеплення, які захищають від кашлюку, правця, кіру, поліомієліту, туберкульозу, скарлатини.

Блок 4. Робота в групах

(Картки, вибрати із переліку інфекційні та неінфекційні хвороби та обговорити ситуації).

№ 1 Психоз, СНІД, ангіна, ожиріння, інфаркт, короста, діабет, виразка.

№ 2 Туберкульоз, коліт, сколіоз, сальмонельоз, холера, випадіння зубів, дизентерія.

№ 3 Варикозне розширення вен, ВІЛ-інфекція, саркома, кандидоз, педикульоз, фурункули, гіподинамія, погіршення пам'яті.

№ 4 Шизофренія, рак, гепатит, вітряна віспа, дифтерія, інсульт, лордоз, гастрит.

Ситуації:

1. Семикласниця Катя повинна їхати на спортивні змагання з волейболу. Та, прокинувшись, відчула головний біль, біль у горлі. Поміряла температуру. Вона виявилася підвищеною: 37,2. Що робити дівчинці? Йти в школу чи до лікаря?

2. На ринку продають полуниці. Дуже хочеться їх скуштувати перед покупкою. Що робити?

3. Тато повертався з роботи і побачив на стихійному ринку свіжу рибу. Вирішив купити. Чи правильно він зробив?

4. У родині захворіла бабуся. Як поводитися членам сім'ї?

III. Заключна частина.

1. Підведення підсумків.

Інсценування притчі «Нас троє» та її обговорення (с. 28 підручника).

2. Зворотний зв'язок. Чи справдилися очікування?

3. Домашнє завдання. Опрацювати параграф 3, обговорити пам'ятки профілактики хвороб, отримані на уроці, в своїй родині.

4. Вправа «Мікрофон». Що сподобалося чи не сподобалося на уроці?

5. Вправа «Прощання».

Разом сказати: **«Будьмо здорові!»** і поаплодувати один одному.

Список використаних джерел:

1. Голод Н.Р. Хронічні неінфекційні захворювання як визначний фактор зниження рівня здоров'я української нації / Н.Р. Голод // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету – 2016. – Вип. 139(2). – С. 35–39.

2. Горбась І. М. Профілактика хронічних неінфекційних захворювань – реальний шлях поліпшення демографічної ситуації в Україні / І.М. Горбась // Укр. кардіол. журн. – 2009. – № 3. – С. 6–11.

3. Деякі підходи до профілактики хронічних неінфекційних захворювань на первинному рівні надання медичної допомоги / В.М. Лобас, С.М. Вовк, О.Б. Петраєва, О.В. Арцатбанова // Український науково-практичний журнал «Сучасні медичні технології» – 2015. – № 4. – С. 30–33.

4. Індекс здоров'я школи. Базова оцінка пілотних загальноосвітніх навчальних закладів освітнього компоненту проекту ВООЗ. Неінфекційні захворювання: профілактика та зміцнення здоров'я в Україні. – Благодійний Фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї» – 2017.

5. Зміцнення здоров'я та профілактика неінфекційних захворювань у закладах середньої освіти. Посібник для освітян. – Благодійний Фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї».

6. Основи здоров'я. Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І.Д. Бех, Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко, С.В. Страшко. – Київ: Видавництво «Алатон», 2015. – С. 23–28.

7. Основи здоров'я. 7 клас: Посібник для вчителя. – К.: Алатон, 2007. – С. 96–98.

8. План дій з реалізації Європейської стратегії профілактики та боротьби з неінфекційними захворюваннями, 2012–2016 рр.: 61 сесія Європейського регіонального комітету ВООЗ. – Копенгаген, 2012. – С.39.

9. Про затвердження Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Розпорядження кабінету міністрів України від 26 липня 2018 р. № 530-р. Київ.

10. Стратегія розвитку профілактики в охороні здоров'я в Україні / А.М. Сердюк, Ю.І. Кундієв, А.М. Нагорна, В.П. Широбоков // Журнал НАМН України. – 2012. – Т. 18, № 3. – С. 358–371.

11. Тагліна О.В. Основи здоров'я. Плани-конспекти уроків / Тагліна О.В. // Ранок. – 2015. – С. 33–38.

12. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html Служба статистики України.

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ОСВІТА – ОДИН ІЗ ПОТУЖНИХ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНИНА

*Ірина Пітель, Ірина Левіна, Олексій Гордієнко,
Олександр Баганець*

Майже двадцять літ тому колегія Міністерства освіти й науки України своїм рішенням від 20.12.2001 р. уклала й затвердила на фундаменті основних положень «Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті» [4] «Концепцію екологічної освіти в Україні» [3], котра у передньому ж своєму слові проголосила: «Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту» [3]. А вона, безсумнівно, включає у себе й певну юридичну підготовку майбутніх уповні свідомих та відповідальних громадян країни. «Концепція..», на тому робить досить голосний акцент: «Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства та природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею!), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України» [3].

Оскільки в Україні дбають за неперервність освіти загалом й екологічної та правової, зокрема, то нині вони вже тісно переплітаються між собою, утворюючи гібридну царину екологічного права або правової екології. Цілком природно, що і у нашому коледжі неодмінно включаємо в різноманітні теми занять з екології і правові аспекти охорони природи, довкілля, а в теми занять з права – його щонайсучасніший екологічний ухил.

Реформування освіти загалом та еколого-правової зокрема держава здійснює також із обов'язковим врахуванням новітніх екологічних законів і підзаконних актів, а їх вже накопичилося у нашій юриспуденції чимало. Зокрема, це (і перш за все) Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII, «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 року № 1862-IV, «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від

6 вересня 2005 року № 2806-IV, «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року № 3038-VI, «Про стратегічну екологічну оцінку» 20 березня 2018 року № 2354-VIII тощо [2]. Також ми знайомимо своїх здобувачів освіти у цьому плані з Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. N 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів», а також із розділом VIII «Екологічний податок» Податкового Кодексу України, із Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 р. № 168 «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля» тощо [2].

Знайомство з цими та іншими юридичними документами має закріплювати у свідомості молодшої людини розвинуте змалечку, глибоко вкорінене в душу вихованням «...почуття особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність, діяльність інших людей та колективів; розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем» [3]. І коли в основу еколого-юридичної освіти покладаються «...принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та систематичності, то екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права» [3], а ми можемо сподіватися на педагогічний успіх.

Отримуючи сучасну еколого-правову освіту, наші студенти мають піти значно далі нас, своїх педагогів. До цього спонукають рішення економістів та правників-екологів глобального масштабу. Сьогодні й в Україні дуже актуально дотримання у масовому порядку «Національної Стратегії для впровадження СЕО та реалізації вимог СЕО Протоколу ЄЕК ООН» [1; 5, с. 10], бо: «Потенціал ОВНС та екологічної експертизи досить значний. Аналіз потреб... показав, що необхідно доповнити існуючу законодавчу базу, поліпшити механізми участі громадськості, врегулювати процес попередньої оцінки проектної документації та розвинути умови для практичної реалізації процедури аналізу альтернатив в оціночному процесі. Базуючись на висновках, викладених в дослідженнях, в Україні існує реальна можливість для впровадження СЕО» [5, с. 11].

Вочевидь, виховуючи наступне покоління в еколого-правовому полі, ми рухаємося, хоча й дуже повільно, але таки до врегулювання планетарних еколого-юридичних питань саме «...в транскордонному контексті» [5, с. 3].

Список використаних джерел:

1. Базові елементи Стратегії ЄЕК ООН про освіту в інтересах сталого розвитку : Документи V Всеєвропейської конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи» (Національний семінар проекту «Київ – 2003»). К., 2003. С. 299–341.
2. Загальне природоохоронне законодавство. Закони України. ЦЕРН. URL:<http://cern.com.ua/prirodoohrannoe-zakonodatelstvo/zagalne-prirodoohoronne-zakonodavs/> (дата звернення: 01.03.2021).
3. Концепція екологічної освіти в Україні GOV.UA Державні сайти України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> 2002 р. (дата звернення: 28.02.2021)
4. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
5. Національна Стратегія для впровадження CEO та реалізації вимог CEO Протоколу ЄЕК ООН: Україна. EIA UNDP Офіційна версія URL: https://unesc.org/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Ukraine_strategy_uk.pdf (дата звернення: 11.03.2021).

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ І ВИТРАТАМИ (ВАРТІСТЮ) ПРОЕКТІВ

Віталіна Плаксіна

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Планування ресурсів – дуже важливий і відповідальний процес. Відомо, що саме на цьому етапі виникає найбільше проблем, оскільки призначення ресурсів може привести до змін календарних дат початку і завершення як окремих робіт, так і всього проекту. Ресурси проекту прямо пов'язані з витратами проекту, які для кожного проекту характеризуються певною обмеженістю.

В управлінні проектами розглядаються такі види ресурсів: природні ресурси; трудові, матеріально-технічні, фінансові, інформаційні, технологічні ресурси; ресурси часу; знання і досвід. В межах теми більшу увагу будемо приділяти увагу трудовим видам ресурсам. Трудові ресурси – сукупність працівників, які здійснюють безпосередні роботи проекту з використанням матеріально-технічних ресурсів. Трудові ресурси мають свою ціну, вона вираховується в одиницях часу (наприклад, витрати на фахівця складають 50 грн. на

годину). Для трудових ресурсів корисно буває ще визначити: максимальну доступність (показує, скільки відсотків робочого часу ресурс може присвячувати конкретному проекту. Припустимо, юрист працює 25% свого робочого часу); календар: кожен трудовий ресурс може мати свій розклад робочих і вихідних днів.

Ресурсне планування проекту – це процес призначення ресурсів за роботами проекту, а також пов'язане з ним корегування календарного графіка проекту. Ресурсне планування дозволяє: оцінити потребу в ресурсах конкретного типу; здійснити раціональний розподіл наявних ресурсів в часі; визначити ділянки проекту, які є критичними з точки зору потреб в ресурсах; оцінити сумарну вартість проекту; контролювати використання ресурсів під час реалізації проекту. Процес планування ресурсів передбачає здійснення таких кроків: визначення наявності ресурсів; оцінка потреби в ресурсах; призначення ресурсів за роботами; вирішення ресурсних конфліктів (проблем нестачі або надлишку ресурсів); контроль виконання ресурсних планів.

Список використаних джерел:

1. Бабаєв В.М. Управління проектами: Навчальний посібник для студентів спеціальності «Управління проектами». – Харків: ХНАМГ, 2006. – 244 с.
2. Процеси управління проектами : навч.-метод. посіб. / М.В. Гриньова, Н.М. Сас. – К.: Полтава : ПНПУ, 2012. – 196 с.

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ У НУШ

Дар'я Половинка

Патріотизм – одне з найбільш глибоких людських почуттів. Як правило, це поняття розуміють як відданість і любов до Батьківщини, до свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодення, готовність до її захисту.

Це почуття є одним із найважливіших духовних надбань особистості. Воно характеризує вищий рівень розвитку особистості й проявляється в її активно-діяльній самореалізації на благо Батьківщини. Філософи й політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, що закріплювалося століттями й тисячоліттями розвитку відокремлених етносів. Це

соціально-політичне явище, якому притаманні природні витoki, власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним класовим змістом.

Психологи визначають патріотизм як певне моральне ставлення й оцінку особистістю елементів Вітчизни. Патріотичне почуття, соціально-моральне у своїй основі, особистість набуває не лише шляхом біологічної спадковості, а неодмінно під впливом соціального середовища, виховання (соціалізації) у широкому розумінні слова.

Невід'ємною складовою патріотизму є національна свідомість.

Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів. Основними складовими національної свідомості виступають:

- сприйняття оточуючого світу та ставлення до нього;
- усвідомлення національно-етнічної належності;
- ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти;

- ставлення до представників інших націй і національностей;

- патріотичні почуття та патріотична самосвідомість;

- усвідомлення національно-державної спільноти.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще. Для формування такої свідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система патріотичного виховання. В основу патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України. У зв'язку з цим патріотичне виховання є важливим державним завданням. Головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своїх Батьківщини, держави, народу, нації. Системне духовно-морального виховання має базуватися на цінностях духовної культури українського народу.

Отже, національно-патріотичне виховання пронизує весь навчально-виховний процес, органічно поєднує національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання, базується на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і

громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни. Для цього повинна створюватися цілеспрямована, організована взаємодія дітей з батьками, педагогами, дитячими колективами, громадськими об'єднаннями, закладами культури. Застосування наведених форм, методів і засобів національно-патріотичного виховання покликане формувати в дитині емоційні та поведінкові компоненти, що передбачають вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті.

Список використаних джерел:

1. Виховання громадянина / П.Р. Ігнатенко, В.Л. Поплужний, Н.І. Косарева, Л.В. Кривицька. – К., 1997. – С.7–8.
2. Пістун Т.В. Українські прадавні обереги. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009.
3. Сухорукова В.М. Як виховати патріота. – Х.: Вид-во «Ранок», 2015. – С. 2.

ПАТРІОТИЗМ ТА ЙОГО ВИХОВАННЯ

Вікторія Поцяпун

На особистісному рівні патріотизм виступає як найважливіша, стійка характеристика людини, що виражається в його світогляді, моральних ідеалах, нормах поведінки.

На макрорівні патріотизм являє собою значну частину суспільної свідомості, яка виявляється в колективних настроях, почуттях, оцінках, в ставленні до свого народу, його способу життя, історії, культури, держави, системи основоположних цінностей.

Патріотизм проявляється у вчинках і в діяльності людини. Зароджуючись з любові до своєї «малої Батьківщини», патріотичних почуттів, пройшовши через цілий ряд етапів на шляху до своєї зрілості, піднімаються до загальнодержавної патріотичної самосвідомості, до усвідомленої любові до своєї Вітчизни. Патріотизм завжди конкретний, спрямований на реальні об'єкти. Діяльна сторона патріотизму є визначальною, саме вона здатна перетворити чуттєвий початок в конкретні для держави справи і вчинки.

Патріотизм є моральною основою життєздатності держави і виступає в якості важливого внутрішнього мобілізуючого ресурсу розвитку суспільства, активної громадянської позиції особистості, готовності її до самовідданого служіння своїй Вітчизні.

Завдання патріотичного виховання школярів включають:

- формувати поняття про велику та малу Батьківщину, початкові знання про її історію, історичні постаті;
- дбайливого ставлення до життя і до всього живого;
- прищеплювати трудові навички, виховувати шанобливе ставлення до праці іншої людини;
- виховувати шанобливе ставлення до суспільної власності, до власності іншої людини.

Система роботи з патріотичного виховання включає в себе чотири основні компоненти:

1. Патріотичне виховання в системі уроків. Урочна діяльність.
2. Патріотичне виховання у позаурочній діяльності.
3. Патріотичне виховання в рамках роботи з батьками.
4. Участь в заходах різного рівня.

Форми роботи найрізноманітніші: ділові ігри, класні години, зустрічі з цікавими людьми, бесіди, диспути, вікторини, колективні творчі справи, огляди-конкурси, виставки, змагання, екскурсії, поїздки, походи, трудові відносини, тренінги, знайомство з історичним минулим малої батьківщини і Вітчизни, знайомство з традиціями і звичаями українського народу, фольклором.

Всю роботу з патріотичного виховання школярів в рамках основних компонентів потрібно вести за такими напрямками:

1. Історико-краєзнавчий і екскурсійний напрямок – система заходів, спрямованих на пізнання історико-культурних коренів, усвідомлення неповторності Батьківщини, її долі, формування гордості за причетність до діяльності предків, історичної відповідальності за те, що відбувається в суспільстві.

2. Цивільно-правовий напрямок – формування громадянської позиції.

3. Літературно-музичний напрям, що відповідає за духовне становлення особистості дитини. Виховання йде поволі, від емоційно-образного змісту твору, від переживання дітей.

В першу чергу, допомагають нам у цьому напрямку твори усної народної творчості: прислів'я та приказки.

На творах класиків вчимося любити і охороняти рідну природу, пишатися за свою Батьківщину, захоплюватися подвигами героїв, співпереживати їм і трепетно ставитися до близьких і оточуючих людей.

Емоційний настрій учнів посилюється при вивченні літературного твору, якщо супроводжується через прослуховування музичних творів (класика для дітей, українські народні пісні, казки).

4. Фізкультурно-оздоровчий напрямок орієнтований на розвиток сили, спритності, витривалості і здоров'язбереження.

5. Екологічний напрям – виховання любові до природи, захисту її від забруднення. Навчити любити і берегти красу рідної природи, знайомимося з її різноманіттям. Діти беруть участь в акціях «Посади дерево!», «Живи, Земле!», Вивчають лікарські рослини свого краю.

6. Сімейний напрям – утвердження моральних цінностей в свідомості дітей через духовне відродження сім'ї та оволодіння досвідом попередніх поколінь. Природно, що вся робота ведеться у тісній співпраці з батьками учнів.

7. Робота з ветеранами та людьми похилого віку – виховання вміння бути добрим, милосердним, прагнути прийти на допомогу тим, хто її потребує.

В результаті здійснюваної роботи рівень патріотичної свідомості дітей, підлітків та молоді постійно підвищуватиметься.

Отже, сутність патріотичного виховання полягає в любові до Батьківщини, до рідних місць, рідної мови; повазі до минулого своєї Батьківщини, до звичаїв і традицій свого народу, знання історії своєї Батьківщини, розумінні завдань, що стоять перед країною, і свого патріотичного обов'язку; повазі до інших народів, їх звичаїв та культури, нетерпимості до расової і національної неприязні; прагненню до зміцнення честі і гідності батьківщини, повагу до армії і готовність захищати батьківщину, служити її інтересам.

Список використаних джерел:

1. Поняття «Патріотичне виховання» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studbooks.net/1869689/pedagogika/ponyatie_patrioticheskoe_vospitanie

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИМІСЬКОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЯК ДИДАКТИЧНА УМОВА КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юлія Прасул

Розвиток рекреації в приміській зоні Харкова відбувався протягом всієї історії рекреаційної діяльності завдяки вигідному економіко-географічному положенню, близькості значного постачальника потенційних споживачів. Перша половина ХХ століття знаменується створенням дитячих оздоровчих таборів, спеціалізованих лікувально-оздоровчих закладів санаторного типу, а основним лімітуючим

фактором є зручна транспортна доступність, тому до 1950 р. основні рекреаційні території концентруються поблизу північних, південно-західних околиць обласного центру. В другій половині ХХ ст. відбувається активний розвиток інших рекреаційних систем: Чугуївської, Зміївської, Балаклійської, Ізюмської, Печенізької, Червонооскільської, Краснокутської, які знаходяться поодаль від Харкова, але мають більш якісні природні ресурси. В той же час подальший розвиток Харківської рекреаційної зони не припиняється, орієнтуючись на оздоровлення дітей та дорослих. Аналогічна структура рекреаційного комплексу збереглася і нині.

Харківський район характеризується сприятливим поєднанням умов та ресурсів для лікування, оздоровлення, відпочинку та пізнавальної діяльності, потенціал таких об'єктів достатній для розвитку рекреаційного господарства [1].

Орографічні характеристики Харківського району, що впливають на розвиток спортивно-оздоровчої рекреації, мальовничість ландшафтів, у цілому можна оцінювати як сприятливий для організації тренувальних походів вихідного дня, спортивно-туристських тренувань, розробки та проведення теренкурів, але відносно сприятливий для повноцінного розвитку спортивно-оздоровчої діяльності. Геологічними та спелеологічними ресурсами район не забезпечений навіть задовільно. Відсутність закарстованих території організатори лікувально-оздоровчої діяльності намагаються виправити шляхом створення кімнат зі штучним кліматом печер. На сьогоднішній день, пропозицію спелеотерапії надає досить велика кількість закладів відпочинку: дитячі оздоровчі табори, санаторії, спа-курорти. В комплексі кліматолікування на Харківщині влітку з успіхом застосовують майже всі види аеротерапії та геліотерапії. Кліматичні умови зими сприяють організації лижних подорожей, зимових теренкурів, катання на санчатах тощо. Більшість санаторно-курортних і оздоровчих закладів приурочені до водоймищ чи річкових долин, які є ресурсами для розвитку місцевого купально-пляжного відпочинку та рибальства на карася, головня, окуня. В Харківському районі за своєю значимістю для розвитку регіональної рекреації виділяються Трав'янське, Муромське, В'ялівське водосховища, Безлюдівський гідропарк. Серед гідромінеральних ресурсів за своїм складом і лікувально-оздоровчим ефектом виділяється вода «Роцинська». Біотичні ресурси Харківського району відносно сприятливі для розвитку туризму та рекреації, як приміської, так і довготривалої. Майже всюди лісові масиви (лісистість 10-14%) використовують при кліматолікуванні. В північній частині території лісові масиви невеликі і розміщені переважно фрагментарно. Південно-західна частина

Харківського району має більшу лісовкриту площу, що пов'язано з розташуванням в цій місцевості санаторно-оздоровчих закладів та дитячих таборів. На окремих ділянках лісових масивів створені зони відпочинку. Популярністю користуються зони відпочинку в с. Бабаї, навколо ставка Молошка біля сел. Високий. В лісах можна полювати на зайця-русака, лисицю звичайну, куницю лісову, косулю. У водоймах водиться багато риби, раки, черепахи.

Серед біокультурних об'єктів Харківського району, що доцільно використовувати при організації рекреаційної діяльності, виділяють дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, місцевий парк у м. Люботин.

У Харківському районі всім бажаючим пропонують здійснити декілька видів екскурсій: природничі (природничо-спортивні), виробничі, пізнавальні. На жаль, основна частина маршрутів пропонується до уваги саме харків'янам, що ще раз підтверджує статус рекреаційної зони як приміської зони відпочинку. Серед природничо-спортивних екскурсій можна виділити екскурсію в замський кінний клуб, спортивне або навіть екстрим-дозвілля (катання на гірських лижах та сноуборді, польоти на парaplанах чи літаках, стрибки з парашутом). Пізнавальні та виробничі екскурсії пропонуються, як правило, групам учнівської молоді. Загальновідомими і популярними туристськими об'єктами Харківського району є страусова ферма, Мереф'янська шовкостанція, джерело Г.С. Сквороди, музей Г. Хоткевича, а інші об'єкти залишаються поза увагою туристських підприємств і організацій. Ознайомлення з іншими пам'ятками, як показує аналіз джерел, краєзнавці, туристи, аматори активного відпочинку проводять самостійно, без допомоги турорганізацій.

Виявили, що найбільшими конкурентами у галузі сучасної рекреаційної діяльності Харківському району є Зміївська та Чугуївська рекреаційні зони. Але якщо розділити між ними рекреаційні функції відповідно до наявних рекреаційних ресурсів, то слід зазначити: Зміївська рекреаційна зона має спеціалізуватися на більш тривалому відпочинку (наприклад, тижневому) на туристських базах різних категорій, із залученням водних та лісових ресурсів; Чугуївська рекреаційна зона може запропонувати цікаві екскурсійні маршрути, а також відпочинок на березі річки. Відповідно до галузевої територіальної структури рекреаційної системи можливим в Харківській рекреаційній зоні є здійснення рекреаційної діяльності на базі санаторно-курортного, туристсько-пізнавального, спортивно-оздоровчого підкомплексів, підкомплексу дитячого відпочинку або корпоративної рекреації.

Список використаних джерел:

1. Прасул Ю.І. Рекреаційні ресурси приміського району Харкова: компонентна структура / Ю.І. Прасул // Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку : матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (1–2 листопада 2012 р., м. Черкаси). Черкаси : Брама-Україна, 2012. С. 511–516.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ЦЕ ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ

Маріанна Прусова

Метою даної статті є наголошення на необхідності та важливості прищеплення патріотичних поглядів, ідеалів та любові до батьківщини молодому поколінню. Національне виховання повинно визріти у душах як ядро, стрижень розвитку та прогресу. У роботі зазначені мудрі думки митців, палких шанувальників національного, в тому числі і милозвучного українського слова, які стосуються національно-патріотичного виховання, червоною стрічкою якого є споконвічні, оповиті сивою давниною, традиції. У висновку, ніби на постаменті наголошено, що життя кожного з нас вплетене у дуже тісну та міцну «сорочку» традицій.

Виховання молодого покоління на традиціях реалізує, по-перше, усвідомлення кожною особою себе як невід'ємної частини свого народу, по-друге, глибоке та всебічне пізнання рідної нації, надбання народу, його історії, культури, високої духовності і на цій основі – загальнолюдського, і в той же час, по-третє, відчуття себе кожним індивідом як самобутньої індивідуальності, розуміння усієї необхідності з цією метою самовиховуватися і самовдосконалюватися. Завдання верховної влади у зв'язку з цим полягає у створенні оптимальних умов оволодіння народними традиціями, у сприянні розвитку національних програм, в наданні цьому процесові цілеспрямованого характеру, що забезпечить формування культури та обізнаності громадянина, його високоморальних якостей.

Національно-культурні традиції українського народу, його окремішність, його здобутки – це вклад української нації в загальнолюдську скарбницю духовності, в культуру усього світу.

М. Грушевський першим розгорнув концепцію вселюдського значення національних традицій та їх роль у національно-патріотичному вихованні. За висновком видатного діяча української культури,

національна творчість і надбання українського народу «не має суперника серед народів Європи». В багатотомній фундаментальній «Історії України – Руси» М.С. Грушевський стверджував, що український народ «у творах свого духа зложив пророчисті свідоцтва своїх визначних культурних прикмет, багатих здібностей і здобутків довгого історичного життя» [1].

Інший активний діяч суспільно-політичного руху в Україні М.П. Драгоманов у своїх працях з українознавства переконливо поєднав національні скарби і загальнолюдські цінності, вчив, щоб ми ставили «величну будівлю українського культурно-громадського життя в зв'язку з вселюдською культурою...» [2].

О.Р. Мазуркевич пише, що, за вірогідним свідченням М. Грушевського, у всьому світі «гаряча проповідь Драгоманова про необхідність європеїзації українського народознавства, надання йому прогресивного характеру, соціального змісту була цілком на своєму місці, вона була потрібна». М.П. Драгоманов наголошував: «Українське письменство й наука про Україну мусять перш за все оновитись, приставши до тих методів і напрямків, котрі тепер творять силу письменського і наукового руху в Європі й Америці, й котрі найтісніше зв'язані з теперішнім всесвітнім громадським рухом, вийти з того вузького й поверхневого національства, котре в Європі втратило смисл..., відшукати дійсні національні ознаки в історії й сучасності» [3].

Таким чином, уважно ставлячись до традицій і їх несказанно важливої ролі у вихованні, слід уникати примітивної ідеалізації національних ознак українського народу.

У зв'язку з цим постає необхідність правильного усвідомлення взаємозалежності національного й інтернаціонального. В цьому доцільно, на наш погляд, сприйняти висновок В. Винниченка. Він писав, що інтернаціоналізм, який «вимагає відречення від своєї національності й розчинення себе в безфарбній, абстрактній масі людськості, є абсурд. І не тільки абсурд, а й лицемірна, шкідлива пропаганда самогубства, пропаганда убивання життя в собі. Але інтернаціоналізм як сполучення всіх національних сил людськості, якщо кооперація народів є вищий розвиток національного чуття, є вищий щабель поступу людськості» [4-5].

Отже, через національно-патріотичне виховання молоді ми зможемо наблизитися до загальнолюдського, завдяки збереженню своєї національної самобутності та ідентичності увійдемо як рівноправні до європейської співдружності народів і країн.

Сучасне життя здебільшого не сприяє виховному процесу. З цього приводу доцільно згадати переконливі слова американського письменника Марка Твена, що характеризували Сполучені Штати кінця

XIX століття: «Якщо ти вкрав булку хліба тебе можуть посадити в тюрму, якщо ж ти вкрав залізницю, тебе виберуть у сенат». Подібна ситуація характерна для нас сьогодні. Гальмує виховання й те, що з екрану, газет, естради, молодіжних програм, різних виступів не лише артистів, а й офіційних осіб ллються потоки неконструктивної критики, що стосуються різних аспектів життєдіяльності України. Це формує іронічне ставлення молоді до своєї країни, гальмує, а не допомагає у вихованні громадян і патріотів.

Найбільш ефективним чинником виховання поваги і любові до Батьківщини є національно-культурні традиції українського народу. Прийдешній день нашої прекрасної України залежить від того, як ми сьогодні сформуємо у молодого покоління громадянську позицію, відчуття єдності її з рідним народом та почуття патріотизму.

Тому, прищеплюючи національні звичаї та виховуючи на традиціях, прагнемо сформувати у молодих людей вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, незалежної держави, горде почуття самотності українського народу, стимулювати громадянське пробудження, відродити національне сумління і суспільний обов'язок. Доводимо глибинний, оспіваний у творах поетів та письменників зв'язок національного з духовністю особистості, обізнаністю й ерудицією, вірою у світле майбутнє, інтелектуальною зрілістю, самодостатністю і красою. У цьому полягає низка головних завдань такої мети як виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу.

Отже, варто підкреслити ще раз, що національні традиції – це святиш певного народу, те, чим він керується в своїй життєдіяльності.

В.О. Сухомлинський писав: «Душа не може жити без святині. Щось для людини стає дорогим і непорушним, невикорінним і незнищеним». Видатний педагог говорив, що людська душа для нього, неначе родюче поле, на якому потрібно виростити пшеничний колос. «Не будеш орати землю й зрошувати її потом, запліднювати турботами і тривогами, – поле буде пустирем, а на пустирі виросте чортополох». Далі він пише: «Я тридцять три роки працюю в школі, і тридцять три роки мені не дає спокою думка: як створити людину з багатою, щедрою, благородною та щирою душею, готовою віддати свої багатства людям?». Педагог переконливо доводить, що все залежить від учителя. «Альфою і омегою моєї педагогічної віри є глибока віра в те, що людина є така, яке в неї уявлення про щастя. В.О. Сухомлинський впевнений, що вихователь є творцем людської душі, плугатарем і сіячем, він формує уявлення про щастя. Якщо йому не вдалося посіяти справді людське насіння щастя, то в душі може утвердитися інша святиня [6]. Він називав народні традиції «живим, вічним джерелом педагогічної мудрості», «зосередженням духовного життя народу».

Таким чином, ритуали, звичаї, обряди, норми, свята, ідеали мають у своїй основі народні святиш, вони об'єднують минуле і майбутнє народу, утверджують в душах нинішнього покоління віковічні традиції рідного народу, його менталітет, інтегрують певну спільність людей у високорозвинену сучасну націю. Систему традицій є своєрідною призмою, через яку кожний народ наче відтворює себе, свою культуру, свій характер та темперамент, свою ідеологію і психологію.

Зазначимо, що в основі понять «народ», «нація» лежать стійкі увіковічені здобутки – трудові, моральні, естетичні [7]. Тому прилучення школярів до національних традицій має не лише педагогічне, а й глибоке соціальне та державотворче значення. Кожна традиція, нехай вона буде маленькою, майже непомітною – це все одно своєрідний ескіз величної картини. Дослідження показує, що педагогічний вплив народних традицій, особливо сімейних, на формування особистості неперевершений. Діти та молодь сприймають їх легко, просто й природно, навіть не відчуваючи, що їх таким чином виховують. Очевидно, це й дало підставу П.Д. Ушинському прийти до висновку, що «виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях» [8].

Ось чому національно-культурні традиції є своєрідним обличчям народу, неперевершеною виховною силою та вічним джерелом духовності, мудрості і величчя для підростаючих поколінь.

Список використаних джерел:

1. Грушевський Михайло. Історія України – Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наукова думка, 1991. – Т.1. – 736 с.
2. Ігнатенко П.Р., Косарева Ні, Поплужний В.Л. Громадянське виховання учнів в умовах українського державотворення // Рідна школа. – 1996. – №3. – С.31–50.
3. Канак Ф., Лобас В. Українська культура. Етнічні та географічні складові // Віче. – 1998. – №4. – С.17–129.
4. Ковальчук О.В. Основи формування національно свідомих громадян // Початкова школа. – 1993. – №3. – С. 18–23.
5. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания // Пед. соч.: В. 8 т. – М.: Педагогика, 1984. – Т.4. – С.118–124.
6. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. – К., 1995. – 158 с.
7. Мірчук Н. Світогляд українського народу. – Прага, 1942. – 241 с.
8. Омельченко Ж.О. Формування загальнолюдських цінностей у старшокласників: Автореферат дисертації... / Харківський держ. пед. ін-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1992. – 21 с.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Ірина Решетило

Інтерактивність (від англ. Interaction – «взаємодія») – поняття, котре розкриває характер і ступінь взаємодії між об'єктами або суб'єктами і використовується у теорії інформації, інформатиці й програмуванні, системі телекомунікацій, соціології, дизайні, а зокрема, у проектуванні взаємодії, а віднедавна також у педагогіці. Наразі серед фахівців перерахованих сфер діяльності немає конкретного й усталеного визначення цього поняття. Проте цей термін, дещо узагальнено, можна визначити й таким чином: інтерактивність – то є принцип організації будь-якої системи, при котрій мета досягається інформаційним обміном елементів цієї самої системи.

Елементи інтерактивності – частки взаємодіючої системи, за допомогою яких і відбувається взаємодія цієї системи з іншою системою/людиною, коротше кажучи, користувачем [2]. Таким чином у на уроці в класі учитель тепер – не повновладний диктатор, але – СПІВучасник спільного із учнями процесу навчання та виховання одночасно [6-10]. Це тим більш прийнятно до старшої школи, де навчаються вже не суто діти, а – підлітки.

Як вважає науковець Т.П. Мостіпака, «Інтерактивні технології – то жива нитка, що пов'язує учителя з кожним учнем та учнів між собою» [4]. І те не випадково: зміна освітньої парадигми в Україні передбачає становлення зовсім нової освітньої системи: інший зміст, підходи, стосунки, повідінка, а чи не найголовніше – менталітет педагога [1, 11].

Основним завданням школи при всьому тому стає формування в учнів різноманітних новітніх компетенцій. Особливо цьому сприяє використання на уроках саме інтерактивних технологій навчання. І така модель передбачає взаємодію-співпрацю учня і вчителя, котрі стають рівноправними суб'єктами навчання. Учні виявляються втягнутими у процес пізнання і – що надзвичайно важливо – мають можливість розуміти й рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають.

Із історії освіти України (20-ті рр. минулого століття; на той час ще як складової частини колишнього СРСР) дізнаємося: у нас вже було використання методик, які ґрунтувалися на принципах демократично-взаємного навчання. Так, на той час (а це був час саме кардинального реформування – і насправді вже народної, широко відкритої для абсолютно всіх верств населення, а не лише для дворянства, багатих та

зможних – освіти) практикували цікаві методики: «бригадно-лабораторну», «проектну», роботу в парах змінного складу, а також надзвичайно широко застосовували різноманітні екскурсії та практику на живому виробництві [4]. Для біології то був розквіт.

Нині технології інтерактивного навчання надзвичайно різноманітні. Т.А. М'ясоїд [5], приміром, виділяє наступні: не лише робота в парах, а й змінні трійки, «карусель», робота у малих групах, «акваріум», «незакінчена пропозиція», «мозковий штурм», «броунівський рух», «дерево рішень», «суд від свого імені», «громадські слухання», рольова (ділова) гра, «метод-прес», «займи позицію!», дискусія, дебати. Все це прийнятно і корисно на уроках біології (сучасної, вже дуже збагаченої знаннями хімії, фізики науки) у старшій школі.

Так, приміром, використовується групова форма роботи у класі. Вона гарно «грає» не лишень при узагальненні вже пройденої теми, але й при вивченні нової. Домовленість учителя з учнями відбувається на першому уроці. Старшокласники діляться на кілька постійних груп (за бажанням); цим групам треба за чергою виконувати два роду дій, котрі назвемо «дослідження» та «експортування». Група «дослідників» виконує різні завдання, що пов'язані з темою уроку: вивчає нову інформацію, креслить схеми, діаграми, складає таблиці, тести тощо. «Експерти» ж виробляють певну систему оцінювання того, а опрацьовуючи новий матеріал, складають питання для груп і самі ведуть «урок-конференцію».

На такого роду заняттях періодично практикується зміна ролей, аби кожен учасник відчув себе у якості й «експерта», й «дослідника». Зміна цих ролей та вільний вибір завдань дозволяє підліткам формувати в собі різноманітні корисні для подальшого життя компетенції. Такі уроки проводяться у 2 години: 1 – «урок дослідження», 2 – «урок-конференція».

Урок-дослідження. Перша його частина – вступне слово педагога. Повідомляє основні відомості з теми. Учні розподіляються на групи (1 група – «експертів», 3-4 а чи 5 груп – «дослідники»). Кожна група «дослідників» має вивчити один із розділів теми, виконуючи запропоновані завдання, і – приготувати презентацію свого розділу. Одна група виробляє систему оцінювання і, опрацьовуючи матеріал, ставить питання для інших. Друга частина такого уроку: учні, розбившись на мікрогрупи, виконують завдання та оформлюють результати. Учитель при всьому цьому – «активний консультант», а ще – організатор навчального простору, в якому його підопічні шукають саме свій шлях до мети.

Урок-конференція. Складається із таких частин: а) виступ групи «експертів» про критерії оцінювання роботи; б) виступ груп, презентація своєї роботи (до кожної з груп ставлять запитання з класу і 2-3 питання – від «експертів»; в) виступ групи «експертів» з аналізом виступів та оцінкою груп; г) підсумкове слово вчителя, у якому підбивається підсумок усієї роботи (також учитель має право додати 1 бал учню, котрий відзначився, або забрати 1 бал у того, хто не справився з роботою).

На таких уроках можна використовувати різноманітні комп'ютерні технології, приміром, презентації, готові розробки із учбових сайтів, у тому числі – знайдені в мережах інтернету самими учнями. Протягом таких занять підлітки старшої школи навчаються, окрім знанням із біології, ще й жити і працювати в соціумі: бути демократичними, активно, але мирно спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, ухвалювати обгрунтовані, а не спонтанні власні рішення. І така освітня дисципліна як сучасна біологія, що розвивається у всьому світові карколомними темпами, – благодатна царина для того.

Гостра потреба сучасної України – люди, здатні до пожиттєвої самоосвіти. На цьому наголошує і ЮНЕСКО у доповіді «Освіта: прихований скарб» [11]: «Людина має навчитися: пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі; діяти таким чином, аби робити потрібні зміни у середовищі свого існування; жити у суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності» [11]. Реалізація цих задумок можлива тільки за умови постійного розвивального навчання для юних, і не тільки. Так, згідно із «Державним стандартом базової і повної середньої освіти» [1], а також Законом України «Про освіту», Державною національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, Концепцією загальної середньої освіти ми маємо здійснити кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, зорієнтованого на передачу готових знань, до особистісно-розвивального, спрямованого не тільки на засвоєння вже кимось добутих знань, а й на розвиток творчої особистості кожного, без винятку, учня.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. – 2004. – № 5. – С. 4.
2. Інтерактивність Википедія. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Інтерактивність#CITEREFWiberg2010> (дата звернення: 15.03.2021).
3. Мартинець А.М. Нові педагогічні технології: інтерактивне навчання // Відкритий урок. – 2003. – № 7-8. – С. 28-31.

4. Мостіпака Т.П. Інтерактивні технології у викладанні природничих дисциплін : Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С.Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М.Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 143-148.

5. Мясоєд Т.А. Интерактивные технологии обучения : Спец. семинар для учителей. М., 2004. 288 с. URL: http://school11sp.ru/data/uploads/docs/v_pomosch_uchitely/7.pdf (дата звернення: 19.04.2021).

6. Пометун О.І. До питання досвіду впровадження інтерактивних технологій // Антологія адаптованого досвіду. – Рівне, 2004. – С. 132-136.

7. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко ; за ред. О.І.Пометун. – К., 2004. 192 с.

8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии DOC: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

9. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків: Вид. група «Основа», 2004. – 128 с.

10. Суворова Н.Н. Интерактивное обучение Новые подходы. – М.: Вербум, 2005. – 42 с.

11. ЮНЕСКО Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within) : Основные положения доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. URL: <https://ifap.ru/library/book201.pdf> (дата звернення: 27.04.2021).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ

Тамара Романченко, Ярина Ткачук

Рідна мова – один із основних інструментів національної самосвідомості людини, її самопізнання і самооцінки в суспільному контексті, і водночас – це важливий складник її соціального обличчя, що чимало говорить про саму людину, її світоглядні та політичні пріоритети, її патріотичну свідомість. Розмовляючи українською, дотримуючись характерних для нашої мови норм, людина виявляє повагу до своєї землі, до предків, що віками відстоювали право говорити рідною мовою, демонструє готовність діяти суголосно їхнім заповітам. Тож формування у школяра мовленнєвої культури – педагогічна проблема, що виходить далеко за межі лінгвістики, оскільки торкається глибинних пластів особистісної спрямованості майбутнього громадянина.

На перший погляд, для розквіту української мови сьогодні всі необхідні умови. Проте вчені з тривогою відзначають, що проблема

мовленневої культури українців залишається не менш актуальною. В. Александрова пояснює це досить парадоксально. На її думку, питання культури мовлення загострилося через те що:

- збільшився склад учасників масової комунікації (за віком, освітою, службовим становищем, за політичними, релігійними, партійними і громадськими інтересами);

- зникла офіційна цензура, через те мовлення людей стало більш відкритим, довірливим, невимушеним;

- переважає мовлення спонтанне, мимовільне, заздалегідь не підготовлене;

- різноманітні ситуації спілкування призводять до змін характеру спілкування. Воно звільняється від жорсткої офіційності, стає розкутим [1].

Водночас, до мовленневого запасу сучасного школяра щедро додаються вульгаризми, запозичена і спотворена лексика. Зокрема, надпопулярне нині спілкування в інтернеті привчає будувати висловлювання зі збідненою формою і змістом, користуватися шаблонами, графічними символами тощо, тоді як краса, багатство, грамотність мовлення відходять на другий план.

Аналізуючи особливості зазначеної проблеми в контексті інтернет-комунікації старшокласників, А. Бабіна відзначає, що «для спілкування в соціальних мережах характерною є наявність так званого поведінкового компонента. Основною причиною стало те, що юнаки, використовуючи соціальні мережі, переносять в реальне життя деякі моделі поведінки, які властиві лише для віртуального світу. Старшокласники під час спілкування у соціальних мережах починають черпати чужі стереотипи та моделі поведінки, норми діяльності, формують свою соціальну ідентичність, власну самооцінку, що не завжди є адекватною» [2]. За нашими спостереженнями, найбільш легко у реальність з інтернету переносяться саме комунікативні моделі, що є несумісними з нормами культури мовлення і негативно впливають на самосвідомість як їхніх носіїв, так і мовленневого мікросередовища, де досить легко відбувається «зараження» інших школярів «модною» лексикою, «крутими» (а насправді, примітивізованими, збідненими) способами висловлювання своєї думки, і, що найгірше, суголосними цій мовленнєвій примітивності стосунками.

Проведене нами міні-опитування школярів 7-11 класів показало, що в більшості своїй вони розглядають прийнятий у соціальних мережах стиль спілкування як своєрідну гру, розвагу, яка є цікавою і навіть смішною, дає змогу адаптуватися в середовищі комунікантів-однолітків,

але не повинна переноситися в реальне життя. Але спостереження свідчать, що захоплення «мовою соцмереж» насправді шкодить культурі мовлення учнів, і не тільки в повсякденному неформальному спілкуванні, а і знижуючи чутливість до художнього слова, звужуючи здатність виразно висловлювати свою думку тощо.

Із педагогічних позицій нам не менш важливим бачиться аксіологічний аспект проблеми, коли, захоплюючись штучними моделями мовлення, школяр свідомо чи підсвідомо ігнорує норми мовленнєвої культури, не надаючи їм ціннісного значення. Досвід показує, що такі мовленнєві відхилення для більшості поколінь дійсно були минущою «хворобою зростання», коли підлітковий сленг, постійно змінюючись у своєму лексичному складі, залишався специфічним «мовленнєвим паролем» для представників певного віку. Проте дуже важливо на сьогодні, щоб рідна мова з її культурними приписами уникла в сприйнятті школярів ознак меншовартості і сприймалася як абсолютна цінність для українця, предмет його національної гордості.

Список використаних джерел:

1. Александрова В.Ф. Мовленнєва культура сучасної молоді / В.Ф. Александрова [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6909/1/V_Aleksandrova_UMAN_GI.pdf
2. Бабіна А.Ф. Особливості спілкування старшокласників у соціальних мережах / А.Ф. Бабіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13727/%D0%91%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B0%20%D0%90.%D0%A4..pdf?sequence=2>

РОЗВИТОК Е. ДЕМІНГОМ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ

Олексій Рубан

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент
Кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Для всіх ранніх теорій менеджменту характерним був одномірний підхід, за якого наголос робився на дослідженні одного з елементів системи управління: управлінських завдань (школа наукового управління), власне управлінської діяльності (адміністративна школа), людини в організації (школа людських стосунків і школа організаційної поведінки), прийнятті управлінських рішень (кількісна школа).

Одномірність ранніх теорій менеджменту долають так звані інтегровані або синтетичні підходи: процесний, системний, ситуаційний. Виникнення інтегрованих підходів до управління слід розглядати як якісно новий етап у розвитку науки управління, в межах якого менеджмент розглядається як комплексне багатомірне явище. Саме ці підходи відкрили простір для розробки нових концепцій менеджменту, орієнтованих на принципові зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі організацій.

Процесний підхід до управління – система поглядів на менеджмент, що розглядає управління як серію взаємопов'язаних дій (функцій управління), які реалізуються у певній послідовності.

В. Шухарт розробив концепцію статистичного управління процесами (SPC), у якій приділялася увага варіаціям процесів і запобіганню дефектів замість їх виявлення. Шухарт увів поняття процесу, що знаходиться в керованому стані. Е. Демінг, учень і послідовник В. Шухарта розвинув і втілював на японських підприємствах (після другої світової війни) нову для них концепцією статистичного управління якістю із пріоритетною роллю споживача.

У загальному вигляді концепція поліпшення процесів, викладена в широко відомому циклі PDCA, який складає «петлю якості». Це планування (P), виконання робіт – дія (D), контроль результатів (C) і дії, що корегують (A) (рис. 1).

Рис. 1. Цикл PDCA

Е. Демінг розробив і втілював у практику управління підприємством принципи управління якістю, які становлять взаємопов'язаний комплекс. Принципи, зокрема, включають такі:

1. Виробництво має розглядатися як система.
 2. Вище керівництво підприємства повинне у всіх випадках брати на себе відповідальність і лідерство у здійсненні змін.
 3. Постійною метою підприємства має бути поліпшення якості виготовленої продукції і наданих послуг.
 4. Ставити вимоги відповідності до постачальників і вимагати статистичних доказів того, що продукція має необхідну якість.
 5. Взаємовідносини з кожним постачальником будувати на довгостроковій основі довір'я і відданості вибору.
 6. Постійно удосконалювати будь-яку діяльність підприємства: планування, виробництво, обслуговування тощо.
 7. Навчати всіх працівників (у тому числі адміністрацію, використовувати сучасні методи навчання на робочих місцях, забезпечувати працівникам можливість не відставати від нового, що з'являється у виробництві).
 8. Змінити стиль керівництва з ролі «судді» на роль «вчителя».
 9. Розвивати і заохочувати двосторонні зв'язки між працівниками і керівниками, розкріпачувати людей так, щоб кожний міг працювати ефективно і продуктивно в інтересах підприємства.
 10. Розвивати інтеграцію між людьми, що працюють у різних підрозділах, що забезпечить доступ до інформації всіх членів організації (з цією метою використовувати автоматизовані системи).
 11. Прагнення окремих менеджерів перекласти відповідальність за низьку якість на робітників варто віднести до найбільш серйозних помилок управління. Основні причини випуску недоброякісної продукції варто шукати в системі, а не в робочій силі.
 12. Застосовувати не тільки кількісні але й якісні характеристики оцінювання продуктивності праці робітників.
 13. Створювати умови, у яких працівники могли б пишатися своєю кваліфікацією, відчувати свій внесок у загальну справу.
 14. Заохочувати освіту і самовдосконалення, надаючи можливість удосконалюватися і набувати додаткові знання у процесі праці.
- Принципи управління якістю, розроблені Е. Демінгом, орієнтують компанії на тривалу і стійку роботу, спонукають менеджерів створювати умови для постійного удосконалення діяльності підприємства, висуваючи на перше місце інтереси і прагнення людини. Суть цієї філософії можна виразити словами: «Дорога до якості нескінченна».

Список використаних джерел:

1. Процеси управління проектами : навч.-метод. посіб. / М.В. Гриньова, Н.М. Сас. – К. ; Полтава : ПНПУ, 2012. – 196 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Олексій Рубан

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент
Кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

При вивченні потенціалу людини, з одного боку, розглядаються його здібності, з іншого - можливості їх реалізації. Формування нових і розвиток наявних здібностей, визначених на основі аналізу їх затребуваності в інтересах організації і самої людини, - основа управління розвитком кадрового потенціалу. Поле узгодження є ключовим моментом, в якому і відбувається управління розвитком кадрового потенціалу шляхом мотивації, а також застосуванням кадрових технологій [1-4]. Таким чином слід зазначити, що найважливішими передумовами успішного переходу України до сталого розвитку є розвиток і раціональне використання потенціалу людини. Кожен фахівець як особистість володіє тільки йому одному властивими властивостями, які визначають його здібності до обраної професійної діяльності. Потенціал окремої людини - це його можливості в майбутньому щось зробити, реалізувати свої інтереси, досягти своїх цілей. На цих постулатах повинен проводитися аналіз кадрового потенціалу організації.

У структурі кадрового потенціалу, персоналу організації як ресурсного потенціалу та перспективного людського капіталу можна виділити ряд складових: фізичних, інтелектуальних, соціальних, технологічних і інтегративних. Аналізуючи кожен з них окремо слід констатувати наступні їх характеристики: фізичні - здібності, обмежені певними межами працівника, які використовуються в значній мірі; інтелектуальні - здібності, чітких меж не мають, використовуються лише частково; соціальні відносини та зв'язку - породжені колективною діяльністю з урахуванням особливостей кожного співробітника, можуть і повинні за певних умов породжувати ефект, що підсилює потенціал кадрів організації; соціальна спільність працівників - утворює команду, відрізняється цілісністю, виражається в єдиних або погоджених цілях, завданнях, технологіях, потребах і мотивах. Отже, соціальний потенціал сприяє розвитку комунікативних здібностей персоналу.

Оцінка якості кадрового потенціалу проводиться на етапах навчання, самоосвіти, узагальнення професійного досвіду. Для гарантії

якості навчання проводиться стандартизація у сфері освіти. Оцінка показує, що безперечно, потенціал кадрів, персоналу організації, що є її головним конкурентним багатством, і визначається на основі узагальнення потенціалу співробітників і введення додаткових характеристик, що відображають особливості колективної професійної діяльності. Звичайно, що на допомогу аналізу та оцінки стає вивчення системи показників, що характеризують кадровий потенціал та капітал, гудвіл організації, з якою функціонально повинні працювати відповідні служби як на рівні організації, так й за її межами. Отже удосконалення діяльності кадрових служб і підвищення їх ролі в комплектуванні апарату організації мають першорядне значення в діяльності організації, її системи управління.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах.: [навч. посіб.] / В.М. Гриньова, В.В. Власенко. – Х.: ІНЖЕК, 2005. – 200 с.
2. Школяр С. П. Елементи системного підходу у підготовці майбутніх менеджерів. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2015. С. 230–235.
3. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.
4. Школяр С. П. Особливості підготовки фахівців специфічних категорій з погляду збалансованості системних показників ScienceRise. 2015. № 5. С. 130–137.

РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Юлія Самойленко

Науковий керівник: Пилипенко Н.М. – учитель біології Комунального закладу «Полтавська гімназія «Здоров'я» №14, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист

Проблема збереження та усвідомлене ставлення до власного здоров'я набуває у наш час глобального значення, вимагає для її вирішення зусиль усього людства. Виховання здорової (психічно, фізично, духовно), всебічно розвиненої особистості, здатної до самореалізації – завдання всього суспільства і навчальних закладів

зокрема. Одним із ефективних рішень даного завдання є створення Шкіл сприяння здоров'ю.

З 2000 року на базі гімназії «Здоров'я» №14 упроваджується комплексна програма «Здоров'я». Наша школа одна із перших в Україні увійшла в Національну мережу Шкіл сприяння здоров'ю, а в 2007 році на заключному III етапі Всеукраїнського конкурсу «Сучасна модель навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю» одержала перемогу та отримала статус освітньо-інформаційного центру Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю.

Система роботи по впровадженню здоров'язберезувальних педагогічних технологій відображена в розробленій моделі (рис. 1). Цільовий блок моделі містить мету, методологічні підходи, виокремлені компоненти ключових компетентностей учнів. Операційно-діяльнісний блок містить характеристику дидактичного і методичного складників, етапів формування компетентностей учнів, організацію і проведення урочних та позаурочних занять спрямованих на здоров'яформування, забезпечення взаємодії учнів, учителів, батьків, громади у реалізації мети. Контрольно-оцінний блок відображає критерії, показники і рівні сформованості ключових компетентностей учнів засобами здоров'язберезувальної педагогічної технології.

Нами були розроблені етапи дослідження впливу комплексної програми «Здоров'я» на формування фізичного, психічного, духовного здоров'я учнів:

1. Дослідження рівня фізичного здоров'я учнів.
2. Моніторинг стану здоров'я учнів спеціальної медичної групи.
3. Дослідження рівня психічного, духовного здоров'я учнів на основі впровадження оздоровчих технологій.
4. Аналіз залежності інтелектуального та соціального росту учнів від фізичного, психічного та духовного рівня здоров'я.

Дані етапи дослідження були послідовно реалізовані, враховуючи основні вимоги до наукового дослідження.

Для практичного дослідження результативності здоров'язберезувальних педагогічних технологій, впровадження програми «Здоров'я» нами були використані такі методи дослідження: аналіз шкільної документації щодо впровадження програми, аналіз медичних показників рівня здоров'я учнів, аналіз якості знань учнів, результативність участі в міських, обласних, всеукраїнських олімпіадах, конкурсі – захисті наукових робіт МАН. Дослідження проводилося на базі гімназії №14 у 2019–2020 роках.

Цільовий блок	<p>Мета діяльності – урахування пріоритетів збереження та зміцнення здоров'я, сприяти розвитку ключових компетентностей учнів.</p> <p>Методологічні підходи – особистісно-розвивальний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний.</p> <p>Ключові компетентності – здоров'язбережувальна, ціннісно-смилова, комунікативна, загальнокультурна, базова компетентність в галузі природознавства.</p>	
	<p>Здоров'яформувальна технологія – процес, спрямований на підвищення рівня знань, умінь і навичок формування відповідальної поведінки щодо свого здоров'я.</p>	
Операційно-діяльнісний блок	Дидактичний складник	
	Етап I (6-8 класи)	<p>Форми роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • урок (комбінований, узагальнення, подорож, гра); • навчальна екскурсія (музеї УМСА, ПНПУ, мед. заклади); • практична робота; • тренінги для учнів та батьків; • інтелектуальні та розвивальні ігри; • спецкурс «Аптека природи» • просвітницькі акції («Убережи себе від ВІЛ», «Подолаємо туберкульоз разом», «Репродуктивне здоров'я підлітків»). <p>Прийоми роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • профілактично-захисні (гігієна навчання); • компенсаторно-нейтралізаційні (фізкультхвилинка, аудіохвилинка, пальчикова, дихальна гімнастика).
	Етап II (9-11 класи)	<p>Форми роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проектна діяльність; • конференції за участю науковців • круглі столи із залученням медиків, психологів; • виховні заходи за участю громадських організацій «Червоний хрест», «Світло надії», клініки «Дружні до молоді»; • гурток «Школа проти СНІДу». <p>Прийоми роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • стимулювальні (фітотерапія); • інформаційно-навчальні (розробка буклетів, листівок).
Контрольно-оцінний блок	Методичний складник	
	<p>Специфічні методи (притаманні тільки процесу педагогіки):</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ оповідання; ✓ лекція; ✓ демонстрація; ✓ ілюстрація; ✓ відеометод; ✓ практичний метод; ✓ ситуативний метод; ✓ ігровий метод; ✓ активні методи навчання. <p>Загальнопедагогічні методи (застосовують у всіх випадках навчання та виховання):</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ кольоротерапія; ✓ казкотерапія; ✓ калланетика. 	
Контрольно-оцінний блок	Рівні	Критерії та показники
	<p><i>Низький</i> <i>Достатній</i> <i>Середній</i> <i>Високий</i></p>	<p>Наявність знань про: фактори, що впливають на фізичне, психічне, соціальне здоров'я людини (харчування, відсутність шкідливих звичок, режим дня, рухова активність, емоції, генетика, екологія тощо); способи профілактики хвороб та недугів (фітотерапія, аромотерапія, загартовування).</p> <p>Наявність умінь: дбати про власне здоров'я, здоров'я нащадків та здоров'я оточуючих; протистояти маніпуляціям; аналізувати власні вчинки; здійснювати емоційно-вольову саморегуляцію.</p> <p>Наявність навичок ведення здорового способу життя, який забезпечить гармонійний фізичний, психічний, інтелектуальний та соціальний розвиток особистості.</p>
<p>Результат: сформованість ключових компетентностей учнів засобами здоров'яформувальної педагогічної технології</p>		

Рис. 1. Модель розвитку ключових компетентностей учнів засобами здоров'язбережувальної педагогічної технології

Для вивчення рівня фізичного здоров'я учнів ми опрацювали медичні показники стану здоров'я учнів гімназії №14 за 2020 рік і порівняли їх з даними показниками рівня здоров'я учнів за попередній рік. На 2020 рік у гімназії № 14 навчається 917 учні, з них здоровими вважається 56,8% дітей. З тією чи іншою патологією 43,2% (рис. 2).

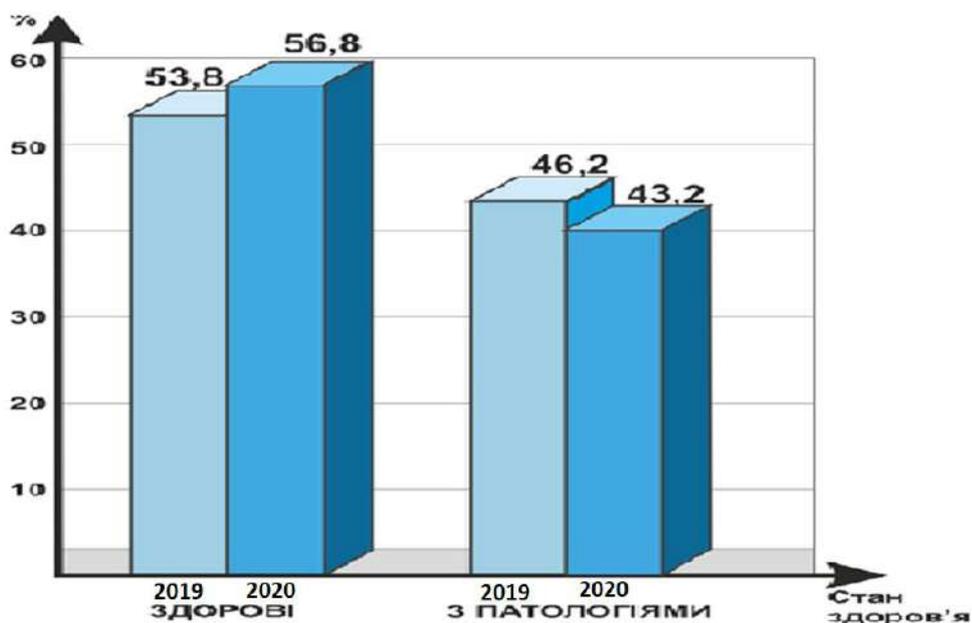

Рис. 2. Стан здоров'я учнів гімназії №14

По групам здоров'я: основна – 56,8%, підготовча – 29,2%, спеціальна – 14,0% (рис. 3).

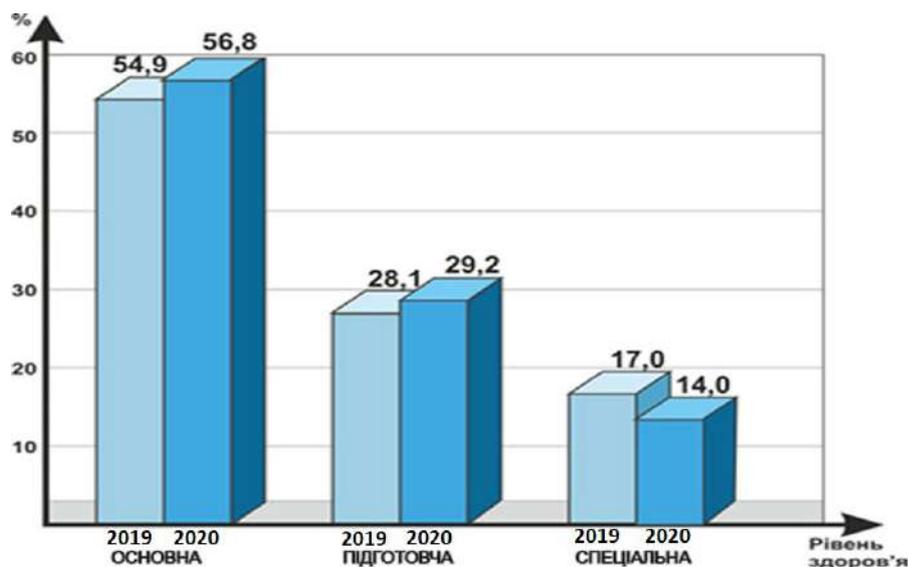

Рис. 3. Групи здоров'я учнів гімназії №14

Аналізуючи захворюваність опорно – рухової системи, спостерігаємо тенденцію до зростання: 30,8% – 32,1%. Цю позитивну динаміку можна пояснити тим, що кожного року в гімназії №14 формуються нові біотехнологічні п’яті та шості класи з учнів шкіл міста Полтави. Аналізуючи захворюваність ЛОР – органів учнів робимо висновок про те, що їх кількість зменшилася на 0,4%. Порушення зору зменшилося з 18,4% до 13,5%. Кількість учнів з хворобами центральної нервової системи також зменшилася на 1,2%. Позитивна тенденція спостерігається по захворюванням серцево – судинної системи та захворюванням кишково-шлункового тракту (рис. 4).

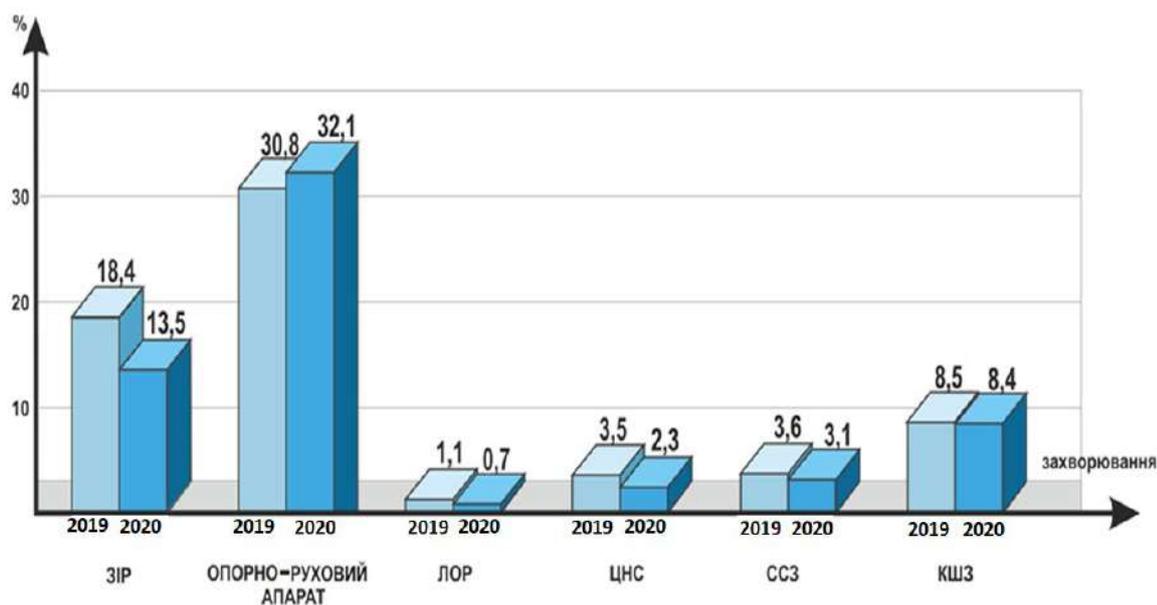

Рис. 4. Динаміка захворюваності учнів

Участь у роботі наукового товариства є одним із важливих складників моніторингу інформаційних та діяльнісних компетентностей. Особливого значення ми надаємо підвищенню мотивації учнів до отримання соціального статусу як компетентного учня (того, хто знає та вміє).

Порівняльний аналіз результативності роботи з обдарованими учнями свідчить про зріст мотивації до навчання серед учнів, розширення контингенту дітей, які займаються науково-дослідницькою діяльністю, прагнуть до підвищення власного інтелектуального рівня; результативність участі в олімпіадах та конкурсах захиста наукових робіт МАН має тенденцію до зростання. Уже три роки поспіль учні гімназії – учасники III туру конкурсу – захисту наукових робіт МАН. Перспективне планування розвитку закладу спрямоване на відпрацювання системи роботи з обдарованою молоддю.

Таким чином, результати дослідження рівня фізичного здоров'я учнів та показників різних груп здоров'я, підвищення результативності успішності та соціальної діяльності вихованців гімназії, говорять про налагоджену систему роботи закладу, спрямовану на формування здорової особистості, успішну систему упровадження здоров'язбержувальних педагогічних технологій.

Реалізація оздоровчих освітніх програм із застосуванням здоров'язбержувальних педагогічних технологій забезпечує належні умови для формування філософії здоров'я учнів, популяризації здорового способу життя, підготовки молодого покоління до щасливого сімейного життя та подальшої успішної професійної самореалізації.

Дослідження рівня самореалізації учнів в різноманітних видах діяльності доводить те, що з кожним роком соціальна активність учасників освітнього процесу зростає, покращується рівень якості знань. Порівняльний аналіз результативності роботи з обдарованими учнями свідчить про зріст мотивації до навчання серед учнів, розширення контингенту дітей, які займаються науково-дослідницькою діяльністю, прагнуть до підвищення власного інтелектуального рівня; результативність участі в олімпіадах та конкурсах захиста наукових робіт МАН має тенденцію до зростання.

Набутий досвід збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді в гімназії «Здоров'я» може бути використаний в інших навчальних закладах міста, області та України.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Катерина Севост'янова

Науковий керівник: Горпинко Т.А. – учитель англійської мови
Кременчуцького ліцею № 11 «Гарант» Кременчуцької міської ради
Кременчуцького району Полтавської області

У навчанні іноземних мов інтерактивні технології можна розглядати як творчі види діяльності, що дозволяють створювати ситуації мовленнєвої взаємодії, сприяють удосконаленню комунікативного досвіду учнів. Творчі комунікативні завдання можуть виконуватись у різних формах, зокрема індивідуально та колективно (парна, групова робота) [1].

Найповніше це виявляється під час проведення рольових тематичних ігор, проектної роботи, у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу. Види діяльності, що активно впроваджуються у процес навчання іноземних мов сучасної середньої школи, переконливо свідчать про наявність тенденцій до використання розвивального навчання, переорієнтації його видів з предметного на процесуальний і мотиваційний аспекти [5, с. 28-36].

На заняттях з іноземної мови необхідно дотримуватись основних принципів комунікативного підходу (по Ю. Пассову), які полягають не стільки у тому, що переслідується мовленнєва практична мета, скільки у тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне використання мови. Адже комунікативний метод заснований на тому, що процес навчання являє собою модель процесу комунікації. Як будь-яка модель, процес навчання в деяких аспектах спрощений порівняно з реальним процесом комунікації, але за своїми параметрами (принаймні, за принципово важливими) він йому адекватний, подібний [4].

Методи та форми інтерактивної роботи на уроці англійської мови зображено на *рис. 1*.

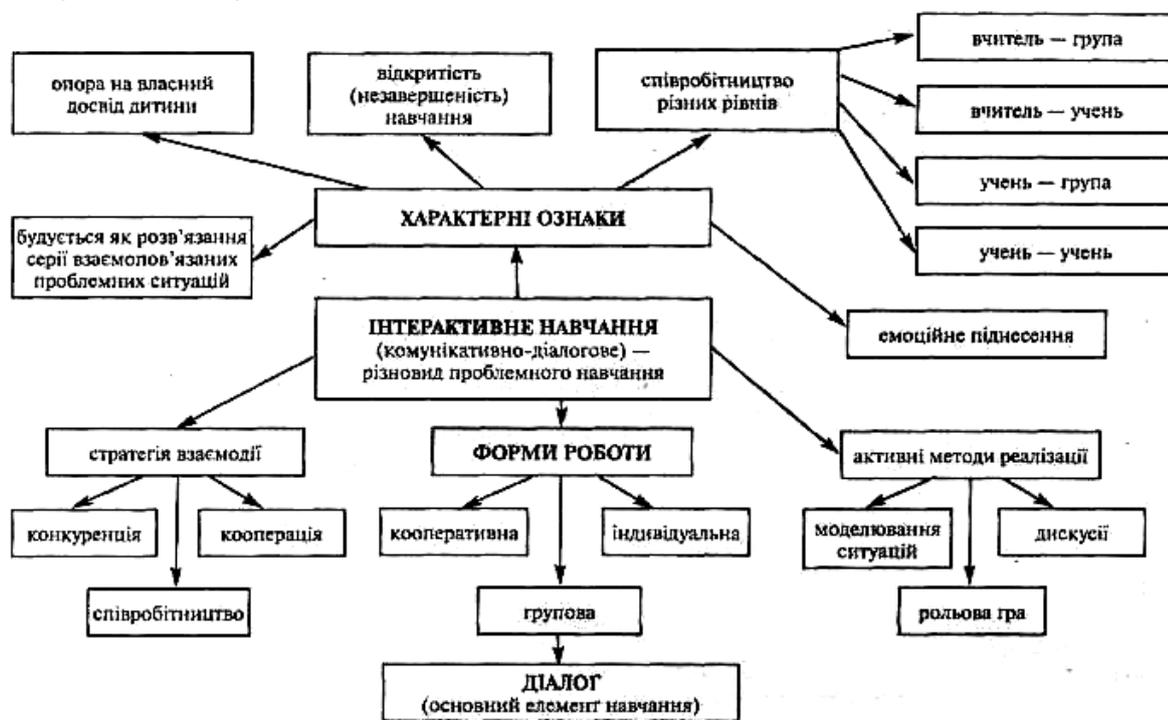

Рис. 1. Методи та форми інтерактивної роботи на уроці англійської мови (побудовано на основі джерела [3])

Учителі англійської мови повинні усвідомити, що створення іншомовного середовища на уроках англійської мови потребує від вчителя формування в учня мовленнєвих умінь. На уроках англійської мови при застосуванні комунікативного підходу відбувається взаємодія учнів як з вчителем, так і один з одним. Учні необхідно мотивувати застосовувати свої знання в реальному спілкуванні, говорити, слухати і розуміти, те що говорять іноземною мовою. Вміння учня обирати доцільну мовленнєву стратегію й адекватні тактики мовленнєвої поведінки є результатом роботи, спрямованої на формування навичок та умінь діалогічного і монологічного мовлення [2, с. 210-211].

Основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетентності, яка передбачає вміння використовувати мову як засіб спілкування у різноманітних сферах життя.

Сьогодні у шкільну практику активно впроваджують інтерактивні технології, які ефективно сприяють засвоєнню матеріалу, оскільки впливають на свідомість учня, на його почуття та волю, формують творчу особистість, яка здатна доцільно й ефективно використовувати набуті знання, вміння і навички у практичній діяльності в будь-якій сфері суспільного життя. Для успішного виконання завдань, які стоять перед сучасною школою, важливо створити ситуацію, за якою вчитель і учень стануть повноправними суб'єктами системи освіти, а основою навчання буде рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається [5, с. 28-36.]

У навчанні іноземних мов інтерактивні технології можна розглядати як творчі види діяльності, що дозволяють створювати ситуації мовленнєвої взаємодії, сприяють удосконаленню комунікативного досвіду учнів. Творчі комунікативні завдання можуть виконуватись у різних формах, зокрема індивідуально та колективно (парна, групова робота).

Найповніше це виявляється під час проведення рольових тематичних ігор, проектної роботи, у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу. Види діяльності, що активно впроваджуються у процес навчання іноземних мов сучасної середньої школи, переконливо свідчать про наявність тенденцій до використання розвивального навчання, переорієнтації його видів з предметного на процесуальний і мотиваційний аспекти [5, с. 28-36].

Під час вивчення англійської мови, на наш погляд, ефективними є такі інтерактивні технології навчання, як робота в парах, трійках,

змінювані трійки, «карусель», «акваріум», «велике коло», «мікрофон», незакінчені речення, «мозковий штурм», аналіз проблеми, «мозаїка», коло ідей, розігрування ситуації в ролях (рольова гра, імітація), дискусія, ток-шоу тощо.

Запропоновані технології та їх складові можна результативно використовувати як на уроках засвоєння, так і застосування знань, умінь і навичок. Крім того, елементи інтерактивних технологій можна застосовувати одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, замість опитування, на уроках, які присвячені застосуванню знань, умінь і навичок.

Використання на уроці запропонованих інтерактивних технологій сприяє: ефективному повторенню вивченої лексики, поповненню словникового запасу; глибокому засвоєнню навичок правильної артикуляції; розвиткові уваги, пам'яті, мислення; формуванню вмінь працювати в парах, групах тощо.

Отже, інтерактивне навчання максимально сприяє досягненню однієї з основних цілей навчання англійської мови в середній школі – розвитку вмінь висловлювати думки англійською мовою як в усній, так і письмовій формі. Необхідно зауважити, що при інтерактивному навчанні писемного мовлення відбувається і вдосконалення вмінь читання: читання написаної творчої роботи вголос у групі для подальшого її обговорення, читання тексту про себе для само- і взаєморедагування. При цьому удосконалюються уміння сприймати, осмислювати й розуміти мовлення співрозмовників. У ході інтерактивного навчання першочергово вирішується проблема не лише корегування, але й застереження від помилок.

Пропонуючи учням вправи на виявлення помилок, їх коригування, аналіз і обговорення у ході інтерактивної роботи, а також організовуючи взаємоперевірку письмових робіт учнями, створюються умови для максимального запобігання помилок в усному мовленні учнів.

Ефективним засобом стимулювання учнів до додаткового читання є практика опрацювання текстів, які учні пишуть самостійно. Цей вид роботи є ефективним засобом повторення вивчених структур, застосування вивченої лексики в усному чи писемному мовленні.

Список використаних джерел:

1. Бичківська Т.М. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетенції учнів на уроках англійської мови. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017>. (дата звернення: 16.12.2020).

2. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 336 с.

3. Інтерактивні форми та методи роботи на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-interaktivni-formi-ta-metodi-roboti-na-urokah-zarubizhno-literaturi-46724.html>. (дата звернення: 20.12.2020).

4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иномязычному говорению. Москва: Просвещение, 1991. 223 с.

5. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.

ПОНЯТТЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ У РАМКАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Христина Сіліна

Науковий керівник: Юшкова В.В. – учитель математики Полтавської гімназії №33 Полтавської міської ради Полтавської області

Ментальне (психічне здоров'я) – це стан благополуччя, при якому людина здатна втілювати свій потенціал та ефективно працювати, тобто втілити усі заплановані завдання й уникнути при цьому ситуації емоційного вигорання [1]. Це той аспект, який дозволяє реалізувати власне «Я» в різних сферах.

Британська психологиня Марія Ягода виділила шість ознак ментального здоров'я або оптимальної життєдіяльності:

1) персональна автономія – людина здатна робити вибір, спираючись винятково на свій досвід та систему цінностей;

2) правильне сприйняття дійсності – реальне бачення навколишнього світу;

3) позитивне ставлення до себе – упевненість у собі, адекватна самооцінка, відсутня критика себе та тих, хто поруч;

4) стійкість до стресу – вміння справлятися з негативним впливом ззовні;

5) адаптація до довкілля – уміння пристосовуватися до обставин та людей;

6) самоактуалізація – аналіз досягнень та нові цілі [1].

У наші дні в психології та педагогіці приділяють багато уваги ментальному здоров'ю дітей та чинникам середовища, що на нього впливають. Передумовою цьому стала невтішна статистика. За даними сучасних досліджень, дитина проводить у школі 6-8 годин щодня, протягом періоду навчання в закладах освіти число здорових дітей зменшується в 5 разів і майже половина з них- у віці до 14 років. Лише

14% учнів випускаються із закладу абсолютно здоровими [2]. За даними Американської Психіатричної Асоціації, найбільш поширеними психічними захворюваннями серед школярів є: синдром дефіциту уваги та гіперактивності, депресія, тривожний невроз, невроз нав'язливих станів, розлади аутичного спектра, розлади харчування, синдром Туретта, кодуктивний розлад [3].

Для того, щоб оцінити рівень психічного здоров'я учнів, Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України запропонував класифікацію, що передбачає розподіл їх на 5 груп від абсолютно здорових та легко адаптованих до тих, хто потребує лікування та госпіталізації.

Окрім того, за результатами досліджень, дітей з третьої по п'яту групу можна поділити на 3 типи:

I тип – діти, для поведінки яких є характерною агресія, грубість, низька успішність та завищена самооцінка(розумово відсталі або педагогічно занедбані діти);

II тип – вправні школярі, що розуміють матеріал та відповідно ведуть себе на уроках, але під впливом стресу у них з'являється депресія, тривожність та апатія;

III тип – успішні діти, але все ж вони мають деякі ознаки невротичних відхилень: страх публічних виступів, тремор рук, фобії, занижена самооцінка [4].

За даними досліджень, найпоширенішими чинниками, що провокують погіршення психічного здоров'я саме під час навчання в закладах освіти є надмірне навантаження, стрес, проблеми в колективі, негативне ставлення до вчителів, невідповідність дитини до школи, страх покарання за оцінки, нездатність засвоїти навчальний матеріал.

В умовах українських освітніх реалій виділяють такі причини виникнення психічних захворювань, як невідповідність шкільної програми віковим можливостям і потребам дитини, нераціональний розподіл навантаження, безсистемний характер профілактики психічних захворювань у дітей. А тому на сьогодні серед дітей, що мають проблеми в адаптації до школи, 95% мають серйозні психічні розлади, основною причиною яких є тривожність. У свою чергу це зазвичай призводить до безпричинної агресії, депресії та абсолютної відмови відвідувати навчальний заклад.

Серед деструктивних факторів психологічного стану учнів наголошують на вплив авторитарного стилю викладання, який притаманний досі значній кількості педагогів, що призводить до дисбалансу природної активності дитини, напруженості, емоційного

дискомфорту, зниження рівня успішності та зацікавленості в навчанні взагалі, спрямуванню на стресову виховну стратегію формування особистості. У класах, де домінує саме такий стиль викладання, число неврологічних розладів набагато більше, ніж у класах зі спокійним та уважним педагогом.

Отже, родина та школа мають найбільший вплив на збереження та формування ментального здоров'я дитини. І оскільки наразі в Україні відсутня достатня кількість кваліфікованих спеціалістів, які були б здатні здійснювати ефективну діагностику психічних захворювань у дітей, ця відповідальність лягає на плечі вчителів.

До заходів ефективної профілактики та підвищення вмотивованості збереження рівноважного психічного стану належать: адекватний розподіл навантаження, організована мережа кабінетів та гарячих ліній, проведення освітніх бесід з дітьми та їх батьками, раннє виявлення патологічних станів, створення комфортних умов для інклюзивного навчання.

Усе це потребує активного зацікавлення уряду в цих питаннях, розробки відповідної методичної бази, кваліфікованої та компетентної підтримки та супроводу спеціалістами, проведення глибоких досліджень з метою формування правильної освітньої взаємодії учнів, їх родин, шкільних колективів, педагогів, адміністрації.

Слід також залучати прогресивні розробки, підходи, організаційні елементи зарубіжних закладів освіти, ураховуючи їх позитивний досвід роботи в напрямі пріоритетності саме створення психологічного комфорту як основи виховання та навчання особистостей, готових бути успішними, реалізованими, при цьому здоровими, представниками сучасного суспільства.

Наприклад, задля збереження та формування ментального здоров'я учнів в школах Америки, Англії, Німеччини пропагують демократичний спосіб навчання. У дітей є можливість вибору предметів, переходу з однієї спеціалізації до іншої. У школярах акцентовано увагу на виховання та формування навиків майбутніх лідерів: вони часто працюють у командах, навчаються брати відповідальність на себе, пояснювати свої думки та не боятися звертатися за підтримкою і допомагати іншим. Їм не розповідають, що потрібно робити, аби до тебе дружньо ставилися, як уникнути боулінгу, а з дитинства прививають культ взаємодопомоги та толерантності, що впливає не лише на світогляд дитини, а й на її психічне здоров'я.

У сучасних реаліях стан ментального здоров'я є одним із найважливіших чинників успішної реалізації особистості в будь-якій

сфері життя. А тому стає необхідним з дитинства прививати правильні позиції його формування та збереження, оскільки на сьогодні показники дитячих психічних розладів невтішні. До того ж освітні заклади не мають достатньої забезпеченості кваліфікованими спеціалістами, які б вчасно діагностували порушення та надавали допомогу в їх коригуванні, усували чинники негативного впливу. Відповідно ці обов'язки покладені на педагогів, які недостатньо компетентні з таких питань.

Список використаних джерел:

1. Шість ознак ментального здоров'я [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/perevirte-sebe-shist-oznak-mentalnogo-zdorov-ya-50060497.html>
2. Психічне здоров'я дітей та підлітків [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2016/8%2882%29/pages-5-9/psihichne-zdorov-ya-ditey-ta-pidlitkiv#gsc.tab=0>
3. Проблеми психічного здоров'я дітей: сучасні підходи до діагностики та лікування [Електронний ресурс]. – 2018 – Режим доступу до ресурсу: <https://ipag-kiev.org.ua/problemi-psihichnogo-zdorov-ya-ditej-suchasni-pidhodi-do-diaagnostiki-ta-likuvannya/>
4. Оцінка психічного здоров'я особистості [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/29267/>

ОБРАЗНО-РОЛЬОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ МУЛЬТФІЛЬМІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анна Скрипник

Науковий керівник: Коваль Т.В. – соціальний педагог Полтавської гімназії
№ 13 Полтавської міської ради Полтавської області

«Всі діти, слухняні чи капризні, спокійні чи жваві по своєму характеру поведінки буквально взяті в полон мультиплікацією...»

Лоренца Лорензіні

Статеворольову типізацію та соціалізацію зміцнюють засоби масової інформації – газети, журнали, а найпотужніше – телебачення, мультиплікація. Американські дослідники М. Гебнер і В. Гросс слушно підкреслюють унікальні можливості телебачення змінювати уявлення юних глядачів про природу соціальної реальності, приймати її за дійсність. Тому американський дослідник А. Бандура обґрунтував міркування, що телебачення надійно витримує конкуренцію з батьками

та вчителями як джерело рольових моделей для наслідування, особливо за умов безконтрольного перегляду. Його наукові розвідки показали, що ЗМІ є потужним чинником ґендерно-рольової соціалізації дітей, в т.ч. молодших школярів. А аналіз телеінформації, здійснений ним підтвердив, що телебачення здебільшого створює традиційні ґендерні образи чоловіків і жінок [1].

Формування особистості людини починається в ранньому дитинстві, серед основних засобів впливу на розвиток дітей є мультфільм. Сильно впливаючи на фантазію, мультфільми дають дітям нові установки та моделі поведінки. Ніщо не витримує конкуренції з цими яскравими зоровими образами, які підкріплені відповідним звукоорядом. На такому фоні навіть найталановитіші дитячі книжки з гарними картинками виглядають непомітними.

Персонажі мультфільмів можна розділити на слідувачі категорії (за Л. Лорензіні) [3; с. 5]:

1. Олюднені тварини (чарівні бджілки, миші, котики і т. д.). В цих персонажах наявне викривлення почуття людської діяльності, воно зводиться до неіснуючих форм.

2. Персонажі жіночого роду (принцеси: Рапунсель, Попелюшка, Білосніжка, Лія)

Ці дівчата спочатку переносять різні неприємності, фатальні нещастя (втрачають батьків, їх десь примусово тримають і т.д.), вони часто приносять себе в жертву, заради інших. Радість та щастя приходять до них наприкінці історії.

3. Персонажі з поєднанням людської та іншорідної подоби (принцеса Аврора-Русалонька; Шрек і т. д.). Всі ці персонажі поєднують у собі і людину і тварину, або якісь механічні частини, або інопланетне створіння. Діти ними захоплюються і хочуть бути схожими на них.

4. Монстри, роботи, супергерої перемогти яких неможливо. Такі персонажі непереможні, через свою безмежну силу, і тому дитина співставляє себе з такими героями, відкидаючи свою власну внутрішню силу і поважає як «абсолютного вождя» чужорідне і позаземне. Таким чином, дитина переживає процес, коли зраджує своїй оригінальності, природності.

Певний своєрідний і суперечливий вплив сучасних анімаційних фільмів на розвиток, внутрішній світ та поведінку молодших школярів очевидні [2; с.60] (зокрема ми це побачили, по результатах нашого дослідження):

1. Сучасні мультфільми змінюють і деформують психіку дитини, впливаючи на уяву, даючи нові установки і моделі поведінки.

2. У мультфільмах відбувається фіксація на агресії.

3. Діти, ідентифікують себе з героєм, поведінка якого є неадекватною, який ніякими способами не карається і навіть не засуджується, повторюють, наслідують, засвоюють його дії.

4. Транслюють форми нестандартної статево рольової поведінки: істоти чоловічої статі ведуть себе як представниці жіночої статі і навпаки, надягають невідповідний одяг, виявляють особливий інтерес до подібних осіб по статі персонажів.

5. Поширені сцени зневажливого ставлення до людей, тварин, рослин. Показане безкарне знуцання, наприклад, над старістю, немічністю, безпорадністю, слабкістю.

6. Використовуються несимпатичні, а часом навіть потворні герої. На думку В.С. Мухіної, для дитини зовнішність «ляльки-мультишки» має особливе значення. Позитивні персонажі повинні бути симпатичними або навіть красивими, а негативні – навпаки. У випадку, коли всі персонажі жахливі, потворні, страшні незалежно від їхньої ролі, у дитини немає чітких орієнтирів для оцінки їхніх вчинків.

7. Один із найважливіших образів є жіночий образ. Образ жінки, раніше наділений романтикою і загадковістю, забарвлюється реалізмом, фізіологічністю і жорстокістю. Також чітко можна відстежити неповагу, цинізм, часом жорстокість у героїв деяких мультфільмів до своєї сім'ї, батьків, братів, сестер. Багато героїнь демонструють свою правоту і наділяються якостями чоловічої статі.

Атмосфера західних анімаційних фільмів пронизана вбивствами, чаклунами та іншими персонажами, спілкування з якими ми ніколи не вибрали б у реальному житті. Підсвідомість дітей не захищена здоровим глуздом і життєвим досвідом, тому вони не можуть розмежувати реальне й умовне. Звідси зростання емоційних розладів, тривожність, агресія, формування негативних ціннісних орієнтирів [2; с. 62].

Після сприймання мультиплікаційного фільму першочерговим вважається етап аналізу-інтерпретації, що є необхідною складовою в роботі з мистецькими творами, зокрема – після відеоперегляду анімації. Надалі варто пропонувати учням аргументувати власне первинне емоційно-ціннісне ставлення до переглянутого анімаційного відео.

Анімаційні фільми формують у молодшого школяра первинні уявлення про добро і зло, еталони «гарної» і «поганої» поведінки. Порівнюючи себе з улюбленими героями, дитина має можливість навчитися позитивно сприймати себе, справлятися зі своїми страхами і труднощами, шанобливо ставитися до інших. Події, що відбуваються в мультфільмі, дозволяють виховувати дитину, підвищувати її обізнаність,

розвивати мислення та уяву, формувати світогляд. Однак, умовність і образність є основною характеристикою мультфільму для дітей. Маскуючись мальованими яскравими персонажами, режисери та сценаристи подібних мультфільмів транслюють маленьким глядачам «дорослий» спосіб життя та стиль поведінки. Даний феномен фактично є «штучним одоросленням» молодого покоління, що чинить негативний вплив на дітей.

Звідси витікають такі вимоги до сучасних мультфільмів [4; с.157]:

1. Спрямованість на маленького глядача, розмова «на його мові», на мові дитинства.

Діти 5-8 років повинні бачити в мультфільмах «дитяче» життя, а не доросле. Вони сприймають все побачене умовно («наївний реалізм»), та не усвідомлюють цього на емоційному рівні, як реальність. Завдяки цій особливій будові сприйняття дитина здатна співпереживати персонажам, тобто емоційно реагувати на них, ототожнюючи себе з улюбленим героєм, засвоюючи таким чином ціннісні орієнтири, необхідні для подальшої соціалізації.

2. Урахування вікових можливостей сприйняття дитини.

Особливості сприйняття маленьким глядачем сюжету та зображень мультфільму відрізняються відповідно до віку. Діти 6-7 років (першокласники), у яких ще не сформована довільна увага, здатні повноцінно сприймати короткі мультфільми нескладного змісту з динамічним сюжетом. У другому класі (7-9 років) дитина вже здатна більш осмислено обговорювати побачене на екрані, тобто розширюються її можливості у сприйнятті змісту та моралі мультфільму. Фактично лише у віці 10-11 років дитина здатна повноцінно сприймати будь-який мультфільм.

3. Простота та ясність сюжету.

Це пов'язано з тим, що діти здатні зрозуміти лише послідовність подій, що розгортаються на екрані. Маленькі глядачі «не здатні ще осягнути асоціативно-образні зв'язки у творах екранного мистецтва, не помічають ті виразні прийоми, які використовує автор для створення почуттів і тлумачень подій». Простота і зрозумілість у жодному разі не означають примітивність сюжету. Дитячий мультфільм повинен мати високу змістову наповненість, сюжетно-сміслову «щільність», адже специфіка мультиплікаційного мистецтва полягає саме у необхідності вкладати значний смисл у короткий за часом екранний продукт.

4. Наявність у структурі мультиплікаційної оповіді міцного морально-ціннісного стрижня.

Діти часто наслідують улюблених персонажів мультфільмів, відтворюючи таким чином не лише поведінку героїв, а й ті цінності,

норми, ідеали та морально-етичні конструкти, які вони транслюють. Невипадково герої дитячих мультфільмів представляють виключно один із полюсів континууму «поганий – хороший персонаж», адже вловити усі відтінки ціннісно-морального образу мультиплікаційного героя дитина ще не здатна. Тому якісний дитячий мультиплікаційний продукт прагне якнайповніше представити образи «хорошого» і «поганого» героїв, показати мотиви їх вчинків та риси характеру, якими вони володіють.

Очевидно, що мультфільми відіграють важливу роль у становленні особистості маленького глядача, небезпідставно вважаючись саме дитячим кіножанром. Мультиплікаційний продукт покликаний сприяти вирішенню завдання формування картини світу малюка, що органічно включає в себе і когнітивну, і поведінкову, і гендерно-рольову складові. Забезпечити гармонійну взаємодію дитини з екраном здатний лише той мультиплікаційний продукт, який відповідає віковим, психологічним та фізіологічним особливостям і можливостям дитячого сприйняття і розуміння.

Список використаних джерел:

1. Берн Ш. Гендерная психология / Шон Берн. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 318 с.
2. Гордієнко Д.О. Вплив анімаційних фільмів на рівень тривожності дітей молодшого шкільного віку / Д.О. Гордієнко, В.В. Коваленко // Вісник ДНУ (Серія «Педагогіка і психологія». – Вип. 18). – 2012. – Т. 20. – № 9/1. – С. 57–65.
3. Дети и мультики. Лоренца Лорензини//Журнал: Психолог и Я. 1994. Декабрь. СПб. С. 4–5.
4. Сітцева М. Психологічні особливості мультфільмів для дітей / М. Сітцева // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова (Серія «Філософія, педагогіка, психологія». – Вип. 23). 2012. – С. 155–158.

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАТИВНІСТЬ ПРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Олена Стаднікова

Актуальними виховними напрямками сьогодні виступають патріотичне та громадянське виховання як стрижневі та основоположні, що відповідають нагальним вимогам та викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь. Молодь розглядатиме державу як запоруку власного особистісного

розвитку, виховання ґрунтується на ідеях гуманізму, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, готовності до змін.

Ідеалом національно-патріотичного виховання є особистість, яка різнобічно та гармонійно розвинена, має національну свідомість, високоосвіченна та здатна до саморозвитку і самовдосконалення. Домінантою національно-патріотичного виховання дітей та молоді є формування у молоді ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самих себе.

Організаційно-методична робота педагога засновується на таких принципах:

- вивчення сучасних виховних систем, технологій і методик у сфері національно патріотичного виховання, узагальнення та поширення найкращого досвіду у цій сфері;

- впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунття для національно-патріотичного виховання;

- формування єдиних стандартів діяльності у сфері національнопатріотичного виховання та інструментів їх впровадження;

- підвищення професійної компетентності фахівців у сфері національнопатріотичного виховання, налагодження конструктивної взаємодії між суб'єктами національно патріотичного виховання [1].

Зміст спілкування в педагогічній діяльності і полягає саме в тому, щоб учні стали співучасниками, а не просто присутніми, бо тільки тоді можливі реалізація творчих задач, педагогічний вплив. Тому спробуйте проаналізувати власні уроки за такими критеріями: якою мірою вдалося включити весь клас у процес спілкування, чи вдалося протягом усього уроку підтримувати активність учнів у спілкуванні, чи мало спілкування на уроці особистісний сенс для школярів, чи задоволені учні процесом спілкування на уроці, чи були на уроці «зони», коли школярі не брали активної участі у взаємодії; чим це, на ваш погляд, було викликане, чи вдалося вам досягти на уроці єдності ділового та особистісного рівнів спілкування зі школярами [2].

Національно-патріотичне виховання спрямоване на формування у молоді світоглядних позицій, поглядів, переконань, ідеалів, мотивів, стимулів, традицій, звичаїв та інших соціально значущих цінностей вітчизняної та світової духовної культури. Патріотичне ж виховання є складовою загального виховного процесу; це систематична й цілеспрямована діяльність органів державної влади та громадських організацій із формування в громадян високої патріотичної свідомості,

почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків [3].

Сутність професійної культури комунікації педагогічних працівників заснована на професійній майстерності, педагогічній компетентності, умінні та прагненні виявляти ініціативу та творчу активність у національно-патріотичному процесі виховання молоді.

Процес національно-патріотичного виховання молоді ґрунтується на професійній культурі педагога, яка немислима без високого рівня культури його особистості. Іншими словами: професійна культура педагога - це й культура фахівця в певній галузі знань, і культура педагога, особистості, здатної не тільки транслювати знання, але і створювати сприятливе розвивальне освітнє середовище. Саме цей особистісний аспект професійної культури педагога набуває особливого значення в умовах гуманізації освіти, саме на його розвиток слід звернути увагу як практикуючих учителів, так і організаторів освітнього процесу [4].

За дійсної суб'єкт-суб'єктної взаємодії процес дорослішання вихованця ступінь педагогічного впливу має зменшуватись, змінюючись на здобутий досвід і навички самостійного розв'язання проблем. Поетапний аналіз ситуації педагогічної взаємодії, у якій з розвитком співробітництва вчителя й учнів змінюються рольові позиції вихованців. Перший етап – знайомство із загальним процесом діяльності. Учень виступає в ролі глядача. Другий етап – включення в діяльність, первинне освоєння її разом з усіма. Роль учня – співучасник. Третій етап – індивідуальне присвоєння спільного ходу діяльності. Відбувається інтеріоризація, учень уже діяч, але діє за зразком. Четвертий етап – індивідуальна переробка, занурення. Відбувається осмислення, пошук можливостей свого шляху. Роль діяча поєднується з роллю мислителя. П'ятий етап – індивідуальний результат (для себе), учень у ролі самодіяча. Шостий етап – індивідуальна «віддача» в колективній діяльності. Початок співробітництва. На цьому етапі учень у ролі співдіяча, співучасника. Нарешті, сьомий етап – створення супутнім суб'єктом спільного значущого результату [4].

Список використаних джерел:

1. Про стратегію національно-патріотичного виховання. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 03.03.2021)
2. Гузар О. Комунікативність педагога та шляхи її самовиховання. Режим доступу: <http://conference.pu.if.ua> (дата звернення 05.03.2021)

3. Горак В. Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан. Режим доступу: <https://dnrb.gov.ua> (дата звернення 02.03.2021)

4. Зорецька І. Комунікативна культура як компонент педагогічної культури. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua> (дата звернення 06.03.2021)

1918. ЯК ПОЛТАВСЬКА СОРОЧКА ІДЕ ДОДОМУ, І ЯК ПАХНЕ ПОЛТАВСЬКА ЗЕМЛЯ...

Александра Стрельнікова

ДОДОМУ!

*(уривки з глави сьомої роману «Полтавська сорочка»;
Харків, видавництво «Факт», 2020)*

...Весняною ніччю в'їжджає поїзд із остогидлого полону, із обридлих чужин усіляких... в Україну! Ялисей зіскакує посеред цієї довгожданої ночі, як під дулом: «Що? Де?.. Де це?! Вже?!!» Рвонув до тамбура. Вдихнув зі щелі дерев'яних дверей вольних воздухів:

– Ха... А-а-аххх... Дома! Дома...

У цей прокурений, вонючий усіма вонями тамбур... його рідная-найрідніша батьківщина... жбурляє... просто жменями своїми чорними жбурляє!.. запах рідної землі...

Відлига. Й чорна, та ще й така брудна, земля, що тільки-но вийшла із білої зими, також раптом, як і Ялисей, прокинувшись (може, од надсадного громихання десятків коліс, котрі везуть на собі вантаж із живих (уцілівших!) людських тіл і живих (уцілівших-таки!) людських душ, що так змучилися за цією землею), вдихнула з вітру тих самих вольних весняних воздухів. Та на повні груди! Й видихнула їх на оцей нічний поїзд. Шумно й тяжко видихнула на нього і любові свої: стару та нову, і сум свій: старий та новий.

Ялисей беззвучно, стидаючись сам себе, але на маючи ніякої мочі перестати, заридав, увіткнувшись аж потилицею у ветхі дерев'яні двері вагонного тамбура, мало не ламаючи собі в'язи. А коли поїзд помчав повз чинсь коров'ячу ферму, і земля дихнула на нього ще й ароматами свіжого навозу і... теплого коров'ячого боку... Кулинич зареготав:

– Вона! Таки вона – земля моя...

Щось хотіло вирватися із його грудей, геть із тісного тіла на волю, ба навіть потім вислизнути, крізь щілини між дошками вилетіти у простір польовий, припасти усім тілом, всією душею, до землі, котра так по-

весняному брутальна і так по-весняному ніжна. Котра пахне вже дуже скорим рідним бур'яном... «Скорим зівом і... ще нескорим хлібом! Хлібом... Ось вона – моя вільна Україна! Вільна од німецьких, австрійських, мадьярських, румунських, галицьких та ще цілої купи усіляких інших подібних «панів»... Моя власна Україна».

Далі вся дорога для Ялисея злилася в один цвітний туман. Вислизнув так легко й просто із вікна розвалюхи-казарми, що жоден уламок кирпича під ногами не хруснув. Ялисей летить додому. Несмертельно, що приходить розривати руками землю в лісі, шукати їстівні корінці. «Вегетаріанство дуже корисне для людського організму», – цитує Ялисей сам собі Василя Сімовича й посміхається у вуса. Коли ж таки вегетаріанство стало підкошувати сили, з ниточок, зарані прип'ясованих по карманах, зробив силочки та впіймав кількох птиць. Жарить у лісі на маленькому вогнищі ночами. Потрапив на озерце або річечку – напивається про запас, «під горличко» і набирає води у фляжку. Іноді, на грані сну і неспанья, утікачу раптом здається, що він іще у тому горішньо-австрійському таборі для українських військовополонених: у «Фрайштадті», варто лишень розкрити очі – й погляд упреться у дощату стіну сараю: бараку, у якому вже знаєш не лише кожну дошку, але й кожну світло-сіру прожилку на фоні майже чорного, такого старого дерева. Та ранок порозг'яє тіні недавнього минулого, од яких так неймовірно стомився Ялисей, коли вони були ще у теперішньому часі. За спиною! За спиною – усе, що так обридло, що так хочеться, як торбу із мотлохом, кинуть об землю і – забудь!.. забудь!.. забудь... Кинуть-покинуть. Тільки цього йому хочеться зараз. Тільки це він і знає. А чого не знає? Чого не узнає ніколи? Можливо те, що в оцю самісіньку ніч не він один був такий сторожуваний. Триста недавніх в'язнів-українців втекло цієї ночі... У ніч! Просто розбіглись, як миші з уже зовсім голодного предзимного поля, коли ні зернятка у нім, ані сонячного привіту. Коли треба вже просто зариватися у землю, у землю, землю! Шукати у ній і тепло, і корінці, і приют мишиний-душевний... Розбіглися вчорашні полонені величезним полем своєї любої батьківщини, як колись їхні предки скіфи, що так и не дали ворогам свого головного бою, бо побачили зайців і погнали їх широким степом, строго слідуючи своєму найважливішому інстинкту: інстинкту охотника, а вороги zostались стоять у своїх любих строгих порядках геть збиті с панталику. Назавжди.

Тікає Ялисей Кулинич. Додому, додому... до солов'їв своїх петрівських! Та попереду – путь через усю Україну. Скільки це верст? Тисяча? Півтори? Кулинич напружує пам'ять, уявляючи перед собою

карту, котра висіла у класі для народних учителів на зібранні у таборі «Зальцвейден», міркує по пам'яті.

Є і радість, благо нове: листочки дерев та кущів просто, як говорить мама, пужнули, зі своїх бруньок пужнули назустріч сонцю, його теплу, скорому літу – рвонули із усіх своїх силочок. І трави... які м'які трави одростають! І так скоро, замалим не на очах стають усе темніші, все густіші. І в лісах стає затишно. Як удома! І безпечніше незрівнянно.

– Хорол буде колись... И Решетилівка... Невже – Решетилівка і... Полтава... Полтава! Боже ж мій милий... Полтава...

Вимовляє це останнє слово так, начебто вже доторкнувся, хоча б кінчиком мизинчика до своєї... Полтави! І повторює Ялисей, повторює, наче треба йому заучити найтрудніше у свему житті слово. Але ж це слово ПОЛТАВА!?. Це слово – Полтава... І як його не вимов, як не напиши, хоч з маленької, наймалюсінької літерочки, воно однак – величезне й величне, воно багатоліке, воно таке тепле й надійне, найнадійніше в світі, затишне.

Тонкий блідий місяць, перекинутий кимось і навіщось навznak, показується у благовісних нічних хмарах-пелюшках із дуже чистої, та ветхої матерії, припасеної якоюсь доброю бабусею для цього чергового ніжного младенчика. Ялисей сідає у траву, знімає чоботи, розмотує онучі. Й тут помічає: ноги починають підпухати.

– Еге-е-е... – сказав сам собі. – Вегетаріанство... Треба налягати на птицю. Та хоч би й жаб їсти! Але дійти самому.

І вдень утікач знайшов гадюче кубло, убив одну чорну гадюку і далі йшов, відрізаючи і відрізаючи від неї по шматочку, гидує, кидавши до рота, гидливо ж розмірено жуючи противне м'ясо. Ноги так сильно пухнути перестали. Й голова якось свіжішою стала.

...Та він вже удома! Вже усього ж лишень сто верст, останні. Та й ще рідною Полтавщиною! «Юринда, насправді – юринда!» І через кілька ночей настає вона!.. – та сама ніч...

...У Петрівку Ялисей увійшов удосвітка. Пройшов Роменською вулицею своєю майже не дихаючи. І от дім його дубовий. Рідний до божевілля...

Двором пройшов до саду. Його охотнича собака Білка, світлячись навіть у такій пітьмі абсолютно біло, приковилася до нього з глибин саду, не таякнвши навіть, лизнула чобіт, бессило вляглася в ногах. Ялисей став, боячись потревожити її. Тільки огледівся. Й сам над собою посміявся: все рівно, гляди – не гляди, не видно нічого. І він, як і його собака, ліг на теплу землю, не забувши поцілувати її, як мріяв про те кожну ніч у полоні, уткнувся носом у молоду юньську, ні разу не скошену ще траву і заснув майже одразу. Не дождавши розсвітку, не підождавши

трьох часів ночі, коли після невеликої нічної перерви ізнову починають роздиратися солов'ї: драти горлянки й душі та серця – свої і людські, у любовному екстазі.

Вони заспівали точного часу. А Ялисей, так настраждавшись за ними, не почув їх. Не почув! Ніт... Коли ж зовсім розсвіло, і Семен Семенович, як перед тим і стара собака Білка, ледь-ледь виковиляв в оцей ранок... вигулькнув на поріг в сад із хатини, пристроєної ним колись до великої хати.

На доріжці, що веде в сад, старик, що називається, остовпів. У траві побіля доріжки, на правому боці, скоцюрбившись, спить син його возлюблений... десятий... і собака його гріє йому лівий бік своєю волохатою спиною... Семен Семенович обіперся на ковіньку й тихо заплакав. Але од цього тихого, майже беззвучного плачу Ялисей проснувся. Він оглянувся на татка і теж заплакав. Не від радості. Од бессилля. Йому на мить показалося, що він ніколи вже не зможе піднятися, а тим більш скочити назустріч батькові своїми опухлими, зітертими, скаліченими вкінець тисячоверстою дорогою ногами. Собака ж продовжує спати. Дивно. Й тоді вони, батько й син, обидва глянули на Білку одночасно й урозуміли, що вона мертва, і що вона, вже зовсім мертва, ще не окоченівша, зігнувшись калачиком, продовжує віддано гріти свого хазяїна, що повернувся з війни. Ялисей потихеньку перевернувся на другий бік. Так тихенько, начебто міг необережним рухом таки ще потревожити Білку... Потім молодий Кулинич ляпнувся жабою на живіт, наче так і треба було, наче так він піднімався із землі все своє життя, ледве-ледве встав на карачки й тільки тоді, поїорзавши по землі, по-гадючому, знову ледве-ледве зміг піднятися на увесь зріст. Семен Семенович кинув ковіньку і майже упав на Ялисея, ще не понявши, що той од такого може й не встояти на ногах. Та Ялисей – чудом! – встояв. Потім піднявся на дубову стару ступеньку, що веде в хату. Взявся за клямку. Й вона, як і положено саме їх клямці, весело клямкнула-плямкнула йому в одвіт своїми зітертими старечими губами:

– Кляммм... плямм!

І... поправилася, почувши неприємний свій, старечий звук (а як же їй тільки хотілося зустріти молодого хазяїна молодим звуком!):

– Кляст!.. – це в роті її, з напіввиламаними од старості зубами, так прозвучало старинне слов'янське «Драст..!»

– Драстуй-драстуй! – мислю, однак весело, відповів Ялисей. – А де мама? Знаєш?

– Плямм... – цього разу зовсім уже по-старечому плямкнула клямка, мабуть, від першого радісного привітання втративши напірч останній залізний зубок.

Відкрив двері. Із кухні в темні сіни ступила дружина Санічка. Вона йшла, іще не знаючи, до чого, до кого, але відчуваючи щось незвичайне: адже «Свекор тільки-но вийшли до вітру... так що ж так бистро вертають?.. Хто це?! – жахнулася. Незнайомець глядів на неї з таким презирством. – Очі його жиром запливли? Фу, який...» А той раптом усміхнувся дуже давньо-знайомою усмішкою. І очі його із вузьких щілиночок блиснули такою небесною, мартовською, холодною ще, але привітною голубизною, що... І раптом... «Пойняла!» Кинулась до чоловіка. З відчайдушним, різко хрипнувшем криком недорізанної курки, кинutoю зляканою, недосвідченою ще, хазяйкою:

– Я-а-а-а... Я-а-а-ахр-ррр... Ялисе-е-ею-у-у!..

Він од цього нежданого за силою жаху крику знову ледь-ледь встояв на пухлих, понівечених у такій дорозі ногах. Але тут вже у нього не вистало силочок обняти: руки не піднімались. Усе, як у кошмарі сну: вони начебто приварилися до тулуба, і назавжди. Санічка відсторонилася. Вона нічого не може урозуміти. І раптом побачила цей дивний погляд... І раптом узріла: яке кругле, яке ж таки повне лице у Ялисея! Наче Місяць старий зовсім... І цим барським лицем скапують крупні такі краплі... «Який же він... такий товстий... із того плена... писав – голодовка... а лице таке кругле... і жир з нього капає, чи що?.. а ми тут... із презирством він на мене подивився? Ну, так... яка ж я красавиця – тепер... коли сама на собі поле доорала своє... коли коняка іздохла... коли вже й впряжена у плуга корова замертво впала...» Санічка розвернулася і пішла в кухню. Ялисей – за нею. Тут вона знову обернулася до нього. Стовп світла сонця, що сходило у вікні, вдарив у лице Ялисею. І Санічка із новим жахом побачила, що лице це зовсім не жирне, воно... опухле! Із щілинок на неї гляділи очі не з презирством, а майже згасаючи у своєму вже майже напівмертвому ультрамариновому погляді. Санічка провела рукою лицем мужа свого й відчула, що крупні краплі – льодяні. Град майже... Або ось-ось перетворяться на град. У сум'ятті почуттів всадовила свого Ялисея на лаву, прихилила до стіни, аби ненароком не звалився, стала ізтягувати з нього чоботи. Та це вже неможливо. Халяви довелося понадрізати. Коли ж Санічка розмотала онучі, жахнулася вдруге: з опухлих ніг також лились – одна за одною – крупні краплі... «Голодний випот»? Вона десь чула таке...

Аж тут якийсь легкий шум за спиною Санічки. Мов птаха пролетіла лісова. Огледілася. Це лунь-Дуня білясто-срібним ангелом, навіть із крильми – так розпушилися вздовж кісейних своїх боків і за спиною і нині дуже довгі сіді коси її... до полу... – свекруха Дуня маленькая вже поруч стоїть... слабо так прихистившись до косяка дверей, що за нею

стали такими високими. Та Дуня не бачить ні дивно-округлого мокрого лица сина, ні розрізаних чобіт його, ні опухлих водянистих ніг, що довгими гнилуватими картоплинами свисають із лавки: синювато-противно-рóżковими... Дуня бачить тільки голубі очі («Як небо!») І вони вперше у житті не виказали льоду із себе. У вузьких щілиночках розпухлих очниць Ялисея разом засвітилися усе весняні розсталі Петрівки.

– О, Господи праведний, святий, кріпкій... – залопотала бідная Дуня ізнову на льоту. Ага, вона летить до мизинчика-Ялисейчика мов ота пташка весняна, весняна-перелітна, що летить до рідного болітця-калюжки, не бачачи навіть, що воно іще більше всохло за минулу зиму, аніж за усі попередні разом, що, може, послідні сили будуть потрачені на цей, безглуздий уже, переліт, а літом теплим-рідним красуватися на батьківщині вже й не прийдеться... Але вона летить. Так довго летить оці кілька шагів до сина, що той успів окріпнути. Та так, що скочив із лавки на свої спорчені тисячокілометровим голодним пішим маршем ноги, підлетів сам до мами ближче, схопив її на руки і закрутив, із усіх сил давлячи й давлячи у собі недозволені ридання, котрі нагло ламають зараз ізсередини йому усі ребра:

– Не плачте, мамо! Не плачте! Я прийшов. Ви ж і самі бачите, що я прийшов. Я дійшов до Вас, мамо... Я... я...

Тут слів Ялисеєві не стачило. І навіть сліз. Єдине, що він зміг крізь судомні ридання сказати ще:

– Я сорочку... Вами вишиту, мамо... Мамо! Я її назад... Додому! Я приніс її! Пішки... Нічим не замарану! Так чого ж Ви плачете, мамо?!,

Й знову сльози потекли його лицем, перечіпаючись-спотикаючись одна об одну, блукаючи у білястій щетині, колячись об неї і від того ридаючи своїми власними риданнями, ридма ридаючи... Й тут Ялисей урозумів: він йшов не просто додому, не до жони своєї... ні до дочок своїх навіть ішов так уперто, настійливо, не боячись смерті од голоду й втоми... ні до солов'їв ішов. «Чорти б їх уже забрали, чи що, отих солов'їв, що у маю усю силу у чоловіка одбирають! Ні... Я йшов до мами своєї. До ангела свого оцього. Із сорочкою її, вишитою мені колись на дорогу, йшов. І дійшов. І сорочку полтавську, нашу... додому через усе!.. доніс-таки до неї!»

Полтава – Ахтирка – Полтава.

ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКИ У ШКОЛІ ЯК ПОТУЖНІ ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ЄДНАННЯ ТІЛЕСНИХ І ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЧИННИКІВ У ВИХОВАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ірина Тараненко

Заняття фізичною культурою можуть значно поліпшити стан здоров'я дітей у сучасних умовах. Одним із необхідних засобів залучення дітей до занять фізичною культурою мають бути заняття фізичними вправами в різних формах – від щоденної ранкової гімнастики до спортивних тренувань [1, с. 6]. У нашому випадку – це організація та проведення фізкультурхвилин у школі.

Мета даної роботи – обґрунтувати доцільність проведення фізкультурхвилин у школі для збереження стану здоров'я школярів. Насамперед зазначимо, що основним завданням школи в сучасний період є збереження та зміцнення стану здоров'я школярів. Тому набуває актуальності проблема організації активного рухового режиму учнів початкових класів, адже потреба дитини в рухах зумовлена біологічними законами її розвитку. Впродовж шкільного навчального дня поступово збільшується ступінь втоми дітей, знижується їх працездатність, адже більшу частину доби дитина перебуває у статичному положенні, тобто сидить: у школі під час уроків; удома, коли виконує домашні завдання, читає, переглядає телепередачі або грається у комп'ютерні ігри. При цьому дитина несе велике фізичне навантаження.

Тривале сидіння за партою вимагає постійного напруження м'язів спини, шиї, ніг, що призводить їх до застою крові у ногах, ділянках тазу та живота, тобто до загальної втоми. Тому погіршується постачання крові у головний мозок, що негативно впливає на життєдіяльність нервових клітин. У цьому випадку дитина починає мимоволі розслабляти втомлені м'язи, з'являється перекіс тулуба, учень лягає грудьми на парту або підставляє руки під підборіддя, що призводить до викривлення хребта.

Статичне навантаження вступає у протиріччя з фізичним розвитком дитини. Як наслідок – розвиток перевтоми, першими ознаками якої є неуважність, збільшення кількості помилок під час виконання завдань, ненавмисне порушення дисципліни (відволікання від навчальної роботи, розмови та ін.).

У дітей спостерігається зниження працездатності, прояв негативних емоцій і, навіть, агресії, погіршується самопочуття, зокрема, є скарги на головний біль. Тому при виявленні у дітей перших ознак

перевтоми необхідно робити перерви (фізкультхвилинки), під час яких діти б могли виконувати нескладні фізичні вправи.

Фізіологи стверджують, що активне сприймання у молодших школярів на уроці триває 15-20 хвилин. Під час читання, письма, лічби збуджуються певні ділянки кори головного мозку. Якщо такі збудження тривалі та одноманітні, то у цих ділянках мозку виникає захисне гальмування, що призводить до послаблення уваги дітей. Фізичні вправи викликають збудження в інших ділянках кори головного мозку. Це сприяє короточасному відпочинку ділянок, подразнення яких відбувалося протягом навчального процесу. Тому після активного відпочинку увага школярів підвищується.

Саме тому слід впроваджувати на кожному уроці фізкультхвилинки. Вони знімають втому, напругу з органів зору і слуху, з утомлених від письма пальців, нормалізують увагу, відновлюють сили, викликають відчуття бадьорості, поліпшують настрій, підвищують працездатність. Під впливом м'язової діяльності прискорюються кровообіг та кровопостачання, поглиблюється дихання, кора головного мозку дістає заряд енергії для подальшої розумової діяльності.

Згідно з вимогами Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01) фізкультхвилинка має проводитись на п'ятнадцятій хвилині кожного уроку. Вона може складатись з динамічних, дихальних вправ, вправ для збереження зору, пальчикової гімнастики тощо.

Чим більшим є статичне навантаження, тим частіше й активніше потрібно робити фізичні вправи. В першому класі необхідно проводити по дві фізкультхвилинки – на 10-ій і 20-ій хвилині кожного уроку. Але якщо діти швидко стомлюються, можна провести і три фізкультхвилинки протягом уроку (особливо в першому півріччі).

Частота фізкультхвилин, які впроваджуються на уроках, залежить від місця уроку в розкладі, змісту та складності. Доцільно збільшувати їх кількість на початку та в кінці тижня, семестру. Вони повинні бути не лише рухливими, а й цікавими і різноманітними за направленням та змістом.

Нагадуємо, що фізкультхвилинка є обов'язковим елементом кожного уроку в початковій школі (крім тих уроків, на яких сам процес навчання передбачає достатню рухливість, наприклад, уроків ритміки, фізичного виховання).

Фізкультхвилинки розв'язують такі завдання:

- повернення втомленому учневі працездатності та уваги;
- позбавлення м'язового та розумового напруження;

– попередження порушення постави.

Основні вимоги до організації та проведення фізкультхвилинок:

– вправи повинні бути добре відомими дітям, простими за структурою, цікавими за змістом, зручними для виконання на обмеженій площі;

– комплекс обов'язково повинен містити вправи, що впливають на великі групи м'язів та сприяють поліпшенню діяльності всіх органів;

– під час виконання вправ потрібно організувати провітрювання класної кімнати.

Позитивні емоції, які отримують учні під час виконання фізкультхвилинок, сприяють регуляції діяльності всіх внутрішніх органів, підвищенню тонусу кори головного мозку, спонукають дитину до активної розумової діяльності.

Фізкультхвилинки включають 3-4 вправи, які виконуються 3-4 рази в середньому темпі. Тривалість фізкультхвилинки 2-3 хвилини. Вправи мають добиратися таким чином, щоб протягом дня цілеспрямовано навантажувалися і розслаблялися різні групи м'язів дітей: плечового пояса, спини, тазостегнових суглобів. Необхідно включати в комплекс вправи для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

Щоб процес виконання фізичних вправ був цікавим для дітей, необхідно час від часу змінювати вправи (кожні 2-3 тижні), виконувати їх під музику, включати танцювальні рухи.

Фізичні вправи у супроводі віршиків, лічилок, скоромовок, дитячих пісеньок діти завжди виконують із задоволенням. Щоб у дітей не збивався ритм дихання, їхні рухи були точними і сильними при проведенні фізкультхвилинок, які супроводжуються віршованими текстами, текст має промовляти учитель, а діти виконують вправи.

Під час проведення фізкультхвилинок варто здійснювати кінезіологічну профілактику окремих соматичних захворювань у дітей з метою активізації роботи м'язів ока, регуляції дихання, розвитку слуху.

Фізкультхвилинки умовно можна поділяються на такі групи:

– фізкультурні вправи;

– імітативні рухи;

– музично-танцювальні паузи;

– ігрові хвилинки;

– валеологічні паузи;

– пальчикова гімнастика;

– вправи для попередження сколіозу;

– вправи для відпочинку очей.

Фізкультурні вправи можуть виконуватися самостійно чи поєднуватися з рухом, яка безпосередньо називає той вид вправи, яку виконують учні.

Імітативні не лише забезпечують виконання фізичних вправ, але й активізують образне мислення дітей, наприклад порухатися як ведмідь, заєць, кіт тощо. Такі вправи можуть перетворити фізкультпаузу на цікаву гру з елементами творчості.

Під час музичних пауз можна використовувати народні та авторські пісеньки з улюблених мультфільмів дітей, а також танцювальні мелодії із чітко вираженою руховою основою.

Ігрові хвилинки, які добираються до уроку, повинні бути різноманітними за своїм складом. Взагалі це мають бути будь-які паузи на уроці з ігровою, виховною, розвивальною функціями.

Комплекс вправ для фізкультпауз повинен бути різноманітним і складатися із вправ на зразок «потягування», що сприяють випрямленню хребта, глибокому диханню, підвищують тонус м'язів-розгиначів тулуба, а також вправ для м'язів ніг і тулуба. Вправи для рук корисно поєднувати з іншими вправами, які мають дещо знижувати фізичне навантаження та сприяти активації мислення внаслідок поліпшення координації рухів.

Фізкультхвилинки та паузи є важливим засобом самовираження: вчитель може краще пізнати своїх учнів, їхні організаторські, творчі здібності, фізичні можливості. Завдяки цьому встановлюється більш тісний контакт між педагогом та дитиною, між дітьми в учнівському колективі.

Не потрібно забувати про відпочинок і під час виконання дітьми домашніх завдань. У групі подовженого дня фізкультхвилинки організовує вихователь, а вдома – батьки чи дитина самостійно.

У педагогічному сенсі наведено приклад організації та проведення фізкультхвилинки для школярів початкової школи у віршованій формі. Зокрема, фізкультхвилинки для школярів початкових класів:

1. Фізкультхвилинка.

Щось не хочеться сидіти,
Треба трохи відпочити,
Руки вгору, руки вниз,
На сусіда подивись.
Руки вгору, руки в боки.
Вище руки підніміть,
А тепер їх опустіть.
Плесніть, діти, кілька раз,
За роботу, все гаразд.

2. Фізкультхвилинка

Встаньте, діти, посміхніться,
Землі нашій вклоніться
За щасливий день вчорашній.
І до сонця потягніться.
В різні боки нахиліться.
Веретеном покрутіться.
Раз присядьте, два присядьте,
І за парти тихо сядьте.

3. Фізкультхвилинка

Руки в сторону та вгору –
На носочки підніміться.
Підніміть голівку вгору
Й на долоньки подивіться.
Руки в сторони розводим,
Опускаєм плавно вниз,
Присідати ми почнемо,
Добре ноги розімнемо.
Раз присіли – руки прямо.
Встали. Знову все так само.
Вправу знову почали.
Нахил вліво – раз, два, три!
Повертаємося вправо.
Все виконуємо гарно.
Вліво, вправо повернулись.
Ось розминці вже кінець.
Хто старався молодець!

4. Фізкультхвилинка

Всі піднесли руки – раз!
На носках стоїть весь клас,
Два – присіли, руки вниз,
На сусіда подивись.
Раз! – і в гору, Два! – і вниз,
На сусіда подивись.
Будем дружно ми вставати,
Щоб ногам роботу дати.
Раз – присіли, два – піднялись
Хто старався присідати,
Може вже відпочивати.

5. Фізкультхвилинка

Раз, два – руки в боки,
Три, чотири – два підскоки,

П'ять, шість – нахились,
Сім, вісім – розпрямись,
Де'ять, десять – всі присіли,
І за парти тихо сіли.

Щоденне виконання фізичних вправ навіть у такий спосіб сприятиме зміцненню і збереженню стану здоров'я дітей.

Список використаних джерел:

1. Ложкин Г.В. Психологический потенциал квалифицированного спортсмена / Г.В. Ложкин // VIII Международный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех». – М.: СпортАкадемПресс, 2003. – С. 272–273.

2. Тараненко І.В. Оздоровчий та виховний потенціал нетрадиційних видів гімнастики / І.В. Тараненко // Витоки педагогічної майстерності : Збірник наукових праць. – Випуск 6. – Полтава, 2009. – С. 197–202.

3. Тараненко І.В. Формування морально-вольових якостей підлітків у процесі занять фізичною культурою і спортом / І.В. Тараненко // Матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції [«Технології здоров'язбереження в загальноосвітніх і вищих навчальних закладах України: проблеми та перспективи»]. – Полтава, 2015. – С. 125–128.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ОХОРОНІ ДОВКІЛЛЯ

Тетяна Телятник

Науковий керівник: проф. Дяченко-Богун М.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Досить важко уявити людське існування без того чи іншого виду діяльності. І зважаючи на те, якого розвитку досягли сучасні технології, людські потреби лише набирають більших масштабів. Припинити негативний людський вплив на навколишнє природне середовище вже неможливо, а мінімізувати і ліквідувати його наслідки цілком можливо. В таких питаннях чи не найважливішу роль відіграють інформаційні носії, а саме популяризація екологічних знань. Більш ефективно це буде апробовано за допомогою різноманітних екологічних організацій та об'єднань, які залучатимуть всі верстви населення до наукового природоохоронного просвітництва. Це можуть бути не лише інформаційні засоби у вигляді статей, відеофільмів, сюжетів у новинах чи презентацій, а ще залучення населення до різноманітних природоохоронних акцій. Велике значення в цій діяльності мають екологічні організації, такі як: ООН, Global Nest, Всесвітнє товариство

захисту тварин, Всесвітній фонд природи, Грінпіс та інші. Кожна з цих організацій опікується довкіллям, екосистемами, рослинним і тваринним світом.

Наприклад, Всесвітній фонд дикої природи, до 1986 р. Всесвітній фонд дикої природи міжнародна неурядова організація, що займається збереженням природи, дослідженнями та відновленням природного середовища. Офіційна назва організації була змінена з World Wildlife Fund на World Wide Fund for Nature, проте попередня назва залишається офіційною в багатьох країнах.

Це найбільша незалежна природоохоронна організація у світі, що має біля 5 мільйонів працівників та добровольців по всьому світу, працюючи в понад 120 країн. Щорічно WWF здійснює понад 1200 екологічних проектів, привертаючи увагу мільйонів людей до проблем охорони довкілля і їхнього рішення. Організація існує на добровільних внесках, приблизно 9% її бюджету поступає від приватних коштів.

Місія WWF – запобігання наростаючій деградації природного середовища планети і досягненні гармонії людини і природи. Головна мета – збереження біологічної різноманітності Землі. Символ Всесвітнього фонду дикої природи – гігантська панда.

Завдяки громадським всесвітнім і державним організаціям, небайдужим громадянам, волонтерам стало більш доступно охороняти навколишнє середовище, а головне доносити цю ідею населенню. Позитивним є те, що велика кількість молоді – учнів, студентів приєднується, підтримує, а головне популяризує ідею захисту довкілля. Якщо така тенденція зростатиме і підтримуватиметься, то благополуччя майбутніх поколінь забезпечене.

Список використаних джерел:

1. <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=5104&uk> [Електронний ресурс]

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ISO. ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

Тетяна Телятник

Науковий керівник: Сас Н. М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Дослідження питання застосування міжнародних стандартів до управління проектами виявило дві основних групи стандартів: ISO

10006:1997 та ISO серії 9000:2000. Актуальним уявляється розкриття особливостей застосування згаданих стандартів.

На нашу думку, важливою групою стандартів є стандарти ISO серії 9000:2000 із забезпечення якості.

Система якості – це сукупність організаційної структури, відповідних процедур, процесів і ресурсів, які забезпечують здійснення загального управління якістю продукції і послуг та підтримання міцних зв'язків між усіма ланками управління і працюючими підприємствами на всіх рівнях виробництва та реалізації. Для забезпечення високої якості продукції чи послуг необхідна чітка система управління якістю, яка б враховувала науково-технічні досягнення, стимулювала добросовісну працю всього колективу підприємства й орієнтувалася на запити ринку.

Нині стандарти ISO ратифікували і застосовують своїми національними організаціями зі стандартизації 120 країн. Організаційно ISO складають керуючі (Генеральна асамблея, Рада, Технічне керуюче бюро) та робочі (технічні комітети, підкомітети, технічні консультативні групи) органи. Раді ISO підпорядковується сім комітетів: ПЛАКО (технічне бюро), СТАКО (комітет з вивчення наукових принципів стандартизації), КАСКО (комітет з оцінки відповідності), ІНФКО (комітет з науково-технічної інформації), ДБВКО (комітет з надання допомоги країнам, що розвиваються), КОПОЛКО (комітет із захисту інтересів споживачів), РЕМКО (комітет зі стандартних зразків). У технічній роботі ISO беруть участь більше 30 тис. експертів з різних країн світу. ISO має світовий авторитет і високий статус серед найбільших міжнародних організацій. Міжнародні стандарти ISO не мають статусу обов'язкових для країн-учасниць. Будь-яка країна світу має право застосовувати їх на власний розсуд. Вирішення питання про застосування міжнародного стандарту ISO пов'язано в основному з участю тієї чи тієї країни в міжнародному розподілі праці і станом її зовнішньої торгівлі.

Стандарти ISO серії 9000 мають універсальний характер і можуть використовуватись у широкому спектрі діяльності. Міжнародні стандарти ISO серії 9000 – це стандарти спрямовані на управлінські дії, які забезпечують якість продукції. Стандарти передбачають контроль і забезпечення якості виробництва на різних технологічних стадіях – від обробки замовлення до відвантаження товару.

Міжнародний стандарт ISO 10006 орієнтований на проекти найширшого спектру – малі і великі, короткострокові і довгострокові, для різних оточуючих умов і типів проєктованих продуктів. Реалізовані в ньому рамкові вимоги вимагають подальшої адаптації керівництва до конкретних умов розробки і реалізації окремого проєкту. Основні

принципи управління якістю за стандартами серії ISO 10006:1997: орієнтація діяльності Компанії на клієнта; відповідальність керівництва за створення сприятливого середовища щодо якості і постійне вдосконалення Стандартів Менеджменту Якості; уявлення проекту як набору запланованих і взаємопов'язаних процесів; сфокусованість на якість продуктів і послуг як необхідна умова відповідності цілям проекту.

Отже, стандарти: ISO 10006:1997 та ISO серії 9000:2000 маючи свої особливості, використовуються і в управлінні проектами для забезпечення досягнення заздалегідь поставлених завдань завдяки застосуванню особливих методів управління.

Список використаних джерел:

1. Гриньова М.В. Процеси управління проектами: навч.-метод. посіб. / Гриньова М.В., Сас Н.М. – Полтава, 2012. – С. 22–23.

ОСОБЛИВОСТІ «ЕКОНОМІКИ УЧАСТІ» В МЕНЕДЖМЕНТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Маргарита Ткаченко

Науковий керівник: Сас Н.М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Стійке зростання і ефективність розвитку інноваційної діяльності на підприємстві можливі за оптимальних відносинах зі стейкхолдерами. Роль менеджменту в зазначеному процесі полягає в тому, щоб забезпечити таку взаємодію. Основні питання взаємодії зацікавлених сторін досліджує і розвиває така галузь економіки, як «економіка участі».

Стейкхолдери – зацікавлені сторони, фізичні та юридичні особи, які мають легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність. Іноді їх називають групами інтересів або групами впливу.

З метою ідентифікації місця та функцій різних груп впливів під час формування інноваційної політики є необхідність здійснити аналіз стейкхолдерів. Він складається із чотирьох логічно пов'язаних блоків: ідентифікація стейкхолдерів; визначення впливу ініціативи на стейкхолдерів, а також вплив цих осіб на ініціативу; визначення можливих типів співпраць стейкхолдерів; побудова плану залучення стейкхолдерів, виходячи із типу співпраці та етапу ініціативи.

Ключовими ресурсами будь-якої організації є працівники та їх компетентності – ті, які застосовуються згідно функціональних завдань, та скриті, не актуалізовані. Функціональні та потенційні знання, уміння і навички – це активи, якими необхідно систематично управляти для підвищення ефективності розвитку організації.

У відносинах з деякими зацікавленими групами для інноваційної діяльності важлива короткострокова взаємодія, з іншими – тривала. У більшості випадків найбільш важливими групами стейкхолдерів для інноваційної діяльності підприємств є висококваліфікований персонал (у тому числі, топ-менеджери), споживачі-новатори, постачальники сировини, матеріалів і комплектуючих виробів для високотехнологічної продукції, дистриб'ютори інновацій, фінансові аналітики, ЗМІ, громадські організації.

Список використаних джерел:

1. Сас Н.М. Засоби збору пропозицій від співробітників в системі управління ідеями : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору». Полтава, 29 травня 2020 року / за заг. ред. С.В. Королюк. Полтава : ПОІППО, 2020. – С.152–158.

2. Поплавська О.В. Роль стейкхолдерів в діяльності підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6967/1/%-2017-1.pdf>

3. Короткова Т.Л. Маркетинг інновацій [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://stud.com.ua/157333/marketing/steykholderi_marketingu_innovatsiy_naukomistkih_galuzyah

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Дар'я Тристан

Процес виховання є невід'ємною частиною цілісного педагогічного процесу. А національно-патріотичне виховання є одним із основних його напрямів. Саме національно-свідома молодь є рушійною силою розвитку та процвітання держави.

Зараз запроваджена концепція Нової української школи, метою якої є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого

життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1].

У концепції НУШ також сказано, що випускник нової школи має бути *особистістю* (усебічно розвиненою, цілісною, здатною до критичного мислення); *інноватором*, який здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя; *патріотом* з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини [2].

Тому надзвичайно важливим є національно-патріотичне виховання, яке має здійснюватися безперервно. Ми маємо організовувати життя в Новій українській школі за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. Таким чином, Нова школа плекатиме українську ідентичність [3].

На мою думку, найефективнішим універсальним методом національно-патріотичного виховання є залучення всіх учнів до активної громадянської позиції, участі в благодійних акціях, концертах, гуманітарна допомога біженцям та солдатам, а головне – збереження національної самобутності як першоджерела патріотичного виховання. Також можна проводити бесіди, круглі столи та конференції на теми патріотизму та громадянського обов'язку, можна використати елементи повчальної народної казки або рольової гри.

Отже, школа грає важливу роль у формуванні у дітей національно-патріотичних якостей. Формує патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про освіту» №3491-д від 04.04.2016 [Електронний ресурс] URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=586394
2. Концепція НУШ [Електронний ресурс] URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посіб. / авт.-кол.: Бех І.Д., Журба К.О., Киричок В.А. [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 240 с.

ВРАХУВАННЯ РОЛІ КОНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ І ФІЗІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ РИЗИКУ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІНТЕГРАТИВНІЙ БІОМЕДИЧНІЙ АНТРОПОЛОГІЇ

Юлія Форфміна

Задля того, аби оцінити стан здоров'я окремого індивіда, необхідно мати уявлення про ті показники, які можуть вважатися нормальними виключно для нього. Отож бо, для медико-біологічного оцінювання стану здоров'я важлива не усереднена людина загалом як представник біологічного виду *Homo Sapiens*, а як конкретний представник конкретної популяції з певною амплітудою акліматизаційних (тобто і – адаптаційних!) можливостей та вже спадково закріпленим адаптивним стереотипом [12].

Дотепер усе ж розповсюджені спроби урівняти поняття «здоров'я» та «норма». При цьому поняття «норма» ідентифікується, зазвичай, зі середньостатистичною нормою, котра відображає якусь там середню закономірність. Такий підхід використовує відповідні нормативи, і те забезпечує виділення лишень надзвичайно крайніх станів організму: «ще здоров'я...» або «вже хвороба!» Він не дозволяє чітко позначити межі задля діагностики перехідних (суміжних) станів: «дезадаптація», «перед хвороба»... А відтак для характеристики здоров'я недостатньо саме усереднених значень, які відбивають спокійний стан організму. Гостро необхідно встановлювати відхилення від середнього рівня [12].

На сучасному етапі розвитку науки та практики щодо нашого здоров'я та загального благополуччя архіважливого значення набуває виключно індивідуальний підхід до кожної конкретної людини (колишне гасло недолугих медиків «А ти не такий, як усі, чи що?!» вже потонуло у нафталіновому минулому), у тому числі й у плані встановлення чітко певних нормативних параметрів як організму в цілому, так і його окремих органів та систем. У зв'язку із цим набуває гострої актуальності й розвиток ідей саме інтегративної біомедичної антропології, основне завдання котрої полягає у враховуванні ролі конституціональних, фізіологічних ба навіть й екологічних чинників ризику та благополуччя в етіології, патогенезі та патокінезі захворювань. Лишень окресливши чітку кордонну рису між нормою та патологією, виявивши мерехтливу перехідну ланку у вигляді передзахворювань, можна розв'язувати нелегкі задачі зміцнення здоров'я населення України.

Таким чином, наше щонайновітніше уявлення про норму, як біологічний оптимум життєдіяльності, життєздатності з позиції функціонування цілісної системи – організму – є і щонайбільш науковим та продуктивним, аніж ранішнє визначення норми як середньостатистичної величини окремих показників. Проблема вимірювання ступеня життєздатності (рівня соматичного здоров'я) і є проблемою оцінки потужності та ефективності аеробного енергостворювання [1-8].

Для цього, приміром, можна застосовували метод як прямого (проби з фізичним навантаженням «до кінця»), так і непрямого (проби з дозованим фізичним навантаженням) визначення індивідуального максимального споживання кисню (МСК) (для визначення МСК використовують як розрахункові методи, так і спірометричні [12]. Цей показник може характеризувати стійкість організму до різних факторів: від гіпоксії та кровотечі до радіоактивного випромінювання.

Однак, широке використання цього методу у масовому тестуванні не завжди цілком зручно. Тому Апанасенком Г.Л. і була створена система експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я, яка заснована на реальній наявності чітких фізіологічних закономірностей: зв'язку між рівнем розвитку аеробних можливостей (з одного боку), й фізіологічними резервами та ступенем економізації функцій (із другого) [3-4].

Високим достоїнством та привабливістю на предмет зручності методу експрес-діагностики соматичного здоров'я за Апанасенком Г.Л. є мала трудомісткість (10-12 хв. на одну людину), відсутність необхідності використання надто складного і дорогого у вартісному розумінні обладнання. Це дозволить використовувати методіку для масових обстежень груп студентів.

Результати вже проведених таких масових досліджень надали можливість виділити 5 рівнів здоров'я та сформулювати поняття так званої (новий термін) «безпечної зони» здоров'я [там само]. У сучасній науковій літературі, у тому числі й періодичній, автори приводять результати використання методу експрес-діагностики здоров'я для обстеження молоді та студентів [10].

Окрім рівня соматичного здоров'я інтегрованою характеристикою життєздатності організму є рівень адаптивних можливостей організму, який враховує і гомеостаз, і функціональні резерви, і ступень напруження регуляторних механізмів. А що за адаптацію організму до більшої кількості різноманітних факторів навколишнього середовища відповідальна респіраторно-

гемодинамічна система, то саме її можна розглядати як індикатор адаптивних реакцій цілісного організму [11].

Список використаних джерел:

1. Апанасенко Г.Л. Избранные статьи о здоровье. – Киев, 2005. – 48 с.
2. Апанасенко Г.Л. Медицинская валеология : Г.Л. Апанасенко, Л.О. Попова. – К., Здоров'я, 1998. 248 с.
3. Апанасенко Г.Л. О возможностях количественной оценки здоров'я // Гигиена и санитария. – 1985. – №6. – С. 55-58.
4. Апанасенко Г.Л. Соматическое здоровье и максимальная анаэробная способность индивида / Г.Л. Апанасенко, Р.Г. Науменко // Теория и практика физ. культуры. – 1988. – №4. – С. 29-31.
5. Апанасенко Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека : С.-Пб., Петрополис, 1992. 123 с. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/23335/1/Апанасенко_Эволюция_2013.pdf 68 с. С. 14. (дата звернення: 29.03.2021).
6. Баевский Р.М. Анализ вариабельности сердечного ритма при использовании различных электрокардиографических систем (методические рекомендации) / Р.М. Баевский, Г.И. Иванов, Л.В. Чирейкин и др. // Вестник аритмологии. – 2001. – №24. – С. 65-87.
7. Баевский Р.М. Оценка и квалификация уровней здоровья с точки зрения теории адаптации // Вестник АМН СССР. – 1989. – № 8. – С. 73-78.
8. Баевский Р.М. Прогнозирование состояний на грани нормы и патологии. – М.: Медицина, 1979. – 298 с.
9. Батова А.Р. Показатели индивидуального здоровья как критерии адаптации к университетской системе обучения // Український медичний альманах. – 2006. – № 5. – С. 200-202.
2. Безматерных Л.Э. Диагностическая эффективность методов количественной оценки индивидуального здоровья / Л.Э. Безматерных, В.П. Куликов // Физиология человека. – 1998. – Т.24. – №3. – С. 79-85.
3. Галеев А.Р. Использование показателей сердечного ритма для оценки функционального состояния школьников с учетом возрастных особенностей и уровня двигательной активности : автореф. дис. ... канд. биол. наук : спец. 03.00.13 «Физиология человека и животных». – Новосибирск, 1999. – 20 с.
4. Церковна О.В. Структура комплексної підготовки студентів технічного вузу : Молода спортивна наука України : Зб. наук. праць з галузі фіз. культ. і спорту. – Вип. 9: в 4-х т. – Львів: НФВ «Українські технології», 2005. – Т.3. – С. 89-94.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ГУРТКА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Катерина Халява

Науковий керівник: Лоцько М.І. – учитель хімії та Захисту України
Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату II-III ступенів
імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради

Гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів відповідно до їх нахилів, здібностей, інтересів до конкретного виду діяльності з врахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я. Він є найбільш гнучкою формою роботи, яка стає осередком, відправною точкою цілої низки позакласних заходів [1].

Саме гурток дозволяє поєднувати і використовувати різноманітні форми позакласної роботи. Він дає можливість організувати систематичні заняття за певною програмою і з постійним складом. Робота в гуртку перетворює учнів на активних помічників вчителя, як в проведенні позакласних заходів, так і уроків. Діяльність гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти регламентується нормативними документами.

Робота гуртка здійснюється в двох напрямках:

1) теоретичному (стаціонарні форми): бесіди, політінформації, зустрічі, тематичні вечори, лекції, доповіді, конференції, шкільні естафети, конкурси, вікторини, видання результатів роботи та інші заходи, що проводяться на місці, в умовах школи, населеного пункту;

2) практичному (туристичні форми): окремі види змагань, конкурси, гурткова робота, екскурсії, робота з вдосконаленням навчально-матеріальної бази закладу освіти

Військово-патріотичний гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів з метою формування та розвитку повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота України, формування світогляду громадян незалежної демократичної держави, сповнених національної гідності та поваги до інших народів [2].

Основним змістом діяльності гуртка військово-патріотичного напрямку є:

- а) виховання підлітків патріотами своєї Вітчизни;
 - б) розвиток умінь і навичок, які дають можливість «вижити» в сучасному світі;
 - в) підготовка юнаків до військової служби на благо своєї Вітчизни.
- Процес навчання покликаний забезпечувати три функції – виховну, навчальну і розвиваючу.

1. Виховна:

– розвиток громадянської позиції і патріотизму як найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей;

– сприяння формуванню і розвитку внутрішньої готовності до виконання громадянського обов'язку;

– сприяння формуванню і розвитку відповідальності і дисциплінованості;

– здійснення роботи по формуванню позитивних світоглядів і позицій з основних, соціальних, історичних, моральних, політичних і військових проблем;

– сприяння формуванню і розвитку таких якостей, як повага до закону, стійкість, взаємовиручка, мужність, хоробрість, здатність до подолання труднощів.

2. Навчальна:

– формування знань, вмінь і навичок з дисципліни, що вивчається, як основи їх професійної підготовки;

– розвиток культури і освіти;

– ознайомлення з правилами і обов'язками громадянина України, що є основою для формування і розвитку їх правової свідомості;

– формування вмінь, знань і навичків для „виживання” в екстремальних умовах.

3. Розвиваюча:

– сприяння збереженню і зміцненню здоров'я дітей;

– фізичний розвиток через систему і зміст роботи гуртка;

– формування психологічної врівноваженості.

Очікувані результати:

– сформоване почуття національної гордості, патріотизму, поваги до історичного минулого та духовних цінностей народу;

– високий рівень відповідальності, організованості, самодисципліни;

– фізичне та моральне здоров'я учнів, відсутність шкідливих звичок;

– інтерес до військових професій, високий рівень внутрішньої мотивації до військової служби [1].

Прийом до гуртка може здійснюватися протягом навчального року за бажанням вихованців, учнів за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, як на безконкурсній основі, так і за конкурсом, умови якого розробляються навчальним закладом.

Для зарахування учнів до військово-патріотичного гуртка необхідна довідка медичного закладу про відсутність у вихованців

протипоказань для занять у названих вище гуртках, секціях, творчих об'єднаннях [3].

Керівник гуртка – комплектує склад гуртка, забезпечує його збереження протягом всієї діяльності; здійснює різноманітну діяльність; бере участь у розробці та реалізації навчальних програм, запроваджуючи сучасні освітні технології навчання й виховання; працює у співдружності з батьками, керівниками інших гуртків, учителями; забезпечує участь гуртківців у масових заходах школи, району, міста, всеукраїнських конкурсах; веде профілактичну роботу з безпеки життєдіяльності та забезпечує проведення занять із додержанням правил охорони праці; веде відповідну документацію і вчасно звітується про наслідки своєї роботи і діяльності гуртківців; поважає гідність дитини, своєю доброзичливою поведінкою утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі.

Список використаних джерел:

1. Гурткова робота. Методичні рекомендації. URL: <https://school3sarny.e-schools.info/m/pages/gurtkova-robota-metodichn-rekomendats>. (дата звернення 10.10.2020)

2. Методичні рекомендації щодо організації гурткової роботи у школі. URL: https://gimnaziumber.at.ua/load/gurtki_fajli/robota_gurtkiv/20-1-0-70. (дата звернення 10.10.2020)

3. Пустовіт Г. Позашкільна освіта: сутність, мета, перспективи. *Рідна школа*. 2003. №9. С. 15.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК З ЕКОЛОГІЇ

Олеся Ханнанова

На сучасному етапі розвитку суспільства перед закладами вищої освіти актуально постає завдання не лише підвищення рівня теоретичних знань майбутніх фахівців, але й уміння використовувати їх для вирішення професійних проблем дослідницьким шляхом, що безпосередньо напрацьовується та апробується під час навчальних практик. Вони є обов'язковими компонентами освітніх програм «Екологія», «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)», «Середня освіта (Природничі науки)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які реалізуються на природничому факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. При

цьому під час здійснення практичної підготовки досить важливо виховувати у молоді високу патріотичну свідомість, відповідальність за свої вчинки, збереження та раціональне використання природних багатств, а також усвідомлення своєї значимості у вирішенні чи уникненні екологічних проблем. Для реалізації цієї мети здійснюються тематичні комплексні екологічні екскурсії для студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка на екологічних стежках природно-заповідних об'єктів Полтавської області та України.

У здобувачів освітньої програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчальні практики (загально-екологічна та ландшафтно-екологічна) є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Майбутні екологи навчаються здійснювати дослідження біорізноманітності в польових умовах, з'ясовують вплив біотичних, абіотичних та антропогенних чинників в екосистемах, опановують методики збору польового та екскурсійного матеріалу і його оформлення, набувають вміння обробки й аналізу результатів біологічних, екологічних, метеорологічних, мікрокліматичних спостережень і досвіду укладання та представлення напрацьованої інформації у вигляді звіту [1]. Базами практик є території природно-заповідного фонду, лабораторії виробничих підприємств і науково-дослідних установ, заклади системи охорони природи та екологічного контролю тощо.

Здобувачі освітньої програми «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)» під час проходження навчальної практики з біології (модуль «Екологія») ознайомлюються із сезонними явищами у природі, з'ясовують особливості проведення фенологічних спостережень на прикладі різних біотопів, вивчають вплив екологічних факторів на живі організми та пристосування останніх до їх дії, закономірності функціонування природних та штучних екосистем, опановують методики соціологічних спостережень і специфіку проведення наукових розвідок на природно-заповідних територіях.

Навчальна практика (модуль «Екологія») у здобувачів освіти «Середня освіта (Природничі науки)» є науково і методично доцільною з точки зору підготовки майбутнього дослідника природи. Вона відіграє значну роль у активізації пізнавальної діяльності студентів та є запорукою успішної їх науково-дослідницької, еколого-натуралістичної роботи у майбутній професійній діяльності. Здобувачі освіти ознайомлюються із особливостями проведення ботанічних, фітоценологічних та геоботанічних досліджень, визначають порушення

встановленого заповідного режиму та розробляють практичні рекомендації щодо його оптимізації на територіях природно-заповідних об'єктів, з'ясовують закономірності функціонування різних за походженням і продуктивністю екосистем, надають екологічну характеристику аборигенних та інтродукованих рослин, здійснюють оцінку масштабів антропогенних навантажень на природні ландшафти.

Навчальні практики з екології у студентів природничого факультету проводяться у межах природних та антропогенно-природних екосистем, зокрема, на території об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області (національний природний парк «Нижньосульський», регіональні ландшафтні парки «Диканський», «Нижньоворсклянський», заказники «Лучківський», «Лісові озера», «Розсошенський», парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, пам'ятки природи) та України (заповідник «Асканія-Нова», національні природні парки, ботанічні сади та зоологічні парки, дендропарки та ін.). У ході практичної підготовки студентська молодь вивчає природу рідного краю, знайомиться із регіональними екологічними проблемами та напрацьованим досвідом їх вирішення. Під час здійснення екскурсій у здобувачів освіти формуються відповідальне й бережливе ставлення до компонентів довкілля, розуміння необхідності ресурсозаощадливості та раціонального використання природних благ.

Отже, навчальні практики є обов'язковим компонентом фахової підготовки студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, оскільки забезпечують не лише закріплення теоретичних знань опанованих навчальних дисциплін, розвиток здібностей до пошуково-дослідницької діяльності, творчого вирішення проблемних питань, застосування дослідницьких умінь при реалізації практичних завдань професійного спрямування, а й сприяють формуванню екологічної культури, екологічної грамотності та патріотичної свідомості майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Ханнанова О.Р. Навчальні практики як обов'язковий компонент підготовки студентів-екологів / О.Р. Ханнанова // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXIV Каришинські читання) : м-ли міжн. наук.-практ. конф. – Полтава, 2017. – С. 300–302.

МЕДІАОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Андрій Чернявський

Процес інформатизації та комп'ютеризації освітньої галузі є одним з найскладніших і найважливіших завдань, що постають перед державою на сучасному етапі. Сучасна інформатизація освіти ґрунтується на взаємопов'язаних соціально-економічних, організаційно-правових, навчально-методичних, виробничих, науково-технічних та управлінських процесах, що спрямовуються на задоволення телекомунікаційних, інформаційних, обчислювальних потреб для усіх учасників навчально-виховного процесу. Інформатизація освіти є процесом, що докорінно змінив та переформатував здобуття освіти в усіх закладах. Інформатизація освіти пов'язана із великим застосуванням в систему освіти засобів і методів новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Створюється на цій базі єдине комп'ютерно орієнтоване інформаційно-комунікаційне середовище, яке напругу наповнене науковими, електронними, освітніми та управлінськими інформаційними ресурсами. Вони надають можливість учасникам освітнього процесу доступ до ресурсів системи з використанням його засобів та сервісів при розв'язуванні різних завдань [1].

Надпотужний розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа невідкладно потребує цілеспрямованої підготовки молоді до вмілого та безпечного їхнього використання. Використання медіа (преса, радіо, кіно, телебачення та мережу Інтернет) громадянами України потребує витрати великої кількості часу та зусиль, що створює значний вплив медіа на всі верстви населення, а передусім, на дітей та молодь. Медіа потужно та суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, стають засобом дистанційної і джерелом неформальної освіти. До цього додаються недосконалий захист дитини від медіаконтенту, що може шкодити її психологічному здоров'ю та розвитку, а також відсутність механізмів ефективної саморегуляції інформаційного ринку, які не допускали б недоброякісної медіапродукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, інших соціально шкідливих інформаційних впливів [2].

Головною метою медіаосвіти є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот.

Головні завдання медіаосвіти:

– формування медіаімунітету особистості, що дає їй можливість протистояння агресивному та деструктивному медіа середовищу та забезпечує психологічну стійкість при роботі з продуктами медіа простору;

– розвиток медіа обізнаності та уміння обирати потрібну інформацію, «відкидати» інформаційне «сміття», мати вміння захищатися від потенційно небезпечної інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів;

– рефлексія і критичне мислення, що забезпечують свідоме споживання медіапродукції та саморегуляцію взаємодії з медіа на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб;

– здатність до медіатворчості для компетентного самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища.

– створення спеціалізованих аспектів медіакультури: візуальної медіакультури, аудіальної і музичної медіакультури, розвинених естетичних смаків.

Концепція медіаосвіти декларує такі принципи, як громадянська спрямованість за якою медіаосвіта сприяє розвитку в Україні громадянського суспільства. Вона ґрунтується на потенціалі громадських об'єднань та асоціації та узгоджує свої зусилля при процесі патріотичного виховання. При цьому медіа-інформаційна грамотність молоді стає важливим чинником політичної культури. Спрямовується увага на процесах пошанування національних традицій. Медіаосвіта враховує національну та етнолінгвістичну специфіку медіапотреб учнів та педагогів, забезпечує паритетність їхньої взаємодії та допомагає конструктивності діалогу. Медіаосвіта передбачає забезпечення процесу національно-патріотичного виховання молоді на основі застосування різноформатних медіаконтентів патріотичного змісту та формування інструментальних умінь критичного сприймання, аналітичного опрацювання медійних повідомлень, оцінювання їх достовірності та об'єктивності, а також набуття нових смислів, зміцнення патріотичних почуттів. Розвинена медіаінформаційна грамотність стає невід'ємною складовою патріота інформаційної доби [3].

Основою медіаграмотності юного покоління з метою патріотичного виховання є розвиток низки важливих інструментальних якостей. Саморегуляція взаємодії особистості з медіа під час роботи з

візуальною медіа інформації, рефлексія емоцій та почуттів від сприйнятого. Критичне сприймання та опрацювання інформації є ключовим поняттям медіа грамотності, її творче переосмислення та практичне застосування.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Проблеми і цілі інформатизації освіти України. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua> (дата звернення 05.03.2021)

2. Череповська Н. Медіоосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді. – Режим доступу: <http://ispp.org.ua> (дата звернення 10.03.2021)

3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation> (дата звернення 11.03.2021)

СТВОРЕННЯ ЦЕНТРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В РАМКАХ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сергій Школяр, Сергій Новописьмений

Багатостороння підтримка щодо розвитку бізнесу повинна здійснюватися шляхом просування інформації про місцевого виробника на українському та світових ринках, в тому числі шляхом створення та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема торгівельних марок полтавських підприємців [1-3]. План реалізації Стратегії економічного розвитку Полтавської міської територіальної громади на період 2021-2023 роки [4] передбачає впровадження інноваційних проектних ідей, що тісно пов'язані з об'єктами права інтелектуальної власності, створених завдяки творчій, науково-технічній діяльності. Проте маємо невисокий рівень інноваційної підприємницької активності та бізнес-культури населення, в тому числі недостатня культура розуміння ролі та використання торгівельних марок, як засобів просування та захисту власних товарів та послуг полтавських підприємців. Спостерігається недостатній рівень створення бізнес-середовищем інших об'єктів права інтелектуальної власності, в тому числі таких як промислові зразки, винаходи, корисні моделі, об'єкти авторського та суміжних прав та ін.

Вищенаведене вказує на те, що в м. Полтаві потрібно створити інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної

власності, в тому числі використанням послуг Патентного повіреного України. Створення та функціонування інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної власності спрямоване на вирішення наступних завдань: надання для полтавського бізнес-середовища інформаційно-консультативних послуг з питань інтелектуальної власності; сприяння створенню та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема таких як торгівельні марки полтавських підприємців, промислові зразки, винаходи, корисні моделі, об'єкти авторського та суміжних прав та ін.; сприяння комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; консультування з питань створення ліцензійних договорів та передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності; надання юридичних послуг та послуг аудиту, пов'язаних з питаннями інтелектуальної власності.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, його науковці кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна, одним із напрямків роботи яких є підготовка менеджерів за спеціальністю управління інноваційною діяльністю, являються ключовими учасниками реалізації проекту створення центру інтелектуальної власності в рамках Стратегії економічного розвитку територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.

2. Школяр С.П. Особливості реалізації регіональних інноваційних програм на Полтавщині / С.П. Школяр // Матеріали міжнародного круглого столу «Розбудова інноваційної інфраструктури в Україні». – К., 2008. – С. 104-135.

3. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андрощук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62.

4. <https://rada-poltava.gov.ua/people/56339477/>

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ

Наталія Шолойко

Процеси навчання, виховання, науково-дослідницької діяльності взаємопов'язані і спрямовані на підготовку висококваліфікованого компетентного фахівця та формування його особистісних якостей і громадянської позиції. Процес навчання сприяє розвитку у студентів вміння працювати з великим обсягом інформаційного матеріалу, формуванню умінь і навичок систематизації та класифікації інформації, оперування узагальненими поняттями – сам процес навчання, при належній його організації, виховуватиме ці необхідні кожному фахівцю якості. Науково-дослідна робота студентів (НДРС) – одне з найважливіших засобів підвищення рівня підготовки фахівців з вищою професійною освітою через засвоєння студентами основ професійної діяльності, методів, прийомів і навичок виконання науково-дослідних робіт. НДРС розвиває у студентів спостережливість, самостійність суджень і висновків – якостей, необхідних як для проведення наукових досліджень, так і для процесу навчання. Участь в наукових дослідженнях сприяє поглибленню знань з навчальної дисципліни, творчого осмислення досліджуваного матеріалу, вмінню використовувати знання і вміння з суміжних дисциплін, придбання навичок самостійної та командної роботи, підвищення ініціативи та зацікавленості в навчанні і майбутній професійній діяльності. Розвиток у студентів навичок аналізу інформації, здатності аргументовано пояснювати свою позицію, точно і чітко вибудовувати мову, дозволяє підвищувати успішність, удосконалювати отримані в процесі навчання вміння і навички. При виконанні науково-дослідних робіт на випускаючих кафедрах, з одного боку, стають затребуваними знання з базових і суміжних фахових дисциплін, з іншого – відбувається поглиблення знань і розширення кругозору студента. Наприклад, при розробці нових або вдосконалення наявних лікарських форм крім знань з фармацевтичної технології студентам необхідні поглиблені знання з фармацевтичної, аналітичної, органічної, біологічної, фізичної та колоїдної хімії, фармакогнозії та інших дисциплін. Потрібні знання пристрою сучасних приладів для аналізу лікарських препаратів: спектрофотометра і фотоколориметр і правил роботи на них. Необхідні знання з хроматографічному аналізу: принцип методу, правила постановки і прояви хроматограм, встановлення швидкості фракції. Потрібні знання з методиками аналізу

фармацевтичних субстанцій в різних лікарських формах: ін'єкційних розчинах, суппозиторіях, капсулах тощо. При вивченні біологічної доступності лікарських препаратів методами «in vitro» і «in vivo» потрібні знання і вміння по методам діалізу через напівпроникну мембрану і дифузії в агаровий гель, по роботі з лабораторними тваринами, біологічними зразками і ін. При вивченні стабільності лікарських препаратів необхідні знання щодо впливу фізико-хімічних факторів зовнішнього середовища на стійкість лікарських препаратів при зберіганні, створення відповідних умов проведення експерименту тощо. З метою підвищення мотивації до дослідницької діяльності пропонуємо проводити анкетування студентів молодших курсів на предмет виявлення у них інтересу до науково-дослідної роботи. Необхідно стимулювати НДРС, підвищувати зацікавленість і мотивацію шляхом заохочення студентів, які займаються науковою роботою, і розкриттям перспектив майбутньої діяльності на кафедрах вишу. Активізація участі студентів у науково-дослідній діяльності дозволяє виявляти талановиту молодь і підтримувати її. Системне заняття студентами НДРС дозволяє забезпечувати спадкоємність науково-педагогічних кадрів та формує їх активну життєву позицію навіть в тому випадку, якщо в якості майбутньої професії наукова діяльність не буде обрана. Найбільш поширеною формою підведення підсумків НДРС є участь в наукових конференціях. При підготовці до доповіді студент отримує досвід систематизації і узагальнення матеріалу, набуває навиків наукової творчості. Виступ з доповіддю дозволяє набути навичок участі в громадських заходах, навички ораторського мистецтва. В процесі НДРС систематизуються як результати наукових досліджень, так і вивчений навчальний матеріал і, отже, підвищується ефективність навчальної роботи. Аналіз контингенту учасників конференцій останніх п'яти років показав, що в підготовці матеріалів і виступі на конференціях університету брали участь в різні роки від 18 до 36% від числа студентів, що навчаються на фармацевтичному факультеті. Прагнення студентів до дослідницької роботи починає проявлятися з першого курсу, найбільш активно залучають студентів до НДРС кафедри загальної хімії з курсом біоорганічної та органічної хімії; математики, фізики та інформатики; латинського і української мови. Завжди великий інтерес у студентів викликають доповіді по фармакології, що дозволяють глибше зрозуміти механізми дії лікарських засобів. Більшість доповідей представлено з випускаючих кафедр факультету, що може служити свідченням великої уваги цих кафедр до науково-дослідницької роботи. Залучення в групову дослідницьку роботу сприяє розвитку духовно-моральних якостей

особистості, виховує лояльність і розвиває комунікабельність, придбані при цьому вміння стають інтегральною частиною життєвого досвіду кожного студента.

Таким чином, в процесі науково-дослідної діяльності реалізується і виховна функція. Творчий імпульс, що отримується студентом в процесі НДРС, посилює бажання вчитися. Освіта включає в себе навчання і виховання. Освітній процес в цілому формує систему цінностей, виховує людину з високими моральними якостями, розвиває здатність до творчого мислення, почуття відповідальності, ініціативність, самостійність у прийнятті рішень, що в подальшому сприяє правильній професійній спеціалізації з урахуванням індивідуальних здібностей та вподобань, професійної самореалізації.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ШКОЛЯРА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Неля Штепа

Чим більшою мірою українське суспільство орієнтується на загальнолюдські цінності, тим вищим стає запит на соціально активну, яскраву в своїх самовиявах особистість. І разом із тим зростають вимоги до освітнього середовища різних рівнів з тим, щоб воно було спроможне таку особистість формувати, надаючи їй гідні стартові можливості та необхідні адаптаційні засоби.

На реалізацію таких вимог спрямована ідея інклюзії, що передбачає в освітньому контексті «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей. Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання базується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення» [1, с. 53].

Особливий акцент робиться сьогодні на освіті дітей з особливими потребами, серед яких чимало не мають достатньої соціальної адаптованості. Зокрема, Р. Маранчак та О. Василенко констатують, що, «перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні у сім'ї, ці діти деякою мірою ізольовані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя у відкритому середовищі, яке аж ніяк не

відповідає їхнім особливим потребам. У них формується специфічне ставлення до себе та оточення, відбувається боротьба: хвороба й особистість, хвороба й інтелект, хвороба й емоції, хвороба й оточення. Нерідко виникає невротичний стан, патологічний розвиток особистості. Найчастіше постає проблема замкнутості у собі, у своєму внутрішньому світі, акцентування уваги на власних проблемах та безпорадності. Вони не отримують необхідних знань, умінь та навичок, що сприятимуть саморозвитку, самореалізації, мають низький рівень соціалізації та соціальної адаптації, не вміють спілкуватися з однолітками» [2, с. 129].

Проблема часто полягає не лише в тому, що дитина не володіє комунікативними вміннями і навичками на належному рівні. Трапляється й таке, що вона не очікує в учнівському колі психоемоційної підтримки або ж не почувається достатньо захищеною для особистісного самовияву у мовленнєвій діяльності. Тому для подальшого розвитку її можливостей педагогові слід шукати засоби, здатні усунути ці побоювання.

Як варіант, хотілося б запропонувати методикку покрокового розширення комунікативного кола, що дозволяє зміцнювати у дитини з особливими потребами впевненість у собі, знижувати поріг її відчуження при спілкуванні з іншими людьми і водночас підвищувати здатність до орієнтування в соціумі.

Першим кроком є робота вчителя з батьками, які, користуючись його рекомендаціями, виконують із дитиною вправи – наприклад, на розвиток зв'язного мовлення. Результати цієї роботи вчитель аналізує разом із дитиною (другий крок), акцентуючи вдалі моменти та коригуючи помилки. Важливо при цьому, щоб дитина переконувалась у тому, що вона здатна до успішного мовленнєвого самовираження і її зусилля ведуть до самовдосконалення.

Третій крок вимагає від учителя особливого професіоналізму, зокрема, прогностичних та дидактичних здібностей, педагогічного такту. Він має визначити серед інших учнів одного чи кількох помічників, спільно з якими і дитиною з особливими потребами проводить невеликі обговорення, наради, створює навчальні міні-проєкти для наступних занять тощо. Обрані діти повинні бути достатньо емпатійними і толерантними, користуватися повагою в класі і водночас мати добрі стосунки з недостатньо соціалізованим учнем. Поступово включаючи його до взаємодії, сприяючи створенню його позитивної репутації як комуніканта та учасника спільного проєкту, вчитель спирається на авторитет учнів-помічників як посередників між ним і класом, водночас ретельно контролюючи ситуацію і за необхідності коригуючи її.

Таким чином дитина з особливими потребами поступово адаптується в колективі не лише завдяки допомозі дорослих, а й засобами товариської комунікації з ровесниками, що дозволяє їй краще розуміти середовище, більш успішно взаємодіяти з його суб'єктами, розширювати власну комунікативну практику.

Список використаних джерел:

1. Гевко І. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку / Ігор Гевко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmdup_2019_1_11.pdf

2. Маранчак Р. С., Василенко О. М. Інклюзивна освіта як одна з умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами / Р.С. Маранчак, О.М. Василенко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2013. – №2(8). – С. 128-132.

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Бабіюк Іван Вячеславович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Баганець Олександр Олександрович – студент 33 групи спеціалізації «Обслуговування комп'ютерних систем і мереж» Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Бардінов Андрій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник начальника управління УЖКГ виконавчого комітету Полтавської міської ради

Бардінов Олексій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник директора з юридичних питань та питань безпеки ТОВ «Шервуд і К^о»

Бардінова Анастасія Олексіївна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Білай Дмитро Валерійович – аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Білаш Валентина Павлівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії людини Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава)

Бобович Анастасія Вікторівна – учениця 11-А класу Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» імені М.Г. Неленя Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Большая Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Бусел-Кучинська Катерина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-педагогічної роботи Вітебського державного університету імені П.М. Машерова (Республіка Білорусь)

Варакіна Тетяна Павлівна – викладач спецдисциплін вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»

Василець Юлія Олександрівна – учениця 9 класу Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату I-II ступеню імені А.С.Макаренка Полтавської обласної ради

Вінніченко Світлана Сергіївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Гавриленко Богдана Тарасівна – учениця 10 Б класу Комунального закладу «Полтавська ЗОШ I-III ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

Галич Поліна Олегівна – учениця 10 класу Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М.Шевченко Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Гафіна Тетяна Павлівна – студентка 1 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Гордієнко Олексій Вадимович – студент 33 групи спеціалізації «Обслуговування комп'ютерних систем і мереж» Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Горлова Людмила Леонідівна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, член-кореспондент НАПН України

Гуляєва Дар'я Сергіївна – магістр, керівник відділу проектування, архітектури та дизайну ТОВ «Творчість-освіта-наука» (м. Полтава)

Дзюба Ксенія Юріївна – учениця групи Л-10А Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату II-III ступенів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка

Дігтяр Людмила Василівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Дорошенко Євгенія Володимирівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Ємець Світлана Анатоліївна – науковий співробітник Полтавського літературно-меморіального музею В.Г.Короленка, магістр культурології

Жданова-Неділько Олена Григорівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Жирська Галина Ярославівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Заїка Віталій Миколайович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна»

Запорожець Ілона Юріївна – магістрантка кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Запорожець Лілія Юріївна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ільїн Єгор Артемович – студент 3 курсу денної форми навчання спеціальності «Соціальна педагогіка» Вітебського державного університету імені П.М. Машерова (Республіка Білорусь)

Йосипенко Ольга Миколаївна – вчитель біології та основ здоров'я, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист Терешківського ліцею

Кива Аліна Сергіївна – студентка 1 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ключинська Алевтина Володимирівна – заслужений працівник освіти України, директор Полтавського мистецького ліцею імені Софії Русової Полтавської обласної ради

Козка Станіслав Леонідович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Козуб Олександра Сергіївна – учениця 10 класу Калашниківського навчально-виховного комплексу Мачухівської сільської ради Полтавського району Полтавської області

Колісник Таїсія Миколаївна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Крайко Ольга Олександрівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Кривонос Олена Валеріївна – психолог дошкільного навчального закладу «Теремок» (м. Охтирка, Сумська обл.)

Куторжевська Любов Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і спеціальної освіти Полтавського інституту економіки і права Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Левіна Ірина Василівна – викладач вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Лимар Наталія Олександрівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Литвин віталій Володимирович – аспірант УНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Лінський Олександр Леонідович – студент 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Максименко Наталія Тарасівна – асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Манзюк Марина Юріївна – учениця 11 класу Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л.І. Бугаєвської Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Мелехова Ірина Олексіївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Миронець Анна Василівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Михайлова Олена Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри соціально-педагогічної роботи Вітебського державного університету імені П. М. Машерова, Республіка Білорусь

Моргун Ірина Сергіївна – студентка 1 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Мусієнко Марина Анатоліївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Непокупна Тетяна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри політекономії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Новописьменний Сергій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Оніпко Валентина Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Панівська Мілена Анатоліївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Пашко Людмила Федорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, вчитель основ здоров'я Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату І-ІІ ступеню імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради

Пивовар Ніна Михайлівна – доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Пилипенко Катерина Олексіївна – директор Терешківського ліцею, вчитель біології та основ здоров'я, спеціаліст вищої категорії, старший учитель

Пітель Ірина Миколаївна – викладач вищої категорії, викладач-методист Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Плаксіна Віталіна Анатоліївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Половинка Дар'я Сергіївна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Поцяпун Вікторія Володимирівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Прасул Юлія Іванівна – кандидат географічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Прусова Маріанна Олександрівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Решетило Ірина Геннадіївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Рокецька Ольга Володимирівна – студентка 3 курсу хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Романченко Тамара Миколаївна – вчителька української мови та літератури Соколовобалківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Нехворощанської сільської ради Новосанжарського району Полтавської області

Рубан Олексій Валерійович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Самойленко Юлія Олександрівна – вихованка Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, учениця 11-С класу Комунального закладу «Полтавська гімназія «Здоров'я» №14 Полтавської міської ради Полтавської області»

Севост'янова Катерина Володимирівна – учениця 10-Г класу Кременчуцького ліцею № 11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Сіліна Христина Ярославівна – учениця 11 класу Полтавської гімназії №33 Полтавської міської ради Полтавської області

Скрипник Анна Олександрівна – учениця 9-Б класу Полтавської гімназії № 13 Полтавської міської ради Полтавської області

Сорока Ольга Володимирівна – студентка 3 курсу хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Стаднікова Олена Володимирівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Сталиго Юлія Олександрівна – студентка 3 курсу заочної форми навчання спеціальності «Соціальна робота» Вітебського державного університету імені П.М. Машерова (Республіка Білорусь)

Стрельнікова Олександра Петрівна – член Національної спілки журналістів України (м. Охтирка, Сумська обл.).

Тараненко Ірина Вадимівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Телятник Тетяна Миколаївна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ткаченко Маргарита Анатоліївна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ткачук Ярина Павлівна – учениця 10 класу Соколовобалківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Нехворощанської сільської ради Новосанжарського району Полтавської області

Тристан Дар'я Володимирівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Троян Поліна Дмитрівна – студентка 1 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Форфміна Юлія Сергіївна – магістрантка кафедри біології та сонов здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Халява Катерина Олегівна – учениця 11-м класу Полтавського обласного наукового ліцею-інтернату II-III ступенів імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради

Ханнанова Олеся Равілівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Хілінська Тетяна Володимирівна – асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Чернявський Андрій Анатолійович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Школяр Сергій Петрович – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Шолойко Наталія василівна – кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (м. Київ)

Штепа Неля Андріївна – асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

З М І С Т

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ВОЛОНТЕРСТВА <i>Марина Гриньова</i>	3
ДОСТОЙНІ ПОСТАТІ НАШОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПАНТЕОНУ ЯК ВЗІРЕЦЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧИХ ПОКОЛІНЬ <i>Марина Гриньова, Анастасія Бардінова</i>	6
ГІСТОРЫКА-ПЕДАГАГІЧНАЯ РЭГІЯНАЛОГІЯ Ў КАНТЭКСЦЕ ГРАМАДЗЯНСКА-ПАТРЫЯТЫЧНАГА ВИХАВАННЯ БУДУЧАГА СПЕЦЫЯЛІСТА <i>Кацярына Бусел-Кучынская</i>	12
ПАТРЫЯТЫЧНАЕ ВИХАВАННЕ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ <i>Кацярына Бусел-Кучынская, Юлія Сталыга</i>	15
ІДЭАЛ ДАСКАНАЛАГА ЧАЛАВЕКА Ў ЭТНАПЕДАГОГІЦЫ ЯК ІДЭАЛАГІЧНЫ І ГРАМАДЗЯНСКА-ПАТРЫЯТЫЧНЫ АРЫЕНЦІР ВИХАВАННЯ СУЧАСНАЙ МОЛАДЗІ <i>Алена Міхайлава, Ягор Ільін</i>	18
ПРАБЛЕМА НАРОДНАГА ВИХАВАННЯ Ў ПРАЦАХ ВЯДОМЫХ АСВЕТНІКАЎ БЕЛАРУСІ <i>Алена Міхайлава</i>	21
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЕКТАМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ – ЯКІСНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ <i>Іван Бабіюк</i>	24
РІДНА МОВА ЯК ПІДГРУНТЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЄДНАННЯ ДИТИНИ З НАЦІЄЮ, ДО ЯКОЇ ВОНА НАЛЕЖИТЬ, У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ І ПРОГРЕСІВНИХ ДІЯЧІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ <i>Андрій Бардінов</i>	26
ЖІНКИ-ПАТРІОТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ <i>Олексій Бардінов</i>	33

ІДЕЇ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ЩОДО НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ	
<i>Анастасія Бардінова</i>	37
ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Дмитро Білай</i>	42
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСНОВІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	
<i>Валентина Білаш</i>	44
ПРОЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО НАСИЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ	
<i>Анастасія Бобович</i>	46
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
<i>Оксана Большая</i>	51
ПРО ПРОБЛЕМУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У РОБОТУ СУЧАСНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
<i>Тетяна Варакіна, Ніна Пивовар</i>	53
ГУМАНІСТИЧНІ ВИМІРИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА ПЕДАГОГІКИ А.С. МАКАРЕНКА	
<i>Юлія Василець</i>	56
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБОЮ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Світлана Вінніченко</i>	65
ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	
<i>Богдана Гавриленко</i>	67
ВПЛИВ ХОРЕОГРАФІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ	
<i>Поліна Галич</i>	71

ПОНЯТТЯ ТА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ <i>Тетяна Гафіна</i>	75
ПРО ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ <i>Людмила Горлова</i>	77
ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДИЗАЙНЕРІВ <i>Дар'я Гуляєва</i>	78
ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ НА РОЗВИТОК ОБРАЗУ СІМ'Ї ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ <i>Ксенія Дзюба</i>	80
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ <i>Людмила Дігтяр</i>	84
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ <i>Євгенія Дорошенко</i>	86
ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖЕРОМ МУЗЕЙНОЇ РОБОТИ РЕСУРСІВ ПОЛТАВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ В.Г. КОРОЛЕНКА У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ <i>Світлана Ємець</i>	89
КОНЦЕПЦІЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ <i>Олена Жданова-Неділько</i>	93
СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ВИХОВАННЯ АКТИВНОГО ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНИНА: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ <i>Галина Жирська, Ольга Рокецька, Ольга Сорока</i>	95
ЗНАННЯ ВЛАСНОГО РОДОВОДУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ <i>Віталій Заїка</i>	98

ДІАГНОСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ РЕСПІРАТОРНО-ГЕМОДИНАМІЧНОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТОК-ПІДЛІТКІВ ЯК ПРОГНОЗ ЇХНЬОГО ПОДАЛЬШОГО ЖИТТЯ	
<i>Ілона Запорожець</i>	101
ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ	
<i>Лілія Запорожець</i>	104
ПРАВО НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В ЗАКОНАХ УКРАЇНИ	
<i>Аліна Ківа</i>	109
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА – СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЛТАВСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ЛІЦЕЮ ІМЕНІ СОФІЇ РУСОВОЇ	
<i>Алевтина Ключинська</i>	111
ВПЛИВ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА НА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	
<i>Станіслав Козка</i>	115
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАЛАШНИКІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ	
<i>Олександра Козуб</i>	118
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙГОЛОВНІШИХ ПІДХОДІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	
<i>Таїсія Колісник</i>	122
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ	
<i>Ольга Крайко</i>	124
ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ – УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У КУЛЬТУРІ ПАТРІОТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	
<i>Олена Кривонос</i>	129
ЛЕСИНА СОРОЧКА	
<i>Олександра Криницька</i>	132

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В БАГАТОГРАННІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ СОФІЇ РУСОВОЇ	
<i>Любов Куторжевська</i>	136
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ISO 26000 В УКРАЇНІ	
<i>Наталія Лимар</i>	140
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	
<i>Наталія Лимар</i>	142
ДЕЯКІ ТЕЗИ ІЗ «ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»	
<i>Олексій Лінський</i>	144
ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ У ВИХОВАННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	
<i>Наталія Максименко, Віталій Литвин</i>	145
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
<i>Марина Манзюк</i>	147
ПРО ПРОБЛЕМУ ФІЗІОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ КОЛЕДЖІВ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	
<i>Ірина Мелехова</i>	152
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	
<i>Анна Миронець</i>	155
ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ	
<i>Анна Миронець</i>	158
ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	
<i>Анна Миронець</i>	160

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
<i>Анна Миронець</i>	163
ПОНЯТТЯ ОСВІТИ	
<i>Ірина Моргун</i>	165
ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ WEB-КВЕСТІВ ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	
<i>Марина Мусієнко</i>	166
ВИХОВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	
<i>Тетяна Непокупна, Поліна Троян</i>	168
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК	
<i>Валентина Оніпко</i>	171
ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	
<i>Мілена Панівська</i>	173
ЕЛЕМЕНТИ БІОГРАФІСТИКИ ТА КРАЄЗНАВЧА РОБОТА У ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ-ПРИРОДНИКА	
<i>Ніна Пивовар, Тетяна Хілінська</i>	174
ПРОФІЛАКТИКА НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ТЕРЕШКІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ ТЕРЕШКІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Катерина Пилипенко, Ольга Йосипенко</i>	178
ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ОСВІТА – ОДИН ІЗ ПОТУЖНИХ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНИНА	
<i>Ірина Пітель, Ірина Левіна, Олексій Гордієнко, Олександр Баганець</i>	189
УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ І ВИТРАТАМИ (ВАРТІСТЮ) ПРОЕКТІВ	
<i>Віталіна Плаксіна</i>	191
ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ У НУШ	
<i>Дар'я Половинка</i>	192

ПАТРІОТИЗМ ТА ЙОГО ВИХОВАННЯ <i>Вікторія Поцяпун</i>	194
ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИМІСЬКОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЯК ДИДАКТИЧНА УМОВА КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Юлія Прасул</i>	196
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ЦЕ ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ <i>Маріанна Прусова</i>	199
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ <i>Ірина Решетило</i>	203
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ <i>Тамара Романченко, Ярина Ткачук</i>	206
РОЗВИТОК Е. ДЕМІНГОМ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ <i>Олексій Рубан</i>	208
ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ <i>Олексій Рубан</i>	211
РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ <i>Юлія Самойленко</i>	212
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ <i>Катерина Севост'янова</i>	217
ПОНЯТТЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ У РАМКАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ <i>Христина Сіліна</i>	221
ОБРАЗНО-РОЛЬОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ МУЛЬТФІЛЬМІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ <i>Анна Скрипник</i>	224

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАТИВНІСТЬ ПРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ <i>Олена Стаднікова</i>	228
1918. ЯК ПОЛТАВСЬКА СОРОЧКА ІДЕ ДОДОМУ, І ЯК ПАХНЕ ПОЛТАВСЬКА ЗЕМЛЯ... <i>Александра Стрельнікова</i>	231
ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКИ У ШКОЛІ ЯК ПОТУЖНІ ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ЄДНАННЯ ТІЛЕСНИХ І ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЧИННИКІВ У ВИХОВАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Ірина Тараненко</i>	237
РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ОХОРОНІ ДОВКІЛЛЯ <i>Тетяна Телятник</i>	242
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ISO. ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ <i>Тетяна Телятник</i>	243
ОСОБЛИВОСТІ «ЕКОНОМІКИ УЧАСТІ» В МЕНЕДЖМЕНТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Маргарита Ткаченко</i>	245
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ <i>Дар'я Тристан</i>	246
ВРАХУВАННЯ РОЛІ КОНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ І ФІЗІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ РИЗИКУ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІНТЕГРАТИВНІЙ БІОМЕДИЧНІЙ АНТРОПОЛОГІЇ <i>Юлія Форфміна</i>	248
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ГУРТКА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА <i>Катерина Халява</i>	251
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК З ЕКОЛОГІЇ <i>Олеся Ханнанова</i>	253

МЕДІАОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	
<i>Андрій Чернявський</i>	256
СТВОРЕННЯ ЦЕНТРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІВ РАМКАХ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	
<i>Сергій Школяр, Сергій Новописьмений</i>	258
РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ	
<i>Наталія Шолойко</i>	260
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ШКОЛЯРА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	
<i>Неля Штепа</i>	262
ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ	265

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів)**

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

6 квітня 2021 р.

Підписано до друку 1.04.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 16,3.
Наклад 100 шт. Замовлення 2021-364

Друк ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089